

1915
სამეცნიერო-პედაგოგიური და სალიტერ. ჟურნალი

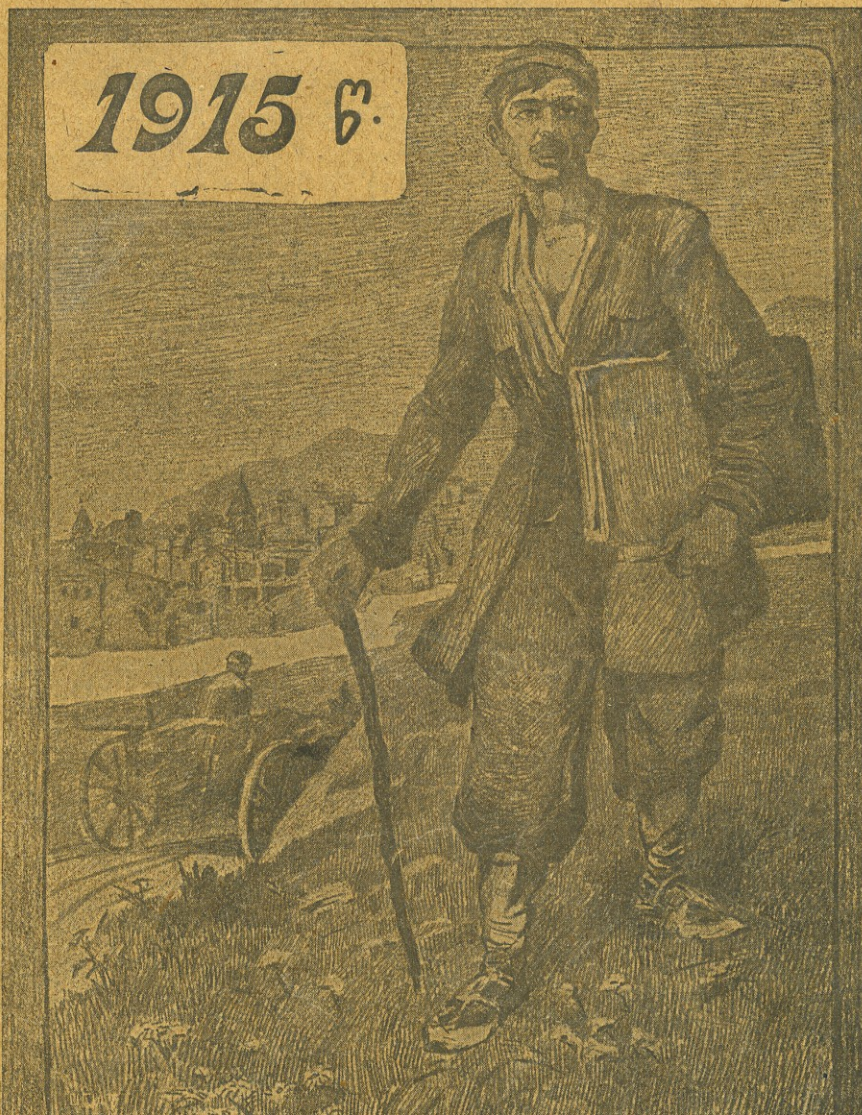
წიგნი
1915

IV

ს კ რ ი ლ ი

IV

ამ ნომერთან წლიურ ხელის მომწერლებს ვგზავნებთ საჩუქრად

„მრავალშემიერ“ მუსიკა ანდრია ყარაშვილისა.

ამ ნომერში 16 გვერდი ჩვეულებრივზე მეტია.

შემდეგი ნომრები „განათლებისა“ მაისისა და ივნისის გამოვა გადიდებული ერთ წიგნად.

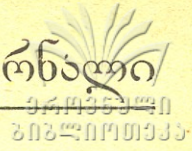
კომპოზიციები
ანდრია ყარაშვილისა

შინაარსი: 1) ფსიხოლოგია პედაგოგთათვის (ოტტო ლიშმანი) **ლ. ბოცვაძე.** 2) მინერალი ქიმიის (დასასრული) — **ნ. ჯანაშია.** 3) ადამიანის წარმოშობა — **ზ. ჩიჩუა.** 4) ცოტა რამ თავისუფალ აღზრდაზე — **ნიკ. სინარულიძე.** 5) სამღვდელთების რელიგიის დროს — **მღვ. კ. ანთაძე.** 6) მოლიტიუური შენიშვნები (იოვანესკის) — **რ. რ — ლი.** 7) მოქალაქებრივი მოვალეობა სამშობლოსადმი — **ილია ალხაზიშვილი.** 8) პირველი გაკვეთილები ისტორიიდან — **ა. დობორჯგინიძე.** 9) შე და ქართველი მკვამლანის (მატარა შაქუა) — **ილია ჩხერიმელისპირელი.** 10) წმიდა ადგილი — **სან. გურული.** 11) გლოვა — **ა. გაფრინდაშვილი.** 12) ცხოვრების პირველ საფეხურზე (დასასრული) — **კ. ხევისუბნელი.** 13) რა დავაშვეთ ნეტავი? — **ფასკუნჯი.** 14) ზამთარი — **ილ. გოგია.** 15) ნაკადული — **ს. აბულაძე.** 16) ტაღლა — **გელა.** 17) * * * **კ. ასათიანი.** 18) ზეპულა — **გ. ლეონიძე.** 19) თეთრი ღამე — **ილ. გოგია.** 20) ეჭვი — **ლადო გეგეჭკორი.** 21) შორეულს შეგახარს — **დ. თურდოსპირელი.** 22) მინიატიურები — **მიწიშვილი.** 23) მთის ზეპულა (ტეტეშვილიდან) — **მესხი ვ. მიქელაძე.** 24) საღამო ვაჟა-ფშაველას — **ლადო ბზვანელი.** 25) ჩვენ ბოლოვქე ქალები. I. ნინო ბუჯანის ასული უიფიანისა — **ივ. გომართელი.** 26) შინაური მიმონილვა. საჭიროა განახარციელოთ 1914 წ. პირველი ივლისის კანონი — **ალ. ჭიჭინაძე.** 27) ახირებული თავისმართლება — **ლ. ბოცვაძე.** 28) † ნიკო ლომოური (ნეკროლოგი) და მოკლე ბიოგრაფია — **ლ. ბოცვაძე.** 29) სიტყვა ვარლამ გელოვანის დროინდელ თავზე — **ეპისკოპოსი ლეონიდი.** 30) უცხოეთი — ბავშვების აღზრდა იანონაში — **ნიკ. სირბილაძე.** 31) ქართული ენა და სამეცნიერო ტერმინოლოგია — **ილ. ალხაზიშვილი.** 32) განცხადებანი.

დამატება: 1) ოქმი ქარ. შორის წერა-კით. გამავრცელებელი საზოგადოების წევრთა დწიური კრებისა, (დასასრული). 2) ოქმი 5 აპრილის 1915 წ. არა ჩვეულებრივი საზოგადო კრებისა.

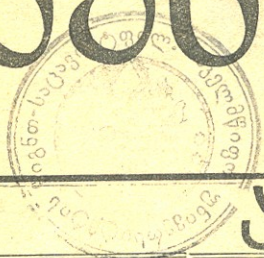
რედაქციას ჭეხვს აგენტები შემდეგ ადგილებში:

კავკავში — ქართული სკოლა გრ. მაჭავარიანი. **ბაქოში** — ალ. ერას. გვარამაძისა, მეთ. კაკაბაძე და ილია გოგია. **ბანძაში** — ესტატე მონიავა. **თელავში** — ნინო გოგნიაშვილისა და წერა-კითხვის წიგნის მაღაზიაში. **გორში** — ნინო ანტ. ლომოურის ასული, **ყვირილაში** — სიმონ ორჯონიკიძე. **ჭიათურაში** — ი. გომელაური, **ქუთაისში** — ისიდორე კვიციანიძე, ლადო ბზვანელი და ლაზ. ხმალაძე. **სამტრედიისში** — წ. კ. საზ. კიოსკში. მინა კობალეიშვილი. **ხონში** — ვლადიმერ ნადარეიშვილი. **ახალ-სენაკში** — სპ. ენუქიძე. **აბაშაში** — ვასილ ქობულია, **ძველ-სენაკში** — პოლ. ლორთქიფანიძე და გ. ბოკერია, **ფოთში** — მლ. ლ. წულაძე და იასონ ალექსიშვილი. **ბათომში** — წიგნის მაღაზია „განთიადი“ გ. მახარაძე და ტრიფ. ინასარიძე, **ლანჩხუთში** — პლატონ იმნაძე და კალინიკე ჟღენტე. **ახალციხეში** — კოტე. გვარამაძე. **სიღნაღში** — წერა-კით. საზ. განყ. წიგნის მაღაზიაში — ი. კრაწაშვილი და „კახეთის ხმის“ რედაქციაში — კ. ტყავაძე. **ოზურგეთში** — პარმენ თოთიბაძე. **სოხუმში** — ნიკო ჯანაშია. **ჩოხატაურში** — ს. თავათრქილაძე და ბართლომე მეგრელიძე (ხიდისთავში). **ონში** — რაისა ჯაფარიძე, **განჯაში** — ლუკა ხარაძე, **ზუგდიდში** — უფასო სამკითხველოში. **როსტოვში** — სტ. სვ. ელიაძე. **ხაშურში** — გ. ნ.

განათლება

(წელიწადი მერვე)

IV	აკრილი	1915	♠
<p>ჟურნალი წლიურად ღირს 4 მან. ნახევარი წლით . . . 3 მან. სახალხო სკოლების მასწავლებლებს ჟურნალი დაეთმობათ წლიურად 3 მან.</p>	<p>ცალკე ნომ- რის ფასი</p> <hr/> <p>40 კაპ.</p>	<p>ხელის მოწერა მიიღება ტფილისში „წერა- კითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში“ და „ნაკადულის“ რედაქციაში. წერილები და ჟურნალის ფული უნდა გამოიგზავნოს ამ ად- რესით: Тифлисъ. Дворянская Гრუзинская Гимназия. Л. Г. Боцвадзе.</p>	

ოტტო ლიპმანი

ფსიქოლოგია პედაგოგთათვის

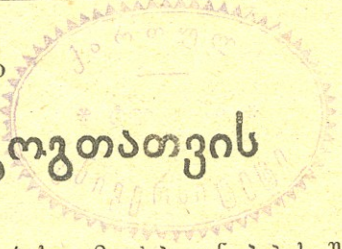
IV

ტიპები წარმოდგენათა მიხედვით. წარმოდგენათა ტიპის დამყარება. ცნობების შექმნა სკანების შესახებ. წერა-კითხვის სწავლება. მეხსიერება. გავლენილების გამოკითხვა.

წინა თავში ჩვენ გავიცანით ასოციაციებისა და მეხსიერების უსაჭიროესი საზოგადო თვისებანი. ახლა შევეცებით სხვა თვისებებს, უმთავრესად ისეთებს, რომელიც სწავლების დროს არის გამოასყენებელი.

პირველი, რაც ჩვენთვის საყურადღებოა ამ ჟამად, ეს არის სხვა და სხვაობა ადამიანთა შორის მეხსიერებისა და მიმდრობის ტიპების კვალობაზე: ადამიანთა ერთი ჯგუფი შეგრძნობის კომპლექსებში ყველაზე უფრო ითვისებს და მეხსიერებაში ინახავს, განსაკუთრებით, ოპტიურს ანუ სინათლის ელემენტებს; მეორე ჯგუ-

ფი-კი უკეთ ითვისებს მხოლოდ აკუსტიურს ან სმენის, ხმის თვისებათ, ან ოპტიურს თვისებას აკუსტიურად (სიტყვების წარმოდგენად) გარდაქმნის იმიტომ, რომ შეიკავოს და უკეთ შეინარჩუნოს აკუსტიური თვისებანი. ბოლოს, შეიძლება, ისეთებიც იყვნენ, რომელთათვისაც იმავე როლს მოძრაობითნი წარმოდგენანი ასრულებენ: მაგრამ უფრო ხშირად არა ჩამოთვლილი წმინდა ტიპები, არამედ შერეული ტიპები შეგვხვდება, რომელშიაც სჭარბობს ესა თუ ის გარეგანი გრძობა, და სხვა გრძობანიც რაიმე როლს ასრულებენ, თუნდაც დამოკიდებულად. სმენი-

სა და მოძრაობის ტიპები წმინდა სხით არაოდეს არ შეგვხვდებიან, ამიტომაც, როგორც უმთავრეს ტიპებად, ვარჩევთ მხოლოდ მხედველობითსა და მმოძრავე-მსმენელობის ტიპებს. არიან ისეთი აღამიანები, რომლებიც ერთგვარ საგნებს განსაკუთრებით ერთგვარის წესით ითვისებენ, მეორე გვარ საგნებს—სხვა წესით და რომლებიც წარმოადგენენ, მაგალითად, წარმოსადგენ ნივთების შესახებ—მხედველობითს ტიპს, სიტყვების წამოდგენის შესახებ — მმოძრავე-მსმენელობის ტიპს. ზოგიერთებს საზოგადოთ უჭირთ მეხსიერებაში შეინარჩუნონ ნივთების წარმოდგენანი და წარმოიდგენენ მას მხოლოდ სიტყვების წარმოდგენილებათ, რომელნიც შეიძლება ისევ სიტყვების მმოძრავე-მსმენელობის გამოსახულებათ და სიტყვა-მოძრაობით წარმოდგენად (ე. ი. სიტყვის ორგანოების მოძრაობათა წარმოდგენად და შეგრძობად), ან წერა-მოძრაობით გამოსახულებათ, ან დაწერილ და დაბეჭდილ სიტყვების ოპტიურ გამოსახულებად მივიღოთ. მაშასადამე ბოლოს და ბოლოს შეგვიძლიან ერთმანეთს დავუპირდაპიროთ ოთხი შემდეგი ტიპი: მხედველობისა და მოძრაობის ტიპი, თვით საგნების წარმოდგენით მოაზრე, და მხედველობისა და მოძრავე-მსმენელობის ტიპი, სიტყვების წარმოდგენით მოაზრე.

ახლა პედაგოგისათვის გამოსარკვევია შემდეგი საკითხი: ა) რა მეთოდით შეიძლება დამყარება იმისი, თუ რომელ ტიპს ეკუთვნის ბავშვი, ბ) შეიძლება და ან როგორ შეიძლება სხვა და სხვა საგნების სწავლებაში ვინმართ ესა თუ ის ხერხი უკვე გაცნობილ ტიპის ბავშვთან და გ) მოსახერხებელია ან შესაძლებელი სწავლების მიზნით—დავუახლოვოთ ბავშვები რომელსამე განსაზღვრულს ტიპს? დავიწ-

ყოთ პირდაპირ მესამე საკითხიდან: აღზრდებლობითი გავლენა ამა თუ იმ ტიპზე და ცოტათ თუ ბევრად მისი დაახლოება მეორე ტიპთან სრულიად შესაძლებელია.

ჩვენ, რასაკვირველია, მხედველობაში არა გვაქვს ისეთი იშვიათი შემთხვევები, როცა შეგრძობათა ესა თუ ის მხარე, შესაბამ ორგანოს მოწყობილობით, საზოგადოთ გამოცალკეებულა წარმოდგენათა სფეროდან, და, წარმოდგენანიც, რომელნიც გრძობათა მეორე მხარეს ეხებიან, სრულიად თავისთავად ავსებენ წარმოდგენათა მთელს არემარეს. და იმ საკითხზე: საჭიროა თუ არა აღზრდებლობითი ჩარევა?—ერთი მხრით შეიძლება დადებითი პასუხის მიცემა. აპრიორულად უკვე ხელსაყრელია, რომ მიმღებ ობიექტებს ჰქონდესთ არა მარტო გრძობათა ერთი ნაწილის ელემენტები, არამედ სასურველია, რომ მეხსიერებაში შეძლების დავგარად შეჩერებული იქნეს სასწავლო ელემენტებიც. ამის მიხედვით, აღზრდის მიზნად შეიძლება დავისახოთ შემდეგი: შევქმნათ ბავშვებისაგან რაც შეიძლება სრული შერეული ტიპი. აღზრდის მეორე მიზნად შეგვეძლო დავგესახა გავლენა ბავშვებზე იმ აზრით, რომ მათ ნივთიერი ობიექტები ნივთიერადვე ჰქონდესთ წარმოდგენილი (Sachlich) და არ კმარობდენ მარტო სახელს. რასაკვირველია, უკეთესია, თუ ბავშვს, რომელსაც ბუნების სამეფოდან მიცემული აქვს რამე საგანი ასაწერად, წარმოდგენილი ექნება თვით ეს საგანი და ასწერს თავის წარმოდგენას ამ საგნის შესახებ, ვიდრე სიტყვა-სიტყვით დაიზებირებდეს მისს აწერილობას. მასწავლებელი ამ შედეგს მაშინ მაილწევს, როცა არამც თუ არ მოსთხოვს ზებირად დასწავლას, პირიქით, აუკრძალავს კიდევ და მოსთხოვს მოწაფეს,

რომ საკუთარს სიტყვებით გამოხატონ ის ობიექტი, რომელთანაც საქმე აქვს. სხვა საქმეა, თუ სასწავლო მასალა მართლა ისეთია, რომ გაზვიარებას მოითხოვს, მაგ. ლექსები. რასაკვირველია, სიტყვიერ წარმოდგენების დროსაც აზროვნება არ უნდა ზარალობდეს, პირიქით, საჭიროა იგი მოზრდილ მოწაფეებს მაინც უსათუოდ განუვითარდეს, რადგანაც განუყენებული აზროვნება შესაძლებელია მხოლოდ სიტყვიერ წარმოდგენათა საშუალებით და ამასთან ჩარევა თვალსაჩინო წარმოდგენებისა პირდაპირ ხელსაც შეუშლის.

გადავიდეთ ახლა მეორე საკითხზე: საჭიროა თუ არა სწავლების დროს ყურადღება მიექცეს ბავშვების წარმოდგენათა ტიპს. პასუხი ამ საკითხზე ცხადია წინაღ ნათქვამიდან, მაგრამ აქაც საჭიროა კიდევ გავიმეოროთ, რომ საგნებით წარმოდგენათა აზროვნებას უპირატესობა უნდა მიეცეს, ვიდრე სიტყვებით წარმოდგენათა აზროვნებას. აქედან გამომდინარეობს, მაგალითად გეოგრაფიის სწავლების დროს საჭიროა რუკების ხმარება და სწავლების დაწყება სამშობლო ქვეყნიდან, ე. ი. იმ ობიექტებიდან, რომლის თვალსაჩინოდ წარმოდგენა შესაძლებელია; ამასვე ეხება საბუნებისმეტყველო მეცნიერების შესწავლის დროს თვალსაჩინოდ განხილვა და შესწავლა საგნისა. სიტყვების შინაარსი: გირვანქა, მეტრი, ლიტრი, წამი, წუთი და სხ. აგრეთვე თვალსაჩინოდ უნდა ჰქონდეს წარმოდგენილი, რომ მარტივ სიტყვიერ ცოდნიდან მიღებული იქმნეს საგნებრივი ცოდნა, რომ ცარიელი ცნება შინაარსიანი გახდეს. რაც შეეხება განსხვავებას მხედველობითსა და მმოძრავ-მსმენელობის აზროვნებათა შორის, ამას სასკოლო სწავლების დროს თითქმის არა-

ვითარი მნიშვნელობა აქვს, რადგანაც სკოლაში საქმე ეხება განსაკუთრებით საგნების შესახებ ობიექტი (თვალთ ცხადად დასანახი) ცოდნის შეთვისებას. პირიქით, ზემოთ წამოყენებულ საკითხს დიდი მნიშვნელობა აქვს სიტყვიერ ცოდნის შეთვისებაში, ე. ი. იმ შემთხვევებში, როცა საქმე მართლწერას, უცხო ენათა შესწავლას, ქრონოლოგიებისა და ლექსების დაზვიარებას ეხება და სხ. როგორ ფორმაში უნდა მივაწოდოთ ეს სასწავლო მასალა: ობიექტურში, აკუსტიურში ან მოძრაობითში (ე. ი. გამეორების საშუალებით), ან საჭიროა თუ არა სამივე მეთოდის ერთსა და იმავე დროს ხმარება ან ერთი მეორის შემდეგ? ყველა ნათქვამის შემდეგ, ეჭვი არ არის, რომ პედაგოგიურისა და ფსიხოლოგიურის თვალსაზრისით უნდა მივმართოთ უკანასკნელ მეთოდებს. თითქმის იმის შიშს, რომ ესა თუ ის ბავშვი, რომელიც ეკუთვნის ამა თუ იმ ცხადად-გამოსახულ ტიპს, იზარალებს ამ გვარ სწავლებით, რომელიც იმ ტიპს არ შეესაბამებაო, მნიშვნელობა არ აქვს, იმიტომ რომ, სწორედ ამ გზით შეიძლება ბავშვი იმ ტიპს მიეუახლოვოთ, რომელიც ზემოთ საიდელოდ დავსახეთ. მხოლოდ ისეთს სუსტ ბავშვებს, რომლებიც უკან რჩებიან სწავლაში და ნაკლები ნიჭით არიან დაჯილდოვებულნი, საშინაოდ უნდა მიეცეს ისეთი სამუშაო და უჩვენონ წესი შეთვისებისა, რომელიც მის ტიპს შეეფერება და ამით შეუქმნებულს სწავლა და დახწევა ამხანაგებისა. თვითონ მასწავლებელიც-კი ვალდებულია თავის თავს ყურადღება მიაქციოს, ხომ არ ეკუთვნის თვითონ რომელსაღე ცხადად-გამოხატულს ტიპს; უკანასკნელ შემთხვევაში იგი ადვილად შეცდება, თუ უპირატესობას სწავლების იმ მეთოდს მისცემს,

რომელიც მის ტიპს უახლოვდება და თავისთვის ხელსაყრელ შესწავლის წესს მოსწავლეთათვის სავალდებულოდ გახდის.

ახლა დავუბრუნდეთ ისევ პირველ საკითხს—როგორ დავამყაროთ ინდივიდუუმის წარმოდგენათა ტიპი, — და დაჯერდეთ ზოგიერთს მეთოდს სიტყვიერ ტიპის დასამყარებლად. ერთი მეთოდია, მეთოდი დაბრკოლებისა: თუ რომელსამე ინდივიდუუმს რაიმე მასალის შესწავლის დროს არსებით მომენტად სიტყვა მოძრაობის შეგრძნობანი უჩნდება, მაშინ, რასაკვირველია, ერთსა და იმავე დროს სიტყვის ორგანოების გარეშე მუშაობა, მაგალითად, ანბანის წარმოთქმა, რიცხვთა რიგი ძლიერ უშლის ხელს ამ შესწავლას. და პირაქეთ: იქიდან, რომ შესწავლა ასეთის გარეშე სამუშაოთი არ ბრკოლდება, შეიძლება ასეთ დასკვნას დავადგეთ, რომ იგი მხედველობითი გზით მიდის. მეორე მეთოდი სიტყვიერ წარმოდგენათა ტიპის დასამყარებლად დაფუძნებულია იმ შეცდომათა ანალიზზე, რაც წარმოთქმის დროს ხდება ხოლმე. უჩვენებენ მაგალითად ტბულას 16 ასოსაგან შემდგარს, ოთხ რიგად ჩამწკრივებულს და შეასწავლიან, რისთვისაც აძლევენ არა საკმარისს დროს შესასწავლად ($1\frac{1}{2}$ —1 წამამდინ), შემდეგ ათქმევენებენ. ასოების არევით, რომელნიც **მოხაზულობით ერთმანეთს ჰგვანან** (მაგალითად ერთი სიდიდის ასოებს, როგორც გ და q და შემდეგ ამ ასოების არევით, როცა ერთი მეორეს ქვეშ არის, ასეთი დასკვნა გამოჰყავთ, რომ ესა თუ ის ტიპი მხედველობის ტიპია. პირიქით, თუ **გამოთქმით მსგავსი ასოები** არეულა, მაგ. a და t e და z k და g*) ან ასოები, რომელთა-

გან ერთი რიგის ბოლოშია და მეორე შემდეგი რიგის თავში, ეს უჩვენებს შესწავლის მმოდრავ-მსმენელობის წესს.

ბოლოს მოვიხსენებთ კიდევ მესამე მეთოდს: მხედველობითი ტიპისათვის, რომელიც თითქმის ხელავს კიდევ დასწავლულს, ძნელი არ არის წარმოება, წარმოშობა დასწავლულის ცალკე ელემენტებისა, მაგ. ასოებისა, ზემოაწერილის სხემით, ან სხვაგვარ წესით, მაშინ როცა მმოდრავ-მსმენელობითი ტიპი ამგვარ სამუშაოზე გაცილებით მეტ დროს მოანდომებდა. აგრეთვე მხედველობითის ტიპისათვის არაფერს შეადგენს წარმოთქმულს სიტყვებში ასოები უკუღმა დათვალოს.

როცა ჩვენ ცხადად მივხვდებით, რომ სიტყვების ცოდნის შეძენაში უფრო მეტმა **გარეგანმა გრძნობამ** უნდა მიიღოს მონაწილეობა, ჩვენ დავინახავთ იმასაც, თუ როგორ შეიძლება, რომ თვით საგნის ცოდნა უფრო ძლიერ აღიბეჭდოს. მართალია, როგორც ვსთქვით, საქმე (იმდენად მაინც, რამდენადაც სახეში გვაქვს სასკოლო სწავლების სამეცნიერო საგნები) ეხება განსაკუთრებით თვალთ სანახავ, ოპტიური ხასიათის საგნებს და სხვა, გარეგანი გრძნობები მხოლოდ შველიან მხედველობას. ყველაზე უფრო ამას იმ შემთხვევაში აქვს ადგილი, როცა სურათის საშუალებით ან კიდევ უკეთ მოდელით დამოუკიდებლად გამოასახვინებენ ბავშვებს საგნებს, რომელთა ნამდვილი ფორმა (ფერიც) უნდა დაიხსოვნონ. ამასთან დასახატავი საგნები, თუ კი შესაძლებელია არამც თუ დაწვრილებით უნდა იქმნას განხილული, — არამედ შეხებითაც გასინჯული. ეს იძულებულად ხდის ბავშვს ყურადღება მიაქციოს დასახატავ ობიექტის კერძო ნაკვთებსაც, რომელთაც შეუხებლად ვერ შეამჩნევდა. ამ მეთოდის

*) ს და ც, შ და ს, ბ და პ.

წარმატებით ხმარება შეიძლება მაგალ. ბუნების-მეტყველების, სამშობლოს და გეოგრაფიის შესწავლის დროს (გზების, მთებისა და მდინარეების მიმართულების დროს).

ვიდრე გადავიდოდეთ შესწავლის შესახებ საზოგადო მსჯელობაზე, საჭიროდ მიგვაჩნია რამდენიმე სიტყვით კითხვის სწავლებას შევეხოთ. უკანასკნელ ხანებში ასეთს მოთხოვნილებას აყენებენ: წერაკითხვის სწავლებას, როგორც დღემდის შვრებოდნენ, საფუძვლად ხელოვნური ელემენტი, ასოები-კი არ უნდა ჰქონდეს, არამედ ბუნებრივი კომპლექსები, მთელი სიტყვები. (რასაკვირველია უნდა მარტივ სიტყვებიდან დაიწყონ და გადავიდნენ უფრო ძნელზე, მაგ.: fi, fis, fisen, fis-bahn) ზოგი ფრანგები*) ამ მოთხოვნილებას ისე აფართოებენ, რომ საჭიროდ მიიჩნიათ კითხვის სწავლების დაწყება არა ცალკე სიტყვიდან, არამედ ერთბაშად მოკლე წინადადებებიდან, რადგანაც უკანასკნელი უფრო ბუნებრივი ელემენტი სიტყვისა. თუ უკანასკნელი მოთხოვნილება რამდენადმე გაზვიადებულად მოგვეჩვენება, კითხვის სიტყვებიდან დაწყება, ყოველს შემთხვევაში, ფსიხოლოგიურად დასაბუთებულია იმ აზრით, რომ ასო ბავშვისათვის რაღაც განყენებულს წარმოადგენს, რომელიც მას არ ესმის და მას ხალისითაც ვერ ეკიდება. მაშინ როცა წაკითხულს სიტყვას დაუკავშირ-

დება რამე ამბავი, ეს სიტყვა სულიერად უფრო უახლოვდება ბავშვს. ამ შემთხვევის დროს ასოების სისტემის სიძნელეც იკარგება, რომელიც იმაში მდგომარეობს, რომ რამდენიმე შესწავლილ ასოებიდან გამოჰყავთ სიტყვები. შემდეგ უფრო ხელსაყრელია წერისა და კითხვის შესწავლა ერთსა და იმავე დროს სწარმოებდეს. ამავე დროს ბავშვები ითვისებენ ერთს ხელოვნებასაც, თვითონ კითხვის გაკვეთილებისთვისაც ასეთი შეერთება ძლიერ სასარგებლოა, იმიტომ, რომ, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ნამდვილი გამოხატულება ნაჩვენების ფორმებისა ხელს უწყობს სინამდვილით დახსოვნებასაც.

მეხსიერების გამოკვლევის შემდეგი შედეგები, რომელსაც აქ განვიხილავთ პრაქტიკულის მოსაზრებით, მომეტებულ შემთხვევაში, უაზრო მასალებზე მუშაობით (რიგი უაზრო მარცვლების) იქმნა მიღებული, მაგრამ შემდეგ შემოწმებული იქმნა აზრიანს მასალებზედაც. თითქმის იმ შემთხვევაშიაც უკანასკნელსაც რომ აღვილი არ ჰქონებოდა, შედეგები, რაც მიღებულ იქმნა უაზრო მასალებისაგან, მაინც იმ დასკვნამდის მიგვიყვანდა აზრიან საგნების შესახებაც, რადგანაც მექანიკური სწავლა, ყოველ შემთხვევაში, საზოგადოთ არსებითი შემადგენელი ნაწილია სწავლებისა. რასაკვირველია—ამის წარმოდგენა წინაწინვე შეიძლება—აზრიანი მასალა უფრო ადვილადაც ისწავლება და გვიანაც ავიწყდებათ, ვიდრე უაზრო მასალა. მაგრამ მეორე მხრით—დახსოვნების შეფარდებითი კანონზომიერება (ამის შესახებ კიდევ გვექნება მსჯელობა) აზრიანის მასალისა ისეთივეა, როგორც დახსოვნება უაზრო მასალისა. ამ ამოცანის ექსპერიმენტალურად შესამუშავებლად ირჩევენ უაზრო მასალას, იმიტომ რომ

*) ჩრდილო ამერიკაში გავრცელებულია წერაკითხვის სწავლება მთელი წინადადებაებით, რომელიც ჩინებულს ნაყოფს იძლევა. რუსეთში ფსიხოლოგიური სისტემა ა. ზაჩინაივისა („Букварёкъ“, „Златоцвѣтъ“ და სხ.) საფუძვლად მთელს წინადადებას ადარებს.

მისი ელემენტები შეიძლება ერთგვარნი იყვნენ, ამიტომაც შედეგების ერთმანეთთან შედარებაც უფრო ადვილია. შესწავლის მეთოდებიც ორჯგუფად იყოფა და ეს ორი ჯგუფი განახორციელებს სკოლის ორგვარ სწავლას: საქმე ეხება ან ასოციაციურად შეფარდულებას, როგორც ეს მოხდება ხოლომე უცხო სიტყვების, ისტორიული ქრონოლოგიის, ან ბოტანიკურის და ზოოლოგიურის და სხ. საგნების შესწავლის დროს, ან რიგობით ასოციაციას, რომელიც ეთანაბრება მექანიკურ მუშაობას ლექსების ზეპირად შესწავლის დროს და სხ. შეფარდულების ასოციაციას იკვლევენ ესრედ წოდებულის მიხვედრის წესით (Frepverfahren), რომელიც იმაში მდგომარეობს, რომ მაგ. ცნობილის რიგის 12 დასწავლილ უაზრო მარცვლებიდან, შესწავლის შემდეგ, აიღებენ 6 რიგის სხვა და სხვა ადგილას დასმულს მარცვალს და თანდათან მიაწოდებენ გამოსაკვლევ პირს; ამ უკანასკნელის მიზანს უნდა შეადგენდეს წარმოთქმა იმ მარცვლებისა, რომელიც დამოუკიდებლად მიჰყვება ერთმანეთს მიცემულს დასწავლილს რიგში. რიგების შესწავლა გამოკვლეული იქნება შესწავლის მეთოდისა და მისი მოდიფიკაციის (შეცვლის) საშუალებით: აქ გამოსაკვლევ პირმა შესწავლის შემდეგ თავისუფლად უნდა წარმოსთქვას ესა თუ ის მასალა, ამასთან, თუ საჭიროებამ მოითხოვა, „დაეხმარებიან“ კიდევ.

ამ გამოკვლევათა შედეგები, ამ მეთოდებით მიღებულნი, მეტისმეტად აუარებელი და სხვა და სხვა გვარია. პედაგოგთათვის ფრიად საჭირო, რასაკვირველია, ის დასკვნაა, რომ აზრიანი მასალა უფრო ადვილადაც ისწავლება და გვიანაც ივიწყებენ, ვიდრე უაზრო მასალას. აქედან

ცხადია, რა უსარგებლობაა ცხოველებისათვის უაზრო „გაზებირება“ და რამდენად მოკლებულია პედაგოგიურს აზრს ყოველგვარი გამოცდა, რომელიც ასე თუ ისე მაინც მუდამ მიზეზია „ზეპირობისა“. ექსპერიმენტალური ცდის შედეგებიდან შეგვიძლიან ვისარგებლოთ იმ მხრით, რომ მასწავლებელი წინდაწინ გულომოდგინებით უხსნის ლექსების შინაარსს, რომელიც ბავშვმა უნდა შეისწავლოს, რამდენადაც კი შეიძლება ეტიმოლოგიურად უხსნის უცხო ენის სიტყვებს, ან დაუკავშირებს მას უკვე ცნობილს სიტყვებს და ისტორიული ამბების ერთი მეორის მიყოლას ლოლიკურად დააფუძნებს. ამა თუ იმ მნემოტექნიკური (ხელოვნურად დამხმარე საშუალების) მეთოდის ხმარება, ყოველ შემთხვევაში, მხოლოდ მაშინ შეიძლება, სხვა ნამდვილი გონივრული კავშირი წარმოადგენათა შორის ასოციაციისათვის შეუძლებელი; მაგრამ ამ შემთხვევაშიაც მნემოტექნიკური ხერხი მაინც საზოგადოდ მეხსიერების არაეკონომიურს დატვირთვას წარმოადგენს.

აზრიანი მასალა რომ ადვილად შეისწავლება, ვიდრე უაზრო, ეს საზოგადო კანონის ერთი ფორმათაგანია; ეს საზოგადო კანონი ის არის, რომ მასალის შესწავლა მით უფრო ადვილია, რამდენადაც მისი ნაწილების ერთ მთელში მოქცევა ადვილია. ამ სახით ცხადი სისტემატიური დანაწილება სასწავლო მასალისა შემდეგს მოთხოვნილებას წარმოადგენს, რომელსაც მასწავლებელს უყენებენ. მეორე ფორმა უკვე ხსენებულის კანონისა იმაში მდგომარეობს, რომ რითმიული დანაწილებაც ხელს უწყობს შესწავლის სიადვილეს: პროზის შესწავლა უფრო ძნელია ლექსების დასწავლაზე, ამიტომ უსაფუძვლო არ არის, როცა სკოლაში ისეთს

პროზას, რომელიც მტკიცედ უნდა ახსოვდესთ მოწაფეებს, ლექსებში ჩამოაყალიბებენ ხოლმე.

მოთხოვნილება, რომელიც კითხვის სწავლებას ეხება და უკვე ზემოთ მოვიხსენეთ, სახელდობრ, რომ კითხვას უნდა იწყებდენ არა ასოებიდან, არამედ მთელი სიტყვებიდან, ემყარება კიდევ ახალ ფსიხოლოგიურს საფუძველს: ჩვენი სულისათვის ნაწილი (ასო) ყოველთვის უმარტივესი და უფრო ელემენტარული არ არის, ვიდრე მთელი (სიტყვა)*.

რაც შეეხება მეხსიერების ექსპერიმენტალურად გამოკვლევათა სხვა შედეგებს, აქ მოვიყვან მხოლოდ ისეთებს, რომელთაც, ჩემის აზრით, პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს. როგორც ცნობილია, სასწავლო მასალის დახსოვნება, მისი სიძნელის მიხედვით, ადვილია, ცოტად თუ ბევრად, ხშირის გამეორების შემდეგ; აგრეთვე საზოგადოთ ცნობილია ის ფაქტიც, რომ ერთხელ დასწავლილი დიდხანს ვერ რჩება მეხსიერებაში, არამედ თან და თან ჰქრება. ამ სახით ეკონომიურის წესით შესწავლის საკითხი ასე უნდა დავაყენოთ: როგორ უნდა მოვიქცეთ რაიმე მასალის დასასწავლად, რომ მასზე ცოტა დრო და ძალა დავხარჯოთ, ე. ი. ცოტა გავიმეოროთ და დიდხანს შევინარჩუნოთ მეხსიერებაში? აქ მოკლედ მოვიყვან სამს დასკვნას, რომელსაც დამოკიდებულება აქვს საკითხთან: პირველი ეხება მასალის განაწილებას, მეორე—გამეორების განაწილებას და მესამე—შესწავლის ტემპს.

რაც შეეხება მასალის განაწილებას, აქ

შეიძლება, ორი არსებითი შესაძლებლობა, ვსთქვათ შესასწავლია ექვს სტრიქონიანი ლექსი, მოვიქცევით ასე: ვიკითხავთ მთელს ლექსს თავიდან ბოლომდის იმ დრომდის, სანამ არ დავიზებირებთ, ან ჯერ ერთ სტრიქონს დავისწავლით, მერე მეორეს და სხ. ე. ი. თითო სტრიქონს ცალ-ცალკე და მხოლო შემდეგ ყველას ვაერთებთ ერთ მთელად. ყოველს შემთხვევაში შეთვისების უფრო ეკონომიურ წესად, რაც არა ერთხელ დამტკიცებული იქმნა ექსპერიმენტალურად, აღსარებული უნდა იქმნას პირველი წესი; მხედველობაში გვაქვს, რასაკვირველია, ის გარემოება, რომ სასწავლო მასალაში არ არის განსაკუთრებით ძნელი ადგილები, რომელთაც განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს.

ნათქვამი, რასაკვირველია, ემარჯვება იმ მასალას, რომელიც იმაზე უფრო ცელესი არ არის, რომლის დაძლევაც ნორმალურს პირობებში ერთს „სასწავლო სეანსზე“, (Lernsitzung) გაკვეთილზე შეიძლება. როგორც მიზანშეწონილს საშუალებად დაღლილობის წინააღმდეგ, რაც ადვილად შესაძლებელია „მთლიანად შესწავლის“ დროს, ურჩევნ მცირე შეჩერებას ყოველ სტრიქონის შემდეგ და მეტს შეჩერებას ყოველი მთლად წაკითხვის შემდეგ.

რაც შეეხება გამეორებათა ჯგუფებად მიზანშეწონილად დაყოფას, ურჩევნ მათ დანაწილებას, რაც კი შეიძლება, მეტ დროში; ეს იმას ნიშნავს, რომ მე უკეთეს ნაყოფს მივიღებ, თუ, მაგალითად, შესასწავლ მასალას წავიკითხავ ხუთ-ხუთჯერ დღესაც და ხვალაც, ვიდრე იმ შემთხვევაში თუ დღეს მიყოლებით ათჯერ წავიკითხავ.

ბოლოს, ერთი შეხედვით, ყველაზე უფრო საუკეთესო დრო ტემპი შესწავ-

ექსპერიმენტალური გამოკვლევა Decroly et Degand, ა. ზანინაიკის სრულად ამტკიცებენ ამას.

ლისა არის შეძლების და გვარად სწრაფი, ამასთან იგულისხმება, რომ მაგალ. თავდაპირველად ლექსი ნელა იქმნება წაკითხული და მისი შინაარსიც შეთვისებული. დანარჩენი გამეორებანი სწრაფად უნდა მიჰყვებოდეს ერთი-მეორეს, თუნდაც ბევრჯერ გამეორებასაც ითხოვდეს. ამ წესით თითქოს, დროსაც ვიზოგავთ და ბოლოს გამეორებით დასწავლის დროს ნაკლები გამეორება გვჭირდება.

რაც შეეხება გამეორებათა რიცხვს, რომლის საშუალებითაც ვითვისებთ ამა თუ იმ მასალას, არსებობენ სხვა და სხვა ტიპები: არიან სწრაფად და გვიან შემთვისებლნიც.

საეჭვოა ის აზრი, თითქოს ვინც ნელა ითვისებს, დიღხანსაც არ იფიწყებსო.

თუ ზემოხსენებულ დასკვნებს შესწავლის მეთოდს დავუბრუნდებით, უნდა მოვიხსენოთ კიდევ სხვა დასკვნანიც, რომელთაც დამოკიდებულება აქვთ ნასწავლის მოყოლებით თქმასთან, სწავლების საქმესთან და უფრო **გაკვეთილის გამოკითხვასთან.**

ხშირად სწავლების დროს ასეთს პრინციპს ადგანან, რომ მოწაფეს ახალ სამეცნიერო ფაქტების თვითონ პოვნას ავალბებენ. ამ მეთოდის პედაგოგიური უპირატესობა ყველასთვის ცხადია: ბავშვი იძულებულია ძლიერი ყურადღება გამოიჩინოს და მეტის მეტად წახალისდება სასწავლო საგანში. მაგრამ მაინც არ შეიძლება ამ მეთოდის საშიშრობაც სრულიად უყურადღებოდ დავსტოვოთ; ამ წესით ხშირად ჩნდებიან უსწორ-მასწორო ასოციაციები, რომლის შემდეგ აღმოფხვრა ძნელი საქმეა და რომელიც ბოლოს წესიერ ასოციაციების აღმოცენებას ხელს უშლის. ამ სახით, თუ ბავშვმა ერთხელ რომელსამე საკითხზე არა სწორე პასუ-

ხი მიუგო, იგი მართალ პასუხს ძნელად იხსოვნებს, ვიდრე ის ბავშვი, რომელსაც, რაიმე მიზეზის გამო, ვერ შეუღღენია ვერავითარი პასუხი. ამის მიხედვით მეტისმეტად არა პედაგოგიურია ისეთი ხუმრობა ზოგიერთ მასწავლებლებისა, რომლებსაც განძრახ შეცდომაში შეჰყავთ მოწაფეები და მისახვედრი კითხვების საშუალებით არა სწორ პასუხს განძრახ ათქმევინებენ.

თუ ამ სახით საჭიროა ერიდნენ ისეთს კითხვებს, რომელსაც ადვილად მოჰყვება უსწორო პასუხი, მეორე მხრით ყოველი მართალი პასუხი ამა თუ იმ ობიექტის შესახებ ამაგრებს მეხსიერებას. სწორი პასუხის მისაღებად ისეთს მეთოდს ურჩევნ, რომელიც „მრავალგზითი ასოციაციების ერთსა და იმავე ძირითად წვერის“ პრინციპზეა დამყარებული. თუ ბავშვი ვერ უგებს ასეთს კითხვაზე: „რა ჰქვია ეგვიპტის მეფეებს?“ შეიძლება პასუხი იპოვოს თუ ასეთს კითხვას დაუყენებთ: „ვინ აახსენებინა თავისი სიზმრები იოსებს?“

აგრეთვე სიძნელეს წარმოადგენენ ისეთი კითხვებიც, რომელზედაც შესაძლებელია რავდენიმე პასუხი, როცა, მაშასადამე, სხვა და სხვა ასოციაციები იმავე ძირითადი წვერისაგან გამომდინარეობენ. მართლაც კითხვაზე: დამისახელე რომელიმე ცხოველი!“ პასუხი ძნელად და გვიან იძლევა, ვიდრე კითხვაზე: „რომელი ცხოველი ჰყვფს?“ მრავალ პასუხიან კითხვებზე პასუხის სიძნელის გარემოებად ის არის, რომ წარმოდგენანი, რომელნიც უკავშირდებიან ერთსა და იმავე გამოსავალ წარმოდგენას, ერთმანეთს წინ ეღობებიან და ერთურთის წარმოებას ხელს უშლიან.

შემდეგ, სწავლების დროს საყურადღებოა ის გარემოებაც, რომ ბავშვების

ასოციაცია საზოგადოდ ნელის ნაბიჯით მიდის, ვიდრე მოზრდილისა, საასოციაციო დროც ბავშვს მეტი უნდა, ვიდრე მოზრდილს და შეუფარდებლად აღებული დროც შეიძლება ხანგრძლივი გამოდგეს, მაშასადამე მასწავლებელმა მაშინვე არ უნდა დაჰკარგოს მოთმინება იმის გამო, რომ პასუხი სწრაფად ვერ მიიღო და მაშინვე არც უნდა გამოიტანოს არასაკმარისი ცოდნის დასკვნა.

დასასრულ, კარნახის დროს, კეთილშეშობის მიცემის დროს და სხ. არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ჯერ კიდევ ძლიერ მცირეა იმისი მოცულობა, რაც ბავშვმა უნდა შეიპყრას. ძლიერ ვრცელ წინადადებებსა და კითხვებს ერთის მოსმენით ბავშვი ვერც გარეგანის ფორმით და ვერც აზრის მხრით ვერ შეითვისებს.

ლ. ბოცვაძე.

მინერალი ქიმია

(დასასრული)

ქიმიური მოვლენები.

მრავალ სხვა და სხვა ქიმიურ მოვლენათა შორის, — ჩვენ ვეცდებით განვიხილოთ განსაკუთრებით მარტო სხვა: — შეერთება, დაშლა და ქიმიური რეაქცია.

შეერთება არის ისეთი ქიმიური მოვლენა, რომელსაც მჭიდროდ დამოკიდებულება აქვს ორ სულ სხვა და სხვა ელემენტის შერთვასთან, — გასაჩენად ერთი ისეთი ახალი სხეულისა, რომელიც თავისი ფიზიკური და ქიმიური თვისებებით, შემადგენელ ელემენტებს აღარა წაგავს.

მაგალითად: — წყალბადი და გოგირდი მარტივ სხეულებად ითვლებიან, მაგრამ საკმარისია გოგირდი 441° -მდე გაახურდეთ, — შემდეგ ზედ წყალბადის ნაკადი გადაატაროთ, რომ მათი იდუმალი შეერთება მოხდეს, — რისი ნაყოფიც გოგჭიდრული მუავი იქნება: იგივე ითქმის გოგირდიან რკინაზე, გოგირდიან სზილენძზე, რომელიც სულ შავი სხეულია და სხვა მრავ.

ყოველი დაწვა, როგორც ეს ჩვენ ვუღვაწოდებოდ გვესმის, სხვა არაფერია, გარდა რომელიმე სხეულის მუავადთან შეერთების;

მაგალითად გოგირდი რომ ღია ჰქაერზე დასდვით, გოგირდულ ანჭიდრადს მიიღებთ. ფოსფორს კი ჰქაერის მუავადი უკვე უფრო სრულად უერთდება, ე. ი. გაჩნდება არა ფოსფორული ანჭიდრიდი, არამედ ფოსფორული ანჭიდრიდი.

არის ერთი უბრალო საშუალება, რომელიც ნებას იძლევა გავარჩიოთ თვალათაც რომელიმე სხეულის ქიმიური შემადგენლობა, მაგრამ ცხადია, რომ იგი უფრო მკვრივ სხეულთა გამოსაცნობად გაგვიწევს სამსახურს.

მაგალითად: რარიც წმინდათ არ უნდა დაფუჯვით გოგირდი და აურიოთ ისეთსავე დანამცეცებულ სზილენძში, შემდეგ კიდევ მარისოთ რეული მაგრად, ყოველად შეუძლებელია სინჯვის დროს მიკროსკოპით არ გავარჩიოთ ცალკე გოგირდის და ცალკე სზილენძის ნაწილები, — მაშინ როდესაც შემთხვევით გოგირდიან სზილენძში, გოგირდიან რკინაში, როგორც რთულ სხეულებში, ასეთ განსხვავებას ვერას დროს ვერ ნახავდით.

ქიმიური დაშლა, ეს შეერთების უკუქცევითი მოვლენაა: როდესაც ერთი რთული სხეუ-

ლი გარყოფილება, ე. ი. შემადგენელი მარტივი სხეულები რომელიმე ხელფხური საშუალებით ერთმანეთს განშორდებიან.

მაგალითად: ზოტასიუმის ქლორიდს რომელიმე ათფოთ, იგი დაიშლება ორ სულ სხვა და სხვა სხეულად.

ერთის მხრით ქლორიან ზოტასიუმად, და მეორეს—მუხვბადათ, რომელიც თითქმის წმინდა სახით გამოეყოფა ზოტასიუმის ქლორიდს—ზირვანდელ მარდს.

სამზარეულოს მარდი, ე. ი. ქიმიურად ქლორიანი სოდიუმი რომ წყალში გახსნათ, შემდეგ სხნილში ელექტრული ნაკადი გაატარათ,—ქიმიური დაშლა მოხდება: სოდიუმი და ქლორი ერთმანეთს განშორდებიან, ზირვული როგორც მეტალი მიესწრაფვის კატოდს და მეორე კი ანოდს. ცოტათი გამუყვებულ წყალიც დაიშლება სოდიუმი ელექტრული ნაკადის გავლენით მუხვბადათ და წყალბადათ.

ქიმიური რეაქცია—უფრო გარდაბმული მოვლენაა, მასში დაშლას და შეერთებას ერთსა და იმავე დროს აქვს ადგილი,—სოდილარულად.

მაგალითად: კალციუმის გოგირდის და სოდიუმის ნახშირბანდის რომ ერთად თბობა დაუწყეთ,—ისინი გასცვლიან ერთმანეთში ლითონებს, კალციუმს და სოდიუმს, ე. ი. ნაცვალგებით ჩნდება ორი სხვა და სხვა სხეული, სოდიუმის გოგირდის და კალციუმის ნახშირბანდის, ანუ ვულკანური კირნარი, საკირე ქვა, ცარცი, კიდევ მარმარილო. მაგრამ უნდა ვახსენოთ, რომ კერძოთ არც კალციუმის გოგირდის და არც სოდიუმის ნახშირბანდის სითბო არ შეეღის, მაშასადამე ზირვულ შემთხვევაში მოვლენა სავსებით სოდილარული და როგორც ვთქვით ნაცვალგებითი ყოფილა.

რთული და მარტივი სხეულები.

აქ არ შევხრებით დიდხანს, რათა მსჯელობა ამაზედ შესავალში გვქონდა,—მოვიგო-

ნათ მხლელდ მოკლედ, რომ მარტივად ითვლებიან ისეთი სხეულები, რომელნიც ჯერ არვის დაუშლია ე. ი. ამისგან სხვა, უმარტივესი სხეული არვის გამოეყვას. სხვანაირად ასეთ სხეულებს ელემენტებს უწოდებენ. მაგალითად, ბრძი, ქლორი, წყალბადი, ნახშირმანი, მუხვბადი და სხვა მრავალი.

რთულესათ კი ისეთ სხეულებს, რომელნიც წარმოშობილნი არიან ორ, სამ და ან ოთხ სულ სხვა და სხვა მარტივ სხეულთა შეერთებით, მაგ.: ბრძიჟიდრული მუხვი, ქლორიჟიდრული მუხვი. წყალი, ნახშირმანის მუხვარი და სხვა.

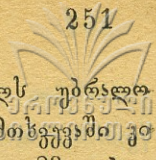
ანალიზი და სინტეზი.

ვთქვათ გაგანით რომელიმე რთული სხეული;—ანალიზის გაკეთება ნიშნავს იმ მარტივ სხეულთა ძებნას, რომელნიც, როგორც ელემენტები, რთული სხეულის შემადგენლობაში შედიან.

ამიტომ არსებობს ორგვარი ანალიზი: თვისებითი და რაოდენობითი. ზირველის მიზანია გაიგოს მარტივ, სხვა და სხვა რეაქტივების საშუალებით, თუ რა და რა ელემენტი შედის სასინჯ სხეულში, მეორესი კი გამოიანგარიშოს თვით ზრზორცია სხვა და სხვა ელემენტთა შეერთებისა. სინტეზი-კი სავსებით უკუქცევითი ოპერაციაა; ე. ი. სინტეზის მოხდენა ნიშნავს სასურველ სხეულს წარმოშობას, შემდეგ მისა, რაც ელემენტთა შემადგენლობითი ზრზორცია გვეცოდინება.

ქიმიის საგანი.

ქიმიის მიზანია შეისწავლოს ის ზირობები, რომელშიაც შესაძლებელია მოხდეს სასურველი რეაქცია, და აგრეთვე ის ფიზიკური და მექანიკური მოვლენანი, რომელნიც ზირდაზირი შედეგი არიან ასეთი ცვალბადობისა, როგორც შინგან ისე გარეგან ზირობებშიც. ქიმიური მოვლენების დავირგვებამ და შეს-

წავლამ, მეცნიერები დააწმუნა, რომ მრავალ შემთხვევაში ასეთ მოვლენებს ზოგადი ხასიათი ჰქონდათ, ე. ი. შესაძლებელი იყო გამოეტანათ ზიარდაზიარ დასკვნა, რომელსაც დიდი მნიშვნელობა ექნებოდა, და მისდა მიხედვით მრავალ ელემენტთა შესწავლა გადავიდებოდა. ამიტომ ზოგიერთი მოვლენები თავისი ზოგადი ხასიათის მიზეზით, კანონთაც კი ჩაირიცხა და დღევანდელი ქიმიის საფუძვლად ითვლება. —

თუ გსურთ რომ ორმა სხეულმა ერთმანეთზე იმოქმედოს, საჭიროა მათი ერთად მოთავსება, ისე რომ ერთმანეთს ეხებოდნენ.

მაგრამ ხშირად ასეთი მოთავსებით, მარტო სხეულთა შესებით ვერცერთ ქიმიურ მოვლენას ვერ გამოვიწვევთ.

ასეთ შემთხვევას თითქმის ზოგადი ხასიათი აქვს მკვრივ სხეულთათვის; — ხშირად დაფქვა, ერთმანეთში გარევა და შემდეგ რეულის მაგრად მოსრისვაც არ ჰყოფნის.

სამაგიერათ სითხეები და გაზები — ერთმანეთს, აგრეთვე გაზები და სითხეები, სითხეები და მკვრივები და თვით მკვრივები და გაზებიც, ადვილად უერთდებიან. საზოგადოთ კი აუცილებელია სითბო: ამიტომაც უფოელი რთული თავისი საკუთარი შეერთების ტემპერატურითაა დახასიათებული. მაგალითად სპილენძი და გოგირდი უერთდებიან ერთმანეთს მარტო 440°, მანამდე ისინი რთულ სხეულს კი არ წარმოადგენენ, არამედ მხოლოდ რეულს.

არც მყვანადი და წყალბადი უერთდებიან ერთმანეთს უბრალო მოთავსებით. ზოგიერთი სხეულები კი მარტო შესებითაც უერთდებიან ერთმანეთს.

მაგალითად სოდიუმი და წყალი, აგრეთვე ჰოტასიუმი და გოგირდული მყავი. ბევრ შემთხვევაში ქიმიური რეაქცია გაბოჭვილია აგრეთვე ელექტრონითაც; იგი შეიძლება მოქმედებდეს ორ სულ სხვა და სხვა სახით,

მაგ.: ელექტროლიზში ამ როლს უბრალო ნაკადი ასრულებს. და ისეთ შემთხვევაშიც როგორც მაგალითად ოზონის დამზადება, იგი ელექტრული გამოდინებით მოქმედობს.

სხვაგან კიდევ სინათლემ იწვევს ასეთ რეაქციებს, მაგ.: წყალბადის და ქლორის შეერთება ქლორჰიდრული მყავის სახით საუცხოო მაგალითია ასეთი შეერთებისა.

ქლორანია ვერცხლის დაშლა სინათლემ გამოვლავებულ ფოტოგრაფიულ ფირფიტებზე იკეთივე მაგალითს იძლევა.

ხშირად მწოლბობასაც შეუძლია ითამაშოს ასეთი ხელის შემწობი როლი, მაგ.: ბევრი გაზი ერთმანეთს მარტო მწოლბობიდან უერთდება.

ქიმიურ შეერთებას შეუძლია გამოიწვიოს მრავალი სხვა და სხვა მოვლენანი, მაგალ.: როგორიცაა დიდი სითბოს გამოყოფა, რაც კერძოთ შეადგენს ტერმობიომის საგანს, — ხშირად კიდევ იგივე მოვლენა იძლევა ელექტრულ ნაკადს და სხვა მრავალ ფიზიკურ და მექანიკურ მოვლენებს, რომელნიც ქიმიის ზიარდაზიარ შესასწავლ მიზანს არ შეადგენენ.

შეერთების კანონები.

ქიმიისში არსებობს სულ ექვსი უმთავრესი კანონი. ჩვენ არ შეუდგებით მათ ჩამოწრას დღევანდელ წერილში, რათა გარდა მისა რომ თავისი ფარმულიროვით და განმარტებით ბევრ ადგილს წავგართმევს. — მათი ცოდნა, მისთვის ვისაც მარტო ელემენტების და სხვა და სხვა რთულების სახელები სურს ამოიკითხოს, აუცილებლობას არ წარმოადგენს! —

— გადავიდეთ ზიარდაზიარ ნომენკლატურასზედ. —

— მარტივ სხეულთა სახელები წარმოდგებიან უმთავრესად ლათინურიდან და ბერძნულიდან; — მათი მიზანია — ხშირად, დაგვისახონ თვით ერთი დამახასიათებელი თვისებათაგანი იმ სხეულისა, რომელსაც ეკუთვნის

ეს სახელი. მაგალითად: ქლორი ნიშნავს მემ-
წვანოს, ბრძოლი გლახა სუნს, კალიუმი საფ-
რანგეთში იყო ნახული, ფლუორი მეტად
მკრალა და სხვა.

რთული სხეულების სახელები წარმოსდგე-
ბიან უმეტესად შემადგენელ ელემენტთაგან
და ატარებენ სხვა და სხვა დაბოლოებას, რ-
მელსაც პირდაპირი დამოკიდებულება აქვს,
რგორც შეერთების პრეზერვაციასთან, ისე
თვით სხეულის თვისებასა და გვართან.

უკანასკნელი იყოფიან სამ კატეგორიად:

- 1) ორწილადი რთულები, არამყავდანი-
ბი და არამყავები.
- 2) ორწილადი მყავდანი რთულები.
- 3) სამწილადი რთულები.

მაშასადამე პირველ კატეგორიას ეკუთვნიან
ისეთი რთულები, რომლებშიც მყავდადი არ
ისახება. რადესაც რომელიმე სხეული უერთ-
დება სხვა ელემენტებს გარდა მყავდადისა,
იგი დაბოლოდება იანი-თ და ამასთანავე ის
სხეული, რომლის ფორმულაც თავსდება წინ,
გამოთქმის ადრე. მაგალითად: CS^2 —გო-
გირდანი ნახშირმანი, —S-გოგირდი, C-გი
ნახშირმანი.

აგრეთვე იტყვიან ქლორინი აზოტი და
არა აზოტინი ქლორი.

თუ კი გსურთ გაიგოთ, რომელი სხეული
უნდა დაბოლოდეს იანი-თ, საკმარისია გადა-
ათვალიეროთ შემდეგი სხეულები, და დაბო-
ბა იანი—მიუმატოთ მათ, რომელნიც წინაუს-
წრობენ რიგით:

- ფლუორი, ქლორი, ბრძოლი, იოდი;
- გოგირდი, სელენიომი, ტელურნი;
- აზოტი, ფოსფორი, არსენიკი;
- ნახშირმანი, ტალმანი;
- ბორი, წყალბადი;
- და სხვა ევკლას ლითონები: რკინა, ვერცხ-
ლი, ოქრო, სპილენძი, სოლიომი, პოტასიო-
მი, და სხვა მრავალი...

მაგალითად: ვიტყვით ბრძომიანი იოდი და

არა იოდინი ბრძოლი, ქლორინი სოლიომი,
და არა სოლიომიანი ქლორი და სხვა.

რადესაც ორი მარტივი სხეული უერთდებ-
ა ერთმანეთს მრავალი პრეზერვაციით,—
რთულებს გაარჩევინ შემდეგი პრეფიქსებით:
ერთ (ერჯერ) ანუ **პირველ** (პირველჯერ),
შემდეგ კიდევ—**ერთმეტ**—**ორ** (ორჯერ) და
სხვა, რომელნიც (რგორცადაც ვთქვით) გა-
მომხატველი არიან შედარებითი პრეზერვაცი-
ისა. ვიტყვით: პირველგოგირდინი რკინა
ანუ ერგოგირდინი რკინა, რომელიც შეიცავს
რკინის ერთ ატომზე გოგირდის ერთ ატომს.

ხანდახან საჭიროა ვინმარათ აგრეთვე ეუ-
ლი—და—ული.

მაგალ.: ქლორინი რკინეული (ნაკლებათ
მდიდარი ქლორით).

ქლორინი რკინეული (მეტად მდიდარი
ქლორით).

გამონაკლისი: ზოგიერთ სხეულებს-კი ისევ
ძველი ვურგარული სახელი შერჩენიათ, მაგ.:
იტყვიან, ამინიკს (ანუ ამინიკს) და არა წყალ-
ბადიან აზოტს.

წყალბადის ევკლას რთულები, პირველ გვა-
რეულობის ელემენტებთან ატარებენ სახელებით
მყავების ხასიათს და თვისებებს და ამიტომ
მათ სულ განსაკუთრებული დაბოლოება აქვთ,—
სიტყვას დაურთვენ ხალმე—ჰიდრული-ს, ე.
ი. ჰიდრული მიემატება რადიკალს. მაგალი-
თად: იტყვიან, ქლორჰიდრული მყავი HCl .
ბრძოჰიდრული მყავი HBr , იოდჰიდრული
მყავი Hi და სხვა.

მყავდანიანი რთულები კი იყოფიან ორ ნ-
წილად: პირველთ შეუძლიათ მოგვცენ წყალ-
ბადიან შეერთებით რომელიმე მყავი და ამით
უწოდებენ სახელად ანჰიდრიდებს. მეორენი-კი
ამ თვისებას მოკლებულნი არიან.

სიტყვა ანჰიდრიდს, უკავია გამოთქმაში
მყავდადის ადგილი,—მეორე ელემენტი კი—
ულით თავდება.

მაგალითად: აზოტული ანჰიდრიდი (ერთ

ახტისა და მყავადის რთულთაგანს ქქვიანს), რომელსაც შეუძლია წყალთან ერთად მოგვცეს ახტული მყავი.

როდესაც ერთი სხეული უერთდება მყავადს მრავალი ანჭიდრადის სახით, მათ გაარჩევენ დაბოლოებით—ეული—და—ული ხან და ხან ჰრეფიქსსაც დაურთვენ ხოლმე. მაგ.: გოგირდული ანჭიდრადი (ხაკლებად მდიდარი მყავადითა) გოგირდული ანჭიდრადი (უფრო მდ. მყავბ.) და მეტგოგირდული ანჭიდრადი (კიდევ უფრო მდიდარი მყავბადით).

თუ რომ ელემენტი მყავადს ანჭიდრადის სახით არ უერთდება, მაშინ მას—მყავარს—უწოდებენ.

დაბოლოება—ეული, ული და თვით ჰრეფიქსებიც არსებობს აგრეთვე მათთვის.

მაგალითად იტყვიან:

ახტული მყავარი (ხაკლებათ მდიდარი მყავბადით)

ახტული მყავარი (უფრო მეტ. მდიდ. მყავბადით)

ახტის მეტმყავარი (კიდევ უფრო მდიდ. მყავბადით).

აგრეთვე იტყვიან:

რკინეული მყავარი, ანუ რკინის ჰირველ—მყავარი—FeO

რკინული მყავარი, ანუ რკინის ერთმეტ—მყავარი—Fe²O³.

ზოგიერთ მყავარს კი ისევ ვუღვარული სახელი შერჩენიათ: მაგ. წყალბადის მყავარს არ ღაზარაკობენ, არამედ—წყალს. აგრეთვე კალციუმის მყავარის მაგივრად იტყვიან—კირს.

არსებობენ კიდევ მესამე გვარი რთულები ეგრედ წოდებული სამწილადი რთულები.

ესენი არიან: მყავებათ, ფუქებათ და მარილებათ.

საზოგადოთ მყავები წარმოსდგებიან სამ ელემენტთა შეერთებიდან:

მყავბადიდან, წყალბადიდან და კიდევ ერთ რომელიმე ელემენტიდან, რომლის სახელსაც

ატარებს თვით მყავი სხვა და სხვაგვარად მოწოდებით, მაგრამ მყავადის მუნუფა ფოველთვის სავალდებულო არ არის.

მაგ. ჰირველი გვაროვნობის ელემენტები: E, Cl, Br, I, მარტო წყალბადთან შობენ ხოლმე მყავს, რომელიც მარტო თავისი თვისებების შემდეგ არის აღსარებული მყავად.

გოგირდული მყავი SO⁴H², წარმოსდგება სამ სხეულთა შეერთებით (S. O. H.) გოგირდული კი მარტო ერთ (S. H) H²S, ისე როგორც ჰირველი გვაროვნობის ელემენტები უერთდებიან ხოლმე.

თვით მყავებისთვისაც არსებობენ ისეთივე დაბოლოებანი და ჰრეფიქსებიც.

მაგ. ვიტყვიან:

გოგირდული მყავი SO³H²

გოგირდული „ SO⁴H²

მეტგოგირდული „ S²O⁶H²

ორგოგირდული „ S²O⁷H²

ქვეგოგირდული „ S²O⁸H²

ფუძი სამ წილადი რთულია. მისი დამახასიათებელი დაბოლოებაა.—

— ჰიდრატი, ეს სიტყვაში მყავადისა და წყალბადის მაგივრებას სწევს. სხეული კი— რომელსაც ეკუთვნის ჰიდრატი,— უნდა ეწოდოს გამომთქმის.

მაგალითად: ვიტყვიან სოდიუმის ჰიდრატი, პოტასიუმის ჰიდრატი. ვუღვარულად იმავე ფუძებს უწოდებენ— ჰირველს სოდას და მეორეს პოტასს.

აგრეთვე კალციუმის ჰიდრატს ვუღვარულათ დამჭრალ კირს ეძახიან Ca(OH)², რომელიც წარმოსდგება ცხაკველ კირიდან ანუ კალციუმის მყავრიდამ CaO, მის შემდეგ რაც ზედ წყალს დაასხამთ.

მარილებს მივიღებთ ხოლმე ხშირად რომელიმე მყავის ფუძზე მოქმედებით; მაგრამ ის ელემენტი რომელსაც ეკუთვნის მყავი,— ული-ს მაგივრად, მარილებში დაბოლოვდება— დანი-თ, ან და თუ მყავი— ეული-თ თავდე-

ბოდა, მისი მარილი დაბოლოვდება არა დანი-თ, არამედ ღუნით.

ახლოტუელი მყავი უერთდება ზოტასიუმის ჰიდროტს, რისი შედეგად ზოტასიუმის ახლოტ-დანია.

გოგირდული მყავის წყალბადი რამ რამე-ლიმე ლითონით შეიცვალას, მაგალითად: თუ გინდ სოდიუმით, ვიტყვით, სოდიუმის გოგირდანი— SO^4Na^2 აკრეთვე იტყვიან სზი-ლენძის გოგირდანი ანუ ჩვენებური — შაბი-მანი.

გოგირდულ მყავს SO^3H^2 კი მარილები დამ-ეთანხმება რამელიმე გოგირდუნი, მაგალი-თად: SO^3Na^3 , სოდიუმის გოგირდუნი. ზრე-ფიქსები კი მარილებშია ც არიან დაცული; მაგალ.: — მელ —, — ქვე —, — ზედ — და ხან და ხან ზედმეტ-იც იხმარება.

არსებობს მაგალ.: ქვექლორდუნი;

მეტორგანდანი;

კიდევ ზედმეტფოსფორდანი, რამელსაც ჩვენში სუპერფოსფატს უწოდებენ, ე. ი. უცვ-ლელად არის ნახმარი ფრანკების ტერმინი, ვითომცდა ქართულად სხელიც არ ასებობდეს მისი.

ქიმიური ფორმულები.

ქიმიური ფორმულების მიზანია მისცენ რამელსამე ელემენტს რაც შეიძლება შეკვე-რილი სახელი ანუ ნიშანი.

ამიტომ მთელ სიტყვებს რადი სწერენ, არამედ მარტო დასაწყის ზირველ ასოს, ხან-და ხან ორსაც, რადესაც შესაძლებელია ორ-ახლოვნობის გამოწვევა! უმეტესი მათგანი ნასესხებია ლათინურიდან, თავისი ორიგინალური დაბოლოებით, რაც უნდა ჩაითვალას მიხედათ საერთაშორისო ხასიათისა, რამე-ლიც სურდათ ქიმიკოსთ მიეტათ ახალი სამე-ტნიერო ტერმინოლოგიისთვის, რათა სხვა და სხვა ნაციის ეროვნული თავმოყვარეობა არ შელახულიყო.

ჩვენც უმეტესი მათგანი ამოღებულა უნდა მივიღოთ, ე. ი. იუმი-თ, ან და რა-გორც ფრანკები გამოთქმენ სოლმე, — იომი-თ, რათა იომი უფრო ადვილი გამოსათქმელას ვიდრე იუმი.

რადგანაც საკმარისი წარმოდგენა გავაჩნია ქიმიურ ტერმინოლოგიაზე და საერთოთ კი სხეულთა შეერთების სხვა და სხვაობაზე, ვე-ცადოთ ჩამოვწეროთ რიგრიგით მნიშვნელ-ვან ელემენტთა გვარეულობა, და ამსთანავე სავარჯიშოთ ჩამოგოვალთ უბრალოდ უმთავ-რესი მათი რთულები.

ვევალა, დღემდე არსებულ ელემენტებს ჰყოფენ ორ დიდ კატეგორიით: ლითონიდებად და ლითონებად. უკანასკნელნი განირჩევიან ზირველთაგან გარდა მრავალი ქიმიური და ფიზიკური თვისებებისა, აკრეთვე თავისი ბრჭყვიადით, ლითონური ელვარებით.

თუმცა არიან ისეთი ელემენტები, რამელ-ნიც შეგიძლიათ მიაწეროთ გინდ ლითონებს და გინდ ლითონიდებას, რათა თავისი საერთო თვისებებით ორივე კატეგორიის სხეულებს მოგვავსებენ. ლითონიდება დახსნათლების აკრეთვე მითაც, რამ წყალბადისა შეერთებით იძლევიან რთულებს გაზების სახით, ან და მქალ რთულებს.

I

წყალბადი.

- მოლეკულიარი წონა: $H^2=2$
- ატომური წონა: $H=1$.
- უმთავრესი რთულები:
 - H^2O წყალი ანუ წყალბადის მყავარი;
 - H^2S გოგპიდრული მყავი;
 - A_3H^3 ამონიაკი ანუ ამონიაკი.

ფლუორი (რუს. ფტორი).

- მოლეკულიარი წონა: $Fl^2=38$
- ატომური წონა: $Fl=19$.
- უმთავრესი რთულები:
 - HFl — ფლუორჰიდრული მყავი.

ქლორი.

მოლეკულიორი წონა $Cl^2=71$
ატომური „ $Cl=35,5$

უმთავრესი რთულები:

- $MnCl^2$ — ქლორიანი მარგანეცი;
- $CaCl^2$ — ქლორიანი კალციომი;
- HCl — ქლორჰიდრული მჟავი;
- KCl — ქლორიანი პოტასიუმი;
- $ClOK$ — პოტასიუმის ქვექლორდენი;
- ClO^3K — პოტასიუმის ქლორდანი;
- S^2Cl^2 — ქლორიანი გოგირდი;
- A_3H^4Cl — „ ამონიუმი;
- $ZnCl^2$ — „ ცინკი;
- $FeCl^2$ — „ რკინეული;
- Fe^2Cl^6 — „ რკინული.

ქლორის მჟავბადიანი რთულები.

- $ClOH$ — ქვექლორეული მჟავი;
- ClO^2H — ქლორეული „
- ClO^3H — ქლორული „
- ClO^4H — მეტქლორული „
- Cl^2O — ქვექლორეული ანჰიდრიდი;
- Cl^2O^3 — ქლორეული ანჰიდრიდი;
- ClO^2 — ქლორის მეტმჟავარი.

ბრომი.

მოლეკულიორი წონა $Br^2=160$;
ატომური წონა $Br=80$.

უმთავრესი რთულები:

HBr — ბრომჰიდრული მჟავი და მრავალი ბრომიანი ლითონები.

იოდი.

მოლეკულიორი წონა $I^2=254$;
ატომური წონა $I=127$.

უმთავრესი რთულები:

როგორც მარილები არსებობენ-იოდდანები (iO^3K) ისე კი: იოდიანი სოდიუმი NaI ;
 HI — იოდჰიდრული მჟავი;
 KI — იოდიანი პოტასიუმი;
და აგრეთვე იოდიანი ლითონები.

II

მჟავბადი.

მოლეკულიორი წონა $O^2=32$
ატომური წონა $O=16$.

უმთავრესი რთულები:

- H^2O — წყალი;
 - MnO^2 — მარგანეცის ორმჟავარი;
 - HgO — ჯივას წითელი მჟავარი;
 - Na^2O^2 — სოდიუმის ორმჟავარი;
 - BaO^2 — მარიუმის ორმჟავარი;
- და მრავალი სხვა ლითონების მჟავრები.

ოზონი.

მოლეკულიორი წონა $O^3=48$.

წყალი.

მოლეკულიორი წონა $H^2O=18$.

გოგირდი.

მოლეკულიორი წონა $S^2=64$.
ატომური წონა $S=32$.

უმთავრესი რთულები: გოგირდიანი რკინა, FeS , FeS^2 , Fe^3S^4 , Ee^1S^6 .

მეორეს პოულობენ ბუნებაში და სახელად პარიტს ეძახიან; სხვები კი თანდათანობითი თფობის დროს მიიღებიან.

- H^2S — გოგჰიდრული მჟავი;
- S^2Cl^2 — ქლორიანი გოგირდი;
- S^2Br^2 — ბრომიანი გოგირდი;
- CS^2 — გოგირდიანი ნახშირმანი;
- K^2S — გოგირდიანი პოტასიუმი;
- CS^2K^2 — პოტასიუმის გოგირდნახშირმანდანი
- Sb^2S^3 — გოგირდიანი ანტიმუანი (სურმა).

გოგირდის მჟავბადიანი რთულები:
მჟავები: SO^2H^2 — ჰიდროგოგირდეული მჟავი;

- SO^3H^2 — გოგირდეული „
- SO^4H^2 — გოგირდული „
- $S^2O^8H^2$ — მეტგოგირდული „
- $S^2O^3H^2$ — ქვეგოგირდული „
- $S^2O^1H^2$ — ორგოგირდული „
- $S^2O^6H^2$ — დითიონული „
- $S^3O^6H^2$ — ტრითიონული „
- $S^4O^6H^2$ — ტეტრითიონული „
- $S^5O^6H^2$ — ჰენტათიონული „

ანჰიდრიდები:

- SO³—გოგირდული ანჰიდრიდი;
- SO³—გოგირდული ანჰიდრიდი;
- S²O⁷—მეტგოგირდული ანჰიდრიდი.

III

აზოტი.

მოლეკულიარი წონა: A₃²=28

ატომური წონა: A₃=14.

უმთავრესი რთულები:

- A₃H³—ამმონიაკი; A₃H⁴—ამმონიუმი მარილები; A₃O²A₃H⁴—ამმონიუმის აზოტდუნი;
- A₃O²K — პოტასიუმის აზოტდუნი და მრავალი აზოტდანები როგ. მაგ.: A₃O³Na და სხვა.

აზოტის მყავბადიანი რთულები.

მყავბები: A₃O²H აზოტული მყავი;

A₃O³H აზოტული მყავი;

მყავრები და ანჰიდრადები:

A₃²O—აზოტული მყავარი ანუ აზოტის პირველმყავორი;

A₃O—აზოტული მყავარი ანუ აზოტის ორმყავორი;

A₃O² ანუ A₃²O⁴—აზოტის მეტმყავარი;

A₃²O³—აზოტული ანჰიდრიდი;

A₃²O⁵—აზოტული ანჰიდრიდი;

A₃O³—მეტაზოტული ანჰიდრიდი.

ფოსფორი.

მოლეკულიარი წონა: P⁴=124

ატომური წონა: P=31.

უმთავრესი რთულები: ფოსფორიანი წყალბადი;

PH³—სითხე; PH³—გაზია; P²H—მკვრივია;

PCl³—სამქლორიანი ფოსფორი;

PCl⁵—ხუთქლორიანი ფოსფორი.

ფოსფორის მყავბადიანი რთულები,

ან ჰიდრიდები:

P⁴O⁶—ფოსფორული ანჰიდრიდი;

P²O⁴—ქვეფოსფორული ”

P²O⁵—ფოსფორული ”

მყავბები:

PO³H³—ქვეფოსფორული მყავი;

PO³H³—ფოსფორული ”

PO⁴H³—ფოსფორული ”

PO³H — მეტაფოსფორული ”

P²O⁷H⁴—პიროფოსფორული ”

და სხვა მრავალი მარილები.

არსენიკი.

მოლეკულიარი წონა: As⁴=300

ატომური წონა: As=75.

უმთავრესი რთულები:

FeAsS—არსენიოგოგირდიანი რკინა;

AsCl³—ქლორიანი არსენიკი;

AsH³—წყალბადიანი ”

AsCl³—ქლორიანი ”

AsBr³—ბრომიანი ”

Asi³ — იოდიანი ”

არსენიკის მყავბადიანი რთულები,

ანჰიდრიდები:

A₃²O³—არსენიული ანჰიდრიდი;

A₃²O⁵—არსენიკული ანჰიდრიდი.

მყავბები:

A₃O⁴H³—არსენიკული მყავი, ანუ ორთო-არსენიკული მყავი;

A₃²O⁷H⁴—პიროარსენიკული მყავი;

A₃O³H — მეტაარსენიკული მყავი.

ანტიმუანი (სურმა)

ატომური წონა Sb=120

უმთავრესი რთულები:

Sb²S³—გოგირდიანი ანტიმუანი (ანუ ბუნებ. სტიბინი.

SbCl³—სამქლორიანი ანტიმუანი;

SbCl⁵—ხუთქლორიანი ანტიმუანი;

SbH³—წყალბადიანი ანტიმუანი;

Sb²O³—ანტიმუანული ანჰიდრიდი;

Sb²O⁵—ანტიმუანული ანჰიდრიდი.

მყავბები:

SbO⁴H³—ორიო-ანტიმუანული მყავი (არაა ცნობილი)

Sb²O⁷H⁴—პიროანტიმუანული მყავი (შეგიძლიათ მიიღოთ)

SbO³H—მეტაანტიმუანული მყავი (ცნობილი) როგორც მარილები;

(SO⁴)³Sb³—ანტიმუანის გოგირდანი და სხვა მრავალი.

ნახშირმანი.

ატომური წონა C=12.

უმთავრესი რთულები:

- C^2H^2 — აცეტილენი (საიდანაც, პოლიმერიზაციით მიიღება მრავალი ორგანიული რთულები)
- CO — ნახშირმანის მჟავარი;
- CO^2 — ნახშირმანული ანჰიდრიდი;
- $COCl^2$ — კარბონილი;
- $H.COONa$ — სოდიუმის ფორმიდანი;
- CO^3H^2 — გოგირდული მჟავი (არაა ცნობილი, მაგრამ ყოვლად წარმოუდგენელია სხვანაირად მისი მორალების არსებობა თუ ასეთი ფორმულა მაინც არ ვიგულისხმეთ, რაც უნდა ჩაითვალოს ერთი მოლეკული წყლის, ნახშირმანულ ანჰიდრიდან შეერთების შედეგად: $CO^2 + H^2O$)

მარილები:

- CO^3Ba — ბარიუმის ნახშირმანდანი;
- CO^3Na^2 — სოდიუმის „
- CO^3Ca — კალციუმის „
და სხვა...
- CS^2 — გოგირდიანი ნახშირმანი;
- CS^3K^2 — პოტასიუმის გოგირდნახშირმანდანი.

ტალმანი.

მოლეკულიორი წონა უცნობია.

ატომური წონა Si=28.

უმთავრესი რთულები:

- $SiFl^6K^2$ — პოტასიუმის ფლუორტალმანდანი;
- $SiCl^4$ — ქლორიანი ტალმანი;
- $SiFl^4$ — ფლუორიანი ტალმანი;
- $SiBr^4$ — ბრომიანი ტალმანი;
- SiI — იოდიანი ტალმანი;
- SiH^4 — წყალბადიანი ტალმანი;
- $SiHCl^3$ — ტალმანქლოროფორმი;
- $SiHBr^3$ — ტალმანბრომოფორმი;
- $SiHi^3$ — ტალმანიოდოფორმი;
- SiO^2 — ტალმანული ანჰიდრიდი;
- $SiFl^6H^2$ — ფლუორ(რ)ტალმანული მჟავი;

მარილები:

- SiO^3K^2 — პოტასიუმის ტალმანდანი;
- SiO^3Na^3 — სოდიუმის ტალმანდანი;
- SiO^3Ca — კალციუმის ტალმანდანი;
- მაგრამ საზოგადოებრივ ტალმანდნების (სილიკატების) ფორმულები უფრო გადაბმული არიან.
- SiO^3H^2 — ტალმანული მჟავი (ცნობილია იხე როგორც ნახშირმანული მჟავი).

ბორი.

მოლეკულიორი წონა უცნობია.

ატომური წონა: B=11.

უმთავრესი რთულები:

- BFl^3 — ფლუორიანი ბორი;
- BCl^3 — ქლორიანი ბორი;
- BBr^3 — ბრომიანი ბორი;
- B^2O^2 — ბორული ანჰიდრიდი;
- BO^3H^3 — ბორული მჟავი;
- $B^4O^1Na^2, SH^2O$ — ბორაქსი.

მარილები.

აზოტდანები.

- A_3O^3K — პოტასიუმის აზოტდანი;
- A_3O^3Na — სოდიუმის „
- $A_3O^3A_3H^4$ — ამონიუმის „
- $(A_3O^3)^2Ca$ — კალციუმის „
და სხვა მრავ. ლითონების მარილები.

გოგირდანები.

- SO^4K^2 — პოტასიუმის გოგირდანი;
- SO^4Na^2 — სოდიუმის გოგირდანი;
- SO^4Ia — კალციუმის „
- $SO^4(A_3H^5)^2$ — ამონიუმის „
- SO^4Ag^2 — ვერცხლის „
- SO^4Fe — რკინის „
- SO^4Zn — ცინკის „
- SO^4Cu — სპილენძის „
(ჩვ. შაბიამანი).

ნახშირმანდანები.

- CO³Na—სოდუმიის ნახშირმანდანი;
- CO³K —პოტასიუმის ”
- CO³Ca—კალციუმის ”
- CO³(A₃H⁴)²—ამონიუმის ”
- CO³Ba—ბარიუმის ”
- CO³St —სტრონციუმის ”
- CO³Fe—რკინის ”
- CO³Cu—სპილენძის ”

ფოსფორდანი.

- PO⁴Na³—სოდუმიის ფოსფორდანი;
- (PO⁴)²Ca³—სამკალციული ”
- (PO⁴)²Ca²H—ორკალციული ”
- (PO⁴)²CaH²—ერთკალციული ”

და სხვა მრავალი უფრო გადაბმული ფორმულის მქონე ფოსფორდანი.

დიდი მნიშვნელობა აქვთ აგრეთვე ტალმანდანებს (ე. ი. სილიკატებს), მაგრამ მათი ფორმულა სწორედ იხილეთ ისეთი გადაბმული და რთული რამ არის, რომ რადიკალების ერთი რომელიმე ელემენტით გამოყოფა შეუძლებელიც ხდება და ამიტომ მათი ფორმულებიც დასწავლებით არის გამოხატავი.

ვტყუებით აგრეთვე სხვა მარტივებს როგორც არიან მაგ. ქლორდანი, ბრომდანი და სხვა...

რათა წერილი ისედაც გაგვიგონებდეს; თვით ლითონებსაც, მით უფრო რომ მრავალად რთულებზე მკითხველს წარმოადგენს უკვე საკმაოდ გაანია.

ნ. ჯანაშია.

პარიზი.

ადამიანის წარმოშობა

პაციფიკობას უხსოვარი დროიდან აინტერესებს ადამიანთა წარმოშობის გაგება. ადამიანის წარმოშობის შესახებ სხვა და სხვა აზრი არსებობს. ეს კითხვა საუკუნოებით იპყრობდა მეცნიერთა ყურადღებას. მართლა, უაღრესად საყურადღებო, საინტერესო და სასარგებლოა გაგება, თუ როგორ, რისგან და ვისგან წარმოიშვა ქვეყნად ეს კაცად წოდებული „უმალღესი ცხოველი“, ეს „ბუნების გვირგვინად“ აღსარებული ქმნილება—ადამიანი. ამბობენ: კაცი ღვთაებრივი ქმნილებაა. და რომ უზენაესმა ხატად და მგზავსად თვისად იგი თინისაგან შექმნა, შთაბერა მას სული უკვდავი და დაამკვიდრა იგი ქვეყნად, ამას ასე „ძვე-

ლი ალექსანდრე უდაურ ქეშმარიტებად აღიარებს!...

გენიოსი დარვინის უმთავრესი შრომის გამოქვეყნების შემდეგ მეცნიერები უფრო გულდასმით შეუდგნენ ადამიანთა წარმოშობის გამოკვლევას და შესწავლას. დარვინის აღმოჩენამ ეს ფრიად გადახლართულ-გადმოხლართული მწვავე საკითხი, რაიცა სხვა და სხვა უსაბუთო საბუთებზე და ცრუ-მორწმუნოებაზე იყო დამყარებული, სააშკაროზე გამოიტანა. მისი კვლევა-ძიება მეცნიერულ საძიკველოზე დააფუძნა და, სხვათა შორის, ამ საინტერესო საკითხის შესახებ ყველასათვის ცხადპყო ძველი დახვედრული შეხედულობის უსაბუთობა და უვარგისობა...

მესამოცე წლებში (1863 ამ საკითხის

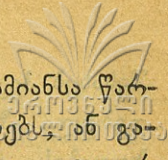
შესახებ ჰეკსლემ მეცნიერულად დასაბუთებული აზრი გამოაქვეყნა. თანხმად საბუთებისა ეს მეცნიერი ამტკიცებს: ადამიანი ცხოველისაგან წარმოიშვა; იგი განსაკუთრებით კაცთა-მზგავს მსიმუნებს უსჯღფდებოა. *) ვიცი, მკითხველთა შორის აღმოჩნდებიან უმაღლესად განათლებულნი და შეგვნიშვნენ: დარვინის თეორია, ჰეკსლეს დასაბუთებული აზრი, ჰეკელის გამოკვლევანი და სხვა „დატოვებულია დღეს კვრამის მეცნიერებისაგან, რადგან დრო მოკლეა და საბუთისანობას მოკლეა კვლევასა“-ო... ჩვენ ვფიქრობთ, მკითხველთა ასეთი შენიშვნა ფრიად ცალმხრივია, იგი უფრო ლიტონი სიტყვაა, ვიდრე მეცნიერულ საბუთებზე დაყრდნობილი. გავეცნოთ მოკლეთ მეცნიერთა აზრს ამ საკითხის შესახებ დარვინის შემდეგ.

როგორც მოგეხსენებათ, სწორუბოვარო მკითხველო, სახეთა (ВИДЪ) შესადარებლად ძუძუმწოვართა შორის კბილებს დიდი მნიშვნელობა აქვს. ამ მხრით თუ ჩვენ ადამიანს მაიმუნებს შევადარებთ თვალ-დასანახ მზგავსებას აღმოვაჩინთ: კაცთა მზგავს მაიმუნებსა და ადამიანებს, თვითოეულ მათგანს, ოცდათორმეტი კბილი აქვთ. შიმპანზე და ორანგუტანგის (მაიმუნებია) აღმოჩენამ ადამიანთა წარმოშობის საკითხს დიდი სამსახური გაუწია, იგი ერთობ წინ წასწია. ეს ცხოველები ადამიანს შეადარეს და მათ შორის საკვირველი მზგავსება აღმოჩნდა. ამ მზგავსებამ ზოგი ბუნების მეტყველი მიიყვანა იმ დასკვნამდე, რომ ადამიანი კაცთამზგავს მსიმუნებს უსჯღფდებოა. და აი შეუდგენ მეცნიერები ამ დებულების სა-

ფუძველიანათ დასაბუთებას. თქვენს მათი, მაიმუნების, ორგანიზაციის გამოკვლევა, შესწავლა და ადამიანის აგებულების თვითოეული ძვალი, თვითოეული მუსკული უკულო მაიმუნებისას შეადარეს, რამაც, რასაკვირველია, მათი ერთი მეორის მზგავსება დაადასტურა. მართლა, თუ ჩვენ მეცნიერთა მიერ დასაბუთებულ მასალას ამ საკითხის შესახებ მიუდგომლად თვალს გადავავლებთ, წინასწარ-განზრახულებას უკუ ვავდებთ და მის გარშემო ატეხილ დავას მოვიგონებთ, დაერწმუნდებით, რომ თითქმის მთელი ჩვენი, ადამიანის, და კაცთამზგავსი მაიმუნის აგებულება ურთიერთშორის დიდ მზგავსებას წარმოადგენს. მართალია, ჩონჩხის მზგავსება ამ ორ ცხოველთა შორის მეცნიერებმა დაადასტურეს, მაგრამ იყვნენ, დღესაც არიან, მკვლევარნი, რომელნიც ამტკიცებენ, რომ ადამიანისა და მაიმუნის ტვინთა შორის განსხვავება არსებობსო. ამ საკითხის შესახებ ანატომთა შორის მეცნიერული დავა ატყდა. კამათმა ჩვეულებრივი მწვავე ხასიათი მიიღო და დასასრულ იგი დაგვირგვინდა: დღეს გამარჯვებული დარჩა აზრი, რაიცა ამტკიცებს, რომ ტვინის მხრითაც ფრიად დამახასიათებელი მზგავსება არსებობს ადამიანთა და კაცთამზგავს მაიმუნთა შორის.

შიგნეულობის შედარება ერთხელ კიდევ ადასტურებს კაცთა მზგავსი მაიმუნისა და გონიერი არსების წარმოშობას. ადამიანისა და კაცთამზგავსი მაიმუნის ბრმა წელები ურთიერთშორის არ განსხვავდება; ის კიის მზგავსი შტო (червеобразный отростокъ), რაიცა ადამიანს აქვს იწვევს, ეგრეთ წოდებულ აპპენდიციტს, კაცთამზგავს მაიმუნსაც მოეპოება. მაშასადამე, აქ არაფერი უსა-

*) Гельсэ „О положеніи человека въ природѣ“

ბუთო, სასწაული და საკვირველება არაა, რომ თანხმად აუარებელი უდაური ფაქტებისა მეცნიერებამ გაბედულათ აღიარა: ადამიანთა და კაცთა მზგავს მამიუნთა შიქის ნათესაობა სუფიქსა. ეს თეორია, ვიცით, ბევრს არა ექაშნიკება, ბევრი შეურაცყოფილადაც იგრძნობს თავს, ვინაიდან მათ არ სურთ მათი წინაპარი ისეთი ცხოველი იყოს, როგორც მაიმუნია. მაგრამ, მკითხველო, ნუ დაივიწყებთ, რომ ყალბ ნიადაგზე და შემცდარ საფუძველზე დამყარებული ყოველივე თეორია და აზრი ნიადაგს ვერ მოიპოვებს, იგი ვერ გავრცელდება, ცხოველმყოფელი ვერ გახდება და ახალ-ახალი ფაქტების, უტყუარი გამოკვლევების წინაშე მუხლ-მოდრეკით ფარ-ხმალს დაჰყრის. არც ერთი მეცნიერება, რომელიც ცხოველ-მყოფელობას მოკლებული არაა, ერთ წერტილზე არასოდეს არ შეჩერდება, არ იყინება და არც მომავალში გაიყინება. იგი მარადეამს სულ წინ-წინ მიდის, ახალ-ახალ გამოკვლევებს ახდენს, სულ ახალ საბუთებს აგროვებს და თანხმად საბუთებისა ამა თუ იმ ჰიპოტეზას უარჰყოფს, ან ადასტურებს.

როცა დარვინმა თხზულება „ადამიანთა წარმოშობა“ გამოაქვეყნა, მაშინ კაცობრიობამ კიდევ ბევრი რამ არ იცოდა მაიმუნთა ებრიოლოგიის *) შესახებ. მაგრამ, რაც დრო გავიდა, მეცნიერების ხელში ამ მხრით უფრო მეტი მასალა დაგროვდა. ორგანიზმთა ნათესაობის გამოსაკვლევად განვითარების ისტორიის ცოდნა საჭიროა და ამიტომ ჩვენც მივმართეთ კაცთა მზგავს მაიმუნების ჩანასახის განვითარებას. ამის გაგება დღეს მეცნიერება-

ში არსებულ ჰიპოტეზას ადამიანთა წარმოშობის შესახებ დადასტურებს, ან გააბათილებს, უარყოფს და მით უტყუარ საბუთებზე დამყარებული ფაქტები ხელთ გვექნება ჩვენ, რომ ვსთქვათ: დარვინის ჰიპოტეზა ჯერ კიდევ შეურყეველია...

მაიმუნების ჩანასახი სხვათა შორის გამოიკვლია ზელენკამ. ამ გამოკვლევის შემდეგ იგი ამბობს: „ადამიანთა ჩანასახი თითქმის არ განიჩქვას კუდიანი მაიმუნის ჩანასახისაგან“... კაცთა-მზგავსი მაიმუნის ბავშვის თავის ქალა ურთიერთშიქის ისეთ დიდ მზგავსებს წარმოადგენს, როგორც ადამიანის ბავშვის თავის ქალასთან“... ერთი სიტყვით, ადამიანისა და მაიმუნის ჩანასახთა შორის საკვირველი მზგავსებაა. ორთავეთა პლაცენტი, ბავშვის ადგილი, ერთგვარია, მათ შორის დიდი მზგავსებაა. კაცთა მზგავსი მაიმუნის ჩანასახის გარსი ადამიანთა ჩანასახის გარსს უფრო უახლოვდება, ვიდრე დაბალ მაიმუნებისას. რომ მათ შორის მზგავსებაა, დასამტკიცებლად იხილეთ აქვე მოყვანილი ორი სურათი. (იხ. სურათი 1 და 2). ერთი მათგანი მაიმუნი გიბბონის ჩანასახია და მეორე კი ადამიანის...

ადამიანთა წარმოშობის შესახებ ყველა ფაქტები შედარებითი ანატომიაზე და ებრიოლოგიაზეა დამყარებული. ეს ორი არსება, მაიმუნი და ადამიანი, ერთი მეორეს მეცნიერებმა შეადარეს... დარვინი ამტკიცებდა, ვინაიდან ადამიანებს და უმაღლეს მაიმუნებს ერთგვარი მკბნარი (ტილი) ჰყავთ, ეს მოწმობს მათი შინაგანი ორგანიზმების და წვევის (СОЖЕ) ნათესაობას...

დიდი ხანი არაა მას შემდეგ, რაც მეცნიერები ფრიად საინტერესო და საყურადღებო ფაქტს კვლევა-ძიების დროს

*) ებრიოლოგია — ჩანასახის განვითარების შეცნობა.

სურათი 1. მაიმუნი გიბბონის ჩანასახი.
(ზექლენკა)

სურათი 2. ადამიანის ჩანასახი
($3\frac{1}{2}$ თვის)

წააწყდენ. ეს ახალი ფაქტი, სხვათა შორის, მით არის უაღრესათ საყურადღებო, რომ ცხოველთა სახის ნათესაობას ამტკიცებს. თუ ჩვენ ავიღებთ ერთი სახის ძუძუ-მწოვარის სისხლს და მეორე სახისას შეუშაბუნებთ, უკანასკნელის ორგანიზმში საკვირველი ცვლილება მოხდება. ავიღოთ ნორმალური შინაური კურდღლის (ცაცალოს) სისხლის სერუმი*), ამ გამკვირვალე და უფერულ სითხეს მიუმატოთ სხვა სახის ცხოველის თუგინდ ზღვის ღორის სისხლის რამდენიმე წვეთი, ასეთ შემთხვევაში არავითარი ცვლილება არ მოხდება: ზღვის ღორის სისხლი ჩვეულებრივ ფერს არ დაკარგავს და წითელი სისხლის ბუშტურები თითქმის უცვლელი დარჩება. შინაური კურდღლის სერუმს ზღვის ღორის სისხლის ნაცვლათ რამდენიმე წვეთი მისივე სიხლის სერუმი მიუმატოთ, სითხე შეერთდება, მაგრამ ცვლილება კი არ მოხდება. ავიღოთ ზღვის ღორის სისხლი და შინაურ კურდღელს დროგამოშვებით შეუშაბუნოთ;

*) სერუმი — შრატა; შრატის ნაცვლათ ჩვენ ამ წერტილში ყოველგან „სერუმს“ ვხმარებთ. ავტ.

რამდენიმე ხნის შემდეგ ამ რიგათ მომზადებულ კურდღელს გავართვათ სისხლი; გართმეული სისხლი ცენტოფუგის საშუალებით წითელი სისხლის ბუშტურებიდან გავათავისუფლოთ და მიღებულ უფერულ, გამკვირვალე სითხეს მიუმატოთ ზღვის ღორის სისხლის რამდენიმე წვეთი. ცდის დროს, თუ ცდა, რასაკვირველია, შეუცდომლათ წარმოებს, უსათუოდ შევნიშნავთ სითხის ცვლილებას: იგი წინეთ, ცდის დაწყების დროს, მღვრიე იყო, ახლა კი დაიწმინდა, ე. ი. როგორც მეცნიერები ამბობენ, გემოლოზი მოხდა. ეს ცვლილება, ზღვის ღორის წითელი სისხლის ბუშტურების განზავება, წინასწარ-მომზადებული კურდღლის სერუმმა გამოიწვია. მაშასადამე კურდღლის სხეულში, რომელსაც ზღვის ღორის სისხლი ჰქონდა შეშაბუნებული, შემუშავდა ახალი ნივთიერება, რაც ზემონათქვამ ცვლილებას იწვევს, მაგრამ ეს სერუმი გარდა ამისა კიდევ სხვა ცვლილებასაც იწვევს. თუ ჩვენ მას მიუმატებთ ზღვის ღორის არა უცვლელ სისხლს, არამედ მის სერუმს, ასეთ შემთხვევაში სითხე სწრაფათ აიძვრება და დაილექება. ეს ცდა ამტკიცებს, კურდღლის სე-

რუმი ზღვის ღორის სისხლის შემზაუნებით შეიცვალა და მან ახალი თვისება მიიღო: იგი ახლა ზღვის ღორის წითელ სისხლის ბუშტურებს განაზავებს და იმავე ცხოველის სერუმთან შერეული კი ილექება. სერუმი ცხოველისა, რომელსაც სხვა სახის ცხოველის სისხლი აქვს შემზაუნებული, ხშირად სპეციპკურია. ასეთი სერუმი მხოლოდ ილექება და განაზავებს იმ სახის ცხოველთა წითელი სისხლის ბუშტურებს, რომლის სისხლის ბუშტურები ჰქონდა მას შემზაუნებული. ეს ასეა, მაგრამ არის ისეთი მაგალითები, რომ ასეთი სერუმი მახლობელ და მონათესავე ცხოველების სისხლსაც განაზავებს. კურდღელს რომ ქათმის სისხლი რამდენჯერმე შეუმზაუნოთ, მისი სერუმი განაზავებს არა მარტო ქათმის სისხლს, არამედ მტრედისასაც. მაშასადამე, ქათამსა და მტრედს შორის ნათესაობა არსებობს. აქ რომ ნათესაობა არ არსებობდეს, ქათმის სისხლით მომზადებული კურდღლის სერუმი მტრედის სისხლს ვერ განაზავებდა.

ამ ფრიად საყურადღებო აღმოჩენამდე ადამიანის სისხლს ცხოველთა სისხლისაგან ვერ არჩევდენ. აღმოჩენამ კი ეს დიდი ნაკლი მოსპო. დღეს ამ მეთოდის საშუალებით ჩვენ ძალ გვიძს რაიმე ნივთზე მიმხმარი სისხლი, თუ იგი ადამიანისაა, გავარჩიოთ და ვსთქვათ დანამდვილებით, რომ ამა და ამ ნივთზე მიმხმარი სისხლი ადამიანისაა, ან სხვა ცხოველის, მაგ., ქათმის, ცხენის, ძაღლის, ცხვრის და სხვა.

ზემო მოყვანილი მეთოდის საშუალებით ჩვენ დღეს ხელთ გვაქვს საუკეთესო საშუალება. ეს რეაქცია ნათესაობის გამოსაკვლევათ ხელის-ხელ საგოგმანებელი მარგალიტია, თუ შეიძლება ასე ითქვას.

ჩვენ ვსთქვით: ქათმის სისხლით მომზადებული ცხოველის სერუმი მარტო ქათმის სერუმთან კი არ ილექება, არამედ მის მონათესავე ცხოველებთანაც. მაგრამ, თუ ჩვენ დასახელებულ სერუმს ძუძუმწოვართა სერუმს მიუმატებთ, აქ კი ცვლილება ვერ მოხდება. თანხმით ზემო მოყვანილი მეთოდისა მოვამზადოთ ხარის სერუმი და გავსინჯოთ ცხვრისა და ირმის სერუმთან.—ცვლილებას ვერ შევამჩნევთ, მაგრამ ხარსა და მის მონათესავე ცხოველებთან-კი რეაქციას მივიღებთ. *) კითხვა თავისთავათ იბადება: ადამიანის სისხლ შემზაუნებული ცხოველების სერუმი რა შედეგებს იძლევა? ცდა და დაკვირვება პასუხს იძლევა: ასეთი სერუმი განსაკუთრებით ზოგიერთ მაიმუნთა სერუმთან რეაქციას გვაძლევს **) ლივერპულში გრიუნბაუმმა ამ მეთოდით ადამიანის და კაცთამზავსი მაიმუნების სისხლი გამოიკვლია. იგი ამბობს: ამ ცხველთა სისხლის გაჩქევა, როგორც დიწხებით, ისე რადენობით, შეუძლებელია. ერთი სიტყვით, ასეთი მრავალი ფაქტები, რაიცა თანამედროვე მეცნიერებას მოეპოვება, მაიმუნიდან ადამიანის წარმოშობის თეორიას თავდაპირველათ არ ჰქონდა, მაგრამ ამ თეორიის გამოქვეყნების შემდეგ აღმოჩენილი ფაქტები ერთობ მას ადასტურებს და საფუძველს უმაგრებს...

ზ. ჩიჩუა.

ცემბერი. 1914 წ.

*) იხ. Uhlenhut. „Deutsch. Med. Wochenschrift“. 1901.

**) იხ. Wassermann und Schütze: „Berliner Klinische Wochenschrift“. 1901.

მეოცე საუკუნე „ღირებულებათა დაფასების“ საუკუნეა. დღეს კაცობრიობამ თითქოს დაინახა, რომ ის გზები, რომელთაც ის აქამდე ადგა—სულ სხვა მხრისაკენ მიუთითებენ მას; თითქოს ის შენობა, რომელშიაც ის აქამდე სცხოვრობდა, აღარ ვარგა, დამპალა, დახვესებულა და მას ძირითადი გადაკეთება სჭირდება. და კაცობრიობა ყოველ დარგში ახალ გზებს ამჩნევს, ახალ საშუალებებს ღებულობს, რომ ახსნას ის „დაწყველილი“ საკითხები, რომელნიც მის წინაშე გამოუჩვენებელი დარჩენილან აქამდე.

დღევანდელმა ლიტერატურამ ძველი გზა მიატოვა და ახალს დადგა, დღევანდელი ხელოვნება სცდილობს გამოვიდეს იმ ჯადოსნურ წრიდან, რომელშიაც ის ჩამდგარა—ის ეძიებს, იკვლევს ახალ გზებს და გასავალს პოულობს. ზოგიერთი წრეები ამ ძიებამ ფუტურისტ-კუბიზმამდე მიიყვანა და ამ გვართ ისინი ნამდვილ გზას ასცდნენ, მაგრამ ეს გზის დაბნევა კაცობრიობის წინ მსვლელობაში მოსალოდნელია. მას ერთი მიზანი აქვს დასახული—პროგრესისაკენ წინ სვლა, საუკეთესო მომავლის მოახლოება, ქვემო-

*) ამ საკითხის შესახებ „განათლებაში“ არა ერთხელ გვქონია წერილები დასტამბული. უფრო ვრცლად და მეტწილად თვალსაზრისით ეს საკითხი განხილულია 1908 წლის „განათლების“ № 7—8-ში. რედაქცია ამ წერილის ავტორს ზოგიერთში არ ეთანხმება, მაგრამ მის დასტამბვას მაინც სასურველად სცნობს.

რიტი სიმართლის დამყარება ამ ქვეყნად. ეს მიზანი ძლიერ შორს არის—გზა კი წყველიან არის მოცული და ნუ თუ მოსალოდნელი არაა, რომ მას ამ წყველიანში გზა დაეზნეს, ნამდვილ გზას ასცდეს და გვერდზე გადუხვიოს? ეს მოსალოდნელია, მაგრამ ის ბოლოს მაინც ნამდვილ გზას დაადგება და მეტის ენერჯით, მეტის ალტაცებით თავის მიზნისაკენ გაექანება.

ამგვარი ძიება არის დღეს პედაგოგიკაშიაც; იქაც ხდება „ღირებულებათა დაფასება“, იქაც ძველ გზებს სტოვებენ და ახალს ადგებიან, მაგრამ, როგორც ყველგან, შეცდომები აქაც ხდება—ერთის ან ორის მიერ ნაჩვენებ გზაზე ყველანი მიდიან—ბოლოს კი ეს გზა მცდარი გზა გამოდის—მას ნამდვილი მიზნისაკენ არ მიყვება.

ეს რამოდენიმე წელიწადია რუსეთში დიდ ყურადღებას აქცევენ მოწინავე პედაგოგები ე. წ. „თავისუფალ აღზრდას“. ტოლსტოის იდეებით გამჭვალულმა მასწავლებლობამ მას ხელი გაუწოდა, მასში ნახა უკანასკნელი სიტყვა პედაგოგიური აზროვნებისა. წინდაწინვე უნდა ვსთქვა, რომ არც ერთ ქვეყანაში ისე ცუდათ არ არის დაყენებული ბავშვის აღზრდა სკოლასა და ოჯახში—როგორც ჩვენში. ამგვარი მდგომარეობა სწავლა-აღზრდისა ჰქმნის მიმბაძველობას სწავლა-აღზრდის საკითხებში, ეს მიმბაძველობა კი ხშირად სასურველი არ არის—მზამზარეული ფორმულა—იდეების გავრცელება ჩვენში არ მოხერხდება თუ ისინი ჩვენს, ადგილობრივ მოთხოვნილებებს არ დაუქვემ-

დებარეთ. ესვე თითქმის „თავისუფალ აღზრდაზედაც“.

მისი ძირითადი დებულებანი უეჭველათ მისაღებნი არიან, მაგრამ იმ ფორმით, როგორათიც თავისუფალი აღზრდის იდეოლოგიები გვაწვდიან—ყოვლათ შეუძლებელია. დღეს მოწინავე პედაგოგები „თავისუფალ აღზრდაში“ პოებენ ხსნას, მაგრამ ეს იდეა ისე გაპარადოქსალურადა, ისე დამახინჯდა და ასცილდა ჩვენი ცხოვრების დღევანდელ მოთხოვნილებებს, რომ შეიძლება მას დღეს „პედაგოგიური ფუტურუზში“ უწოდოთ. რომ ეს ასეა მაგალითისთვის განვიხილოთ ზოგიერთ პედაგოგთა აზრი ამ იდეის შესახებ. გორბუნოვ-პოსადოვი, რომელიც ხელმძღვანელობს თავისუფალი აღზრდის სპეციალურ ორგანოს „თავისუფალ აღზრდას“, ამბობს, რომ „ადამიანის სული თავის ბუნებით—ქრისტიანულია. ე. ი. მისი საძირკველი ალტრუისტულია; ბავშვს ეგოისტათ ხდის შემცდარი აღზრდა, გარეშე მყოფთა წრის ცუდი მოქმედება, მთელი ატმოსფერა ჩვენი ოჯახისა და საზოგადოებისა; რომელიც ვიწრო ეგოიზმით, უტილი-ტარული სულით არის გაჟღენთილი, ბავშვის ალტრუისტობა, მისი აზრით—ეს ძირითადი დებულებაა ბავშვის ფსიხოლოგიისა. ესთქვათ—ბავშვი—სპეტაკი ბუნებაა, ალტრუისტი, ყველას და ყველაფრის მოყვარული—უფროსები კი გაჟღენთილნი ვართ ეგოიზმით, დაბალი გრძნობებით. ბავშვი ამ მხრივ უფრო მალა სდგას უფროსზე, მაშასადამე არ შეიძლება, არ მოხერხდება უფროსმა რომ უმცროსს ასწავლოს, არ შეიძლება რომ უზნეო ადამიანმა, ზნეობრივად სპეტაკი ბავშვი აღზარდოს. აი აქამდის მივდივართ მაშინ, თუ მივიღებთ პოსადოვის დებულებას—ბავშვი

ალტრუისტია, ხოლო უფროსნი ეგოისტნი, მაგრამ ამ დებულებას უფრო შორსაც მიეყვართ—თუ უფროსი უმცროს, (ამ შემთხვევაში სასკოლო ჰასაკის ბავშვს) ვერ აღზრდის, მაშასადამე მიეციოთ (ბავშვს) სრული თავისუფლება და აღიზარდოს ისე, როგორც მას სურს, ისწავლოს ის, რაც მას მოსწონს და იმ გვარი წესიერება დაამყაროს, როგორსაც საჭიროთ ჩასთვლის. აი განვითარებული დებულება გორბუნოვ-პოსადოვისა. და მართლაც ამას ამბობენ აგრეთვე—ვენცელი, უელსლანდერი და თითქმის ყველა თანამშრომელი „თავისუფალი აღზრდისა“. აი მაგალითათ ვენცელის სიტყვები:

„თავისუფალი ბავშვის სხეში არ უნდა იქნეს ანაჟითარი წინდაწინ შექმნილი ზრდაგზა, ანაჟითარი გეგმა შეცდანიებისა, ანაჟითარი წინასწარი დაწინაფება კლასებათ, და ანაჟითარი მასწავლებელთა პესონალი და ნამდვილი, კემპარიტი თავისუფალი სკოლა უნდა იყვეს ეგეთი ე. ი. სკოლა უზრდაგზათ უკლასოთ და უმასწავლებლოთ.“ *)

განვიხილოთ ამ დებულებათა სიმართლე—რამდენათ არიან ისინი მართალნი?

ნუ თუ ბავშვი, მართლა ისე ყოვლათ სრული არსებაა, და ჩვენი აღზრდა მას ამახინჯებს? გადავხედოთ მაგალითებს, გადავხედოთ ყოველდღიურ ცხოვრებას, წავიკითხოთ ცნობილი მკვლევარების ნაწარმოებნი—რას გვეუბნება ყველა ესენი?

პირველი დებულება, რომელსაც აყენებენ თავისუფალი აღზრდის მომხრენი და კერძოთ გორბუნოვი—ვითომ და ჩვენი აღზრდა ბავშვს ამახინჯებდეს—რომ ის ბუნებით ალტრუისტია, ხოლო ეგოისტათ

*) Венцель—„Какъ создать свободную школу?“.

ჩვენ ვხდით მას—ეს დებულება, გამოუ-
კვეველი დაუმტკიცებელი დებულებაა.

საიდგან დაამტკიცეს მათ, რომ ბავშვს
ჩვენი აღზრდა ხდის ეგოისტათ, თორემ
მასში ეგოიზმი არ არის? ცხოვრების ფა-
ქტებიდან თუ გამოკვლევებიდან? არა,
შეიძლება ითქვას, რომ ისინი არ დაკვირ-
ვებიან არც ცხოვრებას, არც ბავშვის
ბუნებას, არც ფსიხოლოგების ნაშრომე-
ბი წაუკითხავთ ამ საკითხის შესახებ.
არა, მათ მხოლოდ სწამთ, რომ ბავშვი
ყოველათ სრული არსებაა და მათთვის
მტკიცება საჭირო არაა. მაგრამ ამგვარ
საკითხებში ასეთი სუბიექტიური შეხედუ-
ლებანი არ არიან გამოსადეგნი, ამ გვა-
რათ ჩვენ საკითხს ჯეროვანათ ვერ გავა-
შუქებთ. და თუ ობიექტიურათ მიუდგო-
მლათ განვიხილავთ ჩვენ ამ საკითხს და
ჩვენს დასკვნას დავამყარებთ დაკვირვება-
ზე და გამოცდილებაზე, მაშინ სულ
სხვას დავინახავთ... თუ ბავშვს პირველ
წლებში დავაკვირდებით, დავინახავთ, რომ
მან ამ ხანში თავის „მე“-ს მეტი არაფე-
რი იცის, ის ამ მხრივ სრული ეგოის-
ტია. „მე ასე მინდაო“, იტყვის ბავშვი
და თუ არ გსურთ მისი წრიპინით და-
ყრუვდეთ—მისი მოთხოვნილება უნდა
დააკმაყოფილოთ; დიახ, ის სხვის საჭი-
როებას, სხვის სურვილს ანგარიშს არ
უწევს, თავის მეტს—არავის იცნობს.

ამგვარ მაგალითებს ცხოვრებაში ბევრს
შეხვდებით და რომ ამ მაგალითებმა
შორს არ წაგვიყვანონ—მოვიყვან ერთს,
ბავშვის ბუნების დამახასიათებელს, რო-
მელსაც ჩვენში ხშირად გაიგონებდით:

„ერთ გლესს ეწვია მეფე. შევიდა თუ
არა სახლში კუთხეში აკვანს შეხედა და
შეეკითხა გლესს—ბავშვი გყავსო?

— დიახ, აგერ ერთი წლისაა, დიდო
მეფეო, მიუგო გლესმა.

— დიდი მეფე მე კი არა ვარ, შინ გყო-
ლია-ო, უთხრა მეფემ გლესს. ეს ძლი-
ერ საგულისხმო არაკია. ამ არაკში გა-
ტარებულია ის აზრი, რომ ბავშვი მეფე-
ზე უფრო ძლიერია, როცა რასმე მოი-
თხოვს.

იქნება სთქვან, რომ ეგოიზმი არ არის
თან დაყოლილი თვისება ადამიანისა—
არამედ ის ვითარდება მასში თანდათან,
ზრდის მიხედვით. მაგრამ ცხოვრებაში
სულ წინააღმდეგს ვხედავთ—ადამიანში
ეგოიზმი თანდათან კლებულობს; როცა
ის ხედავს, რომ სხვისაც ჰქონია თავისი
საკუთარი ინტერესები და სურვილები,
მაშინ ის საზღვარს უდებს თავის „მე“-ს
მოთხოვნილებათ. რასაკვირველია, ბევრი
ჩვენგანია ეგოისტი, მაგრამ ეგოისტათ
ხდის ბრძოლა არსებობისთვის და სხვადა-
სხვა გარეშე მიმეზები. და ისე რომ შე-
ვადართ სიყმე და სიყმაწვილე, დაინა-
ხავთ, რომ ზირჯელში უფრო მეტი ეგოიზმია
და შედრეში უფრო მეტი ალტრუიზმი.

ახლა მივმართოთ ცნობილ ფსიხოლო-
გებს, მაგ. ბავშვის ბუნების საუკეთესო
მცოდნეს ჯ. სელლის. (Дж. Селли). აი
რას ამბობს იგი. „თუნდა სულ ზერელეთ
რომ გავეცნოთ პირველს წლებს ადამიან-
ის ცხოვრებისას, ჩვენ ადვილათ დავინა-
ხავთ, რომ პატარა ბავშვებს ბევრი რამ
საერთო აქვთ დაბალ ცხოველებთან. მა-
თი ჩვეულებრივი სურვილები და მისწრა-
ფებანი დამყარებულნი არიან თავის
საკუთარ „მე“-ზე და მის მოთხოვნილე-
ბათა დამყარებლობაზე: ბავშვში ყველა-
ზედ უფრო ჩვენ ვამჩნევთ მის უსაზღვრო
გაუმადლობას ყველაფრით, მის სურვილს
ყველაფრით ისარგებლოს, რაიცა მის
ახლოს არის და იმავე დროს ცდილობს,
რომ ამ საგნებით სხვებმა არ ისარგებლონ.

ზემო-მოყვანილი მაგალითები და ეს

სიტყვები გვიჩვენებენ, რომ თავისუფალი აღზრდის იდეოლოგიების მტკიცების წინააღმდეგ—ბავშვში სჭარბობს ეგოისტური მისწრაფებანი, სჭარბობს საკუთარი „მე“-ს მოთხოვნილებანი, მაშასადამე ბავშვი არ ყოფილა ყოვლათ სრული არსება. ამ დებულებას მისთვის სჭირდება დარღვევა, რომ შემდეგ ამით დავარღვიოთ თავის წილის დებულება, რომელიც გვიკარნახებს, რომ სკოლაში არ უნდა იყვეს არც მასწავლებელი, არც პროგრამა არც კლასებიო. ეს დებულება ბავშვის გაღმერთებიდან გამომდინარეობს.

ბავშვში არის როგორც კარგი, ისე ცუდი მხარეები და მასწავლებლის მოვალეობაა, რომ ეცადოს სასურველი მხარეების განვითარებას და არა სასურველის აცილებას. და რომ ჩვენ ამ მხრით მიზანს მივალწიოთ, უნდა უკუ ვაგდოთ გოველივე სუბიექტიური შეხედულებანი, დავემყაროთ გამოცდას, ექსპერიმენტს, და დაკვირვებას, პირდაპირ შევხედოთ სინამდვილეს თვალეებში და ავიხალოთ ის იდეალიზმის სათვალეები, რომლის შემწეობითაც ვხედავთ ბავშვებს. ამგვარათ ჩვენ ავცილდებით იმ უკიდურესობას, რომელშიაც ვარდებოდნენ საშუალო საუკუნეში—როცა ექსპერიმენტსა ადგილი არ ჰქონდა და ბავშვს სთვლიდნენ ყოვლათ დაცემულ არსებათ, რომელიც მაშინდელ სქოლასტიკურ სკოლას უნდა გადაერქმნა, გაესწორებინა. ყოველივე ნაკლს იქ ბავშვს აწერდენ, ხოლო ღირსებას კი სკოლას.

ახლა კი ზოგიერთები წინააღმდეგ აზროვნებენ და ყოველ ღირსებას ბავშვს აწერენ, ხოლო უარყოფითი მხარეებს—მასწავლებლებს და საზოგადოთ აღმზრდელებს და ამგვარათ უკიდურესობაში ვარდებიან მეორე მხრიდან.

ჟ. ელსლანდერი ამბობს თავის „ახალ სკოლაში“...

„როგორ შევსდლოთ, რომ ის (ბავშვი) გარდაქმნათ თანამედროვე ადამიანათ, საზოგადოების წევრათ?“

და იქვე უპასუხებს—„შეძლებთ მით რამ მივსცეთ მას სრული თავისუფლება“. (ხაზი ელსლანდერისაა). „სრული თავისუფლება“—ეს იგივე ვენცელის აზრია, ხოლო მოკლეთ გამოთქმული. შესაძლებელია დღეს ან და ახლო მომავალში ბავშვს სრული თავისუფლება მივანიჭოთ სკოლაში? ვნახოთ რამდენადა ეს შესაძლებელი საზოგადოთ და კერძოთ ჩვენში.

დავიწყოთ ბავშვებიდან. ყოველივე ინდივიდუალს საკუთარი ხასიათი აქვს და რითიმე განსხვავდება მეორესაგან: ერთს მოსწონს ის, რაც მეორეს სძულს, მესამეს სძულს ორივეს საყვარელი საგანი და სულ სხვა რამე უყვარს და ასე ბოლომდე. ამ გვარათ შეუძლებელია ნახოთ ორი ადამიანი, რომელთა სურვილი და მისწრაფებანი ერთნაირი იყვეს. ასეა ბავშვებიც—მათ თვითეულს განსაკუთრებული სურვილი, მისწრაფებანი და შეხედულებანი აქვს. მოუყაროთ თავი ჩვენ რამდენსამე ათ ბავშვს. ავიღოთ თუნდა ერთი კლასი. ჩემს კლასში სამოცდა ათამდე ბავშვი სწავლობს. მასწავლებელი მე ვარ ერთი. ავდექი და ერთ გაკვეთილზე ბავშვებს სრული თავისუფლება მივეცი. რას იზამენ ისინი?

მე შევდივარ კლასში და სწავლებას ვიწყებ, ვთქვათ ანგარიშის გაკვეთილია. ჩემთან ბავშვების უმეტესობას ანგარიში სძულს. მე მეძახიან—„ქართული იყვეს, ბატონო“, „ქართული გაკვეთილი, რუსული“, „წერა იყვეს, წერა“... და სხვა. მე არ ვიცი რა დავიწყო... ბოლოს გა-

მოიკვებოდა, რომ უმეტესობას ქართული სურს. მეც ქართულს ვიწყებ, მაგრამ მე არ შემიძლია, მე ნება არ მაქვს, რამ ისინი რომელთაც ქართულს, ანგარიში ან სხვა რამე ერჩიათ, კარში გაუშვა, ან ვაძულა რომ ხელს ნუ გვიშლიან და თავის საქმე გააკეთონ. მე ქართულს უხსნი—ზოგი ისმენს, ზოგი რუსულს კითხულობს, ზოგი ანგარიშობს, ზოგი სწერს, მისმენს მხოლოდ რამოდენიმე ბავშვი. მათი ყურადღება ვერ ჩერდება ერთ საგანზე—მათ ხელს უშლიან სხვები და ბოლოს ისინი ან მოთამაშეთა ჯგუფს ემხრობიან, ან და სხვა რასმე იწყებენ... დავრჩები მე მარტო ჩემი ქართულის გაკეთილით... ბოლოს აურ-ზაურია, მაგრამ მე რა ვქნა—მე ვიცი რომ ჩემი ჩარევა და დისციპლინის დამყარება შეცდომა და დარღვევა იქნება იმ პედაგოგიური დებულების, რომელიც გვიკარნახებს, რომ ბავშვის ბუნებრივად აღზრდისათვის საჭიროა მათ სრული თავისუფლება ექმნეთ. მე რა დამრჩება მეტი თუ არ კარში გასვლა და მეც კლასი უნდა მივატოვო და გარეთ გავიდე.

მაგრამ ჩემი სკოლა ხომ იდეალური არაა, ჩემი მოსწავლეთა რიცხვი ნორმაზე თითქმის ორჯერ მეტია?

ესთქვათ ჩემი სკოლა გადავაკეთეთ, ცოტათ თუ ბევრათ დაუახლოვეთ იდეალურს. მე ოცდაათი მოწაფე მყავს, მაქვს ოთხი საკლასო ოთახი სხვა და სხვა სახელოსნოთი, სადაც ბავშვს შეუძლიან ნახოს და ისარგებლოს ღურგლის, მჭედლის და სხვ. იარაღებით. მასწავლებელი თუნდა მე, ერთი ვიქნები, თუმცა ვენცელის სიტყვით არავითარი მასწავლებელი არაა საჭირო.

დღეს უმეტესობა მთხოვს, ზღაპრები ვიკითხო. კარგი. შევდივარ ოთახში და

ვიწყებ კითხვას. ზოგი ბავშვები—სხვა და სხვა ოთახებში არიან, ზოგი ხერხავს, ზოგი სქედავს, ზოგი რაღაცას წებავს, ზოგი თამაშობს. ეს რასაკვირველია მათი სურვილია. ჩვენ ვკითხულობთ. ერთ მოწაფეთაგანს ეს ზღაპარი არ მოსწონს და გადის ოთახიდან. მეორეს ცნობის მოყვარეობა არ ასვენებს—რისთვის წავიდა ის გარეთო?—და ისიც თან გაჰყვება პირველს.

ამ დროს კლასში შემოდინ თამაშით დაქანცული ბავშვები. ყველა კითხვას ყურს უგდებს.

უცბად გაისმის გარეთ ბავშვის ტირილი, და ერთი ხრიალია მეორე ოთახში. ჩემი აუდიტორია ერთიანად იშლება და მეორე ოთახში გარბის. იქ კი ორი ბავშვი ერთიმეორეს ნაჯახს ართმევს—არა მე უნდა ვიმუშაო და არა მეო. მალე ისინი რიგდებიან. ჩვენ უკან ვბრუნდებით და კითხვას განვაგრძობთ, მაგრამ ახლა ორჯერ უფრო მეტი მსმენელები მყავს და მთხოვენ თავიდან დავიწყო, რადგან ზღაპარმა ესენიც დააინტერესა. წინანდელი მსმენელები კი უარს ამბობენ. არის ერთი ჩხუბი: ზოგი იძახის წაიკითხეთ თავიდანო, ზოგი არაო და სხვ.

მე რა ვქნა? რა გავაკეთო?

ყოველ შემთხვევაში სჯობია ან სულ გავიდე კლასიდან, ანდა ახლათ მოსულები კარში გავრეკო, მოვკეტო კარი, არც გაუშვა და არც შემოუშვა ვინმე უსაჭიროოდა კითხვა განვაგრძოთ. მაგრამ რა ვქნა რომ ამის ნება არა მაქვს—მე ბავშვებს სრული თავისუფლება უნდა მივსცე და ეს კი ამ თავისუფლების წინააღმდეგ წასვლა იქნება. ამგვარი მაგალითები ბევრი იქნება „თავისუფალ ბავშვის სახლში“ და მეტს არ მოვიყვანთ. ვიტყვით მხოლოდ რომ იქ თითქმის ანარქია იქნება

და მეტი არაფერი. მასწავლებლის ავტორიტეტი, მისი პიროვნებაც დაცემული იქნება და ბავშვების თვალში მას არავითარი ფასი არ ექნება. (ამას გვიჩვენებს „სეტლემენტების“ ისტორია რუსეთში). ამ გვარათ მოსაგონებელი და საგულისხმოა კომენსკის სიტყვები— „უდისცაბჟინო სკოლა—ეს უწულო წისქვილია“—ო. ამ აზრს მე ის შემოძლიან დაუმატო, რომ წისქვილი უწულოც შეიძლება იქნეს, ხოლო სკოლა უდისცაბჟინოთ კი არა.

შეუძლებელია, დღეს დღეობით მიანიც, რომ კლასში რაიმე წესიერება არ იქნეს დაცული—დისციპლინას დაუძახებთ მას, თუ სხვას რასმე.

ამას ვერ უზვევენ გვერდს ვერც თავისუფალი აღზრდის მესვეურნი და ზოგიერთ შემთხვევაში ისინიც საჭიროთა სთვლიან თავისუფლების შეზღუდვას. მაგალითად იგივე ვენცელი ამბობს, რომ „საერთო მოქმედება, თუ კი ეს საჭირო იქნება, თავისუფალი შეთანხმებით უნდა იქნეს გამოწვეული“.

მაგრამ როგორია ეს „თავისუფალი შეთანხმება“ ბავშვთა შორის, ყველამ კარგად ვიცით. რომ დავაკვირდეთ მათ თამაშობას, ჩვენ დავინახავთ, რომ ეს შეთანხმება ხშირად ირღვევა და შედეგათ მას უფრო ხშირად ცემა-ტყეპა მოსდევს ხოლმე. ისინი შეთანხმდებიან, მაგრამ ამ შეთანხმებას ისევ თვითონვე დაარღვევენ რამოდენიმე საათის შემდეგ. მაგრამ როგორ შეგვიძლიან ვსთქვათ, რომ ამ შეთანხმების თანახმა ყველა იქნება. უნდა ვიქონიოთ მხედველობაში რომ ეს „შეთანხმება“— „თავისუფალია“—მინდა განვაცხადებ თანხმობას—მინდა არა.

და რა უნდა ვქნათ ამ უკანასკნელ შემთხვევაში—როცა ბავშვები ვერ შეთანხმდებიან—ამაზე პატივცემული ავტორი

არაფერს გვეუბნება და ამბობენ „მჭერმეტყველორათ სდუმს“.

აქ ჩვენ შეგვიძლიან მივხვდეთ, რომ თუ ზოგი ბავშვი მაგ. დისციპლინის დაცვას არ დაეთანხმა, ჩვენ უნდა ვაძულოთ ისინი, რადგანაც. აქ თანხმობა და ერთსულოვნობაა საჭირო და თუკი ვისმეს ვაძულებთ—სრული თავისუფლების მოჩვენება გამქრალია, სრული თავისუფლება აღარ არსებობს...

იგივე ავტორი ამბობს, რომ „თვითეული პირის თავისუფლება განისაზღვრება თანასწორი თავისუფლებით ყველა ოჯახის წევრთათა“.

ერთი, რომ თუ მე „სრული თავისუფლებით“ ვსარგებლობ, მე „თანასწორ“ (ე. ი. იმდენზე რაც სხვასა აქვს) თავისუფლებაზე მეტს მოვისურვებ, მეტი ვისარგებლებ. ვინ უნდა დამიშალოს? თავისუფლების თანასწორათ დამნაწილებელი ხომ არვინ არსებობს, და თუ ვინმე ჩემი სურვილის წინააღმდეგ წავიდა, თუ ვინმემ ჩემი თავისუფლება განსაზღვრა და გაანაწილა, მაშინ ხომ ის თავის ძალით იხელმძღვანელებს. ასე იქნება ყოველთვის: ერთი მხარე (უფროსები) მეორეზე უფრო ძლიერია (ბავშვებზე) და საკითხს ყოველთვის ძლიერები გადასწყვეტენ, თავის ჭკუაზე—მაშასადამე აქ თავისუფალი კი არა, ისევ ძალდატანებითი აღზრდა გამოდის ერთი სიტყვით ამ ორიოდე განმარტებით მ. ვენცელი სპობს ყველა თავის წინანდელ დებულებებს და სჭრის იმ ტოტს, რომელზედაც ზის.

ამგვარათ დღეს-დღეობით დისციპლინა სკოლაში, და თავისუფლების განსაზღვრა ოჯახში—აუცილებლად საჭიროა, მიუხედავთ თავისუფალი აღზრდის იდეოლოგია მხურვალე პროტესტისა. აუცილებლად

საჭიროა გარეშე გავლენა, დახმარება და ბრძანებაც კი.

და თუ ეს ასე არ იქნა, უმეტეს შემთხვევაში ჩვენ მივიღებთ უნებო, სუსტ პიროვნებას, თავისი „მე“-ს მონას; მივიღებთ პიროვნებას, რომელიც ვერ გაუძლებს ცხოვრების სისასტიკეს, რომელიც მალე საზოგადოების ხორცმეტად შეიქნება, რომელსაც ვერ დააკმაყოფილებს ვერც სხვა და ვერც თავისი თავი...

ამ პატარა წერილში ვერ განვმარტავ ყველა დებულებას თავისუფალი აღზრისას—ვერ გავარჩევ ყოველი მხრით მის ღირსება-ნაკლოვანებას—ამას ვეცდები შემდეგ, ახლა კი ვიტყვი, რომ თავისუფალი აღზრდის იდეა სასურველი, ნაყოფიერი აზრია დღევანდელ პედაგოგიკაში—და ჩვენც ვალდებული ვართ მომავალი თაობის და საზოგადოების წინაშე ამ იდეის განხორციელებას ხელი შევუწყოთ.

მაგრამ ის მასალა, რომლითაც დღე-

ვანდელი პედაგოგები აშენებენ, ცოცხალ ფუძველზე თავისუფალი აღზრდის შენობას—ყოვლად უვარგისია; ის გზა, რომლითაც ისინი მიდიან იდეალის მისაღწევათ, მცდარი გზაა.

ჩვენ დღეს არ შეგვიძლიან ისე გარდაემქნათ დღევანდელი ცხოვრების პირობები, რომ თავისუფალი აღზრდის ყოველი დებულება ეხლავე განვხორციელოთ—უნდა ვიცოდეთ, რომ მონა ვერ აღზრდის თავისუფალ აჩსებას, უნდა გვანსოვდეს, რომ თუ აღმზრდელი აჩა თავისუფალი, აღზრდილი არ იქნება ეკეთი... ამ გვართ ჩვენ არ შეგვიძლიან ასე უცბათ უარვყოთ ძველი და უცბათვე ახალზე გადავიდეთ: ამის წინააღმდეგია ადამიანის ბუნება და თვით ცხოვრება, მხოლოდ თანდათანობით კი უნდა შემოვიღოთ ცხოვრებაში ყოველივე ახალი. ასევე უნდა მოვექცეთ თავისუფალი აღზრდის იდეასაც...

ნიკ. სირბილაძე.

სამღვდელოების როლი ომის დროს

წინაპირველად ომში წამსვლელთ ჯარისკაცებს მღვდელთ-მოდღრის ზიარით რჯულის მწიგნობრები გამოუცხადებდნენ ასეთს შედავთებს: „მეომართაგანი, რომელსაც სახლი ჰქონდა აშენებული, მაგრამ ჯერ კიდევ მოუწყობელი იყო, უნდა დაბრუნებულიყო სახლში, რომ ომში არ მოეკლათ და მისი სახლი სხვას არ დაჩენოდა. თუ ვისმე ვენახი ჰქონდა დარკული, მაგრამ ჯერ კიდევ ვაზი გაუნარებული იყო, მისი ზატრინიც უნდა გაბრუნებულიყო შინ, რომ, მისი სიკვდილის შემდეგ ბრძოლის ველზე, სხვა არ დაჰზატრინებოდა მის ზვარს. აგრეთვე არ გაიწვეოდნენ ომში ისეთსაც, რომელსაც ცოლი ჰყავდა „შერთუ-

ლი“ (დაწინდული, დანიშნული), რომ „წობაში“ (ВЪ СТРОЮ) არ მომკვდარიყო და მეომე სხვას არ დაჩენოდა მისი ცოლი. გარდა ამისა გულ-მედგარი თუ იმ დროს გულმშინარი იქნებოდა, არც ის ივარგებდა საომრად, რადგან თვისის სიმსადალობით სხვებსაც დაუძღურებდა“. ამ სიტყვებს, რომ გაათავებდნენ რჯულის მწიგნობრები, მეომეთ დაადგენდნენ ჯარს „მთავარნი ერისთავნი და წინამძღოლნი“. გამოვიდოდნენ მღვდელთ-მოდღვარნი და მიმართოდნენ შემდეგის სიტყვებით მეომრებს: „როდესაც მიადგეთ რომელიმე ქალაქს დასაბურთობად, პირველ ყოვლისა ეტადეთ მშვიდობის ჩამოგდებას იმ ქალაქის

მკვიდრთან და უკეთუ ზავსა და მორჩილებასე დაჰყაბუდდნენ, მაშინ იგინი თქვენი მორჩილნი და მოხარკე განდებისა. უკეთუ არ დაგმორჩილდნენ და საბრძოლველად გამოვიწვევენ, მაშინ „ზრე გადქვით და ზრე მოიცვით“ იგინი „მოსრეთ ყოველი მამაკაცი მათი მახვილითა“. მოხლოდ დედები შეიღებითურთ, ცხოველები, ყოველივე, რაიც იზოვით ქალაქსა მას, საცხოვრებელი მათი ტუვედ წაიყვანეთ. დამკვიდრეთ წარმართთა ქვეყანა და ერთი სულადგმულიც არ დასტოვით ცოცხალი იქაო. მტენარეებს, ხეებს და ხეხილებს ნუ დაუკაფაოთ მახვილითა, რადგან ნაყოფს გამოიდებს იგი; ნაყოფი სჭამე. ის ხე-ვი, რომელიც უნაყოფო იყოს, მოჰკვეთეთ“ (მეორე შჯუელი, 20).

მღვდელთ-მოდღვარის სიტუებში მეომართა წინაშე ამის შესახებ ნამეტანი სისასტიკე და ფანატრში სჩანს. იგი ზირდაზირ ამბობს: „და არა დაუტოო მას შინა ცოცხალი ერთიცა მშენიარნი“ ასეთი წრეს გადასულობა ამის დროს ებრაელებისაგან ახსენება სარწმუნოებრივი მოტივით. მღვდელთ-მოდღვარს ამით უნდოდა დაეხსნა ებრაელები კერზო-თაყვანის მტემელების სარწმუნოებით შეცდენიდან, მიდებისაგან. როდესაც დაზერობილი ხალხი გაიყლიტებოდა ერთბაშად, მაშინ, რასაკვირველია, შიშს ამის შესახებ ადგილი ადარ ექნებოდა წარმართობისაგან. ასეთივე ბრძანება ბიბლიის სხვა მრავალ ადგილებში.

ასეთი რელი ეკავა სამღვდელელებს ძველს აღთქმაში ამის დროს.

ახლა გადავიდეთ ახალს აღთქმაზე.

ამი სსზოგადოთ წინეთ ყოველთვის იყო, ახლაც არის (სამდროთა სერთაშორისო ამის ყოველს დროის მომხდარ ამებს გადასჭარბა თვისის სისასტიკით, ხანგრძლივობით, სიფართოვით, ასევე მის ისტორიას არ მოსწრების ამის მეტს) და მომავალშიც მუდამ იქნება. ამის წინააღმდეგ სარწმუნოება და სამღვდე-

ლეება ყოველთვის იყო, თუმცა მის მოსახლობად ვერას აწეობდა. ქრისტიანობა ჰქალაგებს, რომ ადამიანს თვისი მოყვასი თვისის თავივით უნდა უყვარდეს (გალ. 5, 14). აი ამ სიყვარულშია შჯუელი, რომელიც გვასწავლის მოყვანისთვის სულის დადებას, სიცოცხლის შეწირვას, (იოანე 15. 13), რადგან ერთი დმერთი გვავს ყველას (ეტიმოთ. 2, 5) და ერთის სისხლიდან ვართ წარმომდგარი (სიქმე მაც. 17, 26). ამი ქრისტეს დროს, რასაკვირველია იყო. როდესაც „მხედრად განწესებულბმა“ ჰკითხეს იოანე ნათლის მტემელს: „და ჩვენ რაიმე ვყოთ“, იოანემ დაარბია: „ნუგისა ჯავრებოთ, ნუცა ცილსა შესწამებოთ, და კმა გეყავნ რაჭიკი (ჯამაგარი) თქვენიო“.

„ამია ადამიანის ბუნების დრმად ზნეობრივად გათახსირების მომასწავლებელი, ერთი უდიდესი უბედურებათაგანი ქვეყნად“. (მარლენსენი. „Христианское учение о нравственности“, ტომი II, ზეტ. 1890, გვ. 670). „ამია ანომალია“ (სოლოფიოვი, „Оправдание добра“). ამის წინააღმდეგ გამოილაშქრეს მაც. ესეებმა, ლაქტანციმ, ამბროსი მედიოლინელმა, მენანისტებმა, კაკერებმა, ტოლსტოიმ, მელიტერმხერმა, ელიუ შერიტმა, კაბენმა და სს. (Богословская энциклопедия).

რუსეთის ეკლესიას და სამღვდელეება ამს ნორმალურ მოვლენად სთვლიდა. დიდი მთავარი ალექსანდრე ნეველი თითონ ამბობდა სამღვდელეების ღოცვა-ყურთხევით. სამხედრო დროშებს სამღვდელეება აკურთხებდა, ამში გასამარჯვებულ ზარაკლისებს მღვდლები იხდიდენ და სს.

ჩვენში სამღვდელეების შესახებ ამის დროს ასე მოგვითხრობს ჯავახიშვილი: „უდიდესი უფლებით მოსილი იყო მეუთის შემდეგ დიდი ვეზირი, შწიგნობარო-უხუცესი, მთავარ-ეპისკოპოზი ჭეფნდიდელი. ყველასე უფროსი

იყო სასულიერო პირი, რომელიც ერთიანებას ვეუკლა სასულიერო უწყებათ, მხედრობა ემორჩილებოდა მას, სანამ სამხედრო დროში არ გადაეცემოდა ამირ-სპასალარს. როდესაც ვეზირები გადასწვეტიდნენ ამის გამოცხადებას, ან თუ სახელმწიფოს დაცვას, მაშინ უფლებს მხარეზე გაიგზავნებოდნენ შიკრიკები მხედრების გამოსაწვევად, სამობილიზაციით და დანიშნულ დროს შეიკრიბებოდა მხედრობა ერთს ალას. მეფე ჯარს დათვალავდა და დროშას გადასცემდა ამირ სპასალარს. თუ ჯარს თითონ წინამძღოლობდა მეფე, მაშინ დროშას მდროშეს გადასცემდა. დიდი ვეზირი, შვიგნობართ-უხუცესი კათალიკოსთან სამღვდელოების წარმომადგენელიც იყო“.

სამღვდელოება ამ ნაირად იმის დროს, ე. ი. გაჭირვებაში, როგორც უფლებათვის დიდს როლს თამაშობდა საქართველოში. ავიდეთ მაგალითად თეოდორე მღვდელი, რომელმაც მეფე სიკვდილს გადაარჩინა, მტერს არ ჩაუგდო ხელში, გზა აუბნია მათ, თითონ კი მისხვერვლად შეეწირა ერსა და მეფეს, სსსტიკად აწამეს იგი.

ცნობილია აგრეთვე, რომ კათალიკოსს თვისი საკუთარი ჯარი ჰქონდა და შეეძლო როდესაც უნდოდა მაშინ გამოეყვანა მტრის წინააღმდეგ სამხედროდ ისე, როგორც რომის პაპისაც ჰქონდა ჯარი. ეჭვს გარეშეა, რომ წინანდელი სამღვდელოება დიდს გამოჭრიახობას იჩენდა დაჭრილ მეომრების მოვლა-პატრონობაში და მათის ღვაწლის მიხედვით.

ამ უამად ჩვენი სამღვდელოება სადაა? თუმცა იგი თავის თავად ბოროტებას, მაგრამ რადმც აუცილებელი შეიქნება, მაშინ სწორედ მაშინ უნდა გამოაჩინოს თავისი უნარი მღვდელ-

მა, პირველად მან უნდა განხორციელოს უდიდესი მწვემთ-მთავრის იესო ქრისტეს მცნება „სულის თვისის დადება ცხვართათვის“. ამ დროსაა მისთვის ფართო სპარეზი სამოქმედოთ გამოიღვი, მაგრამ როგორც სხვების, ამ დროსაც ის ნაკლებ და თუ არ გვიწვევენ, სრულიადაც არ იხევენ უნარს, თუმცა ამის ბრალი მათ არ ედებათ სავსებით. თუ „ზემოდან“ არ ბრძანეს, ისე ნაკლებად გამოდიან სამოქმედოთ ივინი. ჩვენში აი რაში გამოხატა სამღვდელოებისაგან იმში მონაწილეობის მიღება. მთავრობამ უბრძანა თვის ქვეშევრდომ მღვდლებს: „თქვენი მრევლი, რომელიდანაც გაწვეულია ჯარის-გაცემა სამხედროდ, ან სათადარიგოთ, სალაშქროთ, დრამას არ გადაიხდის და უფლები მღვდელ-მოქმედება მათს ღვაწლებს მუქთად აუსრულოთ“. სავიწვევია, სამღვდელოება აქ ავტომატიურ მანქანად გამოყავს, საითაც უნდათ და როდესაც უნდათ მაშინ აამოძრავებენ თვისდა უნებურად. ის არა სჯობდა მოუყარათ თავი მღვდლებისათვის, თითონ ემსჯელათ მათ ამ დღიურ ჭირ-ვარამზე და გამოეტანათ თავისთავად დადგენილება. აქ რომ გაიკებდნენ მათი მრევლი, რომ გაჭირვების დროს ჩვენს სულიერ მამებსაც შესძლებიათ დახმარება; ახლა კი იფიქრობენ თუ არ მთავრობის, ჩვენი მღვდლები ჩვენთვის არაფერს გაიმეტებდნენ. სხვა და სხვა წვრილმან „სმეტების“ განხილვის და დამტკიცებისათვის კი იწვევენ მღვდლებს და ასეთს სავალდებულო დროს კი არა!.. სახეში არაა მისაღები თითოეული იმისა სამაწესრიგო სამღვდელოების კრება და რეზოლუციის გამოტანა იმის გამო.

მღ. კ. ანთაძე.

პოლიტიკური შენიშვნები

დეე, იქნეს გამაჯვება!

(თარგმანი)*

ყოველივე აზრი, ყოველივე გრძნობა დღეს ევროპის დიდი ომის გარშემო ტრიალებს. მილიონობით რუსეთის მოქალაქენი ეკვეთებიან უძლიერეს მტერს, მაგრამ ის ათეული მილიონებიც კი, რომლებიც სახლში დარჩნენ, ისინიც ჯარის კაცის რუხვ ხალათში გრძნობენ თავს. ასე ღრმად მოიცო ომმა ცხოვრების ყოველი ნაპრალი, ასე ძლიერათ საგრძნობი გახადა შორეულ გალაშქრების სიძნელენი და სისხლიან ომის ბედობალი და, ბოლოს, ასე გაფაციცებით მუშაობს გონება, რათა გამოიცილოს ისტორიული აზრი რუსეთის თავზე დატრიალებულ საშიში მოვლენისა. რა ძალებმა შეუწყო ხელი გერმანიის მებრძოლ კაპიტალიზმს შესდგომოდა საერთაშორისო სისხლიან ომის უტოპიის ცხოვრებაში განხორციელებას? რა მოაქვს საზოგადოთ კაცობრიობისთვის, რა მოაქვს კერძოთ რუსეთისთვის ამ საქეყნო კატასტროფას? ძნელი გამოსაცნობია წინდაწინ, რით გათავდება ჯერ უმაგალითო ეს საშხელო კრიზისი, რა ძირითადი პოლიტიკური და სოციალური ცვლილებები გადაიშლება ევროპის ერთა წინაშე, როცა გაქრება ცეცხლის ალი და გაიფანტება სისხლიან ბრძოლის კვამლი. ძალიან ბევრი საქეყნო მნიშვნელობის საკითხებს გვისვამს საერთაშორისო დიდი ომი, მა-

გრამ დღევანდელ მომენტისთვის საკმარისი იქნება პასუხი გავსცეთ იმ კითხვებს, რომლებიც განსაკუთრებულის სიმწვავეით სდგას ჩვენს, როგორც რუსეთის მოქალაქეთა, წინაშე. ეს კითხვებია—მიზეზები და მნიშვნელობა რუსეთის მონაწილეობისა ევროპის ომში.

ჩვენ ვიცით გარეგანი პოლიტიკური ისტორია მომხდარ ამბებისა, ავსტრიის ულტიმატუმი სერბიის მთავრობისადმი, სამშვიდობო შუამდგომლობა რუსეთის მხრით, ავსტრიის მთავრობის უარი, დიპლომატიური მოლაპარაკებანი დიდ სახელმწიფოთა შორის, ორ-ჰოფუელი ყოფა-ქცევა გერმანიისა და ბოლოს გერმანიის მიერ რუსეთისათვის ომის გამოცხადება,—ი ევროპის საომარ ცეცხლის დასაწყისი, იმ ცეცხლის, რომელიც ლამის ყველა სახელმწიფოებს მოედოს. გარემოებანი დატრიალდა ისეთის საოცარის სისწრაფით, რომ ეხლა, ვიხედვით რა უკან, საკმაოთ ნათლათ ვხედავთ, თუ რა სუსტ ნიადაგზე ყოფილა დამოკიდებული ევროპის მშვიდობიანობა და რა კარგათ ყოფილა მომზადებული ნიადაგი ომისათვის მთელი დღევანდელი სოციალურ-პოლიტიკურ დამოკიდებულებათა წყალობით.

გერმანიის კაპიტალიზმის ძლიერმა ზრდა-განვითარებამ ფრანკ-პრუსიელთა ძლევა-მოსილ ომის შემდეგ მოითხოვა ნემეცურ მრეწველობისათვის უფრო ფარ-

*) იხ. ჟურნალი „Совр. Миръ“ № 9.

თო ჩარჩოები, ვიდრე გერმანიის შეერთებულ იმპერიის საზღვრები. ცოტა ყოყმანის შემდეგ წარსული საუკუნის ოთხმოცდა მეთექვსმეტე წლებში გერმანია ავითარებს ენერგიულ აგრესიულ კოლონიალურ-პოლიტიკას. ამ გზაზე იგი ყველაზე უწინ ეჯახება ისტორიულ „ზღვათა მეფეს“ ინგლისს და იწყებს მასთან შეურიგებელ ეკონომიურ ბრძოლას. ინგლის-გერმანიის მსოფლიო ბაზარზე მეტოქეობა საკმაოდ არის გაშუქებული მდიდარ სპეციალურ ლიტერატურაში. თუ რა გავლენა იქონია ამ მეტოქეობამ ხალხის ფსიხოლოგიაზე, ამას ნათლათ გვიჩვენებს ინგლისის ეხლანდელ მებრძოლი მინისტრ კიტჩინერის სიტყვები: მე მას შემდეგ მძულს ნემცები, როცა პირველათ ვიხილე სადაგელი იაფი ნაწარმოები Made in Germany-ის მარკითა. ინგლისის მსოფლიო ბატონობას ძირი გამოუთხარა გერმანიამ და ამიტომაც ომი ამ ორ სახელმწიფოთა შორის დიდი ხანია აუცილებლათ იყო მიჩნეული.

თავის მხრით საფრანგეთიც, რომელიც კიდევ სამოცდა მეთექვსმეტე წლებიდან შესდგა კოლონიათა შექმნის გზაზედ, აგრეთვე შეეხება მსოფლიო ბაზარზე დაგვანებულ კონკურენტს, გერმანიას, როგორც მომაკვდინებელ მტერს. უკანასკნელის დაქინებითმა მისწრაფებამ ხელთ ეგდო აფრიკა, რომელსაც ინგლისი და საფრანგეთი ერთმანეთ-შორის უპირებდნენ გაყოფას, გამოიწვია მთელი რიგი ნაციონალურ გრძნობით გამწვავებულ დიპლომატიური კონფლიქტებისა. რევოლუციის წყურვილი, ელზას-ლოტარინგიის დაბრუნების სურვილი კიდევ უფრო გაძლიერდა კოლონიალურ კონკურენტის შეტაკების ნიადაგზედ.

რაც შეეხება რუსეთს, როგორც უფ-

რო ახალგაზრდა კაპიტალისტურ მხარეს, კოლონიალურ პოლიტიკის საკითხმა აქ მხოლოდ ამ ბოლო წლებში მოაპოვა სერიოზული მნიშვნელობა. გერმანია თავისი მისწრაფებით საქვეყნო ბატონობისაკენ აქაც იძულებული შეიქმნა თანდათან უფრო მეტი და მეტი მტრული პოზიცია დაეჭირა. ვილგელმის პოლიტიკა ცხადათ იქითკენ იყო მიმართული, რომ რუსეთი მახლობელ აღმოსავლეთიდან შორეულ აღმოსავლეთისაკენ გაექანებია, ევროპიდან აზიაში გაედევნა. ამას გარდა—და ეს არის ყველაზე უმნიშვნელესი გარემოება დღევანდელ საომარ კრიზისის ეკონომიურ მიზეზთა გამოსაცნობათ— თვით რუსეთი გერმანიის მრეწველობამ უბრალო კოლონიის მდგომარეობაში ჩააყენა. გერმანიის რუსეთთან ეკონომიური დამოკიდებულება წარმოადგენს ყველაზე უარეს ფორმას კაპიტალისტურ ეკსპლოატაციისას. გერმანიას გააქვს რუსეთიდან ნედლი საქონელი, რომ ხელახლათ დაუბრუნოს იგი მას ფაბრიკატის სახით. გერმანიასთან ცუდ პოლიტიკურ მომენტში გაკეთებული სავაჭრო ხელშეკრულება ნემცების სრულ ბატონობის ქვეშ ამყოფებს რუსეთის, როგორც მსოფლო, ისე სამრეწველო მეურნეობას. ცხადია ასეთი მდგომარეობის გაგრძელება ჩვენი ქვეყნის კაპიტალიზმის უკიდურეს სისუსტის დროს თუ იყო შესაძლებელი.

რუსეთის მრეწველობის პირველივე ცდას თავისი თავის ნემცურ დაპყრობისაგან დასაცავათ აუცილებლივ უნდა გამოეწვია ბრძოლა ეკონომიურ თავისუფლებისათვის, რაც დღევანდელ საზოგადოებაში თითქმის ყოველთვის ხელში იარაღით იჭრება, უნდა გამოეწვია ბრძო-

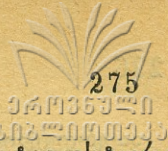

ლა გერმანიის წინააღმდეგ. ინგლისს და, განსაკუთრებით, საფრანგეთს უთუოდ დახმარება უნდა აღმოეჩინათ რუსეთისათვის, სხვა არა იყოს მარტო იმისთვისაც, რომ რუსეთის ბაზარი მათთვისაც სასურველ ველს წარმოადგენს ნემცთა მრეწველობის დასამარცხებლათ. სულ რამოდენიმე თვეა მას შემდეგ, რაც ნემცებისა და ფრანგების ქარხნებს შორის კონკურენცია რუსეთის სამხედრო საზღვაო „ზაკაზების“ გამო დიპლომატიურ მოლაპარაკების საგნათ გადაიქცა. ამ სახით რუსეთი იძულებული შეიქნა ეომნა გერმანიის წინააღმდეგ არა მარტო თავისი მრეწველობის განსათავისუფლებლათ, არამედ სხვა სახელმწიფოებთან სავაჭრო დამოკიდებულების თავისუფლებისათვისაც კი, იმ სახელმწიფოების, რომლებიც აგრეთვე მიისწრაფვიან რუსეთის ბაზრისაკენ.

აი—ძლიერ მოკლეთ, სულ ზერელი განხილვით—ეკონომიური ნიადაგი დღევანდელი ომისა. საომარი მოქმევა გამოწვეულია ევროპის კაპიტალისტური მეტსისხლიანობით. გერმანიის კაპიტალიზმის ძლევამოსილი და სწრაფ ზრდას წინ გადაეღობა სხვა სამრეწველო ნაციათა ინტერესები. აქ მხოლოდ იარაღს უნდა გაეკაფა გამოსავალი გზა იმ ყრუ კუთხიდან, რომელსაც მიადგნენ გამარჯვებულნი დაპყრობნი მსოფლიო ბაზრისა. აქედან გამომდინარეობს გერმანიის ის ბაბილინისებური იდეაც მსოფლიო ბატონობისა, რაც ასე სჭრის თვალებს ნემცთა ერის ფართო საზოგადოებას. გერმანია ეწევა სამკვდრო-სასიცოცხლო ომს, რათა გზა გაუკაფოს ნაციონალურ კაპიტალიზმს. ამავე მიზნისთვის იბრძვიან სხვა ნაციებიც. ცხადია, ასეთ პირობებში სხვა გამოსავალი გზა, თუ არა ომი, არ არსებობდა. ამით აიხსნება ის უძლველი

ძალა და სიდიადე იმ ცეცხლისა, რომელიც ასეთის საოცარის სისწრაფით მოედო მთელ ევროპას, მიუხედავათ იმისა, რომ ინგლისისა და რუსეთის მთავრობამ ყოველი ღონე იხმარა საომარ-შეტაკების თავიდან ასაცილებლათ. კერძო პირთა, თუ ჯგუფთა მეცადინეობანი სრულებით უღინონი აღმოჩნდნენ უჩინარ ისტორიულ ძალთა სტიქიურ გადმოხეთქის წინაშე, იმ ძალთა, რომელნიც რკინის აუცილებლობით მოქმედებენ იმ საზოგადოებაში, სადაც გაბატონებულია მხოლოდ უწყალო კონკურენცია და წარმოება მოკლებულია ყოველგვარ მიზან-შეწონილ ორგანიზაციას. დღევანდელი ომის შეჩერება შეეძლო მხოლოდ ცალ-ცალკე სახელმწიფოთა კაპიტალისტურ განვითარების თვით წინააღმდეგობის თავიდან აცილებას, ე. ი. თვით კაპიტალიზმის სრულიად მოსპობას. მაგრამ ეს საკითხი ჯერ კიდევ არ დაუსვამს ისტორიას დღის წესრიგში.

არა დანასტიური მოტივებით, არა კერძო პირთა ჟინით და ავანტიურით, არა რაიმე უბედურ გარემოებათა შემთხვევითი თავის მოყრით არის გამოწვეული დღევანდელი ომი. არა. იგი კაპიტალისტურ ერთა სასიცოცხლო ინტერესებიდან არის წარმოშობილი; იგი აუცილებელი საშუალებაა ბურჟუაზიულ საზოგადოებას საერთა-შორისო კონფლიქტების გადასაჭრელათ. რუსეთის მონაწილეობაც ამ ომში ჩვენი ქვეყნის სასიცოცხლო ინტერესებით, მისი კაპიტალისტური განვითარებისა და სოციალურ-ეკონომიურ პროგრესის აუცილებელ მოთხოვნისგან არის გამოწვეული. ამისათვის ღრმათ სცდებიან ყველა ისინი, რომელიც სცდილობენ რაიმე მსგავსება აღმოაჩინონ რუსეთის ესლანდელსა და იაპონიის

ომის დროინდელ მდგომარეობათა შორის. მაშინ ომი სრულებით არ ენებოდა ფართო საზოგადოების სხვადასხვა ნაწილების ინტერესებს; ომის ამა თუ იმ ბოლოს არ შეეძლო ძირითადი ცვლილება მოეხდინა სახელმწიფოს საერთა-შორისო მდგომარეობაში; ის არ გვემუქრებოდა არც ეკონომიური დამონებით და არც ნაციანალური დამოუკიდებლობის დაკარგვით. იაპონიასთან ომის წაგებამ მხოლოდ გაამწვავა ძველი რუსეთის პოლიტიკური წინააღმდეგობანი. სულ სხვა მნიშვნელობა ექნებოდა რუსეთის დამარცხებას დღევანდელ ევროპის ომში.

დღევანდელ პირობებში დამარცხებული ქვეყანა, იგივე დაქცეული ქვეყანა იქნებოდა. გათამამებული გამარჯვებული მხარე მოითხოვდა ყველაზე უწინ მილიარდობით კონტრიბუციას; სახელმწიფო დაკარგავდა თავისი ტერიტორიის ნაწილს, ხოლო ვილგელმი, როგორც ამას ოცნებობენ ნემეცთა შოვინისტები, შეუერთდება გერმანიას ისეთ დიდ მნიშვნელოვან ეკონომიურ რაიონებს, როგორც არის პოლონეთი და ბალტიის მხარე. ამასთან შესაძლებელია სახელმწიფო დაცვის უფლებათა შეზღუდვის ცდაც, როგორც, მაგალ., სამხედრო ფლოტის შემცირების მოთხოვნა და სხ. დაბოლოს, ყველა სავაჭრო ხელ-შეკრულებანი იქნებოდა გამარჯვებულის მიერ ხელ-ახლა გადასინჯული და ნაკარნახევი მისი პოლიტიკური ინტერესების მიხედვით. რუსეთის მწერლობას შეიძლება დაედოს ისეთი ბორკილები, რომლებიც არ მისცემენ მას ზრდა-განვითარების საშუალებას, ქვეყანა ჩავარდება გამარჯვებულის ეკონომიურ მონობაში და გადაიქცევა მისს საეკსპლოატაციო კოლონიათ. გერმანიის რუსეთზე გამარჯვებას შეუძლია მოსპოს პეტრე დიდის

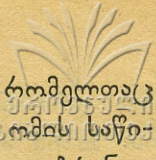
საქმე და ახალ-გაზრდა კაპიტალისტური რუსეთი გადააქციოს ძველ საგლეხო, რუსეთად. და განა შესაძლებელია ეკონომიურ თავისუფლებას მოკლებული მრეწველობის აყვავება, ძლიერი საზოგადოებრივი ზრდა, და მუშათა დემოკრატიის სწრაფი განვითარება? რა თქმა უნდა, არა. დამარცხებული რუსეთი დიდ ხანს იძულებული იქნებოდა ეთრია დამპყნარი და ზფერული სიცოცხლე ნახევრათ-აზიურ სახელმწიფოსი და ყოფილიყო კაცობრიობის კულტურული წინმსვლელობის შემაფერხებლად.

არც გონება, არც გრძნობა ნებას არ გვაძლევს წარმოვიდგინოთ დღევანდელი დიდი ომის ჩვენთვის სამწუხაროთ დამთავრების შედეგი.

ცივილიზაციისა და პროგრესის ინტერესი მოითხოვს არა დამარცხებულ რუსეთს, არამედ რუსეთს გამარჯვებულს.

II

რუსეთმა უნდა გაიმარჯვოს. ამას მოითხოვს ცივილიზაციისა და პროგრესის ინტერესები. დღევანდელი ომის აურაცხელ მსხვერპლს გამოისყიდის მხოლოდ ის გამარჯვება, რომელიც წინ წასწევს ერს. ჩვენი მოწინააღმდეგენი, ნათლად გრძნობენ რა ამას, სცდილობენ წაართვან ჩვენი გამარჯვების სურვილს მისი იდეური აზრი. ნემეცთა პოლიტიკურ მოსაზრებით რუსეთის გამარჯვება იგივე კულტურის დამარცხება იქნება. გერმანელთა სხვა და სხვა ჯგუფთა წარმომადგენლები ყოველ ღონეს ხმარობენ ჩააგონონ ევროპის საზოგადოებრივ აზრს შიში რუსეთის წინაშე. გერმანიის ყოფილიმა კანცლერმა ფონ-ბიულოვმა, მაგალ., განაცხადა, რომ გერმანია 43 წლის განმავლობაში იყო მშვიდობიანი სახელმწიფო და არასოდეს

არ დაურღვევია სხვა ქვეყნების უფლებანიტერესები, მაშინ, როცა რუსეთი, ინგლისი და საფრანგეთი ამ დროს განმავლობაში სულ აფართოვებდნენ თავიანთ მიწებს აზიასა და აფრიკაშია.

„გერმანია ეხლა იბრძვის კულტურისა, თავისუფლებისა და ხანგრძლივი მშვიდობიანობისათვის და იგი მანამ არ ჩააგებს ხმალს ქარქაშში, სანამ სამუდამოთ არ უზრუნველყოფს თავის თავს თავზე დაცემისაგან. გერმანია გაიმარჯვებს იმიტომ, რომ უნდა გაიმარჯვოს; წინააღმდეგ შემთხვევაში ევროპას ბარბაროსული მდგომარეობა უქადის“.

ომიანობის დროს ერის კაცებიც კი სცდილობენ სითამამის გამოჩენას. და ყოფილმა კანცლერმაც, უეჭველია, დიდი სითამამე გამოიჩინა, როცა თავისი ქვეყნის კაპიტალიზმისა და კოლონიალურ პოლიტიკის გახურებული განვითარება მშვიდობიან შინაგან პროგრესათ დაგვიხატა. ასეთი განგებ დაბრმავების შემდეგ რა გასაკვირალია, რომ მას დღევანდელი პრუსიელთა გერმანიის დამარცხება თავისი მილიტარიზმით და იმპერიალიზმით ევროპის ბარბაროსობაში ჩაგდებათ მიაჩნდეს.

მაგრამ პრუსიელთა არა მარტო მაღალთანამდებობის პირები სცდილობენ რუსეთის გამარჯვება ბარბაროსობის გამარჯვებათ მონათლონ.

სამწუხაროთ გერმანიის დემოკრატიული წრეებიც კი მოწამლულან გაბატონებულ კლასთა ცრუ-რწმენით. ომის წინა დღით, როცა ვილგელმი კიდევ ემზადებოდა საომარ ცეცხლის ასანთებათ, ხოლო გერმანიის სოციალისტები იბრძოდნენ მშვიდობიანობისათვის, ერთმა ყოფილმა სოციალ-დემოკრატმა, გილდებრანდმა, გაილაშქრა ჟურნალ „Nilt“-ში სოციალ-

დემოკრატების წინააღმდეგ, რომელთაც არ სურდათ რუსეთთან ომი. ომის საწინააღმდეგო პროტესტებში გილდებრანდი ხედავდა დოქტრინიორობას და პოლიტიკურ ინსტიქტის უქონლობას სოციალ-დემოკრატის ხელმძღვანელთა მხრით. „არც ერთ მოაზროვნე ადამიანს არ სურს ომი“ სწერდა გილდებრანდი — „მაგრამ განა შესაძლებელია დაეუშვათ, რუსეთმა თავისი ნება-სურვილი მოახვიოს თავს მთელ ევროპას?“. სოციალ-დემოკრატების ყოფაქცევა კიდევ იმიტომ ეჩვენებოდა გილდებრანდს გაუგებრათ, რომ მარქსის შემდეგ რუსეთი მუდამ რეაქციის დარაჯათ და თავ-შესაფარათ ითვლებოდა. რუსეთის ხიფათთან ბრძოლა, გილდებრანდის აზრით, ძირითად მოთხოვნილებას შეადგენს არა მარტო ნემცებისათვის, არამედ მთელი დასავლეთი ევროპის პროლეტარიატისათვის. უსარგებლოცდის შემდეგ ომის თავიდან ასაცილებლათ, გერმანიის სოც., — დემოკრატიული პარტია იმავე ნაციონალურ კალაპოტში ჩავარდა. კოპენჟაგენის გაზ. „Liste Hyt“ თანამშრომელი, შეეკითხა რა ერთ ცნობილ სოციალ-დემოკრატს შესახებ პარტიის პოზიციისა ომის დროს, თითქოს ასეთი პასუხი მიიღო:

— ჩვენ საზოგადოთ ომის წინააღმდეგი ვართ, მაგრამ მიუხედავათ ამისა, მომხრე ვართ რუსეთთან ომისა, რადგან ეს იქნება ომი რეაქციონურ წყობილების წინააღმდეგ.

მეტის-მეტ ერთგულებით გატაცებულმა ნემცთა სოც.-დემოკრატებმა თავიანთ პოზიციის გასამართლებლათ დღევანდებიც კი დაგზავნეს ნეიტრალურ სახელმწიფოებში, სადაც ისინი ხმა-მაღლა აცხადებდნენ, რომ გერმანია რუსეთის რეაქციის წინააღმდეგ ეწევა ომსო.

ეს რუსეთის წინაშე შიში და რუსეთისავე რეაქციის მოსპობაზე ზრუნვა სასა-
ცილო შთაბეჭდილებას მოახდენდა, რომ
ევროპის თავზე ტყვიებს და ყუმბარებს
არ გაჰქონდეს ზუზუნი და არ იქცეოდეს
სისხლი ხალხის ყველაზე უფრო ჯან-სალი
და მშრომელი ნაწილისა.

ჯერ ერთი რომ გერმანია იბრძვის არა
მარტო რუსეთის წინააღმდეგ, იმ რუსე-
თის, რომლის შესახებ შეიძლება ყველა-
ფრის თქმა, ვიდრე ნების პროსპექტზე
მოსეირნე თეთრი დათვებამდე, არამედ
დასავლეთ ევროპის უდიდეს დემოკრატი-
ულ სახელმწიფოების—ინგლისის და სა-
ფრანგეთის წინააღმდეგაც, რომელთა
კულტურა ბევრჯერ აღემატება პრუსიის
გერმანიის კულტურას. ომისა და ყველა-
საგან სასურველი ახლო მშვიდობიანობის
პირობები მუშავდება სამთა კავშირის
სახელმწიფოების თანხმობით, და არავი-
თარი საბუთი არ აქვს იმ შიშს, თითქოს
ეს პირობები ნაკლებ შეესაბამება ცივი-
ლიზაციისა და პროგრესის ინტერესებს,
ვიდრე ის პირობები, რომელსაც მოახვევ-
და თავს მოწინააღმდეგეთ გამარჯვებული
მტაცებელი და უტიფარი გერმანიის მთავ-
რობა.

უეჭველია, ძლევა-მოსილი რუსეთის
საერთაშორისო გავლენა ამაღლდება, მაგ-
რამ შეგვიძლია იმედი ვიქონიოთ, რომ,
ბიულოგის მტკიცების წინააღმდეგ, ამით
ევროპა არ ჩავარდება ბარბაროსულ მდგო-
მარეობაში, რადგან, სინდისს ქვეშ რომ
ვსთქვათ, ე. წ. „რუსული ხიფათი“ (Рус-
ская опасность) ნამდვილათ ერთი პო-
ლიტიკურ მითთაგანია და მეტი არაფერი.
ევროპის ერთა შინაური ცხოვრება ისეთ
მტკიცე და შეურყვეველ ფორმებშია ჩა-
მოყალიბებული, რომ რუსეთის, შედარე-
ბით, უფრო სუსტ კულტურას არ შეუძ-

ლია რაიმე ძალდატანებით გავლენა იქო-
ნოს მასზე. ამას გარდა, ამ უკანასკნელ
ოცდახუთი წლის განმავლობაში რუსე-
თიც ეწეოდა კოლონიალურ პოლიტიკის
განვითარებას სხვა სახელმწიფოების მი-
ბაძვით, მარა, მიუხედავად ამისა, ის სრუ-
ლებითაც არ სცდილობდა სხვა სახელმწი-
ფოების შინაურ ცხოვრებაში ჩარევას,
რაც არ შეიძლება ითქვას არც ავსტრია-
ზე და არც, მით უფრო, გერმანიაზე.
ერთ თავის მჭექარე სიტყვათაგანში ვილ-
გელმი ომის გამოცხადების შემდეგ სია-
მაყით იგონებდა თავის როლს რუსეთში
1905 წლის ამბების დროს. ის მზათ იყო
ჩარეოდა რუსეთის შინაურ საქმეებში.
განა საჭიროა იმაზე ლაპარაკი, თუ რა
ჯურის იქნებოდა ეს ჩარევა? ამისათვის
საკმარისია მოვიგონოთ ჩვენი შავ-რაზ-
მელ ორგანიზაციების მონური დეპეშები
გერმანიის იმპერატორისადმი, საკმარისია
გადავხედოთ ეხლაც ვაზ. „რუს. ზნამ.“
რამოდენიმე ნომრებს, რომელიც ამ სის-
ხლის ომის დღეებშიც კი აქებ-ადიდებს
პრუსიელთა წესებს და ვილგელმს და
გვარწმუნებს, თითქოს მარტო ებრაელებს
უნდოდეს ომის გაგრძელება. და აი ყო-
ველივე ამის შემდეგ ნემცები ბედავენ
იმის მტკიცებას, რომ ვილგელმი ებრძვის
რუსეთის ბარბაროსობას, რომ იგი თავი-
სუფლებას მიანიჭებს დაჩაგრულ ერებს!
ვინ დაიჯერებს ამ უაზრო ზღაპარს?
ტყუილათ კი არ უპასუხეს იტალიის სოც.-
დემოკრატებმა გერმანელ დელეგატის
ზიუდეკუმს, რომ გერმანიის მილიტა-
რიზმი ყოველ პოლიტიკურ რეაქციაზე
უფრო საშიშარიაო. ვილგელმის გამარ-
ჯვება მართლაც რომ შინაური რეაქციის
გამარჯვება იქნებოდა დამარცხებულ ქვეყ-
ნებში. ცხოვრების ყველა დრო-მოკმული
ფორმები უწყალოთ დამაგრებულ იქნე-

ბოლა ჯავშნიანი მუშტით. შინაურ და გარეშე ნემეცთა კავშირი, აი—არა გამოგონილი, არამედ ნამდვილი ნემეცური ხიფათი, რომლის წინააღმდეგ დღეს სტიქიურათ იბრძვის რუსეთის ხალხი. ის გარემოებაც, რომ რუსეთთან ერთად გერმანიის წინააღმდეგ იბრძვიან ევროპის ყველაზე უფრო მოწინავე ერები, ცხადი დამამტკიცებელია იმისა, რომ ჩვენი სურვილი საომარ გამარჯვების შესახებ არ უნდა იქნეს რეაქციის გაძლიერების შიშით დაჩრდილული. ჩვენი ქვეყნის გამარჯვებას არ შეუძლია პოლიტიკური და კულტურული სიბნელე ჩამოაგდოს ევროპაში.

კარგი—ამტკიცებენ ჩვენი მოწინააღმდეგენი—ვსთქვათ რომ რუსეთს არ ძალუძს თავისი უკულტურობის დალი დასვას დასავლეთ ევროპის ცხოვრებას, მაგრამ თვით რუსეთის შინაური ცხოვრება გამარჯვების შემდეგ ხომ უქვევლათ რეაქციონურ ხასიათს მიიღებს? ზოგიერთი მოაზრენი ისტორიულ კანონსაც კი პოულობენ, რომლის ძალითაც ყოველი ძლევამოსილი ომი შინაური რეაქციის გაძლიერებით გვირგვინდება, ხოლო ყოველი დამარცხება—ლიბერალიზმის განვითარებით. აქ საზოგადოთ გვითითებენ იაპონიასთან წაგებულ ომის ცოცხალ მაგალითზე, რომელმაც თითქოს გამოიწვია რუსეთის შინაური პოლიტიკის ლიბერალიზმისაკენ დაქანება. ასეთ მსჯელობაში ერთნაირათ ყალბია, როგორც თეორია, ისე მისი პრაქტიკული გამოყენებაც. არ არსებობს არავითარი ისტორიული კანონი ბედნიერ, თუ უბედურ ომების შინაურ ცხოვრებაზე გავლენის გასამართლებლათ. არავითარი საბუთი არა გვაქვს ვირწმუნოთ, თითქოს 1905 წლის პოლიტიკურ რეფორმებზე გადამჭრელი მნიშვ-

ნელობა ჰქონდა იაპონიის ომს: 1812 წ. ძლევამოსილი ომი არ დამთავრებულა რუსეთში საზოგადოებრივი რეაქციით, ისე როგორც 1877—78 წ. ომიც. იმავე გერმანიაში 1870 წლის ფრანგ-პრუსიელთა ომს სრულებითაც არ მოჰყოლია რეაქციონური შედეგები, ხოლო საფრანგეთში იმავე 1870 წ. დამარცხებას არ გამოუწვევია თავისთავად დემოკრატიის გამარჯვება, მიუხედავად იმისა, რომ მონარქია რესპუბლიკაზე იქნა შეცვლილი. ომების გავლენა შინაურ ცხოვრებაზე ყოველკერძო შემთხვევაში განისაზღვრება სხვა და სხვა ნაირათ, იმის და მიხედვით, თუ რა მდგომარეობაში იმყოფება თვითოველი ქვეყნის ეკონომიური და საზოგადოებრივი ძალები, ვერავითარი საომარი დამარცხებანი ვერ მიანიჭებენ ქვეყანას თავისუფლებას, თუ თვით ხალხის ფართო მასსაში არ არის მომწიფებული ახალი წეს-წყობილების მოთხოვნილება, ხოლო, პირიქით, თუ ეს მოთხოვნილება არსებობს და ვითარდება, ვერავითარ გამარჯვებას ვერ ძალუძს რეაქციის გაძლიერება. რუსეთის ევროპის ომში გამარჯვებას ყველაზედ უწინ მოჰყვება მისი განთავისუფლება ნემეცთა ეკონომიურ უღლისაგან, რაც, თავისთავად ცხადია, ქვეყანას ეკონომიურ პროგრესისაკენ გააქანებს; ხოლო ეკონომიური პროგრესი ჩამორჩენილ სახელმწიფოებში არა თუ ხელს არ უწყობს პოლიტიკურ რეაქციას, არამედ, პირიქით, მუდამ აჩქარებს ევროპიულ საზოგადოებრივ ცხოვრების გამარჯვებას.

არა რეაქციის სასარგებლოთ ეწყობა ჩვენში აგრეთვე საზოგადოებრივ და ეკონომიურ ძალთა განწყობილებაც. სამხედრო კრიზისი მილიონობათ ითრევს ხალხს აქტიურ ცხოვრებისაკენ; ჯარი, საექიმო დახმარება, სურსათის საქმე, ჯარში გაწ-

ვეულ მეომართა ოჯახების დახმარება და სხ. იწვევენ მთელი შინ დარჩენილი მოზრდილი მცხოვრებლების დიდ ორგანიზაციებათ შეკავშირებას. ევროპის ომის მაშტაბი დიად პოლიტიკურ საკითხების მთელ რიგს უყენებს წინ მილიონობით ხალხს, რომელიც ასე თუ ისე ჩათრეულია დღევანდელ გარემოებათა მორევში; ამ საკითხების გადაჭრა კი დამოკიდებულია როგორც შეიარაღებულ, ისე შეუიარაღებელ ხალხზე. კიდევ ბისმარკი ამბობდა: „ომი მხოლოდ მაშინ შეიძლება ვაწარმოვოთ, როცა ომის თანახმაა მთელი ნაცია. ომი სახალხო უნდა იყოს. ომი აღფრთოვანებას უნდა იწვევდეს... ახლა წავიდა კაბინეტური ომების დრო. კაბინეტური ომი ვერასოდეს ვერ დაგვირგვინდება გამარჯვებით“. ამ სიტყვების წარმოთქმის დროიდან — ეს სიტყვები-კი წარმოთქმულ იქნა ორმოცი წლის წინათ — ხალხის შეგნებული მონაწილეობა ომში კიდევ უფრო ცხადი შეიქნა, რადგან ხალხის მონაწილეობა სახელმწიფოთა მშვიდობიან ცხოვრებაში საზოგადო წესად გახდა ევროპის პოლიტიკურ წესწყობილებისათვის. და რამდენათაც დიდ კითხვებს გვისვამს ომი, მით უფრო ახლო მონაწილეობაა ხალხისა საქირო მათ გადასაჭრელათ. ფრიად საინტერესო ფაქტია გამოცხადებული ინგლისის „ლურჯ წიგნში“: გერმანიის ელჩი ვენაში ფიქრობდა, რომ რუსეთი დაემორჩილებოდა ავსტრიისა და გერმანიის მოთხოვნნილებას დიად პოლიტიკურ საკითხების მორიგ კითხვებათ გადაქცევის შიშით. „რუსეთი — ეუბნებოდა დონ-ჩირსკი თავის ინგლისელ ამხანაგს — არ იქნება ისე უგუნური, რომ გადაწყვიტოს შეიარაღებული გამოსვლა, რასაც შედეგათ შეიძლება მოჰყვეს მთელი ქართველი — პოლონეთისა, რუსინელთა,

რუმინელთა და სპარსეთის კითხვებისა“. ფონ-ჩირსკის მიერ ჩამოთვლილი კითხვები შეიძლება კიდევ დიდათ და დიდათ გავაფართოვოთ, მაგრამ რამდენიც უნდა იყოს ეს დიადი და სამძიმო კითხვები ევროპის ომმა ისინი უკვე დასვა და მათ გადასაჭრელათ ჩაითრია ხალხთა მასსა. ჩვენ ვხედავთ, მაგ. პოლონეთის საკითხს, რომლის გადაჭრის ძირითადი დებულებანი აღნუსხულნი არიან რუსეთის ჯარის მთავარ-სარდლის მოწოდებაში; აი, რა მოულოდნელ მიმართულებას აძლევენ ხშირათ ისტორიული ძალთა-განწყობილებანი ძველ პოლიტიკურ დავასაც კი. პოლონეთის სამი ნაწილის შემოერთებას პოლონელები მოელოდენ საფრანგეთისაგან, ავსტრიისაგან და გერმანიისაგანაც, მაგრამ არც ერთი რეალური პოლონელი, პოლონელი პოლიტიკოსი არასოდეს და არავითარ გარემოებაში არ იფიქრებდა, რომ რუსეთი იკისრებდა იმ საქმის განხორციელებას, რაც ბევრს უკვე უიმედო ოცნებათ ეჩვენებოდა. ასეთივე კეთილნაყოფიერი მიმართულება მიიღოს შეიძლება გამოფხიზლებულ და დიადი იდეებით ფრთა-შესხმულ ხალხის მიერ სხვაც ბევრმა რთულმა პოლიტიკურმა და ნაციონალურმა საკითხებმაც. რუსეთის მიერ ევროპის ომში დასმული საკითხები მეტად მნიშვნელოვანია და მათი გადაჭრაც შეუძლებელია ხალხის აქტიურ მონაწილეობის გარეშე; და ხალხიც იმდენათ დაინტერესებულია ცხოვრების განახლებით, რომ იგი არასოდეს არ ჰყოფს უარს იმ როლს, რომელიც მას წილად ხვდა დიდებულ ისტორიულ ხანაში; ამასთან მას საკმაო მომზადებაც აქვს, რათა თავისი გავლენა მოახდინოს გარემოებათა მსვლელობაზე. სამხედრო მწერლები აღნიშნავენ დიდ განსხვავებას ეხლანდელსა

და ათი წლის უკანასკნელ რუსის ჯარის კაცთა შორის. ახლა ჯარში გამოცხადდნენ სულ სხვა ადამიანები, ინტელიგენტები, რომელთაც აქვთ ინიციატივა და ეხერხებათ პოლიტიკურ გარემოებათა და სამხედრო კომბინაციების შეგნებულათ განსჯა-დაფასება. ჩვენი არმიის ასეთი კულტურული ამალგება პირდაპირი შედეგია მთელი ჩვენი ცხოვრების ძირითადი ცვლილებისა, რომელიც დაიწყო ამ უკანასკნელ ათი წლის წინათ და მას შემდეგ შეუჩერებლად მიდის წინ. ასეთ პირობებში მეტია იმაზე ლაპარაკი, რომ ვითომც გამარჯვების შემდეგ რუსეთი საზოგადოებრივ აპათიის მდგომარეობაში ჩავარდება და შეჩერდება თავის შინაგან განვითარებაში. პირიქით, სამხედრო კრიზისის აუცილებლათ დაძლევის საჭიროება მოითხოვს იმოდენა შრომას, ჰქმნის იმდენ საქმეებს, რაც შეიძლება შესრულებულ იქნას მხოლოდ მთელი ქვეყნის ყველა ცოცხალ ძალთა მეტის-მეტი ამუშავებით, ხალხის ენერჯის არაჩვეულებურივი განვითარებით. ხალხის ენერჯის

გამოცოცხლებასთან კი სრულებით შედმეტია რეაქციის გაძლიერების შიში. ამიტომაც ყოვლად უაზრო იდევას — ნემეტოთა თავდასხმის კულტურულ მისიის შესახებ — ჩვენ თამამათ შეგვიძლია დავუპირდაპიროთ რწმენა ჩვენი საკუთარი ნაციონალური განვითარების ძლიერებისადმი და რუსეთის დემოკრატიის ბრწყინვალე მომავლისადმი, იმ დემოკრატიის, რომელიც ყოველ გარემოებებში ასრულებს თავის პოლიტიკურ მოვალეობას. დიდი ქვეყნის ცხოვრებას არ შეუძლია შეჩერება, არამედ ის რთულდება, მოითხოვს დიდ ენერჯიას, დიდ აქტივობას, დიდ ლიბერალიზმს...

ჯარის-კაცთა არმია მტკიცე ნაბიჯით მიდის თავის მიზნისაკენ: დაიცოს სამშობლო გარეშე მტერთაგან. მოქალაქეთა არმიაც ასეთივე მტკიცე ნაბიჯით უნდა წავიდეს თავის მიზნისაკენ: მიანიჭოს სამშობლოს ყოველივე სიკეთე თავისუფალ და კულტურულ არსებობისა.

რ. რ — ლი.

ს. ავინსკი. ენის. გუბ.

მოქალაქობრივი მოვალეობა სამშობლოსადმი

(ვარლამ გელაგანის სამარადისო ხსენებას)

...„ჩვენ უნდა შევქმნათ ჩვენი მყობადი, ჩვენ უნდა მივცეთ მომავალი ხალხს“...
(დიდებული ილია)

I

რა, ვისიმე ძალდატანებით ანუ რაიმე იძულებით, არამედ მტკიცე ნებით და სრულის შეგნებით თავის დადება სამშობლოსათვის, ეს უტყუარი ნიშანია პიროვნების დიდებულად განვითარებისა. — ესოდენი უმაღლესი მსხვერპლი მოასწავებს ზნეობრივ უაღრეს ძლიერებას, ყოვლის შემძლებლობას, აღმატებულ თვითმფლო-

ბელობას და საკუთარი ნების უზენაეს თავისუფლებას.

ყველას გულისთვის თავის განწირვა, სამშობლოს დიდებისთვის კოცონზე აღტაცებით ასვლა ანუ წმიდა იდეისთვის ჯვარზედ ცმა, ეს მარად უქნობი გვირგვინი შეუძლია მიიღოს მხოლოდ უძლიერესად ზნეობრივ განვითარებულმა, თავისუფალმა პიროვნებამ — **ზეკაცმა**.

ვარლამ გელოვანი.

II

კურთხეულ და მარად სახსოვარ არიან იგი ზეკაცნი, თავგანწირული მამულის შვილნი და, უფროს დიდებულ და უძლეველ არს იგი ერი მრავლად მშობელი ძლიერის პიროვნებისა!.. სიცოცხლის ძალთა სიმრავლით ესოდენად აღჭურვილს ერს, რაც გინდ პატარა იყოს იგი ერი, მტკიცე გარანტია აქვს თვითარსებობისა და მოპოვებული აქვს სრული უფლება ეროვნული პოლიტიკური ცხოვრებისა. ძლიერის თვითბუნების და უნარის მქონე ერს, რომელიც თავის წიაღში ავითარებს ამდენს საღმერთებელ შვილებს—გაზაფხული კარს მოსდგამია.

III

ღიად, ბატონებო, სამშობლოსადმი წმიდა მოვალეობა ბევრს შრომას, ბევრს მსხვერპლს მოითხოვს! უწინ ქართველთა მძლავრი ხმა ომში სჭექდა, დევიზად ჰქონდა: „ან გამარჯვება და ან სიკვდილი!..“ დღესაც, ამ მსოფლიო ომში რუსებთან ერთად ქართველობამ დიდად გაითქვა თავი საკვირველ სამხედრო ნიჭით და საარაკო გმირობით, მაგრამ მარტოოდენ ხმალი და გულადობა ვერ შეჭქმნის ერის სიძლიერეს,—ვერ აღზრდის ვერ განავითარებს ყოველ მხრივ... ხმალი და სიმაძავე ვერ იხსნის დაღუპვისაგან ჩვენ საყვარელ სამშობლოს!..

დღეს ქართველის დევიზია: „ან შრომა და ან სიკვდილი“!.. დიად დღეს თვითეულ ქართველს წინ გვიდგია ნათლად: ან კულტურული ნაყოფიერი შრომა, ან სიკვდილი სამშობლოსი... სცოცხლობს მხოლოდ ის, ვინც კულტურას ჰქმნის. და თუ მედგრად არ შრომობ, მაშ მკვდრებში ირიცხები. მკვდარი ხარ ცხოვრებით, ჭკუა-გონებით, ზნეობით, სულითა და ხორციით!..

IV

„სოფელი ვინ და ერთი კაციო“, გვიკარნახებს ქართული სიბრძნე. მართლაც და განა ვისგან შესდგება ერი და საზოგადოება თუ არ ჩვენგან. ჰო და ზეციდან კი არავინ არას ჩამოგვიგდებს და ფიანდაზად კი არაფერს მოგვართმევენ! ნეტა თუ ვის ველით, ვისი იმედით ვართ?!.. უეჭველად ზეკაცობა როდია საჭირო კულტურულ შრომისთვის. შემოქმედობითი უნარი ბუნებთვე თანდაყოლილი აქვს ყველა ადამიანს. და თუ მეც, შენც ამ ნიჭს და ტალანტს მიწაში ვმარხავთ, მცონარენი ვართ, მაშ იცოდეთ რომ სამშობლოც სულსა დაფავს... შეიძლება მიპასუხოთ: ე... ე... მე რა შემიძლია, ჩემით რა იქნებაო“. პასუხის პასუხად მეც მოგახსენებთ:—გავიზვიანოთ ზემოდ მოყვანილი ხალხური ბრძნული ანდაზა.—

V

აბა შეხედეთ ჩვენი დროის განათლებულ ქვეყნებს. რითი მიაღწიეს დღევანდელს სიძლიერეს და ეროვნულ კეთილდღეობას, თუ არ მედგარი შრომით, სწავლითა და განათლებით, მრეწველობით, ვაჭრობით, კულტურულ თუ ინდუსტრიულ ყველა დარგის განვითარებით?!..

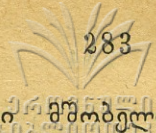
იქ, ევროპაში, შემოქმედობითი ძალა, ცხოველყოფელი ენერჯის დიდებული ნაკადული რათა ხანია სჩქეფს და გადმოდის. მეცნიერთა ნიჭმა და აზროვნებამ, ხალხის ტიტანურმა შრომამ და მოქალაქობრივმა ბრძოლამ დიდი ხანია დააპირქვა, დაამხო ძველი კერპები თუ ღმერთები, გადმოყარა იგინი კვარცხლბეკფიანდაზებიდან, ხოლო მათი ცრუმორწმუნე ქურუმნი გააძევა უკუნეთში...

თუ მიპასუხებთ „მეც ნახირ-ნახირო“... მეც მოგახსენებთ, რომ არამცთუ ძლიერი სახელმწიფონი, არამედ ჩვენზედაც უმცირესნი ევროპიელნი ერნი დღეს უკვე ახალს რჩეულს გზას დაადგენ. იბრძვიან, რომ თავის ხალხს მიანიჭონ მართლაც და საკუთარი ეროვნული სახე, ეკონომიური კეთილ-დღეობა და შესაფერი ადამიანური ყოფა-ცხოვრება. დიად, იბრძვის პატარ-პატარა ერთა შემოქმედებითი ძალაც თავის პიროვნების და ეროვნების დასაცველად, გასაძლიერებლად.

VI

დღეს მეცნიერების მიზანია განასწავლოს, შექმნას ადამიანი და მთლად ერი თვით მომქმედი, სულით და ჯანით სალი და ძრიელი შემოქმედი.

და, იქ, ევროპაში ადვილად მიაღწიეს კიდევ ამ მიზანს, რადგან ყოველი ადამიანი (გარდა ბუნებითი სახიჩრისა ანუ ილიოტისა, რეგვენისა) სიყრმიდანვე მისწრაფის რაიმე შემოქმედობითი ძალა და უნარი გამოიჩინოს, რამე შექმნას, ორიგინალური რამ გააკეთოს, მოიმოქმედოს! მეცნიერებას დარჩენია მხოლოდ ერთი: ამ ბუნებრივი კეთილ-თვისებას მისცეს სასარგებლო მიმართულება სამშობლოს საკეთილ-დღეოთ, სრულებით ბუნებრივი მოვლენაა, რომ ბავშვიც კი

ბუნებითვე შემოქმედობითი უნარით არის დაჯილდოებული, აბა თვალი ადევნეთ: სულ იმისკენ მიისწრაფის რამე შექმნას, ააშენოს, გააკეთოს, თავის ფანტაზიით რაღაც შეიმუშაოს, თავის სულის ძრიერება შთაჰბეროს, განასახიეროს, ჩამოაყალიბოს, ხასიათი და ელფერი მისცეს.

აი სწორედ ამ შემოქმედობაშია ადამიანის უმაღლესი დანიშნულება, უაღრესი კმაყოფილება, უზენაესი სიხარული, სიცოცხლის მიზანი და სიტკბოება.— კვლავ ვიტყვი: მხოლოდ ის სიცოცხლობს, ვინც შრომობს, თავის ოფლით სცხოვრობს, სტკება და სამშობლოსაც ემსახურება. საბრალოა ადამიანი უკუღმართი აღზრდით დასახიჩრებული, რომელსაც არ ძალუძს არც თავისი შენახვა და არც სამშობლოს სიყვარული, მისი სამსახური. ეს ეშმაკის კერძი სიცოცხლეშივე მკვდარია ანუ პირუტყვის გვარია.

VII

ის საზოგადოება, ის ეროვნება ჩიბოვდება ცოცხლებში, რომელიც თავის წიაღში ანვითარებს სამშობლოს ინტერესებით განსჯვალულს ძლიერ პიროვნებას, თვით მომქმედს, თვით უფალს და დიდბუნებოვანს, რომელსაც შეგნებული აქვს, რომ მშობელი დედა და სამშობლო ერთი და იგივეა, იგივე კი არა უფროც სათაყვანებელია. ერთს წამს წარმოიდგინეთ, რომ დედა თქვენს განსაცდელი რამ მოელის, აგერ.— აგერ მტრის ხელით იღუპება... თქვენ ნეტა რას განიცდით ამ წუთში!? ნუ თუ თავს არ შეაკლავთ მტერს მშობელ დედის დასახსნელად, მისი სიცოცხლის, მისი პატივის, მისი დიდების აღსადგენად?— აბა რა ბძანება! მხეციც-კი ცდილობს დაამხსნერიოს იგი რკინის ყაფაზი თუ გალია, რომელშიაც

დაამწყვდის მისი საყვარელი მშობელი დედა...

ღიად, ბატონებო, დაღუპულია ის ერი, სიკვდილის გზას ადგია იგი ხალხი, რომელიც ქმნის და წარმოშობს მონებს, უხასიათო პირებს, ყურ-მოჭრილ ყუმებს, სულითა და გულით დაცემულებს, ზნეობრივ გახრწნილ, რომელთაც არა აქვთ საკუთარი მე, თვითნებობა, საკუთარი ინიციატივა, მოკლებულ არიან საკუთარი აზროვნების და მსჯელობის უნარს, არა აქვთ არც პირადი და არც ეროვნული თავ-მოყვარეობა.

ყველასათვის ცხადია: ქართველ კაცს დედა რო შეაგინოთ— წამსვე თავს შემოგაკლავს... მაშ რამდენათ უფრო ძლიერი უნდა იყოს ეს თვით პატიოსანი რაინდობა შეურაც-ყოფილ სამშობლოსადმი!!?...

VIII

სად ხარ შენ ეი! ქართულო თავ-მოყვარეობავ? მაშ თავი რაღათ გვინდა ცოცხალი თუ კი „მწველელ ფურად გადვიქცევით“, თუ კი კულტურულ მისწრაფებაში სხვებს ჩამოვრჩებით!..

ღიად, დღეს კარს მოგვსდგომია ის დიდებული ისტორიული მომენტი, რომელიც მოითხოვს ან შრომას ან სიკვდილს.— დღეს საქართველოს სჭირია ახალი დავით აღმაშენებელი, ძლიერი პიროვნება, მაგრამ არა დავითისებური დიდის ხმლით და მძლავრი მკლავით, არამედ მოქალაქობრივი თვით მოქმედებით.— ჩვენ გვჭირია შემოქმედობითი ძალა ან ახლა ან არასოდეს. ამ ძალამ უნდა განახორციელოს სამშობლოს პოლიტიკური და კულტურული მისწრაფება, აღადგინოს საქართველოს ისტორიული უფლებანი— თავისუფალი ენა, სკოლა

და ეკლესია. დიდი რეგენი უნდა იყოს ის ენა-მქაფანა პოლიტიკანი, რომელიც სეპარატიზმს დაგვწამებს. ესოდენი მცირე ავტონომია, რომელიც გამოიხატება: ავტოკეფალიის აღდგენაში საქართველოს ეკლესიის, ენისა და სკოლის თავისუფლებაში, ნუ თუ ეს ნიშნავს პოლიტიკურ ავტონომიას, რუსეთისაგან განცალკევებას!?! ჩვენი მოთხოვნა უდრის მხოლოდ ფართე ზემსტვოს (ერობას). ხოლო რაც შეეხება ავტოკეფალიას, მითომ და, რაშიმს წარმოადგენს რუსეთის დიდებულ იმპერიისთვის, რომ სომხებს აქვსთ თავისუფალი, დამოუკიდებელი ეკლესია—ავტოკეფალია?...

—

ჩვენთვის აუცილებელ საჭიროებას შეადგენს, რომ დემოკრატიულმა ცხოველყოფელმა ძალამ განავითაროს ეროვნული ოჯახი, ერის ცხოვრება, კეთილდღეობა. ამ ძალამ უნდა შეიტანოს ცოცხალი ძლიერი ნაკადული სინათლისა ეროვნულ თვით შეგებაში, მეცნიერება—ლიტერატურაში და სხვა ყველა კულტურულ დაწესებულებაში...

ქართველმა ერმა „უნდა შექმნას თავის მყობადი, მან უნდა მისცეს მომავალი ხალხს“...

IX

ძალა ერთობაშია!...

ჩვენ გვჭირია არა ერთი და ორი ზეკაცი, ჩვენ გვჭირიან ძლიერნი მუშაკნი, მშობლიური ერის ინტერესების წრფელი ჭირუსუფლები, საქართველოს ახალი კულტურის აღმაშენებელნი.

ჩვენ გვჭირია კოლლეგიური ზნეობრივი ძალა ანუ შტაბი (როგორც ნ, ნიკოლაძემ სთქვა), რომელიც საქართველოს გულში (ცენტრში) აღმართავს

ახალ კულტურის დროშას და მოახდენს ძალთა სრულს მობილიზაციას.

ციდან მანანას და მესსიას მოსვლას კი არ უნდა უცადოთ, მთელმა ერმა უნდა თავი გამოვიდოთ და ძლიერი მხარი უნდა მივცეთ ჩვენში უკვე არსებულთ კულტურულ დაწესებულებებს, ზნეობრივად და ქონებრივად ხელი უნდა შეუწყოთ ამათ განვითარებას, აპყვავებას.

ღიად, ბატონებო, ერთობაშია ძალა და გამარჯვება. დავისახოთ იდეალი ეროვნული ძლიერებისა და ვიწრომით ერთგულად და ერთსულად მთელის ჩვენის არსებით, ვისაც რის გაკეთებაც შეგვიძლია:—სოფლის მეურნე, მუშამ და ხელოსანმა, მრეწველმა და ვაჭარმა, სწავლულმა და მოსწავლემ, ერმა და მღვდელმა, თავადმა და გლეხმა, ყველამ ეცადეთ თქვენი საკუთარი საქმე განავითაროთ, ქონებრივად, ეკონომიურად გაძლიერდეთ, რომ ამით შევიძლოთ სამშობლოს გაძრივლება, მისი კულტურული აპყვავება.—ყველა ჩვენგანმა მივიტანოთ თითო აგური იმ დიდებულ ტაძრის ასაშენებლად, რომელსაც სამშობლო ჰქვია და ხელით კი არ იგრძობების.

ჩვენ ზემოთ დავასახელეთ კოლლეგიური ძლიერი ცენტრის ანუ შტაბის დაარსების საჭიროება. ამით ჩვენ არ ვქადაგებთ ცენტრალიზაციას, პირიქით ეს ცენტრი უნდა იყოს საქართველოს მზე, რომელიც თავის მადლიანს სხივებს მოჰფენს მთლად სამშობლოში და ცხოველყოფელი ძალით ყველგან ააღორძინებს სიცოცხლეს, ერის უკვდავებას. კოლლეგიური დემოკრატიული ცენტრი თავის მადლიანი ხელით დაატრიალებს ეროვნულ ცხოვრების ჩარხს, ხალხიდანვე გამოიწვევს ახალ-ახალ ზნეობრივ და ქონე-

ბრივ ძალებს, ამოძრავებს მუშაკობის-
თვის ყველა იმასაც-კი, ვისაც უნარი და
შედლება აქვს შემოქმედობითი შრომისა-
თვის და იმავე დროს ინიციატივას კი
არის მოკლებული — ხელ-მძღვანელობა
სჭირია.

მაშ, ბატონებო მეტი მხარი და ნდო-
ბა ამ ცენტრს!...

X

მხოლოდ ერთი რამ უნდა გვახსოვ-
დეს. უწინ, და, უმთავრესად კი ქრისტიან-
ობის მიღების შემდეგ, საქართველოში
კულტურა და განათლება ბიზანტიიდან
შემოდიოდა, მაგრამ ბერძნებად კი არ
გადავქცეულვართ! ნუ მეტყვიან, რომ
მაშინ საქართველო პოლიტიკურად ძლიერ-
ი იყო და ამიტომ ვერ შესძლო ბი-
ზანტიამ ქართველების გადაგვარებაო...

ბიზანტიის დაცემის შემდეგ აკი ბევ-
რიც შეეცადა (თავიანთ თავის დასაღუპ-
ვად) ოსმალეთი და სპარსეთი, მაგრამ მა-
ინც ვერ შემუსრეს ქართველის სული,
მისი ეროვნული ქრისტიანული კულტუ-
რა და ელფერი ცხოვრებისა. — ავად იყო
თუ კარგად მაინც ხომ შესძლო საქარ-
თველომ, ხომ მიიტანა მეცხრამეტე საუ-
კუნამდე ვაზის ჯვარი და ბასრი ხმალი.
ეგ სულ სხვა საკითხია როგორის სტუმარ
მოყვარეობით შეიფარა რუსეთის მძლავ-
რმა არწივმა თავის ფრთის ქვეშ და რო-
გორ და რითი გაუმასპინძლდა სხვითა
შვილებს, ქრისტეს მიერ ძმებს. ანუ რო-
გორ ან რა გვარ ისარგებლეს თავ-შეფა-
რებულგებმა მშვიდობიან მფარველობით.

ეს ისტორიულ ფაქტი იმისთვის მოგა-
გონეთ, რომ დღეს აუცილებელი საქმი-
როებაა საქართველოს გავეროპიანება.

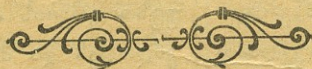
კვლავ ჩვენის მფარველის რუსეთის
ძლიერის არწივის ფრთის ქვეშ უნდა
შემოიღოს საქართველომ ევროპიული
განვითარებული კულტურა, ყოველივე
დარგი ევროპიულ ინდუსტრიისა, მაგრამ
იმავე დროს არ კი უნდა ვანაცვალოთ
ევროპას მშობელი ერი, ქართველური
სული და პიროვნება. არ კი უნდა გაი-
თქვიფოს ქართველის სახიერება ევრო-
პიულ ერთა ძლიერებაში.

ჩვენი დიდებული წარსული, ბიზანტიუ-
რი, ქრისტიანული კულტურისა და დღე-
ვანდელი ჩვენი განვითარებული ენა და
ლიტერატურა, ყველა ეს და ეროვნული
დღევანდელი ძლიერი სიფხიზლე, თავდე-
ბია იმისი, რომ საქართველო შესძლებს
შეითვისოს, გააქართველოს ევროპიული
კულტურა და თანაც ეროვნული ბუნება
და სიმტკიცე შეინარჩუნოს, არ დაკარ-
გოს — ქართველი უნდა ქართველადვე
დარჩეს!

ილ. ალხაზიშვილი.

P. S. აბა ვეცადნეთ და შემდეგ წე-
რილში შევადართ ქართველების კულ-
ტურა: იმ ერების კულტურასთან, რომ-
ელნიც ჩვენსავით რუსეთის იმპერიაში
სცხოვრობენ. დიად, შედარებითი სტა-
ტისტიკა აშკარად დაგვანახებს რამდენად
ჩამოგორჩით ჩვენ არამ თუ პოლონელებს,
არამედ ლიტოვცებს, უკრაინელებს, ლა-
ტიშებს, ფინებს და სხვათა.

ილ. ალხ.

პირველი გაკვეთილები ისტორიიდან

ჩვენ ჟურნალ-გაზეთებში ბევრი რამ დაწერილა ქართულ-რუსული ენისა და ანგარიშის სწავლების შესახებ. ავტორები არჩევდნ სხვა და სხვა მეთოდებს, ეხებოდნ სახელმძღვანელოებს, უკიჟინებდნ არა კეთილ-სინიდისიერ მასწავლებლებს. სიამოვნებით უნდა აღინიშნოს, რომ ქართული ენის სწავლება თანდათან სასურველ დონეზე დგება, (სახეში გურიას ვიქონიებ) რუსული ენის სწავლების მეთოდის თანდათან მუშავდება და განსვენებულის ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოს შესწორების შემდეგ გარკვეულს ნიადაგზე დგება. ანგარიშის სწავლება-კი

*) ვბეჭდავთ ამ წიგნს, რომელიც შეეხება ისტორიის სწავლების ახალ მიმართულებას. შეხედულება და აზრი ავტორისა, რედაქციის აზრით, სწორია, მხოლოდ ცოტად თუ ბევრად მოკლებულია განუყნებულის ისტორიულის აზრის უფრო ნათლად განხილვას; ერის კულტურული ისტორიის თანდათანობით შესწავლის დროს წინ უნდა უსწრობდეს ის ცნება, რომ ყოველ კერძო ადამიანს, ცალკე ოჯახს, ხალხს, საზოგადოებას, თემსა, და ტომს და ბოლოს სახელმწიფოებს, ქალაქებს, ადგილებს და სხვას თავისი ისტორია აქვს და ამ ისტორიულ ცნობებს ვიძინთ სხვა და სხვა გვარ ძველი ნაშთებიდან, რომელსაც ყოველგან სითრთხილით და მოწიწებით ეზერობიან; ისტორიულ ცნობებს გვაძლევენ ძველი ნაწარგებები, ციხე-კოშკები, ეკლესიები, ფუღი, წიგნები, საფლავები, უცხო ქვეყნის მწერლები, მგზავრები, რომელთაც მიმოუვლიათ ჩვენი ქვეყანა და აღუწერათ, მუხეუმები, სიდაც თავმოყრილია ჩვენი ქვეყნის ძვირფასი

ბევრ სკოლებში ვერ სწარმოებს ხეირიანად. მაგრამ ამაზე შემდეგ. მე მინდა მკითხველი საზოგადოების და ამხანაგ მასწავლებლების ყურადღება ამ ჟამად მივაქციოს სრულიად მივიწყებულ საგანს—ჩვენს ეროვნულ ისტორიას. ზედმეტია ლაპარაკი ამ საგნის საჭიროებაზე. მაგრამ გვაქვს კი რაიმე ახალი მეთოდი ამ საგნის სწავლების შესახებ, ან კარგი სახელმძღვანელოები?

უნდა აღინიშნოს, რომ ჩვენი ლიტერატურა ძალიან ღარიბია ამ მხრით. საჭიროა განსაკუთრებული ყურადღება მიექცეს ამ საგნის სწავლებას დაბალ სკოლებში და გამოინახოს საუკეთესო მეთო-

საუნჯენი და თვით ჩვენი მატრიანე „ქართლის ცხოვრება“ და სხვ.

საჭიროა ამ ისტორიული ნაშთების დათვალიერება და თვალსაჩინოთ განხილვა; მხოლოდ რამდენიმე ერი ისტორიულს ცხოვრებას შეუდგებოდა, მან გაიარა პირველყოფილი ადამიანის ხანა. აქ საჭიროა ცნობა იმისი თუ, როგორ ცხოვრობდა ძველად ადამიანი, როგორი თავშესაფარი და იარაღები ჰქონდათ და სხ. საჭიროა, რომ თვითონ ბავშვები აკეთებდნ მოდელებს ძველი ბინისა და იარაღებისას; საჭიროა აუცილებლად ადგილობრივ სიძველეთა თვალსაჩინოდ გაცნობა, რაც უფრო გააფართოვებს, გაადრავებს ხალხის კულტურულად წინსვლის იდეას. რასაკვირველია თავისი ერის ისტორიის შესწავლა ყოველთვის უცხო ერების ისტორიის შესწავლას წინ უნდა უძღოდეს და მაშინ ისეთი შეუწყნარებლობა, როგორც დღეს აჩის, თავისთავად მოიხშობა.

რედ.

დები. თუ როგორ სწარმოებს ისტორიის სწავლება ამ ჟამად ბევრს დაბალ სკოლებში მოგახსენებთ: მინახავს რამდენიმე სკოლა, საუკეთესოდ წოდებული, სადაც ისტორიის სწავლება ასეა დაყენებული: მეოთხე განყოფილებაში მოწაფეები იწყებენ რუსეთის ისტორიის შესწავლას. მასწავლებელი მოუთხრობს ბავშვებს „Россия нынѣ“-ს, ან „восточные славяне“-ს, წაკითხვებს მოწაფეებს და ეუბნება: „აბა, ეს კარგად დაისწავლეთ, ძალიან საჭიროა, ისტორიას უამისოდ ვერ შეისწავლით“-ო. მოწაფემ არ იცის, თუ რაა ეს გაკვეთილი, რისთვის სწავლობს, რა მიზანი აქვს ამ სწავლას, მაგრამ იძულებულია „დაისწავლოს“ და აი, მეორე დღეს მოდის სკოლაში და ეუბნება მასწავლებელს რაღაც აბდაუბდას, გაკვეთილად წოდებულს. მასწავლებელიც კმაყოფილება ამით და მიდის წინ. მაგრამ კი არ დაფიქრდება, თუ რამდენი კითხვაა მოწაფეთა გონებაში გამოწვეული, რომელთაც არ ესმის არც მიზანი მათი წვალებისა, არც იცის, რაა „ისტორია“. ეს მხოლოდ შვიდი ასოა მისთვის ერთად შეგროვილი. ეს და მრავალი სხვა კითხვა მათთვის სამუდამოდ გაურკვეველი რჩება, მთელი კურსი ისტორიისა გამოდის უნიადგო, არეული და ბნელი. ასე გადის წელიწადი. „ისტორიისგან“ ნაწვალები მოწაფეები წყებულობენ ქართული ისტორიის სწავლას(!). რა გასაკვირველია, რომ ისტორიის სახსენებელიც კი შესძულდეს მოზარდთაობას? აი, რა უზარმაზარი შეცდომა უძევს საფუძვლად ისტორიის შესწავლას ჩვენს დაბალ ორ კლასიან სკოლებში, აი რადიდი პასუხსაგები მოგვინა სრულიად უყურადღებოდ არის დარჩენილი და არავის აღუნიშნავს!

ჩემზე პირველად ერთმა ამგვარმა გაკვე-

თილმა დიდი გულშემზარავი მთაბეჭდილება მოახდინა და ძალიანაც დამაფიქრა. არ ვიცოდი, არ ვიყავი გარკვეული, თუ როგორ უნდა მოწყობილიყო პირველდაწყებითი ისტორიის გაკვეთილები. ეს ფიქრები არ მშორდებოდა და ბოლოს კიდევ დამაინტერესა. მომადებინა ისტორიის სწავლების საუკეთესო მეთოდები. საბედნიეროთ წელს ცოტა თავისუფალი დრო დამრჩა და შევიმუშავე გეგმა პირველ გაკვეთილებისა. მოლოდინი გადაჭარბებულ იქნა, ჩემი გეგმა რაოდენიმე ღირებულება წარმოადგენს და, ვგონებ, უადგილო არ იქნება გაუზიარო ამხანაგ-მასწავლებლებს.

აი ეს გეგმაც.

გაკვეთილი I.

1. მაწაფეთაგან მათი კერძო ცხოვრების მოთხრობა სკოლაში მისვლის შემდეგ.

2. ელემენტარული წარმოდგენა ისტორიაზე.

უნდა აღვნიშნო, რომ საზოგადოთ ისტორიის გაკვეთილებზე ფართე ადგილი უნდა ეჭიროს მოთხრობით მეთოდს. გვერდს ვერ ავუვლით კითხვა-პასუხის მეთოდსაც.

მასწავლებელი აამბობინებს ერთ საუკეთესო მოწაფეთაგანს თავის სკოლაში ცხოვრების ამბავს. მთელი კლასის ყურადღება მიქცეულ უნდა იქნას იმ მიზნისაკენ მასწავლებლის, რომელიც საერთოა ყოველს მოწაფეში და რომელსაც მე უბრალოდ გაუმჯობესების წყურვილს ვუწოდებ. ამ მოთხრობას რავდენიმე მოწაფე გაიმეორებს და მთელმა კლასმა უკვე იცის მოკლე ამბავი თავის სკოლაში ცხოვრებისა. ამის შემდეგ მასწავლებელს გადააქვს მოწაფეთა წარმოდგენა უფრო დაშორებულს, განყენებულს ხანაში: ის

მოაგონებს მათ ბავშვის დროს, სანამ სკოლის გარედ იმყოფებოდნენ და მოაყოლებინებს მათ ამ ცხოვრების ამბავსაც. ყოველივე ეს მოთხრობები ფუჭი იქნება, თუ მასწავლებელი არ შეეცადა წითელი ძაფით გაატაროს ამ მოთხრობებში ბავშვთა უმთავრესი მისწრაფება, ამ მისწრაფების მომწიფება. ცნობილია, რომ ყოველ ბავშვთა უმთავრესი მისწრაფებაც იგივე გაუმჯობესების წყურვილია და არა სხვა რამე. და აი, ეს მისწრაფება, ეს წყურვილი უნდა ექნას დედა-ძარღვად, შემაერთებელ სტიქიონად ამ ორი ხანის მოთხრობებს. მასწავლებელიც უნდა ცდილობდეს ეს ბავშვობის დროინდელი გაუმჯობესების წყურვილი სკოლის დროინდელ ასეთსავე წყურვილს გადააბას, დაუკავშიროს, რადგანაც სკოლაშიაც ისეთივე მისწრაფებაა და მასწავლებელიც ამ მისწრაფების კარგ ნიადაგზე დაყენებას ემსახურება. ამგვარად გამოდის, რომ სკოლის ცხოვრება განუყოფელი გაგრძელებაა სკოლამდის ცხოვრებისა (ნეტა სინამდვილეშიც ასე იყოს, და არა მოწყვეტილი ცხოვრებას), გამოდის, რომ თვით ცხოვრება წყურვილი და მისწრაფებაა გაუმჯობესებისადმი და სკოლაც ამას უნდა ენაცვალოს, სკოლა საშუალებაა, და არა მიზანი. (არა სკოლას უნდა ენაცვალოს ცხოვრება, არამედ სკოლა ცხოვრებას). ამის შემდეგ მასწავლებელი ამბობინებს მოწაფეებს შეერთებულ აზრს მათი ცხოვრების ამ ორი ხანისა და ეუბნება: „დაფიქრდით, გახსოვთ თუ არა მთელი თქვენი თავგადასავალი? საიდან შეგვიძლია გავიგოთ ჩვენი თავგადასავალი დაბადებიდან მოკიდებული ოთხი ხუთი წლის განმავლობაში? მიიღებს რა ამ კითხვებზე მასწავლებელი საკმარის პასუხს, მოწაფეებს მიმართავს შემდეგი სიტყვებით:

„გამოჰკითხეთ დედას თქვენს ბავშვობის ამბავი, დაურთეთ თავში დღევანდელ მოთხრობებს და შეადგინე მთლიანი მოთხრობა თქვენი ცხოვრებისა. აი ასეთი „ცხოვრების მოთხრობა“ არის ისტორია. ყველა ჩვენგანს საკუთარი ისტორია აქვს“. მოწაფეები სიხარულით მოეკიდება ამ „ისტორიის“ დაწერას, რადგანაც ეს დიდ ინტერესს იწვევს მათში. თვით ცნება „ისტორია“-ს რამდენიმედ შუქი ეფინება და ცოტად თუ ბევრად, ნათლდება მათ წარმოდგენაში.

ამით გავათავებ პირველ გაკვეთილს.

გაკვეთილი II.

1. მოწაფეთა ნაწერების მათთან ერთად გაჩვენა და შედარება.

2. ვეკვლა მოწაფეთა „ისტორიების“ შემკრთებელ დედა-ძარღვის აღმოჩენა.

3. მთელი კლასის ისტორია თვითველ მოწაფის ისტორიაც არის.

4. ელემენტარული წარმოდგენა საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე.

მეორე გაკვეთილზე მასწავლებელი უკითხავს მოწაფეებს მათივე ხელით დაწერილ მოთხრობებს, ხაზს უსვამს უმთავრეს სტიქიონს — გაუმჯობესობისკენ მისწრაფებას და „შეეკითხება მოწაფეებს: „მე წავიკითხე თქვენ ამ წუთში ვანოსა და ნიკოს ისტორიები; არის საერთო რამე ამ ორ ბავშვთა ცხოვრებაში? (მოწაფეები იმ წამსვე დაასახელებენ აღნიშნულ მისწრაფებას). ახლა წავიკითხავ დანარჩენ ისტორიებსაც; (კითხულობს) ჰპოვეთ რამე საერთო? (ასახელებენ იმავე მისწრაფებას) მასწავლებელი რამდენჯერმე ჩამოათვლევინებს მოწაფეებს წაკითხულიდან პირად კერძო თვისებებს და საერთო — საზოგადო „მისწრაფებას“, რითაც უფრო არკვევს მათ გონებაში განსხვავებას „პი-

რადსა“ და „საზოგადოს“ შორის. ამის შემდეგ ჰკრეფს ყველა მოწაფეთა საერთო თვისებას, აჰკინძავს მათ საერთო თვისებას, აჰკინძავს მათ საერთო მისწრაფებაზე, წაუკითხავს მოწაფეებს და დაეკითხება: „ნიკო, ხედავ ამ წაკითხულ მოთხრობაში შენ ისტორიას თუ არა? (კი) შენ ვანო? (მეც), ასე შეეკითხება მასწავლებელი მოწაფეთა უმრავლესობას და ყველას დაანახვებს, რომ იმათ საერთო მიზანი, მისწრაფება და ცხოვრება ჰქონიათ, რომ ისინი მჭიდროთ შეერთებული შესისხლხორცებული ყოფილან ამ თვისებათა წყალობით, რომ იმათ საერთო ისტორია აქვთ, რომ ისინი პატარა განუყოფელ საზოგადოებას შეადგენენ. ამ დასკვნათა გამოსატანად მასწავლებელმა ძლიერ ფრთხილად უნდა გაუკაფოს მოწაფეთ გზა და შემდეგ სრული დამოუკიდებლობა უნდა მიანიჭოს და აცალოს, რათა თვით სცნან და წარმოსთქვან ეს დასკვნები. ამნაირად ჩვენ ხელს შევეუწყობთ მათში აზროვნების განვითარებას. ბოლოს მასწავლებელი მიმართავს მოწაფეებს: „როგორც ჰხედავთ, ჩვენ გადაჯაჭვული ვყოფილვართ ერთმანეთზე საერთო მიზნით, მისწრაფებით, ცხოვრებით, შეუძლებელია ვინმე ჩვენგანის ჩვენს გარეშე განდგომა, ჩვენ გვაქვს ჩვენი პატარა საზოგადოება და უნდა ვეცადნეთ ამ საზოგადოების ცხოვრების გამშვენიერებას. ახლა მითხრობით, სკოლაში მოსვლამდე ვიყავით ჩვენ ერთად თუ არა? (არა) მაგრამ გვქონდა საერთო რამ მაშინაც თუ არა? (კი) მაშ ერთობა და მთლიანობა ჩვენი არსებობდა თუ არა მაშინაც? (კი) დიახ, არსებობდა, მაგრამ ჩვენდა გაუგებრად, ჩვენ ამას არ ვხედავდით, აი ამდენად ძლიერია ჩვენი შემაერთებელი ძალა; ახლა მითხარით, სად მოგვიყარა ჩვენ

თავი ამ მისწრაფებამ? (სკოლაში), რა შევქენით ჩვენ სკოლაში? (პატარა საზოგადოება). აი ეს საზოგადოება ჩვენ სკოლაში მისვლისათანავე ვიხილეთ, მანამდე კი ის უხილავად არსებობდა. შემდეგ ისეთის დამიწერეთ ისტორია ჩვენი პატარა საზოგადოებისა და მომიტანეთ“. თუ საჭირო დარჩა, მასწავლებელი გეგმას აძლევს მოწაფეებს. აი ესეც მეორე გაკვეთილის დასასრული.

გაკვეთილი III.

1. საზოგადოებრივებაზე წარმოდგენის გაფართოება.

მესამე გაკვეთილზე მასწავლებელი ათიოდე წუთს შესწირავს მოწაფეთა მიერ დანაწერის მათთან ერთად გარჩევას, გაურკვევს და გაუშუქებს წინა გაკვეთილებზე მიღებულ წარმოდგენას და შემდეგ ნაბიჯს გადადგამს. მასწავლებელი პარალელს გააბამს მის სკოლასა და სხვა სკოლათა შორის, გააგებინებს მოწაფეებს, რომ ასეთი სკოლა, ასეთი მჭიდრო საზოგადოება მოწაფეთა—მრავალია ჩვენს ქვეყანაში, რომ იმ მოწაფეთა მრავალ საზოგადოებას ასეთივე მისწრაფებანი და თვისებები აქვს, როგორც ჩვენ, ისინიც იქითკენ მიისწრაფვიან, საითკენაც ჩვენ. იქაც ისეთი ბავშვებია, როგორც აქ.

დაისმის საკითხი: „ყოფილან შეერთებული გაუმჯობესების წყურვილით მრავალი ასეთი პატარა საზოგადოება, როგორც ჩვენა გვაქვს, თუ არა? შეიძლება საზოგადოებიდან გაქცევა ვუწოდოთ იმ მოვლენას, თუ რომელიმე ჩვენგანი ჩვენ ჩამოგვშორდება და სხვა ამგვარ საზოგადოებაში შევა? რატომ არ შეიძლება ეს გაქცევათ ვაღიაროთ? (იმიტომ რომ მასში არაფერი არსებითი ცვლილება არ

ომხდარა). შემდეგ მასწავლებელი განაგრძობს: „გახსოვთ, როცა თქვენ პატარები იყავით, სკოლაში არ დადიოდით, ერთმანეთს არ იცნობდით, მაგრამ თქვენი საზოგადოება თქვენდა გაუგებრად არსებობდა, რადგანაც თქვენ გაერთიანდით და გაუმჯობესების წყურვილი. აგრეთვე თქვენ არ იცნობთ სხვა სკოლებში არსებულ პატარა საზოგადოებათა. მაგრამ მათთან კი შეერთებული ხართ სამუდამო მისწრაფებით, თვისებებით. მაშ არსებობს ერთი დიდი საზოგადოება, რომელიც შესდგება თქვენისთანა პატარა საზოგადოებათაგან. ჯერჯერობით ჩვენ ამას არ ვხედავთ, ისე როგორც სკოლაში შესვლამდე არ ხედავდით თქვენს ერთობას, ჩვენ მხოლოდ გონებით ვსცნობთ უფრო ფართო საზოგადოებას, ვიდრე ჩვენი კლასია. გავადრო, ყველა ასეთი საზოგადოება, როგორც აი ეს ჩვენი კლასია, გაათავებს სკოლას, გამოვა ცხოვრებაში და იქ შეხვდებიან ერთმანეთს და კიდევაც ხელიხელ მიცემული ჩაებმინ ახალ საერთო ცხოვრებაში, შეჰქმნიან იმ ფართო საზოგადოებას, რომელსაც მხოლოდ ვგრძნობთ დღეს. ამ გვარათ, თქვენისთანა ბავშვები არ იცნობდენ ერთმანეთს სკოლაში მოსვლამდე, მოვიდნენ სკოლაში და ჯგუფ-ჯგუფათ შეერთდენ, შესისხლხორცენ. გამოხვალთ სკოლიდან და თქვენისთანა ჯგუფები შეხვდებით ერთმანეთს და საბოლოოდ შეერთდებით ერთ საზოგადოებად. აი ამას ჰქვია ერთი მოზარდი თაობა, რომელიც ერთ მთლიანად აქცია გაუმჯობესების წყურვილმა და მოუწოდა, რათა საერთო ძალღონით გაამშვენებინათ თავისი ცხოვრება. მაშ მითხარით, მარტონი ვართ ჩვენ, თუ ჩვენთან ერთად ჯერჯერობით ჩვენ გაუგებრად ხელი-ხელ ჩაკიდებულია სხვა მრავალი მოზარდისთან ერთად? მით-

ხარით, ჩვენზე წინ აღზრდილი თაობა სად იქნება ახლა? ჰქონიათ თქვენი მშობლების თაობას თავისი საზოგადოება თუ არა? თქვენ უკვე იცით, როგორ იზრდებოდა და ეწყობოდა თქვენი ახალი თაობა, საინტერესოა ვიცოდეთ, თქვენი მშობლების უკვე ძველი თაობა როგორ-ღა იზრდებოდა და ეწყობოდა? გამოჰკითხეთ საჭირო ცნობები მათ და დამიწერეთ, როგორ იზრდებოდა და ეწყობოდა თქვენი მშობლების (ძველი) თაობა? ეს იქნება ძველი თაობის მოკლე ისტორია. თქვენი (ახალი) თაობის ისტორია უკვე იცით“. თუ საჭირო იქნება, მოწაფეებს სამუშაო ვარის გეგმა ეძლევა.

ამით დაბოლოვდება მესამე გაკვეთილი.

გაკვეთილი IV.

1. ჩვენი თაობის ისტორია ჩვენი დედამის თაობის ისტორიის გაგრძელებაა.
2. განსხვავების აღმოჩენა.
3. ამ განსხვავების გაუმჯობესებისაკენ მისწრაფებით ახსნა.
4. პირველი ცნობა შთამომავლობაზე და მის ისტორიაზე.

მეოთხე გაკვეთილზედაც ჩვეულებრივად რამოდენიმე წუთს ნაწერების მოწაფეებთან ერთად გარჩევას შევსწირავთ. მასწავლებელს მიზნად უნდა ჰქონდეს დასახული ძველი თაობის ისტორიაშიაც ხაზი გაუსვას და აღმოაჩინოს იგივე სტიქიონი გაუმჯობესებისაკენ მისწრაფებისა, ხაზი უნდა გაუსვას და გაარკვიოს, თუ როგორ და რა სახით ხდებოდა ეს მაშინ და ახლა. უნდა შეადაროს ძველი და ახალი მიმდინარეობა ცხოვრებისა და შეეკითხოს მოწაფეებს: „როდის უფრო კარგად იყო დაყენებული თაობის მომზადება და საზოგადოება: ჩვენი მშობლების თაობის დროს თუ ახლა? (პას. ახლა) ვინ ამის-

ნის: რატომ? (პას. იმიტომ, რომ ჩვენ გავუმჯობესებისაკენ მივისწრაფვით და აკი გავუმჯობესდით) ის, რაც კარგი და სასარგებლო გამოცდილება შეიძინა და დავიტოვა ძველმა თაობამ, ჩვენ გადავაგდეთ თუ გამოვიყენეთ? (გამოვიყენეთ). მაშ მითხარით, ჩვენ თავიდან დავიწყეთ ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრების მოწყობა თუ დავეფუძნეთ ძველი თაობის გამოცდილებაზე? ჩვენი თაობის ისტორია ყოფილა თუ არა ძველი თაობის ისტორიის გაგრძელება? აგრეთვე ამ ძველი თაობის ისტორია ყოფილა თუ არა უძველესი თაობის ისტორიის გაგრძელება? ვინ მოსთვლის, რამდენი თაობა არსებობდა ჩვენამდის: ჩვენი წინაპრების, ჩვენი პაპის და პაპისპაპების თაობასაც იგივე წინსვლის წყურვილი ჰქონდა, იგივე გავუმჯობესების მისწრაფება ჰქონდა, რაც ჩვენა გვაქვს, ისევე ცდილობდა გაემშვენიერებინა საზოგადოებრივი ცხოვრება, როგორც ჩვენ ვსცდილობთ და უნდა ვეცადნეთ, და უნდა ვსთქვათ, რომ მრავალი სასარგებლო გამოცდილება დავიკარგეთ და გადმოგვცეს, ყოველი შემდეგი თაობა თავის ცხოვრებას ამ ძველთაგან ნაანდერძვე გამოცდილებაზე ამყარებდა. ასე ვიქცევით ჩვენც: ის, რაც შექმნა ჩვენმა შთამომავლობამ, (უთვალავმა თაობამ) ჩვენ გამოვიყენეთ საძირკვლად და მივალთ წინ, რათა უფრო გავუმჯობესდეთ და უკეთესი საძირკველი გადავსცეთ მომავალ თაობას. აი რა ყოფილა მთელი შთამომავლობის მიზანი, მისწრაფება. მოწაფეებს ეძლევა დასაწერად მოკლე ისტორია შთამომავლობისა შემდეგის წინასწარი გეგმით: 1. ძველის-ძველ თაობათა ცხოვრება და მისწრაფება გავუმჯობესებისადმი. 2. გამოცდილების შექმნა. 3. ამ გამოცდილების შემდეგ თა-

ბაზე გადაცემა. 4. თაობათა მუშაობა და გამოცდილების ზრდა ჩვენს დროში, რაზე დავემყარეთ ჩვენ და რა გვინდა შევქმნათ.

აქ გავათავებ მეოთხე გაკვეთილს.

გაკვეთილი V.

1. თვით-არსებობის დაცვის აუცილებლობა.
2. სსფა და სსფა ნათესავ შთამომავლობათა შეერთება და მტრებთან ბრძოლა.
3. დასჯა და შესისხლხმარება შთამომავლობათა.
4. ქართველი ერი.

ვარჩევთ მოწაფეთა მიერ დანაწერ „ისტორიას“ და ხელმეორეთ მოკლეთ აღვწუსავთ შთამომავლობათა განვითარების გეგმას. ამის შემდეგ მოწაფეებს განუბარტავენ, რომ არსებობდა არა ერთი, არამედ რამდენიმე ნათესავი შთამომავლობა. ეს შთამომავლობანი ჩვენს ქვეყანაში დღემდისაც მოწეულან და სცხოვრობენ. ასეთია: გურულები, მეგრელები, იმერლები, ქართლ-კახელები, რაჭველები, სვანები, აჭარლები და სხვ. ძველად ეს შთამომავლობანი ცალკ-ცალკე ეწეოდა ამაღორძინებელ მუშაობას და ჰქონდა საკუთარი (თუმცა ერთმანეთის მზგავსი) ისტორია. მაგრამ შემოსევია საშინელი მტერი და მოუწოდებია ამ შთამომავლობათა აღგვა და თვითონ დამკვიდრება ჩვენს ქვეყანაში. ამიტომ ხსენებული შთამომავლობანი უხსოვარ დროიდან შეერთებულან და საერთო ძალით უწყიათ მტრებთან ბრძოლა, უძლევია მტერი და შესდგომია საერთო ამაღორძინებელ ეროვნულ მუშაობას. ეს შეერთებული შთამომავლობანი დროს განმავლობაში შესისხლხმარებულან და შეუქმნია ქართველი ერი. აი ამ დროდან იწყება ქართველი ერის ისტორიული ცხოვრება. ამ

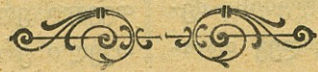
უხსოვარ დროიდან ეწევა საქართველო მძიმე შრომას და იკმაყოფილებს თავის გაუმჯობესების წყურვილს, შრომობს და იბრძვის ბედნიერ მომავლისათვის *). ამ შრომას, ამ ბრძოლას უანდერძებდა ის თავის ყოველ ახალ თაობას და აი, მრავალმა ძვირფასმა გამოცდილებამ და ცოდნამ, რომელიც გაუმჯობესებას ემსახურება, რომელიც წარმოადგენს ქართველი ერის სულიერ ცხოვრებას, ჩვენამდის მოაღწია. ჩვენ წარმოვადგენთ ქართველი ერის ახალ თაობას, ჩვენს ხელთ არის ჩვენი წინაპრებისაგან ნაანდერძევი ძვირფასი საგანძური, რომელიც, როგორც ზევით ვთქვით ქვაკუთხედით უნდა დაედვას ჩვენს წინსვლას, რომელსაც ჩვენ უნდა მივუმატოთ რაიმე ღირებულება და მომავალ თაობას გადავცეთ. როგორც სჩანს, საქართველო იბრძოდა და სცხოვრობდა ბედნიერ და სახელოვან მამულისათვის, ჩვენც ამავე მიზნებით ვატაკებული ვეწვევით შესაფერ მუშაობას. აუცილებელი საჭიროა დაწვრილებით შევისწავლოთ: რა იყო ჩვენი წარსული, ე. ი. რისთვის და როგორ სცოცხლობდა ქართველი ერი, რა არის ჩვენი აწმყო, ე. ი. რას წარმოვადგენთ დღეს და საითკენ მივისწრაფვით, და შემდეგ უკეთ გავარკვევთ, თუ როგორი მომავალი მოგვიტანს ბედნიერებას და რა გზით უნდა მივადწიოთ ასეთ მომავალს.

*) ქართველი ერის ისტორია დღევანდელ სამშობლადან კი არ იწყება, არამედ უფრო გვიან, იმ დროდან როცა ჩვენი წინაპრები ჯერ კიდევ ქაღდაჭში ცხოვრობდნენ და იქიდან მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში თანდათან დამკვიდრდნენ დღევანდელს სამშობლადში.

რედ.

ამ გაკვეთილზე დიდი ადგილი უჭირავს მასწავლებლის მოთხოვნას. ეს მოთხოვნა ძლიერ ცოცხალი და გონების მომტაცი უნდა იყოს, რათა მიიპყროს საერთო ყურადღება და დაინტერესოს მოწაფე. დასასრულ მასწავლებელმა წინასწარ მომზადებული კითხვების საშუალებით უნდა გამოჰკითხოს მოწაფეებს ყოველივე გაგონილი და მით გაკვეთილიც გათავდება. შემდეგი გაკვეთილი ყოველივე გავლილი მასალის გამეორებას და გადათვლიერებას უნდა მოვანდომოთ და მხოლოდ შემდეგ გადავიდეთ სახელმძღვანელოზე. მაგრამ მართო სახელმძღვანელოზე დამყარებაც ზარალს მოიტანს. უნდა გვახსოვდეს, რომ მთელი ისტორიის კურსი ერთ განუწყვეტელ ძაფს—დედა-ძარღვს უნდა წარმოადგენდეს. ეს დედაძარღვი—როგორც ზევით აღვნიშნე, ქართველი ერის გაუმჯობესებისაკენ მიისწრაფება და აი, ამაზე უნდა აიკინძოს მთელი ჩვენი წარსული. სახელმძღვანელოებში კი ბევრიგან გაწყვეტილია ეს ძარღვი და აი, სწორედ ასეთ ადგილებში უნდა ვეცადნეთ რამე ნაირად ამ ძარღვის გამთელებას და შეცდომა და ბუნდოვანება ავაშოროთ ნორჩ მოწაფეებს, უნდა გვახსოვდეს, რომ ეს შეცდომა მთელს ცხოვრებაში გაჰყვება მას, ექნება საზოგადო ცხოვრებაზე ბნელი და არეული წარმოდგენა. როცა ისტორიის შესწავლას წინ ასეთ გაკვეთილებს წავუძღვარებთ, ჩემის აზრით ამით ხელს შევუწყობთ მოწაფეთა გონებაში ჩანერგვას ჩვენი ერის ისტორიის გეგმისას, მისი ისტორიის ევოლიუციისას. ეს თესლი იქნება უტყუარი და შესაფერ ნაყოფსაც გამოიღებს.

მასწ. ა. დობორჯგინიძე.

მე და ქართველი მაჰმადიანი

პასარა პოემა

(გუძღვნი ჭაიდავბეგ აბაშიძეს)

გავეცან ქართველ-მაჰმადიანსა
სახემოწყენილს, დაღონებულსა,
დარბაისლოურის ქართულით მეტყველს,
წითელის ფესკით დაშვენებულსა.
დიდს ხანს ვიმგზავრეთ ერთათ რკინის
გზით,
ვლაპარაკობდით ამ მთის, იმ ბრისას,
შევენებოდით სამშობლოს აწმყოს,
ვიტყოდით ამბებს წარსულ დროისას.
იმის სახესა აჯდა ბეჭედი
შეგნებულ კაცის გულისა დარდის:
აღბად აწმყოით გულ-გატეხილსა
სულს უღელვებდა ფიქრი მყობადის.
ისიც შევატყე, რომ რაღაც იქვით
მისი არსება იყო მოცული,
და მე, ქრისტიანს, სისხლით თვისს მოძმეს,
არ ვადმიშალა სავსებით გული;
თუმცა გამიტყდა გული მის იქვით,
მაგრამ განვაგრძე კვლავ საუბარი:
— „დიდებულთა თქვენი სამშობლო
და კურთხეული მისი მთა-ბარი;
დაბრძანდებოდა იქ თავის ფეხით
თვითონ უკვდავი მეფე თამარი,
ვისაც შავშეთი ქებას უძღვნიდა,
და შეამკობდა რუსთველის ქნარრი.
შავის ზღვის ნაპირს დაუკავშირა
თვისი ქვეყნისა მან მომავალი.
მეტად უყვარდა მას თქვენი მხარე,
მასზე ეჭირა მოწყალე თვალი.
აღაშენა იქ ციხე-კოშკები,
დიდი სასახლე, ბევრი ტაძარი;
წყლებზე გამართა მკვიდრი ხიდები,
მით ჰყო თვის თავი დაუფიწყარი.
ბრძანა: შავს ზღვასა ნუ განშორდებით,

მის ნაპირს იყავთ დამკვიდრებული,
და იმის ზვირთებს დაე ესმოდეს
მულამ რუსთველის ტკბილი ქართული.
თქვენში ღვიოდა ძლიერი ცეცხლი
ძველად ქართული ეროვნობისა,
და აშუქებდა მთელ საქართველოს
იქილამ სხივი ნწიგნობრობისა.
მაგრამ უმტყუნა მას ჟამთა ბრუნვამ,
შავმა დრომ ჩასცა გულში მახვილი:
წემოგესია საქართველოსა
ოსმალთა ჯარი ძღვევა-მოსილი,
საერთო დედის მკერდსა მოსწყვიტა
აჭარის მხარე და ქობულეთი,
ახალ-ციხე და ახალ-ქალაქი,
შავშეთ-ლივანა და ერუშეთი.
ცეცხლით, მახვილით და მუქართა
აღმოფხვრა იქ მან იესოს სჯული,
ქრისტეს გულისთვის ოსმალთა მიერ
მრავალი იქმნა ტანჯულ-გვემული.
მოსწყდა ეს მხარე საქართველოსა,
გადაეფარა სუდარა ბნელი...
ღღე ღღესა გაჰყვა და ღამე-ღამეს
კვირე-კვირასა და წელსა-წელი.
ოსმალთა ხელში—მესხ—აჭარელებს
გადაავიწყდათ თვისი წარსული;
ბევრს დაავიწყდა ქართული ენაც
და მამა პაპის დაჰკარგა სჯული.
ღღეს აღარ ახსოვთ იგი გმირები,
რომელთ მათს დაცვას შესწირეს თავი,
ჟამთა ტრიალმა იმათს ხსოვნასა
გადააფარა ზეწარი შავი.
აღარცა სკოლა, აღარცა წიგნი,
აღარც რუსთველი, არც მთაწმინდელი,
გზა დაბნეულმა თქვენმა ქვეყანამ

განათლებაზეც აიღო ხელი...
 მთელი არსებით, სულით და გულით
 დაემორჩილენ იქ მაჰმადის სჯულს,
 არარა სწამდათ ლოცვის გარეშე,
 იმით იტკობდნენ დაავადებულ გულს.
 ბედის წყალობით ჩვენთან დაბრუნდით;
 ვბოვეთ ჩვენ ძმები დაკარგულები,
 და დღეს მას ვნატრობთ, რომ ზემალ-
 ლე-უმეცრებითა დატანჯულები; დეთ
 რომ ცოდნის შუქით შავი ბურუსი
 მოშორდეს თქვენსა ჭკუა-გონებას, [შირს
 რაც ხელს უშლიდა თქვენს ჩვენთან კავ-
 და საღს ეროვნულს თვითშემეცნებას.
 ხედავთ იღვიძებს ქართველი ერი,
 ესწრაფვის სწავლა-განათლებასა,
 აარსებს სკოლებს, ბეჭდავს წიგნებსა,
 იუმჯობესებს თვისს ცხოვრებასა,
 აქვს გაზეთები, აქვს თეატრები
 სამშობლო ენის მასაზრდოებლად,
 ხალხში სათესად კეთილ აზრების
 მისი ზნეობის აღსამაღლებლად.
 დღითი დღე ქართველს ქრისტიანებსა
 ემჩნევა წინსვლა-განვითარება,
 და მისს უდიდესს ნაწილს, მშრომელ
 ეტყობა გათვითცნობიერება... [ხალხს,
 ვერა რა ძალა ვერ შეაფერხებს
 აზვირთებულსა ერის შეგნებას,
 თვით ტანჯვით შორს გზასა გაიკვლევს
 და მისცემს ერსა ბედნიერებას!..
 უბედურია მხოლოდ ის ერი,
 ვისაც ბნელი აქვს თვისი გონება,
 არ სჭერეტს მსოფლიოს ზოგადს ცხოვრებას
 და უგზო-უკვლოდ დაიარება.
 შესძულდათ ქართველ ქრისტიანებსა
 ძილი... ქეიფი და მცონარება...
 მათში იკიდებს თანდათან ფეხსა
 შრომა და კეთილგონიერება...
 მოდით თქვენც, ძმებო, და ჩვენთან ერთად
 სწავლა ცოდნასა ჩასქიდეთ ხელი,
 ღრმა ძილისაგან გამოიღვიძეთ,

თორემ მოგელისთ მყობადი ბნელი,
 როს მოისპობა თქვენი ხსენება,
 ალიგვის სოფლით თქვენი ცხოვრება,
 სამოთხის მსგავსი თქვენი ქვეყანა
 სამკვიდრებელად სხვასა დარჩება.
 და განქარდება მასში სამუდამოდ
 რუსთაველისა ტკბილი ქართული,
 დაიკარგება თამარის ხსოვნაც,
 თქვენს მიწა-წყალთან შეერთებული-
 მაშინ ხომ ძვალნი მამაპაპების
 დიდ საყვედურით მოგიხსენებენ,—
 მათნი აჩრდილნი დაღვრემილები
 თქვენსა სახელსა შეაჩვენებენ...
 ცოდნა გიხსნის თქვენ შავი ხვედრიდამ,
 სწავლა მოგიძღვნით თავისუფლებას,
 თქვენს აზროვნობას სხვა საგანს მისცემს
 ძირითად შესცვლის თქვენსა ცხოვრებას.
 გულით მოგვენდეთ, თქვენ წინა დავფნთ.
 რაც გვაქვს გონების სამკვიდრებელი,
 ამმალღებელი ცათამდე სულის
 და კაცის ჭკუის მსაზრდოებელი.
 გაიცნობთ ჩვენი ქვეყნისა წარსულს,
 მრავალ წამებულს იმის ცხოვრებას,
 ქართულ მწერლობის ძვირფას საუნჯეთ,
 და იგრძნობთ დიდსა ბედნიერებას.
 მომეცი ხელი... ნუ მერიდები
 მე ქრისტიანსა მაჰმადიანი,
 არ გიღალატებ როგორც ღვიძლს ძმასა,
 ისე მიმიღე, ვით შენიანი.
 შენ შენი სჯული, მე ჩემი სჯული,
 სჯულის სხვაობა ვერ შეგვიშლის ხელს:
 ის ვერ შემუხსრავს სისხლით და ენით
 ჩვენის ერთობის ჩადგმულს საძირკველს.
 კარგა ხანია სჯულმა დაჰკარგა
 თავისი ძველი მიმზიდველობა,
 თვისი ადგილი ცოდნას დაუთმო
 და მას გადასცა თვის პირველობა!
 ცრემლი გადმოსკდა ცოცხალ თვალთაგან
 ახლად გაცნობილს მაჰმადიანსა
 და სთქვა: „დავრწმუნდი, რომ გავეცან“

ქართველს შეგებულს, დინჯს ზე ჭკვიანსა.
რაია სჯული?! სისხლი ერთი გვაქვს,
ერთი გვაქვს ტკბილი ქართული ენა,
ერთი გვყოლია ჩვენ წინაპარი,
ერთად ვყოფილვართ ძველს დროში ჩვენა
ერთსა ტაფაში ძმურად ვხრაკულვართ,—
და გაგვიყვია ლხინი და ჭირი;
ბოლოს ქართველი ერის დაყოფამ
გიმოუთხარა ჩვენს ყოფას ძირი!!
განა არ ვიცით, რომ ქართველნი ვართ,
სისხლით, ენით და ჩამომავლობით...
და სჯული მაჰმედ ფელამბარისა
დამყარდა ჩვენში ძალის ძალობით?!
თამარის ენა, ქართული ენა,
ეს დღეს ჩვენშია ყველასა სჯერა,
არ მოისპობა უკუნისამდე,
თუნდ გაგვიცუდდეს ჩვენ ბედისწერა.
ვინც დაივიწყა დროთა ბრუნვისგან
თვის მშობლიური ენა ქართული;
კვლავ შეისწავლის ამავე ენას,
ქართველებსიკენ გაუსწვს გული...
დღეს გვსურს ვისწავლოთ ქართული ენა
და შევითვისოთ წიგნი ქართული,
დაუკავშირდეთ ქრისტიან ქართველთ

მით აღვიმადლოთ სული და გული.
აღარ გვსურს ვიყოთ გზა დაბნეული,
არცა თათარი, არცა ქართველი,
არცა ამ ბარის და არც იმ მთისა,
და გარს გვეხვიოს სულარა ბნელი...
შევიგნეთ დღესა, რომ ქართველნი ვართ,
მაჰმადიანნი მხოლოდ კი სჯულით,
და ქრისტეს მოსაგს ჩვენსა მოძმეებს
მივესალმებით სულით და გულით.
და ამ შეგნებას ჩვენს არსებაში
ჩაქსოვილსა და ფესვებ გადგმულსა,
ვერარა ძალა ველარ შემუსრავს
საშვილიშვილოდ გამტკიცებულსა...
და ამ შეგნებით შევაკავშირებთ
წარსულს, აწმყოსა და მომავალსა,
უშიშრად ვხვდებით ხვალინდელს დღესა
და ცხოვრების თავგადასავალსა!..“
ეს სიტყვა... ერთმანეთს გადავხვებით
შვილნი ერთისა დედის ქებულის,
და გვისხურებდა ორივეს დაწვებს
ცრემლი ნუგეშის და სიხარულის!

ილია ჩხერიმელისპირელი.

1914 წ. 20 ივლისს.

შვილს აღვილი

(აკაკის ხსოვნას)

შექურა რომ ერთ წერტილზე
ცას მიჰკვრია და კიანთობს,
ცეცხლით ნაქსოვ ოქროს სვეტსა
ერთ ადგილას მიწას ასობს,
საცა დაჰქრის მთის ნიავი
და ქვეყნისა ამბავთ ამბობს,
საცა ბულბულს ვარდის ეშნი
ვნების ცეცხლით წვავს და ათბობს,

იმ ადგილას, ყვავილთ შორის,
ხალხის ქნარი ასვენია,
სიმთა მისას ამა სოფლათ
ცრემლი სისხლათ დასდენია.
ასვენია... და მას დაჰგლოვს,
მაზე მოთქვამს არე-მარე:
„დაიღუბლა სამშობლოს ცა,
ჩაესვენა მზე ბრწყინვალე“.

სან. გურული.

გ ლ ო ვ ა

(აკაკის გარდაცვალების გამო)

მზევ, დაბნელები, ნუ ჰფენ სხივებს ჩემს სამშობლოს წამებულსა,
გლოვის ძაძით შეიმოსე, საქართველოვ, ცრემლი ჰღვარე;
აქვითინდი კვლავ სამშობლოვ, ცას ასმინე გლოვის ხმები,
ერის დრტვინვას შეუერთე შენი მოთქმა, კვნესა მწარე.

საქართველოს დიდების მზე ჩაესვენა, აღარ ნათობს,
ერთი მსხვერპლი შეეწირა კვლავ სამშობლოს საკურთხეველს;
სიკვდილისა შავ ყორანმა კვლავ დასჩხავლა ბედკრულ მხარეს,
ვინ მოჰფინოს შეება-ლხენა ერს, შავბედში ცრემლის მფრქვეველს?

გარდიცვალა... და ეს სიტყვა გლოვის ზარად გარს გაისმა,
ნისლ-ბურუსში გაეხვია საქართველოს მთა და ბარი;
მაშ იტირე, ერო, შვილი სწორუბოვარ ღირსეული
და მტკვრის ტალღებს შეუერთე მწუხარების ცრემლის ღვარი.

მეც მომიკლა კაეშანით გული მშობელ ერის ბედმა,
მხიარული ქნარის ჟღერას ჩავაქსოვე გლოვის ჰანგი;
მშობელ ერთან მეცა ვგლოვობ, მგონის კუბოს მეც დავსტირი,
და სამშობლოს დანაკარგსა მოსთქვამს, სტირის ჩემი ჩანგი.

ა. გაფრინდაშვილი.

ქ. კიევი. 5 თებერვალი.

ცხოვრების პირველ საფეხურზე

(ფსიხოლოგიური ეტიუდი)

(დასასრული)

VIII

ღამის ორი-სამი საათი იქნებოდა
შავ-ბნელ ფიქრებით გატაცებულ თამრო-
საც კი ჩასძინებოდა. იქვე თამროს ახლო
მწოლიარე დედ-მამა თვალ-ყურს ადევ-
ნებდნენ თამროს, ხან დედა იღვიძებდა,
ხან მამა, ხან-კი ორივე ერთად და შეპყუ-
რებდნენ შვილსა, ჩასცქეროდნენ მის

გამხდარ გადაფითრებულ სახესა, ყურს
უგდებდნენ მის ოდნავ სუნთქვას. ნეს-
ტორს და ტასოს, როგორც მოქანცულთ
ჩაეძინათ, ღრმა ძილს მიეცნენ. პირის-
ფერი ჩუფით პატარა სანათებელი
მქრთალ პირისფერსვე შუქსა ჰფენდა
მთელ ოთახსა, თამროს მაგიდაზე კი
საცა სანათებელი იდგა, ოდნავ აფენდა
თეთრ-შუქს. იმავე მაგიდაზე დაწყობილ

თამროს კუკებსა და სხვა სათამაშოებსა, პარკებით და თეფშებზე დაწყობილ ქაღალტებსა, კამფეტებსა, შაქრის პურებსა და სხვასა, რომლებიც მნახველებისაგანა ჰქონდა თამროს მორთმეული. მთელს ოთახში ნაცხოების საუცხოვო სუნი დაეყენებინათ. სახლის იატაკ ქვეშ, საღვინე ვადაკარგულ ვირთაგვასაც კი მიუვიდა ეს სასიამოვნო სუნი, და ამ ნაცხოების ქამის სურვილმა ვირთაგვას სულ კბილები აუკაწაწა, პირსწყალი მოჰგვარა. მშვენიერმა სუნმა და ნაცხოების მორთმევის სურვილმა მოიპატიჟა ვირთაგვა თამროს ოთახისკენ. კამოდის ქვეშ კუთხეში, იატაკის ფიცრების თავში, მოხერხებულ ალაგას დაუწყო ვირთაგვამ კედელს ფხაკა-ფხუკი, ფხოჭა—თხრა. ჯერ კიდევ კარგა დამე იყო. ვირთაგვამ თავისი მუშაობა დროზე დაამთავრა, თავისუფალი ამოსასვლელ-ჩასასვლელი გამოთხარა კუთხეში. ოთახში ამოსვლა, გასეირ გამოსეირნება და ნაცხოების მორთმევაც მოისურვა.

ნათქვამია „სიფრთხილეს თავი არ ასტკივია“ ვირთაგვაც სწორედ ასე იქცეოდა, მეტის მეტი სიფრთხილით ამოყო კედელსა და კამოდ შუა იატაკიდან თავი. მიიხედ-მოიხედა. სასიამოვნო სუნმა უფრო მძლავრად იმოქმედა მასზე, ცხვირის ნესტოებმა ყნოსვას უმატეს, გაუნათლდა მთლად სული და გული, კბილები უფრო აუკაწაწადა, ტუჩებმა ძალა-უნებურად მოძრაობა, ცმაკუნი დაუწყეს, დაწკვიბილი უღვავებები აათამაშა. იატაკიდან სრულებით ამოძვრა. გასწორდა. რამდენიმე ნაბიჯი წამოდგა წინ და ისევ გაჩერდა. ყურები აცქვიტა, ეშინოდა არავისა ჰღვიძებოდა, მოულოდნელად არავინ დასცემოდა თავსა. სრული სიჩუმე, სიმშვიდე იყო, მარტო ნესტორის ღრმა სუნთქვა

და ფშინვა არღვევდა ამ სიჩუმეს, ვირთაგვამ ცოტა გამოირბინა, სინათლეში გამოვიდა. კიდევ შეჩერდა, მიიხედა-მოიხედა და რაკი დარწმუნდა, რომ ხიფათი არაფერი მოელოდა, დამშვიდებული თამროს მაგიდას ეცა, რადგანაც სანატრელი სუნი იქიდან მისდიოდა. სწრაფად ზედ ავარდა. მაგიდაზე დამწკრივებულ კუკებს დაუპატივებლმა მხეცმა გულგები დაუხეთქა. ისინი მოულოდნელათ თავისი გძელი კუდით კარგა დაწკიპა, შეშინებულები მაგიდაზე აქეთ იქით გადაცვიდნენ, გორაობდნენ, თამროსავითა ფოთხამდნენ. ქალაღის პარკებმაც ფაჩა-ფუჩი შრიალი მორთეს, პარკების ფხაკა-ფხუკმა, შრიალმა და კუკების ალიაქოთმა ნესტორი გამოადვიძეს, წამოიწია, თამროს გადმოჰხედა. ნესტორის გამოღვიძებამ და წამოდგომამ ვირთაგვას თავზარი დასცა, ელვასავით ძირ იატაკზე გადმოეშო ბლარტვანი გასცვივდა, თითქოს სულ დაიმტვრა, მაგრამ სწრაფად გაქრა, თავის სოროს ეცა. ისე სწრაფად გადმოეშო ვირთაგვა მაგიდიდან და დაიმალა, რომ ნესტორმა თვალი ვერც კი მოჰკრა. მხოლოდ არეულ-დარეულმა მაგიდამ დაარწმუნა ნესტორი, რომ თამროს მაგიდას და საჩუქრებს ვირთაგვა ეწვია. ნესტორმა ხელად ტანთ ჩაიკო, სამზარეულოში გავიდა და იქიდან თავის მახე, რომელიც იმ წინა დღეებში იყიდა, შემოიტანა.

ნესტორმა ჯერ ტახტის ქვეშ და სხვა კუთხეებში დაათვარიელა ვირთაგვის სორო და რაკი ვერსადა ნახა, შემდეგ კამოდს გამოსწია და იქ გამოთხრილ კუთხის ცოტა მოშორებით დაუდგა შიგ მავთულის კაუჭზე პატარი ნახუქის ნაჭრით დამზადებული მახე. ნესტორი ისევ ლოგინზე წამოწვა. ელოდდა ვირთაგვის

გამოსვლას. მახეში გაბმას, მაგრამ დიდხანს არაფერი ჩამიჩუმი არ იყო. ძილი მოერია, ბურანში წავიდა. ისევ სრული სისუმე ჩამოვარდა.

ის იყო ისევ ღრმა ძილს უნდა დაემორჩილებინა ნესტორი, რომ მახე დაეცა. ვირთავემ ფხაკა-ფხუკი მორთო მახეში, მავთულებს ღრნა, კბილებით და გრება დაუწყო, უნდა თავი გაენთავისუფლებინა, გაქცეულიყო, მაგრამ ღუშაში ვერ მოუვიდა. ხაფანგის მავთულები, მათიკოს გალიის მავთულებზე მაგარი გამოდგა. ვირთავის ფხაკა-ფხუკზე ნესტორასაც გამოედვიდა. წამოდგა. მახესთან მივიდა. მახე ხელში აიღო და გარეთ გაიტანა. ვირთავე მართლა დიდი ყოფილიყო, მთელი ხაფანგი ეჭირა მას, ჯანჯლარით მისი დაოსება ხაფანგში შეუძლებელი იყო. ნესტორმა ბალის იქით სანაგვეზე გაიტანა და იქ მთვარის შუქზე მოკლა, თავი გაუჭექჭყა ჯოხის ნატეხით და იქვე სანაგვეში გადაადგო. ნესტორი ნასიამოვნები იყო, რომ მარტიას ჯავრი იყარა. სახლისკენ წამოვიდა, დამზადებული მახე ისე იქ კამოდს უკან დადვა. თითონ კი ისევ ლოგინზე მიწვა, მიიძინა. მალე გათენდა. ნესტორმა გამოიღვიძა. ცარიელი მახე ააღო, კამოდი გაასწორა, ყველამ გამოიღვიძა, ნესტორმა დაწვრილებით უამბო ტასოს ვირთავის დაჭერა მოკვლა—გადავდებ. გამოციცი-ნათებული და თითქმის სიკვდილის კარზე მისული ცხოვრების პირველ საფეხურზე მდგომი პატარა თამრო დედაზე

უფრო გულ-მოდგინეთ უგდებდა მამას თავის მახვილ ყურსა. ჯერ ისევ დილა იყო, რომ სოფიო მოესალმა თამრიკოს და თავის ლოცვას შეუდგა.

არც ექიმი უხეშაშვილი აკლებდა თამროს თავის მეცადინეობას უფრო იმიტომ, რომ მის ტანში საშიში სენი ვერაფერი აღმოაჩინა. ავათმყოფი კი მძიმე იყო. თითქოს ეს ორი ადამიანი ერთი მეორეს ეჯიბრებოდა; არა მე უნდა მოვარჩინო თამარი არა მეო.

თამროს მართლა უკეთობა დაეტყო, პირველად მას თვალები გამოუცოცხლდა და ღრმად, თავისუფლად—ამოსუნთქვას ტკბილ ძილს ეღირსა. რამდენი ხანიც გადიოდა, ტუჩებში და ლოყებში ფერი მოსდიოდა, ხორცი ემატებოდა. კვირა არც კი იქნებოდა, რომ თამრო სრულებით განიკურნა, ლოგინიდან ადგა. ერთი თვის შემდეგ მან თავისებურად დაიწყო ოთახებში და კარ-მიდამოში ცქრიალი. ნესტორის ნათესავები, მეზობლები და ნაცნობები, რომელთაც თამროს ავათმყოფობა ენახათ, ეხლა მისი მორჩენა პირდაპირ სასწაულად მიაჩნდათ. ზოგი მათგანი ექიმ უხეშაშვილის წამლობას აწერდა ამ სასწაულს, ზოგი კი სოფიოს ლოცვას. ნამდვილად კი, რამ მიიყვანა პატარა ცქრიალა, ჯანით და ღონით სავსე თამრიკო სიკვდილის კარამდენ და რამ განკურნა ის, დღესაც მათთვის საიდუმლოებას წარმოადგენს.

კ. ხევისუბნელი.

რა დავაშავეთ ნეტავი?!

... ეს გვაკლდა და მოვესწარიით:
 დრო დაგვიდგა უფრო ავი...
 რომ გვრისხავენ—ეს მითხარით—
 დავაშავეთ რა ნეტავი?
 სხვის რომ შავიც თეთრი არის,
 ჩვენი თეთრი რად არს შავი?
 რომ გვდის დეღე ცრემლის ცხარის,
 დავაშავეთ რა ნეტავი?!.
 ყველა ზიზღით შემოგვცქერის,—
 დავიხრია მწარედ თავი...
 რომ გვარტყია ალყა მტერის,
 დავაშავეთ რა ნეტავი?!.
 შენ, ყორანო, სთქვი, ხო, მალე
 რას გვიქადი, რას დავგჩხავი?

სულ რომ ჩვენზე მოიცალებ,
 დავაშავეთ რა ნეტავი?!.
 მარტვ მწარ ენით, ენით გველის,
 მომავალის შენ ამბავი:
 მართლა იქაც ტანჯვა გველის?..
 დავაშავეთ რა ნეტავი?!.
 მიპასუხეთ გული რად სწუხს,
 რად ჩავიცვანს ყველას შავი?..
 რომ ეს რისხვა ჩვენს თავზე ჰქუხს,
 დავაშავეთ რა ნეტავი?!.
 გულსაკლავად რომ დავგჩხავის
 თვალ-ბედითნი ყორან-ყვავი,
 ნუთუ ქმნელი ვართ რამ ავის,
 დავაშავეთ რა ნეტავი?!

ფასკუნჯი.

ზამთარი

ზამთარია და ქარ-ყინვა
 მკვდარ ბუნებას თავს დაღმუის;
 ფერს ვერ უცვლის მას იმედი
 შორს მომავალ გაზაფხულის!..

ზამთარია შენი გრძნობაც
 და ქარ-ყინვა შენის გულის
 სულს მიყინავს და მეც მაზრობს
 მწვავე ყინვა ჩემივ სულის!..

ქარიშხალმა ამიშალა
 მოგონება ტკბილ წარსულის
 და უფრორე ამიტყავა
 დაფარული წყლული გულის!..

ეს, რას მომცემს მხოლოდ ნატვრა
 საოცნებო გაზაფხულის!..

ილ. გოგია.

ნაკადული

სამაოა გაზაფხულზე
 პაწაწინა ნაკადული,
 ნაპირებზე ყვავილებით
 მორთული და მოკაზმული.

მწვანე ბალახს აბიბინებს
 აქეთ იქით სიო წყნარი,
 ტალღა ტალღას ეხეთქება
 მადლა მთიდან მომდინარი

ისმის ტკბილი ჟრიაპული
 წყლის ჩხრიალთან გადაბმული...
 და ამიტომ გაზაფხულზე
 მიყვარს წყლის პირს სიარული.

მე მიტაცებს ის ნანინა,
 მის ტკბილ ჰანგებს ვუერთდები
 და დროებით მავიწყდება
 სხვა ფიქრები, სხვა დარდები!..

ს. აბულაძე.

ტალღა

ტალღა—ფიქრით განბანილი,
ტალღა—შორით მოცეკვავე,
ტალღა—ფრთები—ძღვევის ფრთები—
ტალღა წყარო—დღის სათავე,
ტალღა—ცეცხლის აღმზნები და
ტალღა—მქრობი ცეცხლის აღის,
ტალღა მწარი, ტალღა ტკბილი,
ტალღა—შვება მწუხარ თვალის,
ტალღა ლტოლვის თაიგული,
ზღვამ შობა, ზღვამ მომბარა,
მასთან არის ჩემი გული
შევიყვარე, შემიყვარა!..

* * *
მიჰქრის ტალღა და ოცნება,
ფიქრთ სავანე მას მიჰყვება,
სიცოცხლისკენ მიმავალი
გზას მიაპობს, არ იღლება...
და ცხოვრების გაშლილს ველზედ
სანუგეშოდ გაშლილ იას,
ვერცხლის მძივებს აბნევს ყელზე
გულს ამხნევებს კაემნიანს!..
მიჰქრის ტალღა, ჩემი ფიქრი
მას მიჰყვება, მასთან არი,
გულში ნათლად იხატება,
საიმედო მომავალი!..

გელა.

* * *

შენ მშვენიერი ხარ, მშვენიერი, ვით
ცვრით დაპყრული მაისის ვარდის კო-
კობი. შენ სიფაქიზე ხარ სულისა... შენ
პატარა ღმერთი ხარ, ღმერთი...
შენ გიჟი ხარ, გიჟი, ვით ნაკადული,
მთიდან ვარდნილი: ხან ნაზი, წყნარი.—
მალამო გულის წყლოლისა...
ფიქლო გულ-მკერდსა და მწყნარ სახე-
ზე მარცვლები გცვივა ლალ-ზურმუხ-
ტისა.
პირველათ შემხვდი და პირველათვე
გულში შთამეჭერ როგორც მტრის
ტყვია. აღარ მცილდება და ვერც გშორ-
დება...
შენ მზეს შემამღურე. მზესა... პაპანე-
ბაში როცა გიციქერდა—მაგ სილამაზეს,
ჩემ სიცოცხლესა, იქა იკრეფდა და თა-
ვის სხივებს იძლიერებდა...
მზე ხომ ჩემი მესაიდუმლე იყო!..
იგიც ხომ შენსავით მიყვარდა?!.. მაგ-

რამ... ლამაზი მაინც არ იყო—ან არ
მიყვარდი...
სალამოს ჟამზე, როცა ტყის პირად
გამოიქროლებ და მედიდურათ გადაა-
ქერდები მდელოსა და მთებს—მთვარეც კი
ცდილობს წაგართვას ეგ ლალი სილამა-
ზე.—კიდევ გაშინებს.
მაგრამ რათ კრთები?!...
მიტომ გჯაბნიან, ჩემო ლამაზო, რომ
შენ ჩემი ხარ...
თორემ შეხედე?...—ა იქ ბრინჯაოს
ლოდები, რომელზეც იჯექ, ჩემო სული-
კო,—როგორ წყრებიან, იმუქრებიან...
ხილებს ისხამენ და ისე გგლეჯენ ღვთაე-
ბრივ სამოსს...
— რისთვის! რა იყო?!
— და რომ ჩემი ხარ...
შენ მშვენიერი ხარ, მშვენიერი, ვით
ცვრით დაპყრული მაისის ვარდის კო-
კობი. შენ სიფაქიზე ხარ სულისა... შენ
პატარა ღმერთი ხარ, ღმერთი!..
ნიკ. ასათიანი.

კეკელი

(უძღ. ნარ-განს..)

მე არ მახსოვს შობის ჟამი, მე არ მახსოვს შობის წუთი,
განთიადზე დავინახე, რომ ვიყავი, ფრთა-სათუთი,
განთიადზე დავინახე, რომ ვიყავი ფრთა-ანკარა;
რალაც ძალამ გამომგზავნა და მოვეფრინდი ასე ჩქარა...
დავინახე ცილამ ღმერთი, ვით ისროდა ოქროს ღილებს,
დავინახე ვით სხივები, ეხვეოდნენ ამ ყვავილებს...
მეც დავკოცნე... და ეს კოცნა, იყო ნაზი, იყო წმინდა—
გულში ტრფობამ დამიარა, გულში ტრფობა აღიღინდა...
— ო, კარგია სხივთა დილა, ო, კარგია ცის კანდელი,
ო, კარგია ეს წალკოტი, ეს ზეიმი ღღევანდელი...
შენ ამბობ: რომ უმიზნოა, ეს ქვეყანა, ეს ცხოვრება?...
შენ ამბობ, რომ დილის სხივი, საღამოზე ისევ ჰქრება...
ო, რა უყოთ,— ასეც იყოს... თან დამდეგდეს უმიზნობა,
მე კი, არ მწამს ეგ სიკვდილი და არც მინდა მაგის ცნობა...
მე კი ვიცი, ამ ყვავილებს, რომ ჰკოცნიდა დილით ცვარი,
რომ ამ ფრთებზე დაიხატა სიყვარული მრავალ-გვარი...
მე კი მაყვარს ეს ყვავილი... მასზედ დილის ზურმუხტები,
მე კი, მიყვარს ეს ბუნება, და ღვთიური მისი ხმები...

გ. ლეონიძე.

თათრის ლაშა

სა ლაშვარდი, მოკამკამე
ვარსკვლავებით მოიქარგა,
შავი სივრცე, ბნელი ღამე
მთვარის ეღვით დაითანგა!
და გულს სევდა ავარიდე,
შვეების ქსელიც ავახიე
და თეთრ ღამის თეთრი რიდე
გრძნეულ ფარდათ მოვახვიე!..
გაცრეცილი ღამის სახე
ჰიმნი იყო მწუხრის ჟამის
და მეც გულში ჩავისახე
საიდუმლო თეთრი ღამის!..
ილ. გოგია.

ეჭვი

(ძღვანად თ—კოს)

ექვმა გული დამიფლითა, ექვმა გული დამისერა,
ექვის შვილდმა თვის ისარი ჩემს მიმქრალ სულს დაადგერა!
ექვმა ისე მომადუნა, ექვმა ისე დამალონა,
რომ თავს შენად დღეს ველარ სცნობს ყურმოჭრილი შენი მონა!

მე უშენოდ მოვისახრე, მე უშენოდ განვიზრახე,
საუცუნოდ დავიფიწყო შენი ხსოვნა, შენი სახე:
გუშინ ზიზლით გადავხედე შენს ჯადოქრულ ტანის რხევას
და ეხლა-კი ძველებურად ისევ-ისე გითვლი წყევას!

აბა რაა, თუ არ ისე, —სალაღობო, სათრეველი
შენი სიტყვა, შენი ქცევა და ეს კოცნა ზიზლის მგვრელი;
გჯერა, რომ მე დაგიჯერე!.. და გრწამს კიდევ, რომ ვერწმუნე? —
ახირებულ დაჯერებას გადაჰყრიხარ, დამერწმუნე!

კარგად იცი, მაგ ვაცვეთილ ქამანდებით ვერ გახვალ ფონს,
კარგად იცი, რომ მეც უკვე, დღეს მეც უკვე, მეც მოველ გონს...
და ეხლა-კი ტრფობის მონას, ტრფობის ისრით განაწამებს,
მომანიჭებს ეგ ცრუ გრძნობა სანეტარო განა წამებს?!

არა, ჩემო, მე სულ სხვა მსურს, სულ სხვა რამ სურს ჩემს ტანჯულ სულს,
ნუ მიკიდებ ცეცხლის ალებს ტრფობის ფერფლში ამოტრუსულს...
და თუ ისევ მიძღვენ რაც მსურს: ყული წრფელი სული წმინდა, —
მაშინ მხოლოდ, მაშინ ჩემს თავს დაიბრუნებ თუ-კი გინდა!

და ეხლა-კი ექვმა გული დამისერა, დამიფლითა...
ექვის შვილდმა თვის ისარი ჩემს მიმქრალ სულს სჩხვლიტა, სჩხვლიტა!
ექვმა ისე მომადუნა, ექვმა ისე დამალონა,
რომ თავს შენად ჯერ ველარ სცნობს ყურმოჭრილი შენი მონა!

ლალო გეგეჭკორი.

შორეულს მეგობარს

ღამეა... ზღაპრული ღამე...
ჰკაშკაშებს მთვარე...
სციმციმებენ ვარსკვლავნი...
იქარგებიან ნათელი სიზმრები...
ბუნება განაბულია... გატვრენილი...
ლხენის სიჭარბეს დაუთენთია
აღარ ჰმუსიკობს...
უხმოდ ინთქმება ეშხის ზვირთებში...
უხმოდ ინთქმება ტკბილს ბურანში და
მით უფრო აციაგებს ვარსკვლოვან სიზმ-
რებს...
სუმბული ხომ ბუნების შვილია... სი-
ყმის შვილი და იგიც ოცნებობს...
იგიცა ჰორთის ნეტარებით...
სათუთი ცრემლი უბრწყინავს ღამაზს
თვალეზზე.
ლოცვა-კი იწყო იღუმალი ლოცვა...
რა ამბავია?...
ვისთვის ჰლოცულობს?...
ვიღაცას ელის...
ვიღაცას უშლის თვისს კოკობს გულსა.
ჩუ!
შორს... შორს... ატეხილს ქალაში
ვაისმა წელი... შემპარავი მელოდია...
რა კაეშნიანია...
რა მხიბლავია...
ვინ, ვინა ჰვალობს?...
ვინ აქანდაკებს ნაზს სევდის ჰანგებს?...
ეს ბულბულია...
ბულბული უმღერს სუმბულს...
ბულბული ეძიებს ყვავილთ დედოფალს..
სუმბული ჰორთის... ფრთხილავს ვი-
თა პეპელა...
ახ, პეპელასავით ფრთები რომ ჰქონ-

დეს—რა კისკასად გაიციქიალებდა ბულ-
ბულისაკენ...
ახ, ხმის ამოდება რომ შეეძლოს, რა
ნეტარებით გაეხმაურებოდა თვისს აშკის...
მაგრამ არა აქვს ფრთები საბრალოს...
უტყვია იგი და უხმოდ იხმობს... უხ-
მოდ ეძახის ძებნით დაქანცულს...
ნეტავი კი ჰპოვონ... ნეტავი კი ჰპო-
ვონ ერთმანეთი...

* *

მარტო ვარ ჩემს ოთახში... ჩემსავით
ნაღვლიანში... გულ-ჩათხრობილში...
ტაბლაზე ოდნავ ანათებს სანთელი...
მკრთალი სხივებით ებრძვის სიბნელეს...
სიყურსეს...
ჰსურს გააჩახახახოს ოთახი... გაგვამხი-
არულოს...
გამეტებით იბრძვის სანთელი და სწუხს
რომ სუსტია... კნინია მისი ნათელი...
ეს პარპალი... ეს უილაჯო შებრძო-
ლება სანთლისა უფრო გვანაღვლიანებს
მე და ჩემს ოთახს... უფრო გვიბინდებს
ფიქრებს...
სარკმელი ღიაა...
გაეყურებით გარეთ...
ხარბად გავსცქერით ხავერდოვანს სივრ-
ცეს...
ველით... ჩვენც ველით მოყვასს...
მაგრამ არავინა სჩანს...
არავინ მოდის...
ბაიბური არსიიდან ისმის...
მოცოცავს მხოლოდ ღამე გაუგებარ...
გამოუცნობი ფიქრებით...

არავინ მოდის და ვიღველფებით გულ-
მღულრად...

იღველფება სანთელი...

იღველფება ჩემი ოთახიც...

ცივი ოთახიც-კი იღველფება...

იგი ცრემლებით ყოფილა დალტობი-
ლი—მეკი ნოტიო მეგონა...

— სსს... —სისინით შემოიჭრა ნიავი
და ეცა სანთელს...

აკანკალა... გააფითრა უარესად... კი-
ნალამ ჩააქრო...

ელდის ფერ-ფურმა გადამკრა...

ჩემი ოთახიც შეკრთა... ჩრდილები
ააცახცახა...

მადლობა ღმერთს!..

გადაურჩა სანთელი ნიავს... ისევ იწყო
პარპალი.

დამიყუჩდა გული...

დამიშოშმინდა ოთახი...

ისევ შივაპყარით თვალი სარკმელს...

ისევ ვიწყეთ ლოდინი...

რად... რატომ არ სჩანს?..

შორეულო... უხილაო მეგობარო, სადა
ხარ... რადა სდუმ... რად გვაავადებ?..

გაგვეხმაურე...

მოვედ ნუგეშად...

* *

აი ახლოს გაისმა თავ-დავიწყებული...
მგზნებარე გალობა...

თრიაქივით ძლიერი სურნელება მიმო-
იკმია ჰაერში...

ეს ბუღბუღი და სუმბუღი...
მიუგენიათ ერთმანეთისთვის და ჰხარო-
ბენ... ეშხით მთვრალობენ... ხოშს იკლა-
ვენ ტრფიალებისას...

სადლაა სიმძიმელი და კაეშნიანი ზახი-
ლი?

იგი გაუქარვებია შვების ჰანგთა შად-
რევანს...

ბედნიერები... ბედნიერები... ბედნიე-
რები...

ნეტავი მათ... ნეტავი მათ... ნეტავი
მათ...

* *

ნიავი არა ჰწყნარდება...

ისევ შემოიჭრა შლევგიანივით...

ისევ აახამხამა სანთელი.

ისევ ააცახცახა გრძელი ჩრდილები...

რომ ჩააქროს ახლა სანთელი, არავინ
გაიგებს...

არავინ დანადვლიანდება...

აკვნესდება მხოლოდ ჩემი ოთახი...

განუქვრეტელი ჩრდილებით დაითალ-
ხება და ივავლახებს.

ჩემს აუსრულებელს ოცნებაზე... განუ-
ხორციელებელს სიზმრებზე...

მეგობარო... შორეულო... უხილაო
მეგობარო, სადა ხარ... სადა?..

რად არ გვასმენ ნუგეშინის ხმას?..

დ. თურდოსპირელი.

მინიატიურები

მზე.

შენ ოცნებობ? რას შესცქერი დაფიქრებული ლურჯ ცას? როგორ?! ფრენა რომ შეგეძლოს შენსკენ ამოვფინდებოდი, თავს დავხწვევდი მიწიერ ტანჯვასაო?... სცდები, ჩემო კარგო, სცდები—აქ შენ სანუგეშოს ვერაფერს იპოვნი. შენ აქ ვერ დაისვენებ... ისევ მანდ, მიწაზე თორემ...

შენ გინდა მიწას მოშორდე, მიწის შვილმა მიწა მიატოვო, გაექცე მას?... სირცხვილია, სირცხვილი...

მაშ შენ არ გყვარებია დედა შენი...ა?... იმ დროიდან, როდესაც პირველი ატომი შეინძრა ქვეყანაზე, იმ დროიდან მე მიწისაკენ ვგზავნი ჩემს ცხოველ-მყოფელ სხივებს... ამ სხივებში ვხვევ მას... ხოლო როცა მე დროებით მას ვსტოვებ, ის სტირის, იცრემლება, მაგრამ დილას მე მოვდივარ და ისევ ვუშრობ ამ ცრემლებს და ისიც იცინის, მეც ვიცინი... მიყვარს ის... უყვარვარ მას... და შენ, მისი შვილი, რისთვის სტოვებ მას, რათა გინდა რომ მას გაექცე?

დამშვილდი და გაიგე, რომ მიწის შვილმა, უნდა ეცადო მიწაზე დამყარდეს ბედნიერება და ტყუილა ნუ ეძიებ მას სადღაც ცის სივრცეში..,

და როცა მიწისაგან უკმაყოფილომ, მისგან მოშორება განიძრახო, მაშინ შემომხედე, თუ როგორ დაუღლეღათ უგზავნი მე მას სინათლესა და სითბოს, თუ როგორ მიყვარს ის მე, და როცა დაინახავ ჩვენს ასეთს სიყვარულს, მაშინ შენც შეგიყვარდება მიწა, უფრო შეგი-

ყვარდება და ისევ ახალი ძალით აღდგინი დაუბრუნდები მას...

უკანასკნელი ამოძახილი.

შენ თავს დამტირი მე? ჰმ... რათა, რისთვის?—გული გეწვის?... კმარა, კმარა თავის ტყვილება, რას მიკეთებს მე, ან სხვას ვისმეს შენი ტირილი და ჰმუნვარება? როცა მე მტრის ტყვიას გულს უშვერდი და მასთან სამკვდრო სასიცოცხლო ომი მქონდა, შენ იცი, სად იყავი? ხომ გახსოვს?!

ახლა კი რა გინდა აქ რომ მოსულხარ?—შენ ვერ მოითმინე, ვერ მოითმინა შენმა „კეთილ-შობილმა“ გულმა... ჩემი გამოთხოვება გასურს? ნუ, ნუ, არვის სჭირია ტირილი, გულის წყრომა მტრისადმი... თუ მასე გული გეწოდა მაშინ. მაშინ უნდა ჩემს გვერდში ყოფილიყავ, თორემ ახლა ტყვილია სინანული.—ტყვილი ტირილია... ბრძოლის დროს, თუ მოძმე ხარ, ბრძოლის დროს უნდა მიდგე გვერდში!..

ოთახიდან.

... ხა, ხა, ხა, ხა... იცი დედა... ჰა, ჰა... გიმნაზიას რომ გავათავებ—ცოტა მიჯიბე და გავწვევ „იქ“... იქნება არ მეყოს, ცოტა მომშვიდდეს, მაგრამ არა მიშავს, მოვითმენ შიმშილსაც... მერე რო შევალ სამსახურში, იქიდან ჯერ სახარჯო ფულ გამოგიგზავნით.

... მერე მოვუყრი თავს დიდ ფულს... გამოგვზავნი ერთად და მამა-ჩემს შემოვუთვლი—აბა მამა ჩემო, ერთი კაი-სახლი, მაგრამ ორი სართული კი არა—სამი...

გერასიმეს სახლს რომ ზევიდან დასჩერებოდეს... მამა ჩემს ვეტყვი თუ რამე იარაღი გაქვს—ხელონო, შალაშინი და ამისთანები სადმე ძველ ყუთში დაჰკეტე და დაისვენე მეთქი... მერე ვითხოვ ერთ ქალს... ხა, ხა, ხა, ხა... მაგრამ იცი, დედა, ერთ ათი ათას მანეთს თქვენს სა-

ხელოზე შევიტან ბანკში და თქვენ მისი სარგებელით არხინად იცხოვრებთ... მერე...

— ეხ, ეხ, ეხ, ეხ, რაკარგი ხარ, შენ ხერო სიყმაწვილევ, მაგრამ რა მალე გტყდება ფრთები?!...

მიწიშვილი.

მთის პეპელა

(ლექსი ზრახვად ტეტმაიურიდან)

მითხელ მე თათრაზე გამოვიარე, ჩემს უკან ლიბტოველ მთებზე ქარიშხალი ჰქროდა. ელავდა. ელვას მოჰყვებოდა ხოლმე დამაყრუებელი ქუხილი. თათრა ბანს აძლევდა. ჩემს გარშემო ტიტველი უფსკრულნი იყვნენ, სადაც არავითარი მცენარე არ იზრდებოდა. მაღალ-მაღალი სალი კლდენი ბუმბერაზებივით ამართულიყვნენ, მათი წვერები სადღაც ცის უფსკრულში იკარგებოდნენ. ქვევით თვალ-ჩაუწვდენელი უფსკრული მოსჩანდა. უფსკრული გაქედილი იყო პატარა-პატარა ქვებით ისე მწკრივად იყვნენ დალაგებული, თითქო ადამიანს განგებ დაუწყებიაო. დიდრონი კლდენი იქაც ამართულიყვნენ. საზარელნი! ყველა ესენი უდაბნოს გაახსენებდნენ ადამიანს. ჩემს ზევიდან მოქუშულ ცას ვხედავდი: იგიც რაღაც დაღვრემილი იყო. არსად ჩემს ირგვლივ არც ბალახის, არც არავითარი მცენარის ხსენებაც არ იყო. მარტო ოდენ ქვები და კლდენი ამართულიყვნენ, მკვდარი უდაბნო. უცბათ ჰაერში რაღაცამ დაიფრთხილა. ხეობის ერთი ნაპირიდან მეორემდინ გადაიფრინა

პატარა ფრინველმა — მთის პეპელამ. ასე ეძახიან მას მთიულები. ნაპრალიდან ნაპრალოზე, კლდიდან კლდეზე იგი მალ-მალა-მალა ადიოდა, მანამ არ დაიღუპა სადღაც თვალ მიუწვდომელ ცის სივრცეში. იქით შორს ძალიან შორს ქარიშხალი ღრიალებდა. იქვე მოსჩანდა გაუვალი ბნელი ტყე. ქვევით ბარში მოსჩანდა ქალაქები, სოფლები, ნათესები; სიცოცხლე სდულდა, ყველა მოძრაობდა, სიცოცხლეს ეწაფებოდა. ის ფრინველი-კი ყველასაგან დაღმორებული განდევილი, რომელსაც ვერავინ ხედავდა, ნავარდობდა აქ ციკაბო კლდეებზე და დაუსრულებელ უდაბნოში. ადამიანის სულშიც არის, რაღაც მსგავსი ამ უდაბნოს ფრინველისა: რომელიც ქარიშხალ-ტყევეც მალა დაფრინავს ქალაქ ნათესებზედ და სიცოცხლის მოძრაობაზედ. ყველასაგან დაღმორებული, ყველასათვის უცხო, მხოლოდ ზოგჯერ ერთის წუთით შესამჩნევია, ისე, როგორც ის ფრინველი, გამოჩნდება ხოლმე საზარელ უდაბნოში და წამსვე გაჰქრება ხოლმე უსახლვრო სივრცეში.

მესხი ვ. მიქელაძე.

სალამი ვაჟა-ფშაველას

(ყოფილ სსსახსო მასწავლებელს)

მთაში მღერალო, ვაჟკაცო,
დაგიძლევი სენიო;
გავიგე—მესიამოვნა
მე განკურნება შენიო.
შენმა ლოგინში ჩაწოლამ
ბევრს გაგვიმწარა ღღენიო,
დაღონდა მთები, ხეები
და აქვითინდენ ტყენიო.
ღმერთსა შევსთხოვდით გულითა
„უშველე, დაიხსენიო,
რადგან მგოსანი მის მეტი
ჩვენ აღარა გვყავს ბრძენიო“.
თუმცა მეღეკესე არა ვარ,
არ მიჭრის შენებრ კალამი,
მაგრამ არ უშავს, იძღვენი
ჩემგან გულწრფელი სალამი.

სახალხო მასწავლებლობდ ვარ
ოცდა მეზოთე წელია,
გამოგიცდია, მგოსანო,
რომ სამსახური ძნელია;
რამდენჯერ სიცივ-სიმშლით
მე მომწყვეტია წელია,
განა დამძრახავ, რომ ლექსი
დავწერო კოჭლი, თხელია?!
მაშ ბოდის ვიხდი, იცოცხლე,
კიდევ მრავალი წელია,
ავშორდეს ჭირი—ვარამი,
ტანჯვა და ბედი ძნელია,
გქონოდეს გული ხალისი,
ჯანიც, სანამ ხარ მთელია,
„მთის არწივს“ ჩვენთვის ბარშიაც
ხშირად გეწვდინოს ხელია.

ლადო ბზვანელი.

ჩვენი მოღვაწე ქალები

I

ნინო ბეჟანის ასული ყოფიანისა*)

მთაში მსახიობის გულს ყოველთვის
ახარებს და ახალისებს, მაგრამ ზოგი დიდ
ყურადღებას აქცევს ტაშს, ზოგი ნაკლებს.

კოტე ყოფიანი უმთავრეს ყურადღებას
იმას აქცევდა, რომ სულიერი მხარე ამა
თუ იმ ტიპისა რაც შეიძლებოდა მეტის

*) კოტე ყოფიანის ბიოგრაფიის შედგენის დროს
შემთხვევა მქონდა, უფრო დაახლოებით გამეცნო
მისი მეუღლის—ნინოს—მოღვაწეობა. აზრათა
მქონდა ყველა ჩვენი მოღვაწე ქალების ღვაწლის
აღწესება, მაგრამ ჯერ-ჯერობით ვერ შევსძელი

და მომავალში იმედი მაქვს, ჩემი განზრახვა გან-
ვანხორციელო. ჩვენს ქალებში საკმაო რიცხვია
ისეთი მოღვაწეებისა, რომლებითაც ჩვენ თაჟი
უნდა მოგვწონდეს და მათი ღვაწლის გათვალის-
წინება ყოველი ქართველის მოვალეობაა.

სინამდვილით გადაეშალა მაცურებლისათვის.

— ყოველგვარის ღონისძიებით აპლოდისმენტების გამოწვევას არა ვცდილობდი, საზოგადოების აზრს მუდამ დიდად ვაფასებდი, ხოლო ჩემი საუკეთესო მსაჯული ჩემი მეუღლე ნინო ბეჟანის ასული იყო! აი კოტეს სიტყვები. ყოველი წარმოდგენის შემდეგ მე მას დავეკითხებოდი: აბა მითხარი, როგორ ვითამაშე მეტე. თუ ნინო მეტყობდა: კარგადო, მე კმაყოფილი ვიყავი; თუ მეტყობდა, ცუდათო, ბევრსაც რომ ვეჭე, მე მაინც აღარ ვიყავი ჩემი თამაშის კმაყოფილი.

პატარა ნინო ქვიშხეთში ხშირად სცხოვრობდა ხოლმე თავის დეიდსთან. ქვიშხეთში მას წერა-კითხვას ასწავლიდა კოტეს და ელენე. კოტეს ნინო აი ამ დროიდან იცნობდა. ბავშვებმა ხშირად იციან ხოლმე ქორწილობიას თამაში. ნინოსაც უთამაშნია ტოლ-ამხანაგებში, რვა-ცხრა წლისა როცა იყო. კოტე მაშინ კოხტა ახალგაზრდა იყო და ალბათ მისი გარეგნობისა და ბავშვების ქორწილობიას ბრალი უნდა იყოს, რომ ცხრა წლის ნინოს უნატრია: ნეტავი კოტე ჩემი ქმარი იყოსო. არ გასულა ამის შემდეგ სულ შეიღიარა წელიწადი, რომ ნინოს ბავშვობის ნატვრა აუსრულდა. ნინოს ძმა ნიკო ტატიშვილი ბორჯომში მასწავლებლად იყო და ზაფხულობით მინერალური წყლების კანტორასაც განაგებდა. კოტე და ნიკო ერთმანერთს ძალიან კარგად იცნობდნენ. ნინო სწავლობდა გორში ანასტასიას პროგიმნაზიაში. მასა ზრდიდა ნიკო. 1884 წელს ნინომ გაათავა ოთხი კლასი და საზაფხულოთ ბორჯომში ეწვია ძმას. ამ დროს ის თექვსმეტის წლისა არც კი იყო.

ნინო ლოგინში ნებივრობდა, როცა ნიკოს კოტე ესტუმრა ბორჯომში.

— კარი, მიხურე, ნიკო, კარი! მიიძახა ნინომ ნიკოს.

არ უნდოდა, რომ ლოგინში მწოლიარე დაენახა კოტეს.

— არაფერია, შენც ერთი! უცხო ხომ არ არის ჩვენი კოტეა! მიუგო ნიკომ და მიეგება კოტეს.

კოტემ პირველად მოჰკრა თვალი ნინოს და მოეწონა.

როდესაც კოტემ ნინო ჩაცმული ნახა, იმის გულში სიყვარულის ნაპერწკალი გაჩნდა.

— ვინ არის ეს ქალი? ეკითხება კოტე ნიკოს.

— როგორ, ხომ არ მოგწონს?

— ძალიან! აი ამისთანა ქალს შევიერთავდი.

ნიკომ ვაცნო კოტეს თვისი და.

კოტე ხედავდა, რომ იმის გულში რაღაც ხდებოდა, მაგრამ შედგა და თავს დაეკითხა: მე ოცდა თოთხმეტის წლის ჰკუა დამჯდარი კაცი ვარ, ეს კი ჯერ თითქმის ბავშვია და მაგის გონებრივი განვითარება მე როგორ დამაკმაყოფილებსო.

მაშ რა იყო საჭირო?

ან ყურადღება არ უნდა მიექცია სრულებით, ან უნდა დარწმუნებულიყო, რამდენად იყო გონება გახსნილი ეს ახალგაზრდა ქალი.

პირველი კოტემ ვეღარ მოახერხა, თვისი გული ვეღარ სძლია.

ამიტომ მან დაიწყო ნინოს გამოცდა, მაგრამ ისე კი, რომ ნინოს ეჭვი არ აეღო. გაეცნო ნინოს, კარგად დაუმეგობრდნენ ერთმანეთს; კოტე ჩამოუგდებდა ხოლმე ნინოს ლაპარაკს სხვა და სხვა საგნებზე, მიმართავდა ხოლმე სხვა და სხვა კითხვე-

ბით, ხან წერილებს აწერინებდა. ნინო ყოველივეს გულუბრყვილოდ ასრულებდა, ის კი არ იცოდა, რომ ეს იყო ერთგვარი გამოცდა — ეგზამენი.

ექვს გარეშეა, ნინომ ჩინებულად დაიჭირა გამოცდა; ან იქნება არაჩვეულებრივი ეგზამენატორი ადვილ კითხვებს აძლევდა: ღმერთი არ გამიწყრეს და არ ჩავჭრაო. ასეა თუ ისე, გაბრუნდა თუ არა კოტე ქვიშხეთში, მაშინათვე აფრინა წერილი ნიკოსთან. ამ წერილში სხვათა შორის სწერდა: ამ ხნის კაცი ვარ, ბევრი ქალი მომწონებია, მაგრამ იმდენად კი არა, რომ შერთვა გადამეწყვიტოს. ნინო ძალიან შემეყვარდა, გადავსწყვიტე, შევიერთო, და ამიტომ მაგისი აზრი როგორმე გამიგეო.

ნიკომ უბასუხა: მე ძალიან კმაყოფილი და მოხარული ვარ. ნინოს მე ვერავითარ ძალას ვერ დავატან და მაგის აზრს კი მალე გაგაგებიებო.

ნიკომ მიუგზავნა ნინოს მასწავლებელი ქალი რუნგე, რომელიც მოელაპარაკა ნინოს და ყოველისფერი გააგებინა.

ნინომ შორს დაიკავა: რადროს ჩემი გათხოვებაა, ჯერ თბილისში უნდა დავამთავრო საშუალო სასწავლებელი, შემდეგ რუსეთში უნდა წავიდე უმაღლესი სწავლის მისაღებად.

კოტემ შეატყობინა ნინოს, თუკი შენ სხვა არაფერი გაქვს საწინააღმდეგო, მე მოვიცდი, ვიდრე შენ კურსს დაასრულებდეო.

ამაზედ შეთანხმდენ კოტე და ნინო. ნინოს უნდა დავამთავრებინა სწავლა თბილისში და შემდეგ დავეწერათ ჯვარი.

ამგვარი გარდაწყვეტილების შემდეგ კოტემ გამოართვა ნინოს სურათი და მამას შეატყობინა, დავინიშნეო.

— ვინ დანიშნე, კოსტიუკ!

კოტემ აუხსნა, გამოიღო უბიდან ნინოს სურათი და აჩვენა მამას.

დიმიტრიმ ახედ-დახედა სურათს და წარმოსთქვა:

— Отлично, отлично!

— ერთი მაჩვენეთ ის შავტუხა გოგო, როგორ გაკეთდა ამდენად, რომ კოტეს მოეწონა!

წამოიძახა ელენემ.

აქ დედამ გამოსთქვა სურვილი თვისი სასძლოს მალე ნახვისა და კოტემ და ნინომ თვისი გარდაწყვეტილება მალე შესცვალეს: ჯვარი დაიწერეს.

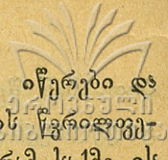
ეს ამბავი რომ გორში გაიგეს ნინოს მასწავლებლებმა, საშინლად ეწყინათ, რადგანაც ნინო საუკეთესო მოსწავლედ ითვლებოდა.

შემოდგა თუ არა ნინომ დიმიტრის ოჯახში ფეხი, მაშინათვე შეუდგა სწავლასა და თვითგანვითარებას. დიმიტრი მას ასწავლიდა ფრანგულს, ელენე მუსიკას.

ნინო თანდათან განვითარდა და „ბოლოს კოტეს აღარ ვარცხვენდიო“, იხუმრა ნინომ ამასწინეთ.

როგორი განწყობილება დამყარდა რძალსა და მამამთილს შორის?

ისეთი, რომელზედ უკეთესიც წარმოდგენელია. ნინოს სურათს დიმიტრი გულში ატარებდა და პირველ ხანებში ასე აცნობდა თავის ნათესავებს. სადაც უნდა ჰყოფილიყო, ნინოსათვის უნდა გაეზიარებინა თვისი ფიქრი, თვისი გრძნობანი, თვისი სულისკვეთება. „ჩემო საყვარელო შვილო ნინუკა“, „ჩემო სასიქადულო შვილოუკა ნინუკა“, „ჩემო სიხარულო ნინუკა“, — აი როგორის გრძნობით სავსე აღერსით არის აჭრელებული დიმიტრის წერილები ნინოსადმი. როცა ამ წერილებსა ჰკითხულობთ, შეუძლებე-

ლია, სიამოვნების ცრემლები არ მოვად-
გესთ თვალებზე.

მრავალი წერილებიდან მე მოვიყვან
მხოლოდ რამდენიმეს. დიმიტრი მეტად
დიდი პიროვნებაა ჩვენთვის და იმის ყო-
ველ სიტყვას დიდი ფასი და მნიშვნელო-
ბა აქვს. ჩვენი საზოგადოება ნაკლებად
იცნობს დიმიტრი ყიფიანს კერძო ცხოვ-
რებაში და აი ეს წერილები ახასიათებენ
მას ამ მხრივ. მეც ეს რამოდენიმე წერი-
ლი უფრო იმიტომ მომიყავს, რომ მკით-
ხველმა მცირეოდენი წარმოდგენა მაინც
იქონიოს, თუ როგორი იყო დიმიტრი
კერძო ცხოვრებაში და თავისიანებში.

ჩემო კარგო და მშვენიერო

Hy—ka! ნინუკა!

დიდი სიამოვნებით წავიკითხე შენი ამთვის
22-ის და აი, გწერ ზასუხს. რათ დამიგვიანე
ზასუხი აქამდინო, ამას კინუ შეითხავ, თორემ
უნდა გითხრა, რომ თუმცა 22-ს იყო დაწე-
რილი, მაგრამ ხაშურს 24-ს გაგიგზავნიათ
და იქილამ წუხელის მოგვივიდა.

შენი სახლისკაცებისათვის, როგორც იმათი
ამბავი გესმოდა, სასჯელი ძალიან შეუმსუბუ-
ქებიათ; ალბათ არა ჰქვნიათ დიდი დანაშაუ-
ლი. შენი ფრანცუზულის ამბავი შენვე უნდა
შემატყობინო ხოლმე, თუ რომ „დუშკა ზა-
ზასისთან“ წერა არ დავზარდა. როგორც რას
მომწერ, ისე მივიღებ, არც თავის ქებად ჩა-
მოკართმევ რასმე და არც საიციხავად; რად-
გან ვიცი, რომ რასაც ჩემი საუვარელი შვი-
ლუკა ნინუკა თავის ზაზაშს მომწერს, ნათელს
მართლს მომწერს, n'est cepas, ma chère
belle fille?

ადვილად წარმოვიდგენ შენს კრუხებს რო-
გორ დასტრიალებ და ლოგოს გამოგზავნილს
ქათმებს როგორ ადევნებ თვალსა, კარგათ
დამ-კავადებოებენ და კავადერ-დამობენ, თუ
არა.

ფრინველების ამბავს კარგს იწერები და
ათხუფისას კი არაფერს. ამებებს წერილთა-
ხობის იმედი დიანა მქვს; მაგრამ საქმე ის
არის, რომ თვითონ შენი წერილთაგანაც
დამხვედრო რადისმე. — ამ ხელათ რომ წი-
თელი ღვინო მოგვივიდა, ძალიან მოგვწონს;
მაგრამ თითქო წითელი ღვინის გამოგზავნას
არ აზიარებდნენ. ლეჟან მომიკითხე.

ბეგრს გაკატებ შენი ზაზაშა.

ჩემო საყვარელო და ძვირფასო

შვილო ნინუკა!

ჰე! აკლავარაკე თურა! აქამდისინ შენს
ზაზაშს ორიოდ სამს სტრეკანსა სწერდი
ხოლმე. იმასაც რა ნაილაჯობით: ხან თავი-
სებურად ავთ არისო, — ვითამდა კარგათ უფო-
ნა არა სჯობდეს ავადმეფობასა; ხან ჯერ
ისევე სძინავს და მოწერა როგორ შეუძლიათ.
ახლა კი ლათიანთ გაჭრელებული წიგნი
მომივიდა შენი, და რასაკვირველია, რომ ძან
შიამა. მაგრამ ერთს ადგილას სწერ, თუ
ნინუკა გიყვართ, ზატარა ადრე დაიწეეთ ხოლ-
მე წერათ. მერე ვინ გითხრა, რომ შენინუკა
მიეყარს. სულაც არა. აქადა ზაზაშა და ლილა
აქ არ არიანო, მუზიკისათვისაც დავანებებთ
თავი, ფრანცუზულისათვისაც. Mais ce n'
est pas bien, ma chère belle fille, savez
vous. Vous pouvez lire et écrire; douc vous
p'urez cotinuez vous même. მაგრამ მაინც
ბეგრს გაკატებ, ჩემო ნინუკა, ძალიან ბეგრს,
რომ გათქმეინო: ეჭ, კარგია ახლა ზაზაშა. —
მაშ მძახლისაგან მზახლის იმედი უნდა ვი-
ქვნიო, რადა! დიად კარგი და ზატარასანი.
მოვიკითხავ ზატრვისტემით ორივე დებსა.

შენი ზაზაშა.

ჩემო გულით საყვარელო კეკლუტო

შვილო (belle fille) ნინა!

ათხი ორს ოთახში მოთავსდებით თურა,
მაინც, როდესაც ქალაქს ჩამოსვლა მომიხდებ-

ბა, როგორ იქნება, რომ ჩემ შვილებთან არ ჩამოვხდები. მართალია, მზახლების ერთ ოთახში მარტო უფროსი არ იჯარებს, მაგრამ განა არ შეიძლება ისე მოგვეწოდეთ, რომ ღება და შვილი ერთს ოთახში იყვნენ და მამა და შვილი მეორეში. აქ შეუძლებელი განშორება მოდიხარ, შეიძლება სთქვას ვინმემ; მაგრამ ორსამი დღით რა დაუშვებდათ? უფრო გაქნებით არ შეუტყვევებ ერთმანეთს. კი! შენ-ტე! ღოკასთან *) მოწერილი შენი სიტყვები გადავსწერე ჩემს წიგნში და ისე ვუგზავნი. ასე ჩემი კარგი და ტკბილი ნინო.

ერთადე მოგვხვებით, დაგკატნით და მამა-შვილებთან გრძობით დაგლოცავთ.

თქვენი პაპაშა.

ჩემო საიმედო შვილო ნინუკა!

ჩვენს ახლანდელს მიწერმწერაში სხვათა ადამიანის გულის თვისებათა შორის ორი თვისება გამოიხატა შესანიშნავი: 1. როდესაც გული სავსეა გრძობით რომელითავე, სიტყვა აღარ ეხერხება ამ გრძობის გამოსატყველი, თუ რომ ტკბილია თვითონ ეს გრძობა.—

2. როდესაც აღეფეხებუა რისგანმე, მაშინ თავის თავად იბადება ისეთი მრავალსიტყვანება, რომ საიღამ ახერხებს ამდენსა, იტყვის მსმენელი.—

ამათში ზირველი იყო მიზეზი, რომელმაც გამოითხოვა მეორე და ამითი სხვა მოვლინება დაშტოვდა, რომელიც ცხადად გავიხილავს, რომ შეთანხმებულნი და შეთვისებულნი უფროდნის ის გულიც, რომელსაც სიტყვა შემოაკლდა, შემოაკლდა გრძობით სავსებისაგან და ისიც, რომელმაც მრავალი აფრქვია აღეფეხებისაგან. ერთი ერთდებოდა, მეტი არა მომივიდეს რა, მეორე ჯავრობდა ამ შორიდებასა. შენ როგორ იტყვი. ამით გავათავოთ.

ღება და ქმარი ბორჯომს წასვლას გირჩევენ, შენი სენისაგან ეგების განიკურნება და შენ კი უფროსობ, აქადა წიწილები მოუფლად დამრჩებანო. ქალო! შენ ოდნად შენი საკუთარი, ესე იგი, კოსტუკასეული წიწილები გვაჩვენე და ქათმის წიწილები თუნდა სულაც ნუ გამოგვჩვენებ.

გადაგეხვევით ერთადე ცოლქმარსა (ЧИСТЫЙ-ШИЙ ГРУЗИНИЗМЪ—ჯერ ქალი და მეორე კაცი), ძალიან დაგკატნით და დაგლოცავთ შენი ზამზა.

ახლაც იტყვი, ცოტა მომწერა?

მე შემეძლო კიდევ ამომეწერა სხვა წერილებიც. რადგან ნინოსა და დიმიტრის ვრცელი მიწერ-მოწერა ჰქონიათ ერთმანერთთან, მაგრამ ისეც ცხადია ამ წერილებიდან, თუ როგორი განწყობილება ყოფილა მამამთილსა და რძალს შორის.

დიმიტრის ყოველ სიტყვაში ჩასკვნილია ღრმა სიყვარული და პატივისცემა ნინოსადმი. ამგვარი ადამიანის სიყვარულსა და პატივისცემას აქვს თავისთავად გარეშე ყოველისა დიდი მნიშვნელობა და ფასი, რადგანაც დიმიტრი უბრალოდ, დაუმსახურებლად არავის შეიყვარებდა და არავისა სცემდა პატივს, რძალი კი არა ვინც უნდა ყოფილიყო.

დიმიტრი რომ არა სცდებოდა, ეს მისმა რძალმა მთელი თავის ცხოვრებით დაამტკიცა.

დიმიტრი ნინოს მასწავლებელი იყო. დიმიტრისაგან ისწავლა ნინომ სიყვარული სამშობლოსადმი და მას დღეს აქეთ თავის ძაღლონეს და ენერგიას ეს ქალი საზოგადო საქმისადმი სამსახურში ჰხარჯავს.

კოტე და ნინო სხვა და სხვა გზით ემსახურებიან მიზანს—სამშობლო ქვეყნის აყვავებას.

*) ლოკას დიმიტრი უძახდა თავის ქალს ელეგეს.

საზოგადო საქმეებს გარდა ნინო მწერლობაშიც იღებს დიდ მონაწილეობას.

1895 წლიდან მას აქვს დაწერილი რამდენიმე სურათი—ზოგი ორიგინალური, ზოგიც ნათარგმნი რუსულიდან და ფრანგულიდან. აქვს დაწერილი სხვა და სხვა საკითხებზე პუბლიცისტური შინაარსის წერილები. გადმოთარგმნა რომანი „სპარტაკი“, პიესა „სპარტაკი“, ფრანკოს მოთხრობა „ნაძირალნი“, პიესები: „ავი სენი“, „ახირებულთა“, „ღონპიეტრო დე კარუზო“, „წერილი“ და სხვ.

მთარგმნელისათვის დიდათ საჭიროა იცოდეს, თუ რა უნდა მიაწოდოს, რითი უნდა დააინტერესოს მკითხველი. ნინოს რომ ეს კარგათა ჰქონდა გათვალისწინებული, სხვათა შორის, სპარტაკის გამოცემით დაამტკიცა. ამ წიგნმა დიდი აღტაცება გამოიწვია მუშათა შორის და მათს გათვითცნობიერებას დიდი სამსახური გაუწია.

აი როგორის წერილით მომართეს ნინოს მუშებმა ამ წიგნის გადათარგმნისა და გამოცემის გამო.

ქ-ნო ნინო ყიფიანისა!

თქვენ მიერ ნათარგმნი ისტორიული რომანის სპარტაკის წაკითხვამ დიდათ აღტაცებაში მოგვიყვანა. თუმცა დიდათ ვცდილობდით ჩვენი გულჩვილობა დაგვეფარა, მაგრამ ამოდ, წმინდა გრძნობამ თავისი გაიტანა და ბევრი ცრემლი გადმოგვცვივდა ჩვენდა უნებურად თვალთავან. რადგანაც უკანასკნელს გულის სიღრმემდის ჩავგწვდა აღტაცებით გრძნობანი სპარტაკის მოქმედებით გამოწვეულნი და იქ მოეცნო წყლულს მალამოდ.

ნუთუ ჯიჯვანობის ნაკურთხი კალამი ისე ხელფარულად აგვიწერდა ორა სათსის წლის წინეთ მომხდარის ამბავს, რომ დღესაც ასე განსხვავებულს და სკულისხმიერა გაკვე-

თილს წარმოგვიდგენდა? თავისუფლად შევადგინა ვსთქვათ, რომ დღესაც ზედ გამოგრილს გაკვეთილს შეადგენს სპარტაკის სიყვარული ჩაგრულთა ძმებისათვის... ჩვენს თავს მოვალეთ ვრანხო, რომ საზოგადოთ ყოველს ჭეშმარიტს მოდგაწეს ღირსეული მადლობა გამოეცხადოს. ამისათვის მოგმართავთ თქვენ ქართველნი მუშა-მკითხველნი, ვინც კი წავითხეთ დიდის მადლობით მაგ თქვენის დადას შრამისათვის, რადგანაც არ დაზოგეთ არც ნივთიერი და არც გონებრივი ქმნება ამ ძვირფასი განძისათვის, რომელიც გაჭნადეთ ყოველი ქართველი მკითხველისათვის ხელმისაწვდომი, თქვენის ნიჭით, დაუნაკელის შრამით და მშვენიერი მშობლიურის ენით. ამისათვის ვურჩევთ ყველა ქართველ მკითხველს, რომ უეჭველად წავითხოს, რადგანაც მასში ნახავს ბევრს საგულისხმიერა ამბავს, რომელიც გამოგრილთა დღევანდელ ჩვენს ცხოვრებისათვის, რომ დღესაც იგივე მინდა, დღესაც ერთი ბატონია, მეორე კი მინდა დღესაც ერთი მეორის შრამის ნაყოფზედ ბატონობს და სხვა... მხალხლ რასაკვირველია იმ განსხვავებით, რომ დღეს სხვა ფორმებშია გახვეული. იმუდა, რომ ყველა ჩვენი მკითხველი ღირსეულად დააფასებს თქვენს შრამს და ვისურვებთ, რომ თქვენებ სხვანიც აღმოჩენილიყვნენ და თქვენის მამამით სამსახური გაეწიეთ ერისათვის.

დაუშთებით თქვენი ზატვიისმცემელნი რკინის გზის სახელმწიფო ხელმწიფები ვინა ჭაბჭავაძე და სხვანი.

მუშებისაგან ამგვარი შინაარსის წერილის მიღება და ასეთი მადლობის დამსახურება დიდი განძია საზოგადო მოღვაწისა და მწერლისათვის.

ზაფხულობით ნინო აგროვებდა ქვიშხეთში სცენის მოყვარეებს, რეპერტიციებს მართავდა თავის სახლში, მოამზადებდა

პიესებს და შემდეგ მართავდა წარმოდგენებს ქვიშხეთში, ხაშურში, სურამში, ბორჯომში. შემდეგ და შემდეგ საზაფხულო წარმოდგენებისათვის ნინო ჩვენს მსახიობებსაც მიიწვევდა ხოლმე.

წმინდა შემოსავლიდან ნინო დახმარებას უწევდა ღარიბ მოწაფეებს, სტუდენტებს, სოფლის მასწავლებლებს და წერაკითხვის საზოგადოებას.

ამგვარად მიმდინარეობდა აღნიშნულ ალაგებში ზაფხულობით წარმოდგენების მართვის საქმე ნინოს მეთაურობით, სანამ სურამში არ დაარსდა ამ რამდენისამე წლის წინეთ დრამატიული საზოგადოება.

თბილისშიაც ნინოს ბევრჯერ გაუმართავს წარმოდგენები მსახიობების სასარგებლოდ.

თაილ-აზნაურობას ხშირად გამოუღია ფული ჩვენი თეატრისთვის. ამ საქმეში ნინოსაც წალი მიუძღვის, რადგანაც მისი თხოვნით ბევრჯერ მიუცია გუბერნიის მარშალს თეატრისათვის ათას მანეთობილი.

დიდი დახმარება გაუწევია ქ-ნ ნინოს წერაკითხვის საზოგადოებისათვის. მან დაარსა ფულების შესაკრებად ყულაბები და ამ საქმის მოსაწესრიგებლად დიდი შრომა და ენერჯია დაუხარჯავს. ჩვენ არისტოკრატ ქალებს დაურიგებ ყულაბი, მიმართა ყველას ცალკე მოწოდებით და „მატიცის“ ნომრებით. უხსნიდა ყველას ამ საქმის დიდმნიშვნელობას და ამგვარის

მეცადინეობით ჩვენი ქალების საზოგადოებას საქმისადმი გულგრილობის მაგარი კედელი შეანგრია. პირველ ხანებში რამდენიმე ასი თუმანი შეგროვდა ამ ყულაბების შემწეობით, მაგრამ შემდეგ და შემდეგ საქმე თანდათან შეფერხდა და ბოლოს სრულებით ჩაიფუშა.

ნინომ შესწირა წერაკითხვის საზოგადოებას 800 ცალი „სპარტაკი“ ნახევარ ფასში და აგრეთვე 600 კვადრ. საქმის სააგარაკო ადგილი.

დიდი შრომა დასჭირდა ნინოს სხვა ჩვენ მოღვაწე ქალებთან ერთად ილიას ფონდის ქალთა წრის დასაარსებლად როგორც თბილისში, ისე სხვა ქალაქებშიც.

რაფიელის, აკაკის, ეკ. გაბაშვილის, საფაროვი-აბაშიძის იუბილეებზე ქალების წერმომადგენლად იყო ხოლმე ნინო და ყოველთვის გრძნობით და შინაარსით სავსე სიტყვა წარმოუთქვამს.

ნინოს უნდა ვუმაღლოდეთ, რომ განსვენებულმა არჩილ-ჯორჯაძემ დასწერა დიმიტრი ყიფიანის სატუცხოვო ბიოგრაფია, რომელიც სამწუხაროდ დღესაც არ არის ცალკე წიგნად გამოსული.

ყოველგვარი მასალა ნინომ დაუმზადა არჩილს, თორემ ვინ იცის, როდის ველირსებოდით ამ დიდებული ქართველის ბიოგრაფიას.

ივ. გომართელი.

შინაური მიმოხილვა

საჭიროა განვახორციელოთ 1914 წლ. ჰირველი ივლისის კანონი

წასული 1914 წლის, ივლისის ჰირველს რიცხვს, გამოიცა კანონი რუსეთის კერძო სასწავლებლებისათვის, რომელსაც დიდი მნიშვნელობა აქვს არა-რუს ერდგებათა მომავლისათვის. იგი ნებას აძლევს კერძო სასწავლებელთა დამფუძნებლებს მოწაფეთა საშემობლო ენაზე აწარმოონ სწავლა-განათლება და ამასთანავე მოუზოონ კიდევ კურს-დამთავრებულთ ამ სასწავლებლებში იმისთანავე უფლება, რა უფლებაც ეძლევათ სახანო სასწავლებლის მოწაფეთა, უკეთუ მომზადება მათი აკადემიკოსებს მმართველობის ზრდა-გრძობის მოთხოვნილებას და გაშეცდასაც დაიჭერენ რუსულს ენაზე მთავრობის წარმომადგენელის თანდასწრებით. ამ კანონით სავალდებულოა მხოლოდ ის, რომ რუსული ენა ასწავლონ კერძო სასწავლებლებში და რუსულს ენაზე გეოგრაფია რუსეთისა, რუსეთის ისტორია და რუსული ლიტერატურა. მათ გარდა სხვა რა საგნები უნდა ასწავლებოდეს, ამის უფლებაც დამფუძნებელთა აქვთ მიიჭიბული.

რამდენად სასიკეთოა მოსწავლეთათვის, როდესაც იგინი საშემობლო ენის საშუალებით იწვრთნებიან გონებრივად და ზნეობრივად, ეს უკვე ცნობილია მრავალთათვის. მაგრამ ამ ჟამად, როდესაც ხსენებული კანონის ძალით შესაძლოა ამ ჭეშმარიტების გატარება ცხოვრებაში, საჭიროდ მიმაჩნია მოკლედ მაინც განვმარტო საგანი, რომ ფრთხილად, ცნობიერად მოვექცეთ მას მომავალს წდიურს კრებაზე მათში.

ადამიანის სულიერი განვითარება უმთავრესად იმაზე არის დამოკიდებული, თუ რას

იძენს იგი გარემომცველ ბუნებისაგან და იმ ზირთაგან რომელნიც მას გარს არტუიან. შთაბეჭდილებანი ცხადნი, მოკლებულნი ბუნდოვანობას, აძლევენ მას სწორ შეგნებას გარეშე საგნებზე და ამდიდრებენ მის სულიერ საღაროს საღას ცოდნითა, რომელიც არის საუკეთესო იარაღი ცხოვრების ველზე საბრძოლველად. სულიერ ძალთა მოქმედებაში დიდი მნიშვნელობა აქვს იმ ზირთებს, რომელთა შორის სწარმოებს შთაბეჭდილებათა გარდაცემა ადამიანის გონებაში. შთაბეჭდილებანი ეფვის სისწრაფით იქცევიან ხოლმე შეგნებად, მაგრამ თუ იგინი მოკლებულნი არიან სიცხადეს და გაურკვეველნი არიან იმ ზირისათვის, რომელიც ექვემდებარება მათს მოქმედებას, მაშინ შთაბეჭდილებათა გარდაქმნა შეგნებად ძნელდება ხოლმე, გვიანდება და იძლევა ბუნდოვანს ცნობას, სუსტად დამყარებულს ცოდნას. ამ შემთხვევაში აზრდებობა ადამიანისა სწარმოებს სუსტად და გონებრივ-ზნეობრივი განვითარება მისი დაბრკალებულია. რაგინდ ცხადი იუოს შთაბეჭდილება გარემოცულობისა, რაც უნდა თვალსაჩინო იუოს ყოველივე, რაც იცა ჭქმნის ჩვენზე შთაბეჭდილებას, იგი უნდა, ე. ი. თუ გაშუქებული არ არის სიტუვით, შეუძლებელია შეგნებული იქნას ცხადად და საფუძვლიანად. შეგნება—აზრდობად და სიტუვას განუერვლნი არიან ერთმანეთთან. შეგნება ეძებს სიტუვას, რომ მიიღოს მასში გამოსატულობა, იგი, ასე ვსთქვათ, ჭქმნის სიტუვას, ხოლო სიტუვას თავის მხრით განამტკიცებს გონების მიერ შექმნილ ცნებათა და აკრავებს მათ ადამიანის სულის საღაროში. ცნებანი ერთგვარად

დალაგებულნი და ღოდოკურად დაკავშირებულნი ერთმანეთშია, შეადგენენ ცოდნას. თანდათანობითი შეთვისება ბავშვის მიერ ენის იგივე თანდათანობითი განვითარება არის მისის სულისა და შექენა მის მიერ სხვადასხვა გვარის ცოდნისა.

ასე ბუნებრივად მიმდინარეობს ხელმე სამშობლად ენის საშუალებით განვითარება ბავშვის სასკოლო სასკამდის. შემდგომ, როდესაც იგი სკოლაში მიეხარება, თუ იქაც სწავლა-აღზრდა იმავე ენაზე სწარმოებს, განვითარება მისი იქნება გაცრძელებას წინა განვითარებისა და მისი სუდიერი ზრდა სკოლაშიაც ბუნების წესის თანახმად სწარმოებს ძადაუტანებლად, თავისუფლად; ბუნებრივად იფურცქნებთან შემოქმედებითი ძალები სულით, ვითარდებიან და მზადდებიან, რომ თავის დროს განხორციელებულ იქნან ამა თუ ცოდნაში, ამა თუ იმ მეცნიერებაში ანუ ხელოვნებაში. პირიქით, როდესაც ბავშვი უცხო ენაზე იწეებს სკოლაში სწავლას, იგი მაშინვე სწევეტს აკნიდან დაწეებულს ბუნებრივს ზრდას სულისას. ამ შემთხვევაში სუდიერი განვითარების გოკრებმა, რომელთაც იწეეს გაფურცქნა ღჯანის თბილ და მთაღურსე ატმოსფეროში, მაგრამ ჯერ კიდევ ვერ მოუსწრაოთ საგნებით გარდაქვევა უვაილებად და ნყოფად, უნდა შეახრონ თავის აღფავების ზრცცესი; იგინი უნდა დასუსტდნენ, დასტენენ, რადგან სასტიკად ჭხვდება მათ სუსხი უცხო ენისა, რომელთაც უმასზინძლებიან ხელმე მოსწავლეს სკოლაში შესვლით სათანავე. ამისთანა პირობათა შორის ცხად შთაბეჭდილებათა მიღება, გარდაქმნა მათი შეგნებად და ამასთან შეერთებული აზროვნება დაბრკოლებულია, უცხო ენაზე სწავლის დროს იმისთანა ფორმებში, იმისთანა სიტუვებში უნდა ჩამოსახსნა ბავშვმა თავის შეგნება, თავის აზრები, რომელთაღმი მას არავითარი შთამომავლობითი მიდრეკილობა არ

აქვს, ეს არის ამჟამად უუდილესი მოხესთგანი, რომელიც აბრკოლებს ქართულ ენათა განვითარებას და წარმატებას სწავლაში. ამისთანა გზადანშულობა სუდიერად აკნიებს აღამინს, აღატაკებს მის გონების საღაროს. შემოქმედებითი ნიჭი მისი სწეუნდება. ამ მიღგამარებაში გარემოცულობის სხვადასხვა მოფლენანი და საგნები ხაღისს ვერ იწევენ მოსწავლეებში; აზროვნობა მათი ამის გამოსდუნდება, ჭზანტდება და იწეება სიზარმაცე — მიზეზი მრავლის ნაწეულღჯანობისა, გონებრივისა და ზნეობრივისა. შრომის მოფვაკრების უქონლობა სხვადასხვა კეთიღმისწრაფებათა — უოველივე ეს უმეტეს ნაწილად არის შედეგი მისი, რომ შესწევა ბუნებრივი ზრდა სულის ძალების, — რომ ეს ძალები დასუსტდნენ, დაჭკარტეს მათ სიმახვილედ და ენერგია.

თუ გვინდა მომავალში მინც განვითავისუფლდეთ ამ დიდმინიშნელღჯან ნაკლთავან (ამის არ ნღამა გი უარყოფა იქნებოდა თავისთავისა) აუცილებლად საჭიროა ჩვენი შვილების სწავლა-განათლების საქმე მოწეობილ იქნას სამშობლო ენაზე. უოველს ეჭვს გარეშეა, რომ სკოლა სამშობლო ენისა მისცემს ჩვენ ახლთაობას ბერად უფრო მეტს ცოდნას, ვიდრე ახლა ეძლევა რუსულს ენაზე, და უფრო საფუძღვანს, უფრო მტკიცეს. თვით სული ენისა და რუსული ლიტერატურის შესწავლა მაშინ კიდევ უფრო მიმზიდველი და უფრო ნყოფიერი იქნება ქრთველ მოსწავლეთათვის, ვინაიდან ფსიხიურ კანცებთან შეთანხმებული სწავლება და თავისუფალი ზრდა სულისა გამოიწევეს მათში მეტს მისწრაფებას საზოგადო ცოდნისადმი და უფრო ენერგიულად აამუშავებს მათ. ბუნებრივი წეურგილი ცოდნისა, რომელიც თან ახლავს წეორ ჰედაგოგიურ საფუძღვებზე აღმეარებულს სწავლას, საუკეთესო თავმდება იქნება მისი, რომ რუსულ ენას კარკად შეისწავლიან.

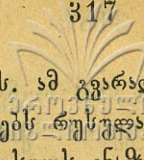

კარდა ამ მოსზრების, რომელიც წარმოადგენს ზოგად პირობას სწავლის უკეთესად დაქეებისათვის, განახლებულს სკოლაში ასალი კანონის მოთხოვნებისათან ერთად ხმა-რებულ უნდა იქნას სპეციალური დონისძიებანიც რუსული ენის შეთვისებისათვის ამ ზომამდის, რომ მოსწავლეთ კინონიერის ენით შექმლეს თავის აზრის სრულად გარდაცემა სხვისათვის რეგორც ზეპირად, ისე წერილობითაც და გიმნაზიის კურსის დასრულების შემდეგ შესძლეს წარმატებით სწავლა რუსეთის უმაღლეს სასწავლებლებში. ამ უმად ხომ რუსული ენის კარგად ცოდნას იმას ეძახიან ჩვენში უკუღმართი ზედაგობები, რადესაც ქართველი ჰქარგავს თავის ენას, ვედარ ახერხებს მასზე ფიქრსა და მსჯელობას; მაგრამ ამისთანა ცოდნა ღმერთმა გვაშორებს.

დამადასტურებელი საბუთი მისი, რომ შესაძლებელია სასიკეთოდ განხორციელდეს ახალი კანონი, შეკვიდიან ვუჩვენოთ თვით რუსეთის ცხოვრებაში, სადაც არა ერთი მაგალითი ყოფილა, რომ რუსეთის ქვეშევრდომ გერმანელებს, რომელთაც სამშობლო ენაზე ჰქონდათ გვილილი გიმნაზიის კურსი, საკმაო მომზადება გამოუჩენიათ და წარმატებით განუგრძვიათ სწავლა რუსეთის მაღალ სასწავლებლებში. ამგვარსავე საბუთს ვხედავთ ჩვენი ახალგაზრდობის ცხოვრებაშიც: ზოგიერთნი მათგანნი სწავლის დამთავრების შემდგომ რუსულს ენაზე აქაურ საშუალო სასწავლებლებში, მიემგზავრებიან ხელმეოხაზღვარკარეთ და ერთის წლის მუშაობის შემდგომ ფრანგულისა ან გერმანულის შესწავლად, რომელთაც ძალიან მცირე ცოდნა გაქვიათ აქედან, შედიან იქ მაღალ სასწავლებლებში და წარმატებით სწავლობენ. ჩემის აზრით ამგვარს სამსახურს გაგვიწევს ჩვენ და კიდევ უკეთესად ქართული გიმნაზიის, ქართულს ენასე აგებულნი. მის მოწაფეთ შეუღარებლად მეტი ცოდნა ექნებათ

რუსულის ენისა, ვიდრე ამ ქართველ ახალგაზრდათ ფრანგულისა და გერმანულისა, რომელნიც რუსეთიდან მიდიან საზღვარკარეთის მაღალ სასწავლებლებში.

მოსალოდნელი წარმატება რუსულის ენის ცოდნისა მიხვეწილ იქნება რამდენისამე სხვადასხვა დონისძიებით: ა) დაწეებული მოსამზადებელი კლასის პირველი განყოფილებიდან (სასწავლო წლის მეორე ნახევარში) ვიდრე გიმნაზიის რვა კლასის დასრულებამდის ყოველს კლასში უნდა იქნეს საკმაო რიცხვი რუსული ენის გაკეთილესისა; ბ) გიმნაზიამ უნდა იქონიოს კარგი ბიბლიოთეკა, რომელშიაც მოიპოვებოდეს ყველა წარჩინებულ რუს მწერალთა თხზულებანი და ყრმათა საკითხავი წიგნები იმდენი, რომ ერთსა და იმავე დროს ერთი და იგივე თხზულება ეძლეოდეს წასაკითხად არა ერთსა და ორს მოწაფეს, არამედ მრავალთა; გ) უნდა იმართებოდეს სასწავლებლთა ხელმძღვანლობის ქვეშ კლდეკტიური კითხვა წიგნებისა გაკეთილესს გარეშე; დ) თვით მოსწავლეებსაც უნდა ევალებოდესთ წიგნების კითხვა შინ იმ პირობით, რომ წაკითხული შეამოწმოს მასწავლებელმა — მოსთხოვოს ხელმეოხა ანგარიში, რა წაკითხეს და რა გაიგეს; ე) თვეში ერთხელ მაინც უნდა იმართებოდეს გიმნაზიაში საშინაო ლიტერატურული სადამა ან დილა, (მოწაფეთა, მასწავლებელთა, გამგეკომიტეტის და მშობელთა წრის საბჭოს წევრთა თანადასწრებით), სადაც მოსწავლეები გვიამბობდნენ ხელმეოხა რუსულად, ზეპირ ან წერილობით, შინაარსს მათ მიერ წაკითხული-სას, ახასიათებდნენ ლიტერატურულ ნაწარმოებთა გმირებს და სხვა; ვ) ჭაბუკათვის მიზიდველსა და ენის ვარჯიშობისათვის ნყოფიერს მუშაობას წარმოადგენს გასამართლები ლიტერატურულ ნაწარმოებთა გმირებისა და ამგვარ მუშაობასაც სახატო ადგილი უნდა დაეთმოს სხვა დონისძიებათა შორის; ზ) ნე-

ბა უნდა ეძლეოდეს მოწაფეთ ხელნაწერი ჟურნალის გამოცემის მასწავლებელთა მეთვალყურეობის ქვეშ; თ) შემდგომად უნდა იქმნას სწავლება ხელსაქმობის ზოგიერთ დარგებისა და ამ დარგებში მუშაობის დროს მოსწავლეებმა უნდა ივარჯიშონ რუსულს ლაზარაკში და სხვ.

ქართული ენა, ერთი უმთავრეს საკანთაჴანი გიმნაზიის კურსისა, უზრუნველყოფილი იქნება მით, რომ მას ჟღეროვანი ადგილი მიეცემა გაკვეთილების რაოდენობით, სწავლება საგნებისა ქართულს ენაზე იქნება და გარდა ამისა მის საფუძვლიანად შესწავლისათვის ხმარებულ იქნება იმკვაროვე ზომები, რუსულის ენისათვის რომ ჩამოვთვალეთ.

რადგანაც საგნების სწავლება სამშობლო ენაზე იქნება, რაიც ბევრად გაუადვილებს მოსწავლეთ სიძნელეს სწავლისას, უეჭველია მთელი გიმნაზიის კურსი თავისუფლად იქნება გავლილი. შვიდს კლასში (მოსამზადებელს კლასს არ ვღებულობ სათვალავში). მაშასადამე, მერვე კლასის დანიშნულება იქნება მხოლოდ განმეორება უველა საგნებისა რუსულს ენაზე. აქ უნდა მივიღოთ მხედველობაში, რომ უფელს საკანს, თვითუფლს მეცნიერებს თავისი სპეციალური ტერმინები აქვს, რომელთა უცოდინარობა რამდენადმე დაბრკოლებს საგნების გაშეორებს მერვე კლასში, მაგრამ ადვილად შესაძლებელია ეს ტერმინები გადაეცეს მოსწავლეთ თვით საგნების სწავლების დროს დაბლა კლასებში ამ გვარად: მას შუმიდგომ, როდესაც მოწაფეები ქართულს ენაზე შეითვისებენ გაკვეთილს შესაფერის ტერმინოლოგიითა და დასკვნით, მასწავლებელს შეუძლიან გარდასცეს მათ, რომ რუსულად ესა და ეს ასე ითქმის, ამ ფორმულითა; მაშასადამე, გარდაცემის მათ მხოლოდ დასკვნა, მხოლოდ კანონი მათემატიკური, ბუნების-მეტეოლოგიური, ფიზიკური და სხვ. ეს ცოტა დროს მოითხოვს და არას

ვანებს ქართულს ენაზე სწავლებას. ამ გვარად ტერმინები ეცოდინებათ მოწაფეებს რუსულადაც და ადარ გაუძნელებათ რუსულს ენაზე გარდამტეჴის ნასწავლისა, როდესაც მას საჭიროება მოითხოვს.

საქმეს რომ შეუდგებოთ და გაიმართება მუშაობა, მაშინ მალე, არა უგვიანეს სამის წლისა, საკმაოდ გამოირკვევა, რამდენად შესაძლებელია გამართლდეს იმედი, რომელსაც ვამყარებთ მერვე კლასზე. თუ დავინახავთ, რომ საჭიროა, შესაძლებელი იქნება კიდევ უფრო გაავადიეროთ დონისძიებანი—1 წლით გავადიდოთ გიმნაზიის კურსი და გავხადოთ იგი ცხრიან წლისად. მაშინ შეგვეძლება ორი წელიწადი მოვახმაროთ რუსულს ენაზე საგნების განმეორებას. ზოგიერთნი რომ ჭიოქრობენ ამ ჟამად სწავლის წარმატებისათვის საჭიროა მოსამზადებელს კლასს მეოთხე განყოფილება მიემატოს, ეს ჩემის აზრით გადაჭარბებულია. შირველი კლასისათვის რომ მომზადდეს ემაწვილი სრულიად საკმაო ამისათვის სამი წელიწადი, და თუ საჭიროება მოითხოვს, უკეთესი იქნება ერთი წელიწადი მიემატოს არა მოსამზადებელს კლასს, არამედ გიმნაზიის კლასებს. მაშინ შესაძლებელი იქნება საგნების უფრო ზომიერად განაწილება კლასებზე და მოსწავლეთათვის ტვირთის შემსუბუქება, რომ ექვს-ექვს საათს არ იხსდნენ სოღმე გაკვეთილებზე შირველსა და მეორე კლასში. უფელს ეჭვსკარეშა, ცხრაწლიანი გიმნაზია იმდენად მოსამზადებს ჭაბუკთ, რომ იგინი თავისუფლად დაიჭერენ გამოცდას რუსულს ენაზე და საგნების ცოდნაც გაცილებით მეტი ექნებათ და უფრო მტკიცე, ვიდრე ახლა. გარდა ამისა სულიერი ძალები კურს თავთავრებულთა ისე რაოდელა იქნებიან მოქანცულნი და ბუნებრივს ენერჯიას მოკლებულნი, როგორც ამ ჟამად.

რაციც შეეება სახელმძღვანელებს სხვა

და სხვა საგნებისათვის, ზოგნი ახლაც მოი-
 ჰოვებთან ქართულს ენაზე და ზოგნი უკვე
 იბეჭდებიან. ამ მხრით დაბრკოლება არავითა-
 რი მოკლის ქართულ ენაზე სწავლებას, ვი-
 ნაიდან ჩვენი ორი ქართული გიმნაზიის
 მასწავლებლები და გიმნაზიებს გარეშე მუო-
 ფნი მტკაღნე ქართულნი შესძლებენ რიგთან
 სახელმძღვანელოთა შედგენას. მასხანადამე,

შესაძლებელია მიმდინარე წლის განკუთვნილ
 დგან თამამად დავადგეთ ახალს გზას და
 დაწეებული მოსამსახურებელი და პირველი
 კლასიდან თანდათანობით განვასრუცილოთ
 ჩვენს ქართულ საშუალო სასწავლებლებში
 წარმოება სწავლა-აღზრდის თანხმად ახლის
 კანონისა.

ალ. ჭიჭინაძე.

ახირებულნი თავისმართლება

(უკანასკნელი მასუნი „შადრევნის“ დირსეულ რედაქციას)

იმას ვსწყინობ: ავნი ავსა
 თვით იქმენ და სხვას-კი სძრახვენ.

დ. გურამიშვილი.

როგორც მოსალოდნელი იყო „შად-
 რევანის“ რედაქციამ ბოლო წერილში
 („შადრევანი“ № 16) საკმაო ეპიტეტე-
 ბით შეგვამკო და ამით ლამობს ჩვენს
 მოთმინებიდან გამოყვანას, მაგრამ ამაშიაც
 სცდება დინჯი და თავდაქერილი რედაქ-
 ცია, რომლისაგან ძაგებით შემკობა უფ-
 რო სასიამოვნოა, ვიდრე ქება-დიდებანი.

ეს დარბაისელი რედაქცია თვისი ქაღა-
 რა და უწვერულთა შემადგენლობით ვერ
 მიმხვდარა, ან არ უნდა მიხვდეს, რომ
 მან შეცდომა ჩაიდინა, როცა ბ-ნი პ. ჯა-
 ფარიძის საღ აზროვნებას მოკლებული
 წერილები დასტამბა განსვენებულის იაკობ
 გოგებაშვილის სახელმძღვანელო წიგნების
 შესახებ და ეს პასკვილი საზოგადო საქ-
 მისათვის საკეთილოდ მიაჩნია. რედაქციას
 ავიწყდება, ან არ უწყის, რა კრიჭაში
 უდგანან ჩვენი განათლების მტერ-მოკე-
 თეები საღ პედაგოგიურს მიმართულებას
 ჩვენს სკოლებში, ავიწყდება მას, რომ
 გოგებაშვილის სახელმძღვანელოები უაღ-

რეს ხარისხით იქმნა მოწონებული, მაგ-
 რამ პოლიტიკან—მოხელეების წყალობით
 1912 წლის ბორჯომის კურსებზე უკანას-
 კნელ ხარისხოვანად მოიხსენიეს და უბი-
 რატესობა წმინდა რუსულ სახელმძღვა-
 ნელოებს დაუთმეს; რედაქცია ანგარიშს
 არ უწევს იმ გარემოებას, რომ ჩვენში
 ჯერ კიდევ არიან მასწავლებელთა შორი-
 საც წაქაძეები, ჯანელიძეები, რომელნიც
 ყურმოჭრილ მონობას იჩენდნენ ტერ-
 გასპარიანცის წინაშე; არიან სანაძეები,
 ჩომახიძეები და გორდაძეები, რომლებიც
 წინადადებით მიზართავდენ ხოლმე სახალ-
 ხო სკოლების დირექტორს—გამოცვალონ
 გოგებაშვილის წიგნები რუსულის შესას-
 წავლოდ და სხვა ავტორის სახელმძღვანე-
 ლო შემოიღონ“ (გაზ. „იმერეთი“). იქ-
 ნება „შადრევანის“ ბრძენმა რედაქციამ
 არ იცის ერთი გარემოება, რომელსაც
 ადგილი ჰქონდა ამ ორი წლის წინად
 ერთს ჩვენებურს საოსტატო სემინარიაში,
 სადაც მიწვეულნი იყვნენ სახალხო სკო-

ლების დირექტორ-ინსპექტორები ბორჯომის კრების დადგენილების თანახმად საერთოდ შეთანხმებით მუშაობის შესახებ და სადაც აღძრული იქმნა საკითხი რუსული ენის სწავლებისა და სახელმძღვანელოების შესახებაც. როცა სემინარიის დირექტორი და შთელი კორპორაცია ერთხმად მხარს უჭერდნენ 81 წლის სასწავლო გეგმას და გოგებაშვილის სახელმძღვანელოებს, დირექტორ-ინსპექტორები სულ სხვას გაიძახოდნენ, ოქმზე ხელიც არ მოაწერეს და განაცხადეს ჩვენს აზრს ჩვენვე წარვუდგენთ მზრუნველსაო. ყველა ეს ფაქტია, საერთო სურათია იმისი, თუ როგორ უყურებენ სასწავლო მთავრობის მოხელეები და ზოგიერთი ყურმოჭრილი ყმა მასწავლებლები გოგებაშვილის სახელმძღვანელოებს. და ახლა მკითხველმა განსაჯოს: თუ რამდენად ხელსაყრელია საზოგადოებისათვის ქართველი კაცის მიერ ქართულ გაზეთში დაბეჭდილი ყოველ სიმართლეს მოკლებული წერილები გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების შესახებ, რომელსაც ჩვენი მტერმოყვარენი, როცა დასჭირდებათ, მშვენიერ იარაღად გამოიყენებენ ჩვენი სკოლების საწინააღმდეგოთ, ხოლო ამ თავის მოსაკლავ იარაღის ბრმა მიმცემია „შადრევანის“ რედაქცია, რომელიც ამ დაფარულ აზრს წარბეჭდულად ქვეყნის საკეთილდღეოდაც ასაღებს და ბ-ნ პ. ჯაფარიძეს ექომაგება, ფერი ფერსა, მადლი ღმერთსაო. „შადრევანის“ რედაქცია რომ სრულიად ობიექტიურად არ მსჯელობს და იგი ჯაფარიძესავით შორს გამჭვრეტელობას მოკლებული, მეტის-მეტს წინდაუხედველობას იჩენს, ეს ცხადია.

რედაქციამ საგვებით ვერ გაამართლა დანაპირები—ჩვენს აზრს ჯაფარიძის წერილების გამო ცალკე გამოვსთქვამთო,

მან ჯაფარიძის საწინააღმდეგოდ მოკლულ გაიმეორა მხოლოდ ზოგი ჩვენი ნათქვამი და მერე სამარცხვინოდ ჯაფარიძის ვეკილობაც-კი იკისრა.

ჩვენ არ შევხებხვართ ბ-ნი პ. ჯაფარიძის აზრს „დედა-ენა“ და „ბუნების კარი“-ს შესახებ. რედაქციასაც, როგორც უწყით, თავი არ შეუწყუბებია ემხილა თავისი თანამშრომელი, რომ განსვენებული გოგებაშვილი არც კლერიკალი იყო და არც მუშების ინტერესების მოწინააღმდეგე, რასაც შემდეგ დავინახავთ უფრო ვრცელს წერილში. ამ მტკნარ ცილისწამებას „შადრევანის“ რედაქცია ხელს აფარებს და უნდა ვიფიქროთ იზიარებს კიდევ. დიაღ, ასეთია „შადრევანის“ რედაქციის „რიგიანობა“, იგი რიხიანად გაიძახის „დასაგმობი ღირსეულად დავგმეთო“ და იმას კი არ დაგიღვესთ თუ, მართლა რა ღირსებისაა ეს გმობა და რამდენად სამართლიანია.

რედაქცია გვეკითხება, დაგვისახელოთ ვის ვუთხარით უარი წერილის დაბეჭდვაზეო. ჰკითხეთ, ბატონებო, გერასიმე იმნაიშვილს, რომელიც თვისი ბაგით აღიარებს თქვენს სამართლიანობას „სახალხო ფურცელში“ და ის მოგახსენებს, თუ რა მიზეზით არ დაუსტამბეთ მას წერილი საკამათო საკითხის შესახებ. მაშ ფაქტი ყოფილა, თქვენ-კი უარობთ. ესეც უეჭველად თქვენს „რიგიანობას“ შეადგენს.

„რედაქცია ეკამათება ბ. ჯაფარიძეს და მასთან თქვენც სწორუპოვარო პედაგოგო. რად ჭავიწყდებათ“-ო. რიხიანად ბრძანებს ჩვენი მოკამათე. გამოიცანით! სანაძლეო გერგებათ, განა მკითხველისთვის საიღუმლოა, რომ მეკამათებით, არა, მხოლოდ საარაკო ის არის, რომ ბ-ნმა პ. ჯაფარიძემ ბლაგვი იარაღი მოგიტანათ, თქვენ ამ იარაღს პირი მოუწყვეთ და

მტერს მიაჩნით ხელში, შემდეგ ბლავგ იარაღის მომტანს შეეკამათეთ და ამას „რიგიანობას“ ეძახით. ეს თუ „რიგიანობა“, ურიგობა რაღას უნდა ვუწოდოთ, არ ვიცი.

რაღაც განსაკუთრებული ტვინი უნდა ჰქონდეს ადამიანს, რომ ჩემი ოდესმე ნათქვამიდან ან ნაწერებიდან ასეთი დასკვნა გამოიტანოს: „ვისაც რამე დაუწერია გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების შესახებ სიცრუით სავსე ყოფილა“. და ამ გვარი დასკვნა ბრძენ რედაქციას ჩემი შემდეგი სიტყვებიდან გამოჰყავს, რომელიც აწმყოს ეხება და რედაქციას-კი შეცვლილად მოჰყავს. ესეც „რიგიანობა“. აი ჩემი სიტყვები: „ისეთები-კი, ვინც სიცრუით სავსე წერილებით ცდილობენ განსვენებულის გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების განქიქვას და პედაგოგიური საკითხიც ჩინურ ანბანად ეჩვენებათ, კარგს ვერას შესძენენ ჩვენს საპედაგოგიო მწერლობას“ („განათლება“ № 3, გვ. 235), განა აქედან შეიძლება შემოთ მოყვანილი დასკვნის გამოტანა! მკითხველი უეჭველია ჩემი სიტყვებიდან მიხვდება, რომ აქ სახეში გვყავს ბ-ნი პ. ჯაფარიძე და „შადრევანის“ მთელი რედაქცია, რომელიც ისეთს საგანს ებლაუტება, რომლის ავანჩავეანისა არა ვაგებია რა.

ვინც ჩვენს საპედაგოგიო მწერლობას ოდნავად მაინც იცნობს, დარწმუნებული უნდა იყვეს, რომ გონიერ კრიტიკას და არა ჯაფარიძისებურს, ხელი შეუწყვია გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების თანდათან გაუმჯობაში, რაც თქვენს უმორჩილეს მონას არა ერთხელ აღუნიშნავს.

„შადრევანის“ რედაქციას რომ საძუფრეს წყევლებითა და გონება აბნეულად მსჯელობს, ეს მისი „რიგიანობა“ ყველაფერში ში სჩანს. მე ვეუბნებოდი რედაქციას,

რომ ჩემს საკამათო წერილებში, თუ როგორია გოგებაშვილის მეთოდი, არამითქვამს რა მეთქი და მომყავდა ჩემივე სიტყვები, რომლის დამახინჯებას გვწამებს და გვითითებს. „განათლებაში“ ქვემოთ აი რა სწერიაო: „სისტემა და მეთოდი უსათუოდ გოგებაშვილის უნდა დარჩეს, უამისოდ შედგენილს, თუ შესწორებულს სახელმძღვანელოს განსვენებულის სახელი არ ერქმევა“ („განათლება“ № 2 გვ. 156) ამის შემდეგო, ბრძანებს რედაქცია „ჰქონდა თუ არა უფლება რედაქციას ეთქვა: „ზოცვაძე გვასწავლის თუ როგორია ი. გოგებაშვილის მეთოდი და ვისი მეთოდით უნდა გასწორდეს ხსენებული წიგნებიო“ („შადრევანი“ № 12). რას იტყვიოთ ამაზე? განა ვადამახინჯება არაა თქვენივე აზრისა? („შადრევანი“ № 16).

განა ამ ჩემი სიტყვები შეიძლება სთქვას ვინმემ, რომ მე „შადრევანის“ რედაქციას ვასწავლიდე, თუ როგორია გოგებაშვილის მეთოდი. არა, ბატონებო, ტყუილად ატანთ ჭკუას ძალას, თუ ასეთს უბრალო აზრს, თქვენივე ჭკუა-გონებით ვერ მიმხვდარხართ, შეეკითხებოდით მაინც ვისმე. ჩვენი კამათის მთავარი საგანი განსვენებული ი. გოგებაშვილის სახელმძღვანელოების შესწორება იყო. თუ ამ სახელმძღვანელოებში შესცვლით სისტემას და საზოგადოთ მეთოდს, რომელსაც ავტორი ადგას და რომელიც სახელმძღვანელოს სულს შეადგენს, თვით ავტორის მიერ შთაბერილს, მაშინ თქვენ ასეთს შეცვლილს წიგნში სპობთ ავტორას სულს, მაშასადამე ასეთ წიგნსაც ვერ ვუწოდებთ გოგებაშვილის სახელს და სხვა, განა ეს ქვეშარიტება არ არის?! მეთოდი, მოგესვენებათ, ბევრნაირია, სახელმძღვანელო წიგნების ავტორებიც სხვა და სხვა მეთოდს ატარებენ თავიანთ სახელმძღვანელოებში.

შეიძლება გოგებაშვილის მეთოდი უვარგისი იყოს, ან ყველაზე უკეთესიც, მაგრამ ამის შესახებ განა მითქვამს რამე ამ საკმათო წერილებში და ან მისწავლებია „შადრევანის“ რედაქციისათვის, თუ როგორია გოგებაშვილის მეთოდი!?. აქ არა თუ აზრის გადამახინჯებაა, არამედ შეუგნებლობა თვით რედაქციისა, რომელსაც მარტივი აზრის გაგებაც-კი უჭირს ხოლმე.

„რუსკოე სლოვოს“ შესახებ ბ-ნი პ. ჯაფარიძის პირველი წერილი „შადრევანის“ № 4-ში დაიბეჭდა, გაზეთი ორშაბათობით გამოდის, მაშასადამე ასეთი გაზეთი კვირაობით უნდა იბეჭდებოდეს; მე-კი გასაფრთხილებელი წერილი რედაქციას მივსწერე შუა კვირაში ე. ი. იმ დღს, როცა ჯაფარიძეს მასალაც-კი არ ექნებოდა მიტანილი. მაშასადამე რედაქციას წინდაწინვე ეცოდინებოდა ჩემი წერილის აზრი, რომელიც „შადრევანის“ № 5-ში დასტამბა, მაგრამ სად „შადრევანის“ რედაქცია და სად ჩემ მიერ გაფრთხილება, როცა ბრძენ რედაქციას პედაგოგიურს საკითხებშია-კი თავისი თავი უცოდველად მიაჩნია. მაგრამ მკითხველი ადვილად მიხვდება, თუ რა ჯურის პედაგოგები სხედან „შადრევანის“ რედაქციაში და რაგვარ დაკნინებამდის მისულან ეს ვაჟბატონები.

როცა „შადრევანის“ რედაქციასთან გვეკონდა კამათი, საჭირო იყო წერილიდან იმ ადგილის მოყვანა, რომელიც

მხოლოდ რედაქციას ეხებოდა, სწორედ ის ადგილებიც ვვაქვს მოყვანილი („განათლება“ № 3 გვ. 237), „შადრევანის“ რედაქციას-კი მოჰყავს ისიც, რაც ჯაფარიძესაც ეხება, ადარებს ერთმანეთს და გამარჯვებულ მამლაყინწასავით გაჰყივის: „ბოცვაძე თავის წერილებს ამახინჯებს, სხვისას დაინდობსო?“ მოდით და ელაპარაკეთ ამისთანა დარბაისელ ხალხს, რომელიც სხვის თვალში ბეწვსა ხედავს და თავის თვალში-კი დვირესაც ვერ ამჩნევს.

დასასრულ ჩემის მხრით ვსპობ ყოველგვარ კამათს „შადრევანის“ რედაქციასთან, ჩემის აზრით საკმარისად გამორკვეულია რედაქციის ფიზიონომია და მისი ავლა-დიდება პედაგოგიურს საკითხებში და პოლემიკურ „რიგიანობაში“. „არ გათეთრდება ყორანი, რაგინდ რომ ხეხო ქვიშითაო“, ამბობს ხალხური სიბრძნე და მართალიც არის, რამდენიც უნდა ამხილო „შადრევანის“ რედაქცია, ის მაინც მოწლილ წისქვილსავით თავისას გაიძახის. განა ამ სახელოვანმა რედაქციამ რაიმე ახალი შუქი შეიტანა საპოლემიკო საკითხში, განა თუნდ ბისტად მაინც ღირს ის დუბჭირი მოსაზრებანი, რომელნიც მან გამოსთქვა?!

შემდეგ წერილში შევეხებით ბ-ნი ჯაფარიძის კრიტიკის მეორე ნაწილს და პასუხს მივუძღვნით მისსავე „უკანასკნელს“ პასუხზედაც.

ლ. ბოცვაძე.

† ნიკო ლომოური

(ნაქრძლძი)

სპრილის 17-ს მცირე ხნის ავადმყოფობის შემდეგ ქ. გორში გარდაიცვალა ჩვენი ნიჭიერი მწერალი, სახალხო მასწავლებელთა აღმზრდელი--მასწავლებელი, ქართული ენის დიდი მოამაგე და მოჭირნახულე, ტკბილი მოუბარი, უმწიკვლო ადამიანი, საზოგადო მოღვაწე და ჩინებული მამულიშვილი ნიკო ლომოური. მისმა უდროოდ გარდაცვალებამ მეტად დაალონა, როგორც ყველა მისი ნაცნობ-მეგობრები,

ნამოწაფარნი, აგრეთვე ყველა შეგნებული ქართველი, რომელსაც-კი ცოტად მაინც უღვივის გულში მამულიშვილური გრძნობა, რადგანაც დანაკლისი დიდია და ამის გამო გლოვა და დაუშრეტელი ცრემლი გულის სიღრმიდან ამომდინარი, ისეთი გულწრფელია, რომელიც შეფერება მართლა ღირსეული მამულიშვილის უდროოდ დაკარგვას.

ნიკო ლომოური.

დიაღ, განსვენებულს ნიკოს ფრიად დიდი ღვაწლი მიუძღვის სამშობლოს წინაშე, როგორც ნიჭიერ მწერალ-ბელეტრისტს და მოზარდ თაობათა ნამდვილ აღმზრდელ-მასწავლებელს. მისს ამაგს ვერავინ დაივიწყებს და რაც დრო გავა,

ნიკოს უკვდავ სახელს უფრო მეტი შარავანდელი მოეფინება.

განსვენებული ნიკო უკანასკნელ დღემდის სამსახურში იყო. მხოლოდ ამ ბოლო დროს, როცა სამსავე შვილს ორ ქალსა და ერთს ვაჟს უმაღლესი სწავლა-განათ-

ლება უკვე დაასრულებინა, ფიქრობდა სამსახურისათვის თავი დაენებებინა, მისცემოდა მყუდროებით ცხოვრებას და მთელი თავისი ნიჭი სამწერლო ასპარეზზე გამოქმედოთ გამოეყენებინა. ბევრი კარგი გეგმა და აზრი უტრიალებდა თავში აწ განსვენებულს, იგი სრულიად მოც-

ლილი, დღიურ ზრუნვას მოკლებული, ბევრს კარგს რასმე შესძენდა კიდევ ჩვენს ღარიბს მწერლობას, მაგრამ უმწეო ბედმა უმზბთლა მასაც, ცივ სამარეში წააღებინა გულს ნადები უკანასკნელი წრფელი აზრები და მით მშობელ ერსაც მდულარე ცრემლი აღვრევინა, ცოლშვილი ძაძით

ქ.ბ.ა

განსვენებული ნიკო ლომოური თავისი ოჯახობით სოფ. არბოში საკუთარ სახლში—სხედან კიბეზე ქვევით ნიკო და მისი უნცროსი ქალი ნინო, ზემოთ მეუღლე ნიკოსი სოფიო ალექსის ასული, ვაჟი იულონი და უფროსი ქალი თამარი.

შემოსა, ბავშვები ააქვითინა. დიად ეს ქვითინი გამოიწვია ნიჭიერის აღმზრდელის დიდებულმა სულმა. მაგრამ არც ქვითინი გვიშველის. დარწმუნებული უნდა ვიყვნეთ, რომ განსვენებული ნიკოს ნაშრომს ქვეყნის მომავლისთვისაც კარგი ნაყოფი მოჰყვება. ყველა წერა-კითხვის მკოდნე ქართველი განისმქვალევა განსვე-

ნებულის ნაწერების აზრით, რომელშიაც მისი სული ტრიალებს. მართალია განსვენებული ამის შემდეგ ვერ აღგვიზრდის ქართველ სახალხო მასწავლებლებს, მამულისა, ერისა და მშობლიურის ენით გატაცებულებს, მაგრამ უკვე აღზრდილები, რომლებიც სამართლიანად ამაყობენ კიდევ ნიკოს სახელით, რომ მათ განგებამ

ნიკო მოუვლინა მასწავლებლად, რომ მათში განსვენებულმა განაღვიძა სიყვარული და გრძნობა მამულიშვილობისა, ქვეყნის საკეთილოდ ისეთსავე ნაზს გრძნობას, სამშობლოსა და დედაენის სიყვარულს შთაუწერგავენ თავიანთ მოწაფეებს, როგორითაც განსვენებული ნიკო და მისი მოწაფეები იყვნენ ერთსულად გამსჭვალულნი. ეს იქნება საუკეთესო ჯილდო და სამარადისო სახსენებელი განსვენებულის სახელისა, რომელსაც შთამომავლობა არაოდეს არ დაივიწყებს და მუდამ პოეტის სიტყვებით მოიგონებს:

„მწიქალა ტკბილა,
მამულის შვილა,
ამაღლდი სუჯით ზეცამდე,
იყავ კურთხეულ,
არ დავიწყებულ
ამიერიდგან უკუნისამდე“.

ღიად, ნუგეზად დეე ის გაგყვეს, ჩვენო ძვირფასო ნიკო, რომ არ დაგვიწყებს შთამომავლობა, ეკლიანი გზა ცხოვრებისა განვლე, მაგრამ ისე აღბეჭდე ნავალი, რომელიც თავის ბრწყინვალე შუქით ერს უნათებს ცხოვრების გზას. საუკუნოდ იყოს შენი ხსენება ძვირფასო და სათაყვანებლო ნიკო!

ნიკოლოზ იოსების ძე ლომოური (მოკლე ბიოგრაფია)

ნიკოლოზ იოსების ძე ლომოური დაიბადა 1852 წელს თებერვლის 19-ს ს. არბოში. ეს სოფელი მდებარეობს შუა ქართლში, კავკასიონის მთის ძირას, დიდი და პატარა ლიხვნების შუა და გადასცქერის ამ უკანასკნელი მდინარის სოფლებითა და ვენახ-ბაღებით სავსე ხეო-

ბასა. ჩრდილოეთით და დასავლეთით სოფელს აკრავს ვრცელი ტრიალი სახნავ-სათესი მიწები, ხოლო სამხრეთის მხრივ ისაზღვრება ვენახებითა და ბაღებით. ზედ შუა სოფელზე მომდინარეობს პაწია ცივი და ანკარა დიცურა, ტოტი პატარა ლიხვისა. ამ ქამად ს. არბოში ირიცხება არა უმეტეს ოც-და-ათი კომლისა, ხოლო სამოცი წლის წინათ, როცა დაიბადა ნიკო, იგი შესდგებოდა სულ ოციოდე კომლი გლეხებისა და ორი კომლი აზნაურიშვილებისაგან. მამა ნიკოსი, იოსები, აქაური ბინადარი მცხოვრებელი იყო, შინაურულად მომზადებული და აქვე მღვდლობდა. დედა—ეფემიაც—არბოელი იყო, გვიმრადის ქალი. როგორც მამას, ისე დედას ჰყავდნენ ნათესავებ-ნათელ მირონნი და ამნაირად მთელი სოფელი მამა იოსების ოჯახთან დაკავშირებული იყო ნათესაური გრძნობითა და ურთიერთობით. მთელი თვისი სიყმაწვილე ნიკომ გაატარა ამ სოფელში მოსიყვარულე ნაცნობ-ნათესავთა შორის, ყოველი გლეხის კარი მისთვის მუდამ ღია იყო და, როცა ამ კარებში შედიოდა, ყველგან ხვდებოდა გულწრფელი სიყვარული და აღერსი. მთელ დღეს და, ხშირად ღამეებსაც, ატარებდა გლეხების ოჯახში თავის ტოლ-ამხანაგებთან. მის წინ პატარაობითვე გადაშლილი იყო მთელი ცხოვრება გლეხკაცის,—მისი ზღაპრები და არაკები, შაირ-ანდაზები და გამოცანები; მისი უმეტრება და ცრუმორწმუნოება, სიღარიბე, ტანჯვა და მწუხარება. პატარა ბავშვის გულზე ყოველივე ეს ცხოველ შთაბეჭდილებას ახდენდა. და ამნაირად ნელნელა და შეუმჩნევლად მზადდებოდა მის სულში ნიადაგი მომავალი ლიტერატურული მოღვაწეობისა. წერა-კითხვა დედისაგან ის-

წავლა. როცა რვა წლისა შესრულდა, იგი გორში ჩაიყვანეს და აქ სასულიერო სასწავლებელში მიაბარეს. ამ დროს მამინდელი ექსარხოსის განკარგულებით მამა იოსებს სამრევლო ჩამოართვეს. უდანაშაულოდ დასჯილმა უწ. სინოდში უჩივლა ექსარხოსს და სამრევლო უკანვე დაიბრუნა, მაგრამ ამ ჩამორთმევასა და დაბრუნების შუა რამდენმამე წელიწადმა განვლო და ამ დროს მამა იოსების კარგა მოზრდილი ოჯახი დიდ სიღარიბეში ჩავარდა. ნიკოს აღზრდა იკისრა მისმა უფროსმა ძმამ, თბ. სასულ. სასწავლებლის მასწავლებელმა ივანე ლომოურმა. ამან თავისთან გადაიყვანა ნიკო თბილისში და ამანვე გაგზავნა, შემდეგ სემინარიის დასრულებისა, რუსეთში უმაღლესი სწავლის მისაღებათ. სასულიერო სასწავლებლის მეოთხე კლასში ნიკო გახდა აწ განსვენებულ იაკობ გოგებაშვილის მოწაფეთ. „მამა მთავარ მათუსალასაც რომ გადავაჭარბო დღე-გრძელობით, მამინაც არ დამავიწყდება იაკობის გაკვეთილების ზე გავლენა და ის ცხოველი შთაბეჭდილება, რომელთაც ახდენდნენ ჩემ სულზე ეს გაკვეთილებიო“, ხშირად იტყოდა ხოლმე აწ განსვენებული ნიკო ლომოური. იაკობის რჩევით ამ დროს მან იწყო კითხვა-შესწავლა ილია ჭავჭავაძის თხზულებათა, რომელთაც დიდი გავლენა მოახდინეს მასზედ. ამ გავლენას ზედ დაერთო შემდეგ ხანებში გლებ უსპენსკის, ნეკრასოვის, ტურგენევის და დობროლიუბოვის ზეგავლენაც და ამ გვარად გამოიჩინა და განმტკიცდა მასში ხალხოსნური მიმართულება (ნაროდნიჩესტვო), რომელსაც დაადგა მოსწავლეობის დროს და მთელს სიცოცხლეში ერთგულად ემსახურებოდა ამ მიმართულების დედა აზრთ. პირველად ლექსებით

იწყო მან წერა. თოთხმეტ-თხუთმეტი წლის იქნებოდა, როდესაც განსვენებულმა სერგეი მესხმა თავის „დროებში“ პირველად დაუბეჭდა პატარა ლექსი— „სიონის ტაძარს“, ამას მიჰყვა მთელი რიგი კორესპონდენციებისა საერთო სათაურით— „ხმა პროვინციიდან“, ამის შემდეგ ჟურნალ „მნათობშიაც“ დაიბეჭდა რამდენიმე მისი ლექსი. სემინარიაში ყოფნის დროს მან დასწერა ისტორიული პოემა „იულონ ბატონიშვილი“ და სთარგმნა ბაირონის ცნობილი პოემა „შილიონის პატიმარი“. ყველა ამ ნაწერებმა ახალგაზრდა მოსწავლე-მწერალს სახელი გაუთქვეს მაშინდელ ქართველ საზოგადოებაში. განსვენებული ნიკო ცხვედაძე და პატივცემული გიორგი იოსელიანი ამ დროს იყვნენ სემინარიაში მის მასწავლებლად; ესენი მფარველობდნენ და ექცეოდნენ მას ნამდვილ მამა-შვილურის გრძობითა.

1875 წელს გაათავა სემინარია და უმაღლესი სწავლის მისაღებათ წავიდა კიევის აკადემიაში. ნიკოს გულით უნდოდა უნივერსიტეტში შესვლა, რათა განეხორციელებინა თვისი დიდი ხნის ნატვრა— ბავშვების ექიმობის შესწავლა, მაგრამ ძველი ენების უცოდინარობამ ფრთები შეაკვეცა მის განზრახვას. სასულიერო აკადემიაში იგი ისტორიულ ფაკულტეტზე ჩაეწერა. აქ, კიევში ყოფნის დროს, ხშირად იბეჭდებოდა ვაზ. „დროებაში“ მისი კორესპონდენციები საერთო სათაურით— „ხმა მონასტრიდან“ (აკადემია მოთავსებული იყო „ძმათა მონასტრის“ სახლებში); აქვე დასწერა თვისი პირველი მოთხრობა „ალი“ და გადმოსთარგმნა მალოროსიულიდან შევჩენკოს პოემა „მუშა ქალი“. 1881 წელს გაათავა აკადემია და, სამშობლოში დაბრუნები-

სას, მიწვეულ იქმნა გამგეთ სათავად-
აზნაურო სასწავლებლისა. ამ დროს და-
სწერა ცნობილი მოთხრობა „პატარა ქა-
ჯანა“. სამი წლის შემდეგ იგი განწესე-
ბულ იქმნა ქართული ენის მასწავლებ-
ლად გორის საოსტატო სემინარიაში,
სადაც მოღვაწეობდა დღევანდლამდე.
ქართულ ენას ასწავლიდა გორის საქა-
ლო გიმნაზიაშიც.

აწ განსვენებული ნიკო ლომოური
ზშირად მონაწილეობას იღებდა საქველ-
მოქმედო საღამოებში, და თავისი ტკი-
ლი წმინდა ქართულით ხიბლავდა მსმე-
ნელთ. განსვენებულის ბლეტრისტული

ნაწერები ეხება გლეხის ყოფა-ცხოვრებას
და მის ჭირ-ვარამს... სასურველია, რომ
განსვენებულის ნაწარმოებნი დროზე გა-
მოიცეს ცალკე ტომებად.

ნიკო ლომოური, როგორც კერძო
ადამიანი, მასწავლებელი და აღმზრდე-
ლი მრავალი უტყუარი ღირსებით ირ-
ჩეოდა სხვებში. ასეთი იშვიათი ადამი-
ნის ცხოვრების მრავალ-გვარ-მხარეს დი-
დი აღმზრდელობითი მნიშვნელობა აქვს
და ჩვენც ნეტარ-ხსენებულ ნიკოს შესა-
ხებ მრავალ მოგონებას დავბეჭდავთ შემ-
დეგშიც.

ლ. ბოცვაძე.

სიჭყვა

გარჯამ გელაგანის ომბრის თავზე, თქმული ფოთის საკათედრო ტაძარში

საღმრთო და წმიდა საქმის შესასრუ-
ლებლად შევკრებილვართ, ძვირფასო
მსმენელნო, ამ წმიდა ალაგს. ჩვენი სურ-
ვილია შეერთებული გულითა და გონე-
ბით აღუვლინოთ ზეციერ მამას მხურვა-
ლე ვედრება, რომ საუკუნო ნეტა-
რება მიმადლოს მან ამ ორმოცი დღის
წინეთ გარდაცვალებულს თავადს ვარლამ
გელოვანს, რომელსაც ეპირა მაღალი
ალაგი ქართველი ერის ერთ-ერთ რწმუ-
ნებულის რუსეთის სახელმწიფოს მეოთხე
სათათბიროში.

თქმა არ უნდა, ასეთივე ლოცვა-ვედ-
რება შესრულდება დღეს დასახელებული
მიცვალებულის სულის საოხად საქართვე-
ლოს სხვა კუთხეებშიაც ნიშნად დაფასე-
ვისა და გულითადი მადლობის გამოხატ-
ვისა ერის მხრივ იმ სახელოვანი შრომი-
სათვის, რომელსაც დაულალავად ეწეოდა

განსვენებული დეპუტატი თავის ამომრჩე-
ველთა საკეთილდღეოთ...

სახელმწიფო სათათბირო ჩვენი დროის
შვილია. იგი წარმოიშვა ჩვენს თვალ
წინაშე. მისი არსებობა გამოიწვიეს რუ-
სეთის სახელმწიფოს ცხოვრების განვითა-
რებისა და წინსვლის გვერდაუქცეველმა
პირობებმა. მეტად სიმპატიური, ნათელი
და დიდი ღირებულობის მოვლენაა ჩვენს
სახელმწიფოში სახელმწიფო სათათბირო.
ამ დაწესებულებამ მოქალაქობრივი უფ-
ლებამოსილობით აღჭურვა იმპერიის
მკვიდრნი, სათათბიროს საშუალებით რუ-
სეთის მცხოვრებლებს გზა გაეხსნათ თა-
ვიანთი გასაჭირი და მწუხარება გულით
მიიტანონ ტავრიდის სასახლეში და იქ,
მაღალი ტრიბუნიდან, დეპუტატების პი-
რით გაბედულად, მოუბრუნებლად და ხმა
მაღლა აცნობონ ყველა ეს საზოგადოებას
და მთავრობას იმისთვის, რომ ამ ხმას

ანგარიში გაუწიონ, ამ განსხვავებას ყურადღება მიაქციონ, ამ მოთხოვნებთან ერთად განხორციელება მიიღოს.

მაღალი და დიდმნიშვნელოვანია, როგორც ხედავთ, სახელმწიფო დეპუტატის მოვალეობა. უმთავრესი ძალა სათათბიროს საქმიანობისა და სახელმწიფო ცხოვრების მოქალაქეთათვის სასიკეთო დონეზე მომართვა-დაყენებისა, უსათუოდ, დეპუტატების პიროვნებაშია. კერძოდ, სახელმწიფოს ამა თუ იმ კუთხის დეპუტატის ღირსებაზეა დამოკიდებული მისი მარწმუნებლების, მისი ამომრჩევლების ბედი და უბედობა. ზოგი დეპუტატი თითქმის ყოველი გამოსვლის შემდეგ იმარჯვებს და ამომრჩეველთა საბედნიეროდ სწარხავს საქმეებს, ზოგი კი ბევრსაც მჭერმეტყველობს და შრომობს, მაგრამ ქარს ბზესავით შორს მიაქვს სივრცეში მისი ნათქვამ-გაკეთებული და არავითარი ხვალი არ რჩება კალოზე მის ამომრჩეველთა ბედიდან ასავსებლად.

ბუნებრიობა, სინამდვილე, რეალობა ყველა საბუთზე საბუთიანია და ყველა მჭერმეტყველებაზე უმკვეთლესია. ჩემი რწმენით და შეხედულებით, ის დეპუტატი გამარჯვებული და ამომრჩეველთა იმედების განმანხორციელებელი, რომელიც საერთოდ იმავე სულიერი ბუნებისაა, როგორისაც მისი ამრჩევლები, ისეთივე რწმენისა და სოფლმხედველობისაა, როგორითაც გამსჭვალულნი არიან მისი მარწმუნებლები, ის დეპუტატი ამრჩეველთათვის სახეირო, რომელიც არა მარტო ღრმად და დიდად ჩახედულია უკანასკნელთა ცხოვრებაში და გულში, თვითონაც ღვიძლი შვილია ამ ცხოვრებისა, თვითონაც პირადათ მატარებელია მისი ერის გულისა, თვითონაც ამომრჩევლებთან ერთად ერთსა და იმავე ჰაერით

მსუნთქავია. სწორი სარკე უმეტესად ბოდ აჩენს შენს სახეს და მხოლოდ მხედველობაა საჭირო, რომ მოიშორო მური, თუ სადმე გცხია იგი, ან გადაისვა საფარცხელი, თუ თმა აბურძღული გაქვს სადმე. ასეთი უტყუარი და ბუნებრივი სარკე უნდა იყოს ამრჩეველთა ჰირ-ვარამისა სათათბიროს დეპუტატი, ასეთი, სიცხადითა და სივრცე-სიგანით უნდა იხატებოდეს, გამოკრთოდეს და თინათინობდეს დეპუტატის პიროვნებაში მისი ამრჩევლების საერთო ფსიხოლოგია და მაშინ ყოველი გამოსვლა მისი გამარჯვებით გადავდება, მაშინ აგრე რიგათ საჭიროც აღარ იქნება მისთვის ცეცხლის მფრქვევი მჭერმეტყველება, მაშინ მისი საქმიანობაც ბარაქიანი იქნება მათთვის, ვისაც იგი წარმოადგენს სათათბიროში.

ქართველი დეპუტატი უნდა იყოს ჩვენი ერის იმ სიმრავლის წარმომადგენელი, რომელსაც უხსოვარი დროიდან დაუქვრია და უჭირავს შავი და კასპიის ზღვათა შუა სივრცეები, რომელიც სცხოვრობდა და დღესაც სცხოვრობს უმთავრესად ხენებულ ზღვათა შუა გაშენებულ დაბასოფლებში, იყო და არის მორწმუნე, ქრისტეს აღმსარებელი, ეკლესიის მოყვარული. ამ სიმრავლეს თითონ დაუწვრია და სწერს თავისი სულის კვეთების ისტორიას. ამ სიმრავლეს თავისი დაკოყიებული ხელებით და მართალი ოფლით მონაგები ოქროს გაღებით მოუქარავს თავისი სამშობლოს პირი ტაძარ-ეკლესიებით, რომლებიც სულზე უძვირფასესია მათთვის, რადგანაც მხოლოდ ტაძრებიდან ესმოდა და ესმის აქამომდე სანუგეშო პატივი: „მფედიტ ჩემდა ყოველნი მამუკანნი და ტვირთ მამეჟნი და მეც განვისვენეთ თქვენ“, ტაძარში მოჰქონდა გულით ყოველი სიმძიმე ცხოვრებისა, ტაძარში, მაცხოვრის

წინაშე, იქარვებდა ყოველგვარ გულის-
წუხილს, ტაძარში იშორებდა და ისუბუ-
ქებდა ცხოვრების ტვირთს, ტაძარში
ჰპოებდა და ჰპოებს მანუგეშებელ სტი-
ქიას, ტაძარში ჰგრძნობდა და ჰგრძნობს
თავის თავს თავისუფლად, ერთეუ-
ლად, ერთად, ნაციად. ასეთია წარსული
და აწინდელი სულიერი მიმართულება
ქართველი ერისა და, ვინც ასეთივე სოფლ-
მხედველობის აღმსარებელი არ არის,
იგი, შეიძლება, ამ ერის სისხლის და
ხორცისა იყოს, მაგრამ ერის სხეულთან
ძარღვებითა და სახსრებით გადამბულ საღ
ნაწილს კი არ წარმოადგენს. ატეისტი,
ქრისტეს უარის მყოფელი, ეკლესიის არ
მცნობი, შეიძლება, ქართველებშია ც გა-
მოერიოს, მაგრამ ასეთი იქნება ქართვე-
ლი ერის მთლიანი ორგანიზმიდან მოტ-
კლეცილი ნატეხი, უბრალო ფურჩი და
ასეთი პიროვნება, რაც უნდა ნიჭიერი,
რაც უნდა მცოდნე იყოს, მაინც ვერას-
ფერის მანქანებით ვერ დაისადგურებს

ერის გულში, ვერასფერს დადებთი ღირ-
სებისას ვერ შესძენს იგი თავის ერს.

ვარლამ გელოვანის სიკვდილს დიდ
დანაკლისად სთვლის თავისთვის მთელი
ქართველობა და ამის გამოა, რომ მწა-
რედ დაჰქვითინებს მის საფლავს. ცხადია,
განსვენებულ დებუტატს თავის მოქმედე-
ბაში უფლია მშობლიო ერის გზით, ცხა-
დია, ერთგვარი და შეთანხმებული ყო-
ფილა დებუტატისა და მისი ამომრჩეველ-
ების მაჯის ცემა, ცხადია, ვარლამ გელო-
ვანის მოქმედებაში საკუთარი გულთნა-
დების განსახიერება დაუნახავს ქართველ
ერს, ამ სიტყვის სწორი მნიშვნელობით
და ამიტომ ნამდვილ ეროვნულად, სარ-
წმუნოებრივად, გამოსთქვამს იგი მისდამი
მადლობას, ეროვნების სათაყვანებელ ზე-
ციერ მამას ავედრებს თავისი კეთილის-
მყოფელის პატიოსან სულის და ღმერთიც
შეისმენს მორწმუნე ერის გულითადს
ლაღადს. ამინ.

ეპისკოპოსი ლეონიდი.

უცხოეთი

ბავშვების აღზრდა იაპონიაში*)

იაპონიას ბავშვების სამოთხეს ეძახიან:
ეს სახელი მართლაც უმიზეზოთ არ დაუ-
რქმევიათ „ამომავალი მზის“ ქვეყნისათ-
ვის. არსად ისე არ შეხარბიან ბავშვის
დაბადებას, როგორც იაპონიაში, არსად
ისეთის სიყვარულით და მზრუნველობით
არ ეპყრობიან ბავშვს, როგორც იაპო-
ნიაში.

ბავშვის დაბადება-ეს თითქმის უმთავ-
რესი მოვლენას იაპონელის ოჯახურ ცხო-
ვრებაში. ამბობენ—იაპონელი ბავშვები
არ სტირიანო—ეს თითქმის მართალიც
არის. თუმცა იქაური ბავშვები არაფრით
არ განსხვავდებიან ან, მაგ. ქართველი
ბავშვებისაგან, მაგრამ იქ ბავშვს არავი-
თარი მიზეზი არა აქვს ტირილისათვის—
მის ყოველგვარ მოთხოვნილებას დაუყო-
ნობლივ უსრულებენ. იქ არ არსებობს

*) ლიტერატურა: А. Н. Всеобщие обуче-
ние Русская школа.

არავითარი დასჯა ბავშვისა, არც ოჯახში არც სკოლაში.

როცა ბავშვი წამოიზრდება—ის საბავშვო ბაღში მიჰყავთ. აქ რასაკვირველია ის დროს მხირულათ ატარებს, ეცნობა სხვა და სხვა სათამაშოებს და სხვ., მაგრამ ამავე დროს აქ ეცნობა ის დისციპლინასაც, აქ გებულობს, რომ მისი „მე“ არ ყოფილა განუსაზღვრელი, რომ სხვასაც ქონია საკუთარი „მე“. ბავშვი ამ ბაღში პირველად ტყობულობს, რომ არსებობს ისეთი მოთხოვნებიანი, რომელთაც მან თავისი „მე“ პირადი სურვილები, უნდა დაუქვემდებაროს. მაგრამ ბავშვი მალე ეგუება ამ კანონებს, და ცოტა ხნის შემდეგ ითვისებს მათ და ხდება ბავშვების საზოგადოების წესრიგის დამცველ წევრად,

მასწავლებელი აღზრდის საქმეში დიდ ავტორიტეტით მიაჩნიათ და მის პოროვნებას ბავშვებზე დიდი გავლენა აქვს. მშობლებიც დიდ პატივსა სცემენ მას და ამგვარსავე მასწავლებლისადმი პატივისცემას უნერგავენ გულში თავიანთ შვილებს... ამ პატივისცემითა და სიყვარულით უნდა აიხსნას ის მოვლენა, რომ ბავშვები ბევრ გლახა ჩვეულებას დაუსჯელათ, მხოლოდ შემჩნევის შემდეგ სტოვებენ.

მასწავლებელსა და მშობლებს შორის იაპონიაში დიდი კავშირი სუფევს; მშობლები ხშირად ეკითხებიან მასწავლებელს თავიანთ ბავშვების შესახებ, სთხოვენ რჩევას და სხვ., და მასწავლებელიც წესიერად და სინიღისიერათ ეკიდება თავის საქმეს. ისინიც ეცნობიან ბავშვთა ცხოვრებას, აძლევენ მათ დარიგებებს დაზრდის მათში მაღალი იდეალებისადმი მისწრაფებას... მასწავლებლის პროფესია იაპონიაში დიდ პატივსაცემია, მასწავლებ-

ლის ცუდ მატერიალურ მდგომარეობაზედ თითქმის სრულიად არ ლაპარაკობენ, რადგანაც ის ამ მხრივ სრულიად უზრუნველყოფილია.

საბავშვო ბაღებში, რომელშიაც ასწავლიან გალობას, სხვა და სხვა სათამაშოებს და ხელსაქმეს, არის აგრეთვე შემოღებული პატრიოტული აღზრდა, ზრდის ბავშვებში გრძობას კანონიერებისას, ზნეობრივი შინაარსის მოთხოვნების საშუალებით, თავაზიანობა, ზრდილობა—აღზრდის დედა ბოძია იაპონიაში. ყოველთამაშში იაპონელმა ბავშვმა უნდა გამოიჩინოს დამარცხებულისადმი მოწყალება... საბავშვო ბაღის გათავების შემდეგ, ბავშვს აძლევენ მოწმობას და ის დასაწყის სკოლაში გადადის. პირველ ხანებში პაწია ქალ-ვაჟები ერთად სწავლობენ, გოგოები მონაწილეობას ლებულობენ ყმაწვილების ყოველ თამაშში. შემდეგში კი მათი გზები იშლებიან: ვაჟებს ამზადებენ თავისუფალ დამოუკიდებელ ცხოვრებისათვის, ხოლო ქალებს—საოჯახოთ, გასათხოვრად. იაპონიაში ყოველი ბავშვი ან მომავალი სალდათია, ან მეზღვაური. ქალიც მომავალი ცოლი, მომავალი მეოჯახე და, რასაკვირველია, იქაური სწავლა აღზრდა სცდილობს განავითაროს ქალსა და ვაჟში ყოველათ უსაჭიროესი თვისებანი.

პირველ წელიწადს პირველ დასაწყის სკოლაში ბავშვს ასწავლიან—დეკლამაციას, ხატვას, ხელით შრომას; ქალებს ქსოვასა და ჭრა კერვას. შემდეგ გადადიან წერაზე. იაპონურ ლექსიკონში რამდენიმე ათასი ასო ითვლება და ამ მხრივ ბედნიერათ უნდა ჩაითვალოს ჩვენებური ბავშვები, რომელთაც შედარებით ძლიერ ცოტა შრომა სჭირდებათ ასოების შესასწავლათ, ამას ისიც უნდა

დაუმატოთ, რომ იაპონური ასო თუ ძლიერ დაკვირვებით არ დასწერე და უბრალო რაიმე განსხვავება იქნა შიგნის უკვე სხვა ასოს ემსგავსება და ხშირად ამით დიდი შეცდომა მოდის მთელ სიტყვაში.

იაპონელი ბავშვები ადრე ღებულობენ მონაწილეობას ოჯახის საქმეებში. გოგო უკვე ჭრა-კერვას ეწევა, ამზადებს საქმელებს და უვლის ყვავილებს. ყვავილების მოვლა—ეს უსაჭიროესი ცოდნაა იაპონელი ქალისათვის.

მაგრამ ყველა იაპონელი ქალი ვერ ეწევა ოჯახურ ცხოვრებას სხვა და სხვა პირობების გამო მრავალი მათგანი მის ე. წ. „საჩაე სახლებში „გეიეშ-ბათ“.

„გეიშას“ ხელობისათვის ბავშვს 3-4 წლიდან ამზადებენ. მათი ცხოვრება ნამდვილი ტანჯვაა ბავშვობაში, შემდეგ კი სიხალისის მონებად უნდა იქნენ, ხოლო ნამდვილი სიმხიარულე და ხალისი მათთვის ძლიერ იშვიათია.

თანამედროვე იაპონიის სწავლა-აღზრდის სისტემა-ნაციონალური დამორაღობის აღზრდისა დამყარებულია 1890 წ. იმპერატორის კანონზე ეს კანონი ყოველ შკოლაში ოთხჯერ იკითხება წელიწადში.

აი მისი ძირითადი ღებულებანი:

„იყავით მორჩილნი თქვენი მშობლებისა; გიყვარდეთ თქვენი ძმები და დები; ცოლქმარნი სცხოვრობდეთ თანხმობასა შინა; იყავით მომჭირნენი, გულკეთილობა და სიქველე თქვენი უნდა ავრცელდებოდეს ყველაზე; როგორც მეგობარი—

იყავით ერთგულნი; ეცადეთ მისწავლოთ ხელოვნებანი და განვითარდეთ გონებრივად და ზნეობრივად; პატივი ეცით კანონებსა და დაიცავით კონსტიტუცია; საჭიროების დროს მედგრათ ემსახურეთ სამშობლოს“.

სწავლა აღზრდის სისტემა ბევრნაირათ იცვლებოდა იაპონიაში; მთავრობას სურდა შემოეღო საუკეთესო სისტემა სწავლა აღზრდისა და აგრეთვე ეს სისტემა ადგილობრივ მოთხოვნილებებსაც უნდა შეთანხმებოდა, ბევრი ცდის შემდეგ შემოიღეს ამერიკული სისტემა თავისუფალი აღზრდისა. მაგრამ თავისუფალი აღზრდის პრინციპი მეტათ რადიკალური აღმოჩნდა იაპონიისთვის, რომელიც ფეოდალურ ხანაზე იყო აღზრდილი. ბოლოს შემოიღეს გერმანული სისტემა, რომელშიაც უფრო მკაცრი დისციპლინაა—ვინემ ამერიკულ სისტემაში.

თუმცა სწავლა-აღზრდის საქმე იაპონიაში ჯერ კიდევ ვერ განთავისუფლებულა ფეოდალური ხნის ჩვეულებათაგან, მაგრამ იქაური სახალხო განათლების სამინისტრო გაბედული ნაბიჯით მიდის ამერიკული სისტემის განხორციელებისაკენ. მაგრამ რაც უნდა კრიტიკულათ შევხედოთ იაპონურ აღზრდის სისტემას, მაინც უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამ სისტემის შემწეობით აღიზარდა მთელი რიგი სამაგალითო მოქალაქეთა და მამულიშვილთა, რომელთაც ამ მოკლე ხანში რამოდენიმეჯერ დაამტკიცეს თავისი ცოდნა, გამოცდილება და მამულისადმი ღრმა სიყვარული.

ნიკ. სირბილაძე.

აი, რანი ვართ!*)

(პასუხის პასუხი ბ-ნს „ტიტო კრიხელს“)

„Длиться не вѣчно будетъ глухая
Черная ночь,—
Мы изъ проклятой черной могилы
Выведемся прочь!“

პრესის განხილვა და წესი მითხრობს, რომ, როდესაც საზოგადო საგნის შესახებ იმართება კამათი, მოკამათენი არ უნდა ახდენენ უმთავრესი საგნის განმარტებას—და თუ ეს სავალდებულო წესი დაირღვა, სასურველ-სასარგებლო კამათის ნაცვლად, თავაწინ გადაგვეშლება უბრალო ჩხიჩხილეობა.

სწორედ ასეთს არა სასურველ მიმართულებას აძლევთ თქვენ, ბ-ნო „ტიტო“, ჩვენს შორის ატენილ კამათს. თქვენ ზირველ წერილში (თემი, № 192, 1914 წ.) შეეხეთ სახალხო მასწავლებელთა ცხოვრებას და ბრძანეთ:

„სოფლის ვითომდა ზატრფანდ, ვითომდა მარხად ითვლებიან მღვდელი და მასწავ-

*) ვბეჭდავთ ამ წერილს და ამასთან ვსპობთ კამათს ამ საგნის შესახებ. რედაქციის აზრით ბ-ნი „ტიტო“-სა და ამ წერილის ავტორს შორის მათს შეხედულობაში დღევანდელ სახალხო მასწავლებლების შესახებ მეტნაკლებობით ერთი და იგივე აზრია. რასაკვირველია საზოგადოდ არ ითქმის ყველა მასწავლებლებზე, თითქოს მართლა წყალწაღებულნი იყვნენ, მაგრამ მათში რომ საკმაო რიცხვია არა სასურველ ელემენტებისა, რომლებიც საუკეთესო მასწავლებლებსაც ხელს უშლიან თავიანთი უგვანო საქციელით, ეს ცხადია და ამისი საბუთები რედაქციასაც აქვს მრავალი სწავლსწავა წერილების სახით. ასეთი მასწავლებელთა საქციელის დაგმობა საუკეთესო ამხანაგებისა და პრესის მოვალეობასაც შეადგენს და სასიამოვნოდაც უნდა აღვნიშნოთ, რომ ბოლო ხანებში ჩვენს სახალხო მასწავლებლებსაც საერთოდ მეტი სიფხობე და შეგნება ეტყობათ. იმედია ახლო მომავალში სახალხო მასწავლებლები უფრო დაუახლოვდებიან ჯერომანეთს, განიხილვებიან ერთნაირის მიზნით, რასაც შედეგად მათი უფლებრივი და ნივთიერი უზრუნველყოფობაც მოჰყვება და სწავლა-განათლების საქმეც წინ წაიწევეს. რად.

*) იხ. განათლება, № 1 1915 წ. „რანი ვართ“—ტიტო კრიხელი. გ. ა.

ლებელი, მაგრამ არც ერთი და არ მეორე თავის დიად დანიშნულებას პირნათლად არ ასრულებს; საქვეყნო საქმე, ხალხის ზნეობრივ—ქონებრივი ამაღლება არაფერად მიაჩნიათ, თავის სიცოცხლის მიზნად მხოლოდ პირადი სარგებლობა და სიამოვნება დაუსახავთ და ამისთვის არავითარ საშუალებას არ ერიდებიანო...

თქვენ ამ სიტყვებით ნათლად ამბობთ: თუშეა უოგველ სახალხო მასწავლებლის შეუძლია თავისი დიადი მოვალეობა ზირნათლად შეასრულოს, მაგრამ ის იმდენად დაეცა, იმდენად გაირყვნა, რომ დალატობს ადამიანურ ზატრფანებს მხალხოდ იმისთვის, რომ თავისი ზირადი სარგებლობა და სიამოვნება დაუსახავს სიცოცხლის მიზნად, რისთვისაც ის არავითარ საშუალებას არ ერიდებაო.

დამერწმუნეთ, ბ-ნო „ტიტო“, რომ ასეთს ბრძანდებთ, საზოგადოდ, სახალხო მასწავლებლისადმი (მით უმეტეს ჩვენი მასწავლებლების მიმართ) წამოისყრის მხალხოდ ის, ვინც კარგად ვერ იცნობს სახალხო მასწავლებელს, ვინც ვერ გრძნობს მის მდგომარეობას და მეც ჩემს „მცირე შენიშვნა“-ში (განათლება, № 9, 1914 წ.) სწორედ ეს მოგახსენებთ.

სხვათა შორის ვსთქვი: ... როდესაც მთელი ორგანიზმი დაავადებულია—მისი შემადგენელი ნაწილებიც უძლურია. ვიდრე ქართული ერი დღევანდელს მის მდგომარეობას და უბედობას თავს არ დაადწვეს, არასასურველ მდგომარეობაში იქნებიან სკოლადაც და მასწავლებელიც, ეკლესიადაც და მღვდელიც...

მიუხედავად ამისა ჩვენი სახალხო მასწავ-

ფეხებზე უმრავლესობას თავისი დიდი მო-
ვალეობისათვის არ უღალატნია. გასწილს
თვალი ბ-ნმა „ტიტო“-მ და დანახვას
ბევრს სახალხო მასწავლებელს მხნედ მომუ-
შავეს სკოლაში და მის გარეთაც: კოფურა-
ტიული დაწესებულებებში, შრესში, ხალხში
და სხვაგან, .. აშკარაა—თავისი წმინდა დრო-
სა ჩვენს სახალხო მასწავლებელს ჯერ ძირს
არ დაუწევია: ის, თუმცა შიშველ, მაგრამ
მზინდ მხნედ ეწევა მას მღვლა და შირს არ
არის ის დრო, როდესაც თავისუფლად აფე-
რისებებს მას...

თქვენ არ ეთანხმებით ჩემს აზრს და
თქვენი სიტყვების დასამტკიცებლად მოგვყვით
ზოგიერთი მართლაც გადაგვარებული მასწავ-
ლებლის წერილი *) სატირალი და სავა-
ლალა ეს ფაქტები, მაგრამ სომ მოგესხე-
ნებათ „ყოველ ოჯახში მოიხვევა თითო მ-
ხინჯი“! რა ვქნათ? თვით ცხოვრება მღვ
გათბავს ასეთ ზიკებს. რად ფაქტობთ, ბ-ნო
„ტიტო“, რომ მე ასეთ მასწავლებლებს
ხელს ვაფარებ? შეძლებისა დაგვარად მთელი
ჩემი სულით და გულით დამიგებია ასეთი
მასწავლებლები (იხ. კოლხიდა, იმერეთი,
ერი, განათლება, **Зак. Рѣш.—1912—**
13—14 წ. წ.) და მომავალშიც არ ავსცდები
ამ გზას,—ეს ჩემთვის გარკვეული და საღი
მიზანია.

შემდეგ საკითხს თანდათან გზას უხვევთ
და გსურთ ჩემს ზიროვნებას შეეხებთ. ამის
შესახებ რა უნდა მოგახსენებთ გარდა იმისა
რო, თუ დასავლობა რაიმე ჩემში, რასავიკრ-
ვლია, უნდა დავმთ—ეს მოვალეობაა ყვე-
ლა გულწრფელი აღმზანისა, მაგრამ ძლიერ

*) შარშან, როდესაც თქვენ მიიღეთ ერთ-ერთი
ამ წერილთაგანი, თქვენთან იყო ერთი თქვენი
ამხანაგი—მასწავლებელი, რომელმაც გთხოვათ
გადაგეცათ ის წერილი „განათლების“ რედაქცი-
ისთვის, რათა თავის დროზე პრესის საშუალებით
დაგმობილიყო ასეთი ანტიპედაგოგიური სურვი-
ლი გადაგვარებული მასწავლებელი ქალისა.
რად არ ინებეთ ეს ბ-ნო „ტიტო“? გ. ა.

ფრთხილად კი უნდა იყოთ ხოლმე ჩემდმიენ-
მე ბრალდების დროს.

მაგალითად, თქვენი სახალხო წერილში
თქვენ აღნიშნავთ შარშან ზაფხულში განზრ-
ხული მასწავლებელთა ექსკურსიაში ჩემს მო-
ქმედებას. მართალია, ჩემი სურვილი იყო ეს
ექსკურსია მოწეობილიყო. ამის გამო ,,და
ბრათი“-თ მივმართე ბ-ნ ლადო ბზვანელს **)
მიეღო თავის თავზე ეს შრომა და სისრუ-
ლეში მოეყვანა ეს სურვილი (სახალხო გაზ.
№ 1174. 1914 წ.). ბ-ნმა ლადო შეიმუ-
შავა ექსკურსიის გეზი, დანიშნა დრო და
შრესის საშუალებით მოეწოდა მასწავლებლებს
(სახ. ფურც., № 1, 1914წ.), მაგრამ ექს-
კურსია მანდ ვერ მოეწეო, ხოლო რა მი-
ზეზის გამო—ქვემოთ მოგახსენებთ.

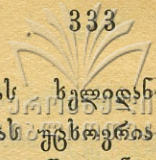
მე კი უსაფუძვლოდ მისუვედურებთ, ვი-
თამ მონაწილეობა არ მივიღე მასში. იმ
დროში ერთი დღე თავისუფალი არ მქონდა:
სოფელ №-ის ორი კოფურატიული ამხანა-
ნაკობა მოითხოვდა ჩემს ყოველდღიურ იქ
ფონსს, რის გამო მთელი ზაფხული მინაც
არ წავსულავარ,—ეს თქვენც კარგად მოგეხ-
სენებათ. აი ასეთმა მდგომარეობამ ნება არ
მომცა წავსულიყავ ქუთაისს, რაც დროზედ
ვანებო ბ-ნ ლადო ბზვანელს წერილითაც.

აი საქმის ვითარება. ეს ასეც რომ არ
იყოს და თქვენ ზიროდათ ჩემში ვერ ხელავ-
დეთ ჭეშმარიტ მასწავლებელს—განა უფლე-
ბა გაქვთ მთელი მასწავლებლობა ბრალდე-
ბულის სკამზე დასვათ?

თქვენის აზრის დასამტკიცებლად ბევრს
ამბობთ, ბ-ნო „ტიტო“, მაგრამ ერთს აღ-
გაღს ,,წამოგვდათ“ ის, რაც ჭეშმარიტე-
ბაა რაც სასვებით ეთანხმება ჩემს სიტყვებს:

„მე არ ვამბობ, რომ სახალხო მასწავ-
ლებელთა მოდგაწეობა სრულიად უმნაშენე-

**) ბ-ნ ლადო ბზვანელს იმდენად კარგად
იცნობს ჩვენი საზოგადოება, რომ ძნელია „ავუ-
შლოთ“ მას თავი ან მე, ან თქვენ და ან
სხვამ. გ. ა.

დღე და უნაყოფოა, მაგრამ ისიც აშკარაა, რომ ისინი თავის დიადს დანიშნულებას პირნათლად ვერ ასრულებენ (ხაზი ჩემია. გ. ა.) სასაკონკრეტოა, შიგა და შიგ მთავრების ნამდვილი მუშაობა, რომელიც გმირულად, ამაყად მიაფრთხილებს თავის დიკრების დროს, თავგანწირვით მიაქვთ მისხვერპლი სწავლა-განათლების სამსახურ-სახე სხლის საკეთილდღეოდ. დიხ, არ უარყოფ! არიან ამგვარი გმირებიც, მაგრამ, სამწუხაროდ, ძალიან ცოტა...-ო...

დიხ, ბ-ნო „ტიტო“, ეს თქვენი სიტყვები სასვებით უარყოფენ თქვენს პირველ წერილს და ამტკიცებენ ჩემს ნათქვამს და გეთანხმებით კიდევ, რომ სახალხო მასწავლებელთა კორპორაციაში სამი ჯურის ხალხია:

- გმირნი (ცოტა),
 - სუსტნი (უმრავლესობა) და
 - დაცემულ-გადაგვარებულნი (გამონაკლისი).
- რა არის ჩვენი მასწავლებელთა უმრავლესობის სისუსტის მიზეზი?

თქვენის აზრით არავითარი გარეშე მიზეზი არ არსებობს: ეს აინსება მხოლოდ მათი პირადი დაქვეითებით, უადმიანობით; თქვენის აზრით მათ აქვთ საშუალება პირნათლად შრომისა, მაგრამ მაინც არაფერს აკეთებენ, რადგანაც საზოგადო შრომისთვის ზრუნვა პირად ბედნიერებას ანაცვალეს.

ჩემის აზრით კი აქ სხვა მიზეზია, რომელსაც ჩემს „შენიშვნა“-ში მოკლედ შევხებ და ახლა-კი უფრო ვრცლად მოგასხსენებთ.

ეგრძობის პატარა ერების საშუალო საუკუნეების ისტორიას რომ თვალი გადავავლოთ | ვნახავთ: გაბატონებულ ერს დამონებული ერის ეროვნული სახის გასაქარწყლებლად უმთავრესი იერიში „დედა-ენა“-ზე მიუტანია ხლდე, და თუ ერს თავისი ენა დაუკარგავს, სახეც გაქრბია, გადაგვარებულა.

სწორედ ამ პატარა ერების ბედიბაღს განიხდის დღეს ქართველი ერი: უღმობელმა ცხოვრებამ, მკაცრმა და ბნელმა ძალებმა და

უვიცობა—უმეტრებამ დღეს მას ხელედიან გამოაცალა ეველა ის, რითაც მას უცხოვრობა რამდენიმე ათასი წელი, ამაყად შეუტანია თავისი წვლილი კიციბრბობის ცხოვრებაში. შეჩა მხოლოდ „ენა“, რომელიც განიხდის სასტიკს დეგნას: ის დღეს გაძეგბულია ეველა ჩვენი დაწესებულებებიდან... გადამთიუღნი მას პირუტყვის ენას უწოდებენ...

ვინ უწევს ამ ეროვნულ უბედურებას წინააღმდეგობას?

ის, ვისაც დღეს ნამუსასდილი, სასტიკად მოტუებული, უოველივე ბედნიერებას ტლანქი ძლით მოშობრებული ქართველი ერის შესახებ თავის ვალი უკარხსებს: ის ძლიერი იარადი, რომელიც უმთავრესი წყაროა ერის არსებობისა და რომლის დაკარგვა იწვევს თვით ერის გაქრბას, შენ—სახალხო მისწავლებლო—უნდა შეაუვარო ხალხის შვილებს; შეაუვარო ისე მტკიცედ, რომ მათ იგობონ ამ იარადის ფასი, სიძლიერე, სიდიადე და წმინდათა—წმინდათ ჩაბეჭდონ თავიანთ გულში!..

ეჭვს გარეშეა, რომ მხოლოდ სკოლა და სახალხო მასწავლებელია უძლეველი იარადი ჩვენი ერის კეთილდღეობისა.

ეს მდგომარეობა კარგად მოქსსენება ჩვენს გარდა სხვებსაც და, აი, უოველივე დონისძიება მიღებული ჩვენის სკოლის და მასწავლებლის დასუძლეუბლად

სახალხო მასწავლებელს რომ მნიშვნელობა დაეკარგოს, რომ ის არ წარმოადგინდეს საშიშარ იარადს—მას არ აძლევენ უფლებას, ადმიანობას, ცხოვრების სახსარს...

ჩვენი სახალხო მასწავლებელი იმათი აზრით ვაღდებულია აწარმოვოს სკოლა მხოლოდ ზემოდან შემუშავებული ინსტრუქციების მიხედვით, მოიქცეს სკოლაში და მის გარედ მხოლოდ ისე, როგორც ამას ისინი მოისურვებენ, იკითხოს წიგნი და ყურნაღკაზეთი მხოლოდ მათ მიერ შემუშავებული სიით, თითქმის პირადი ნაცნობობაც-კი ექვემდებარება მათ აზრბობას...

სახალხო მასწავლებელი წვრილი მოხელეა და მეტი არაფერი. მან რომ მოიწადინოს გაზეთში რისმე დაბეჭდვა, მას დამნაშავედ იცნობენ წესრიგის დარღვევაში და მთავრობის უპასუხებლობაში.

სახალხო მასწავლებელი იმდენად წვრილი მოხელეა, რომ მისი სკოლიდან სკოლაში გადაუყვანა, ბავშვებს და ხალხს მოწვევითა და სულ სამსახურდინაც დათხოვნა მათთვის სრულიად შეუძლებელი მოვლენაა...

ასეთია უფლებრივი მდგომარეობა ჩვენი სახალხო მასწავლებლისა.

ახლა ორიოდე სიტყვით შევეხეთ მის წიგნიერ მდგომარეობას.

ხაკმარისი იქნება მოვეხსინათ თვით ყოფილ ინსპექტორს, ბ-ნ მაჭავარიანს. *)

ბ. თქვენ დაინახავთ სოფლის მასწავლებლის ყოველმხრივ ავტანელ ნივთიერ შევიწროებას...

ნუ თუ სხვა ვინმე, გარდა სახალხო მასწავლებლისა, შესძლებს ასეთს მდგომარეობაში მძიმე უღლის გაწევას?

ასეთს მდგომარეობას ზედ კიდევ უფრო

*) К. Д. Мачавариани. Очерки и рассказы изъ наблюдений разныхъ годовъ. Ба-тумъ 1909 г. გ. ა.

მეტი სიმწარე ერთგის: ჩვენი სახალხო მასწავლებელთა შესამჩნევი ნაწილი მასწავლებლის საზოგადო ცხოვრების მსუფულებობის უურისგდებს! მივარდნილი და ერთ სოფელში, სადაც არც ყურნალ-გაზეთია, არც თეატრი და არც ლექცია—წიგნი, ზის საწყალი მასწავლებელი გაუინუდ ათახში და ჩაჰკირკიტებს ბავშვების რვეულებს... რაც უნდა მომზადებული იყოს მასწავლებელი—ის უშეტეს შემთხვევაში გონებრივად თუ არ ჩლუნგდება—წინ მაინც არ იწევს!...

ასეთს მდგომარეობაში არის დღევანდელი ჩვენი სახალხო მასწავლებელი; ასეთს გათელიდს, უუფლებობას და დამცირებულს არსებას წარმოადგენს ის დღეს. მძიმე რკალი ისე მაგრად შემოსჭედია მას, რომ განძრევის ნებას არ აძლევს, მაგრამ ის მაინც სასტიკი ტანჯვით წინ მიდის, რა თქმა უნდა, მძიმედ, ნელა: ხან დაეცემა, ხან წამოდგება... ჯერ სუსტია, მაგრამ მალე, სული მალე მხნედ გაიმართება წელში და თავის ერთან-ერთად ისიც თავისუფლად ამოისუნთქებს...

დიდას ჩვენი სახალხო მასწავლებლის შრომა, რის უარყოფა ყოვლად შეუძლებელია. გ. ა—ნი.

ქართული ენა და სამეცნიერო ტერმინოლოგია

ღღევანდელმა ფელეტონმა, 13 აპრილის „სახ. ფურ.“-ში *), მომაგონა, რომ ნებითა სატანისათა ქართველებმა, ამ ათიოდე წელიწადში ერთი სიტყვაც დავამახინჯეთ. ხშირად შემხვედრია წიგნებში და ჟურნალ-გაზეთებშიც უკანონოდ ხმარებული სიტყვა მიწის ძვრა.

მერე და ნეტა რა ნაირად გააძვრინეს, გამოაძვრინეს ეს ჩვენი საბრალო პლანე-

*) იხ. № 256, ბირველი ფელეტონის ბირველი სვეტი.

ტა, დედა მიწა,—ვინ იყო სიტყვის ბირველი გამრყენელი—ძნელი გამოცანაა.

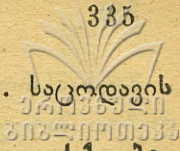
აი ჩვენი მამა-პაპა როგორა სწერდა:

1) „... დღესა აღდგომისასა ესეოდენ შეიძრა ქვეყანა... არამედ იყო ესე ვითარი ძრვა ერთწელ (ვახუშტ. ისტორ. გვ. 172).

2) ... „ამ მიწის-ძრვამ დაანგრია თმოგვის ციხე სამცხეში“ (დ. ბაქრაძე. იქვე).

3) „Землетрясение, ქვეყნის ძრვა“.

4) „ძრვა მიწისა, Землетрясение“, (დავით ჩუბინ. ლექსიკონები).—

5) „**ძრვა**, მიწის რყევა. **ძრვანი** ამის გამო იქნებიან“... (საბ. სულხ. ორბელ. ლექსიკონი).

6) **ძრვა** იქნების შუაგულ დედამიწის სიციხოვლისაგან“ (რაფ. ერისთავი. იქვე).

მე მგონი იკმარებთ ამ საბუთებს და დღეის იქით მართებულად იხმართ ამ სიტყვას. პირად მე ვწერდი: **მიწის ნძრევა, მიწა ინძრა, ზღვის ნძრევა, Моретрясение** და სხვა.

მართლაც და მგონი ამ ჩემმა ტერმინმა უფრო აჯობოს კიდევ, რადგან უფრო მარტივად სახავს ამ სტიქიურ მოვლენას, ვისაც გინახავთ ახალი აპპარატის **სეისმოგრაფის** მუშაობა დამეთანხმებით, რომ დედამიწა **შეინძრევა** ხოლმე და ნემსიც ცახცახებს.—ხოლო ეს რაღაც **ძრვა** და მეტადრე **ძვრა** კი არ აადვილებს შეგნებას, წარმოდგენას, უფროც აბნელებს.

ვისაც აქვს დავალებული მე ვსთხოვ შეასწოროს „ბუნების კარში“ (გვ. 251) ეს სიტყვა. სახელმძღვანელოს, მოგვხსენებათ, დიდი გავლენა აქვს მოზარდ თაბაზე და ერთი კი შეითვისა ძნელად-ღა გადააჩვევთ. მე რა მეკითხებოდეს ამ სტატიაში „**მიწის ძვრა**“, ორიდრე სიტყვასაც გავასწორებდი: 1) „დედამიწის **ქვეშ** ისმის“ აზრის სიმარტივისთვის სჯობს ითქვას: დედამიწის **გულიდან** ისმის.

2) „თავზარდაცემული **ადამიანები**“ *) სჯობს ითქვას **ხალხი**.

*) ამ სიტყვის „ადამიანი“, მრავლობითი რიცხვით ხმარება ხალასი რუსიციზმია. მაგრამ უკვლავ ჩვენი მწერალი კი არ ერადება. ეს ხე ქართულის აბუჩად აგდება! ახა ხომ არ დასწერო **ЧЕЛОВѢКЪ** მრავლობითი **ЧЕЛОВѢКИ**—განა რა მთელს რუსეთში თავს მოგჭრინს, სირცხვილეულს გეოფუნს. ქართულში კი რაგორც გინდა იბუქნავე, ვინა ხმის გამტეში.

3) საცოდავი ხმით უ. ი. **საცოდავის** ხმით.

4) ზოგი მთები **სკდება** უ. ი. **სქდება**.

5) იქცევა უ. ი. **ინგრევა**.

6) „დედამიწის ზედა პირი **კანი**“. სჯობს ითქვას: დედა მიწის ზედა პირის **ქერქი**. ვინაიდან კანი ითქმის სიფრიფინა რამ სხეულზე. ამის ვარდა ბევრგან წავშლიდი განებს **გ**. მაგალითად: ადგილიდან, იქიდან, ნაპრალიდან და სხვა...

ეს ათიოდრე წელიწადი იქნება რაც ქართულს ლიტერატურას ახალი სენი შემოეპარა, სახელდობრ: **ნარგანჭესანი**, ამ სენის ბაქტერია ძლიერ რყვნის ქართულს, დიად დიდი ჭირისუფლობა გვმართებს ვისაც-კი დედა ენისთვის გული შესტკივა. ამ სენით უფრო შეპყრობილ არიან **დასავლეთელები**, მეტადრე ის ბატონები, რომელნიც ახლად გამოდიან სალიტერატურო ასპარეზზე და ქართული კი არ იციან.

მაგრამ ისიც ხომ მოგეხსენებათ: „ზოგი ჭირი მარგებელია“-ო. მართლაც და ზოგიერთა სიტყვა უეჭველად მოითხოვს **ნარგანჭესანების** გამოკლებას. ეს საჭიროა ლექსის კეთილხმოვანებისთვის და თანაც დიდს ეკონომიას შეადგენს ბექდვითი საქმეში.—მაგრამ გადაჭარბება არავითარ საქმეს ხეირს არ მოუტანს.

ერთი სიტყვით საჭიროა კაცმა იქონიოს ქართული ენის ბუნებრივი უტყუარი **სმენა**. უნდა გულისყურმა გვიკარნახოს რა სიტყვებში შეიძლება უვნებლად გამოვაკლოთ **ნარგანჭესანები** და რა სიტყვები უნდა უცვლელად დავტოვოთ. ხოლო რათ უნებებიათ ჩვენს წინაპრებს, ეს ზედმეტი ნარგანჭესანებით დატვირთვა ქართულ სიტყვებისა, ამის ახსნა ჩვენი გრამატიკოსებისთვის მიგვიწვდია.—

მაგრამ რო შეიძლება ქართულის სრულ-
 ლებით მართებულად წერა, ამის **ნიმუშად**
 მე დაგისახელებთ თუნდ დღევანდელს
 (12 აპრილ. „სახ. ფურც.“) **დამატებაში**
 მოთავსებულს პაწია პოემას „დაკოდილი“.
 ეს მშვენიერი პოეზია რა მხრივათაც გინ-
 დათ აიღეთ—ნამდვილი, ბუნებრივი, წმინ-
 და წყალის თვალია, ქართულის აღმასი
 და ბრილიანტია. ეს პაწია პოემა აწმყო
 ცხოვრებიდან გამოგლდეჯილი, მშვენიერე-
 რების იდეალია, მგოსნის ნამდვილი **აპო-
 თეოზია**,—პოეზიის ღმერთამდე ასულა
 და ლამობს თქვენც გაგიტაცოთ, ოლიმ-
 პის მთაზე თქვენც აგიყვანოთ.

მართლაც და თუ არ ნარგანსანით
 ავადმყოფი, საღი გონების ადამიანი,
ქართულის მცოდნე ამ ლექსში ვერც
 ერთს ასოს ვერც მიუმატებს და ვერც
 გამოაკლებს. იგივე ითქმის მის გვერდზე
 მოთავსებულს სხვა ავტორის ლექსს.—

მე მაქვს ახლო ნომრებიდან, გაზეთ-
 ჟურნალებიდან სანიმუშოდ ამოწერილი
 სიტყვები. აი მიაქციეთ ყურადღება, ნარ-
 განჰესანით ძალზე ავადმყოფებს რა გვარ
 დაუმახინჯებიათ, სრულებით გაურყვნიათ
 ქართული:

- 1) „**მადიანი** ადგილი“ უნდა იყოს
 მადნიანი ადგილი (წერილი შეეხება სა-
 ქართველოში სამთო-მადნის წარმოებას
 სატატისტიკას).
- 2) „**მიღვრები**“ უ. ი. **მინდვრები** ე. ი.
 მიწდორი და არა მიდორი.
- 3) (დიდი შეცდომა არაა, მაგრამ მაინც
 უკანონოა) „**ვინაიდან**“ უ. ი. ვინაიდგან.
 მტკნარი პროვინციალიზმია შემდეგი
 სიტყვები:

- 1) „**გაიხიკნენ**“ უ. ი. გაიკრიბნენ.
- 2) „**ინტრევს ტოტებს***“ უ. ი. **იმ-
 ტრევს ტოტებს.**

*) იხ. ლექსი „მუსა“ („ს. ფ.“ № 233)

3) „**დევიწყა**“ უ. ი. **დევიწყა** და
 სხვა მისთანები.

საზოგადოთ ჟურნალ-გაზეთების რედაქ-
 ციები მოვალენი არიან ქართულის სიწ-
 მინდე და მისი სიწმიდე დაიცვან—ენასაც
 ყური უგდონ და ტერმინებსაც—მაშ რი-
 ლას ქურუმნი ხართ წმიდა ტაძრისა, სა-
 კურთხეველისა?!

გაზეთებმა კიდევ შეიძლება საპატო მი-
 ზების გამო ვერ შეასრულონ ეს წმინდა
 მოვალეობა, რადგან ყოველდღიურ ორ-
 განოს იმდენი დრო აღარ რჩება, მაგრამ
 ჟურნალებს და წიგნების რედაქტორ-გა-
 მომცემლებს კი არ ევატიებათ **ქართული
 დაუდევრობა**—მახინჯ სიტყვების ბეჭე-
 და, ტკბილი ქართულის გარყვნა.

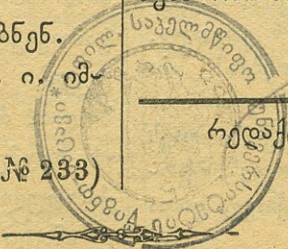
მაგრამ რას იტყვიოთ, რომ ე დალოც-
 ვილი რედაქტორობაც დღეს ისე გაიფე-
 და, გადავიღდა, რომ „აღარა ღირს აღარც
 ჩირად“—ჯოხი რო გადაავდო უეჭველად
 რედაქტორს მოხვდება. ჰო და ამისთანა
 რედაქტორებს რა მოვალეობა, რა დარ-
 ბაისლობა მოვსთხოოთ **ენის ტაძრის** სი-
 წმიდის **წინაშე**.

ბატონებო და რაზედ იჭირებთ ნეტა
 საქმეს, რას ჩქარობთ?—ჯერ **ქართული**
 ისწავლეთ, თქვე დალოცვილიშვილებო,
 და მერე გამოზრდნდით სალიტერატურო
 ასპარეზზედ. ადათი და წესია ჯერ უნდა
 შოინათლოთ და მერე ტაძარში შესდგათ
 ფეხი სალოცავად.

ან იქნება გგონიათ, თუ არა თქვენ სა-
 ქართველო დაილუბება?.. ვინ იცის იქ-
 ნება რო ასეც ჰფიქრობთ.

ილ. ალხაზიშვილი.

რედაქტორ-გამომცემელი
ლ. გ. ბოცვაძე.

სნობეპი

ქ. შ. ზერა-პითხვის გამავრცელებ. საზოგადოების მოქმედებისა.

ო ქ მ ი

ქ. შ. წ. კ. გამავრცელებელი საზოგადოების წევრთა საზოგადო კრების
14 დეკემბერს 1914 წ.

კრება გახსნა საზოგადოების თავმჯდომარის მოვალეობის აღმასრულებელმა გამგეობის წევრმა დ. გ. კარიჭაშვილმა დილის 11 საათზე და 20-წუთზე.—დაესწრო 172-ნამდვილი წევრი.

თავმჯდომარემ აუწყა კრებას განსვენებული საზოგადოების საპატიო წევრის ლევან კონსტანტინეს ძე ზუბალაშვილის გადაცვალების სამწუხარო ამბავი და აუწყა განსვენებულის ხსოვნის აღსანიშნავად გამგეობის მიერ 9 დეკემბერს საგანგებო კრებაზე გამოტანილი შემდეგი დადგენილება: ას გადახდილ იქმნას განსვენებულის სულის მოსახსენებლად პანაშვიდი. ბ) გამოეცხადოს სამძიმარი განსვენებულის მეუღლეს, ძმებს და დას. გ) გვირგვინის ნაცვლად გადაიდოს საჭირო თანხა სოფლის ბიბლიოთეკა—სამკითხველოსათვის წიგნებისა და ჟურნალ-გაზეთების შესაძენად, დ) გაიხსნას ერთი ახალი სკოლა და ბიბლიოთეკა განსვენებულის სახელზე, ე) დაიკიდოს განსვენებულის სურათები წ. კ. გ. ს. კანცელარიაში და ამ საზოგადოების ეროვნულ მუზეუმში. შემდეგ მოახსენა კრებას, რომ პანაშვიდი განსვენებულის სულის მოსახსენებლად უკვე გადახდილ იქმნა გუშინ, 13 ამა თვეს, კათოლიკების ეკლესიაში და სთხოვა მოესმინა მოსკოვში გაგზავნილის სამძიმრის დებეშზე ქვრივ ოლღა ზუბალაშვილისაგან მოსული პასუხი: „გთხოვთ მიიღოთ ჩემი გულწრფელი მადლობა სამძიმრის გამოცხადებისათვის, მადლობას გწირავთ პანიშვილის გადახდისა და განსვენებულის ხსოვნის აღნიშვნის კეთილ განზრახვისათვის“ ხსენებულის პასუხის მოსმენის შემდეგ, თავმჯდომარის წინადადებით კრებამ ფეხზე ადგომით პატივი სცა განსვენებულის ხსოვნას.

მდივანი ვ. ბუჩქაძე კითხულობს წარსული 7 დეკემბრის საზოგადო კრების ოქმს. კრება ოქმს შეუსწორებლად ამტკიცებს.

ა. ლომთაძე. ნება მიბოძეთ ერთი ფაქტიური შენიშვნა გაუკეთო წარსულ კრებაზე ს. დადიანის მიერ წარმოთქმულ სიტყვას. პირველ კრებაზე მასწავლებელთათვის კურსების გამართვის შესახებ მე აღვნიშნე, რომ, თუ გამგეობას მთავრობამ ნება არ მისცა ქართულს ენაზე მოეწყო მასწავლებელთათვის პედაგოგიური კურსები, მას, გამგეობას, რუსულად მაინც უნდა მოეწყო ასეთი კურსები და ლექციები. მასწავლებელნი რუსულს ენაზე მიღებულს ცოდნას გადაიტანდნენ ხალხში, ქართულად გადასცემდნენ ამ ცოდნას ხალხის შვილებს და მიზანი ცოტაოდნად მაინც განხორციელებული იქნება თქო; ბ-მა დადიანმა კი სულ სხვა რედაქციით მოიხსენა ჩემი ნათქვამი და კრებას აუწყა, ვითომც მე რუსულ ენაზე ვთხოვლობ კურსების გამართვას და სკოლებშიაც რუსულს ენაზე ვითხოვ. სწავლის წარმოების საქმის მოწყობას. მე ვაცხადებ პროტესტს აზრის ასეთი დამახინჯებისათვის.

თავმჯდომარე შენიშვნას ორატორს, რომ დადიანმა უცვლელად მოიყვანა მისი სიტყვები და თავის განმარტება მისცა, აზრი არ დაუმახინჯებია და წინადადებას აძლევს შესწყვიტოს ამ საგანზე კამათი.

ბ. ჯაფარიძე. ბ-მა ს. დადიანმა ჩემი სიტყვაც განძრახ დაამახინჯა, მე ვსთქვი, საჭიროა ჩვენი სკოლები ისე მოეწყოს, რომ შესაძლო იყოს მოსწავლეთათვის სწავლის გაგრძელება სხვა და სხვა სასწავლებლებში და ეს ასეც უნდა იყოს. შეუძლებელია დღევანდელ დროს სკოლის საფესურთა შორის კავშირის დამკვიდრებას ხელი არ შეუწყოს, ამას თხოვლობს ცხოვრების დღევანდელი პირობები. ს. დადიანმა კი მომაწერა, ვითომც მე მოვითხოვე რუსულს ენაზე სწავლის წარმოება, რადგან ეს სასამართლოებში და ყველა მთავრობის დაწესებულებებში საჭიროა...

თავმჯდომარე. მოგეხსენებათ, რომ წინანდელ კრებაზე ძლიერ მწვავე კამათი გამოიწვია საკითხმა საწევრო გადასახადის შემცირების შესახებ. მოპიდაპირენი ერთმანეთს მკვანე კილოთი იხსენიებდნენ, პირადობას ეხებოდნენ, რომ დღესაც არ განმეორდეს ასეთი არა სასიამოვნო კამათი, უმჯობესია კენჭის ყრას შეუდგეთ ეხლავე მით უმეტეს, რომ საკითხი გამორკვეულია, თუ არა 20 ორატორზე მეტია ჩაწერილი და, ყველამ რომ ილაპარაკოს ეს საკითხი დღესაც გამოურკვეველი დარჩება.

ბ. სუყაჩეძე. შემოვიღოთ რეგლამენტი, განვსაზღვროთ დრო 5 წუთით და ეს საქმეს გავვიაღვილებს.

თავმჯდომარე. წინანდელ კრებაზე: რეგლამენტი შემოღებული იყო, მაგრამ ზოგიერთებმა განაცხადეს, რომ საწევრო გადასახადის შემცირების შესახებ კამათის დროს ლაპარაკის დრო ნუ განისაზღვრებაო.; ეხლა, თუ კრება ისურვებს და შემოიღებს რეგლამენტს, დროს მოსაგებად, კარგი იქნება კრება საჭიროდ სთვლის რეგლამენტის შემოღებას.

თავმჯდომარე ხსნის კამათს საწევრო გადასახადის შესახებ.

ა. ცინცაძე. წინანდელ კრებაზე საკამათო საკითხმა ძლიერ მწვავე ხასიათი მიიღო, მოწინააღმდეგენი თავისი აზრის დასამტკიცებლად ვინ იცის, რას არ ასახელებდნენ მიზეზად საწევრო გადასახადის შემცირების წინააღმდეგ: ესაო და საშიშიაო. საზოგადოებას დაგვიხურავენო, ესო, და ჯერ ხალხი საკმაოდ მომზადებული არ არისო, ჯერ დრო მოუმწიფებელია და სხვა. ერთი ორატორი ნ. ჟორდანიასაც კი შეეხო, სწვდა მის მოძღვრებას, როგორც ეროვნული იდეალების წინააღმდეგს, კამათს რაღაცა ჯგუფური ხასიათი მისცა, რაც სრულიად ზედ მეტი იყო და საკითხს არ შეეხებოდა. ბ-ბო, ხალხი, რომელსაც ეს ჩვენი კულტურული საზოგადოება ემსახურება, უკვე იმდენად მომზადებულია, რომ მას შეუძლიან ამ საქმეში მონაწილეობა მიიღოს, ხოლო ჩვენ ხელ-ფეხს უბორკავთ სამძიმო გადასახადით და არ ვაძლევთ საშვალებას აქ შემოსვლისას და მუშაობისას. ვ მანეთის გადახდა მუშისათვის ძნელია, მუშა, რომელიც თვეში დებულობს 25—35 მანეთამდე ვერ შესძლებს ვ მანეთის გადახდას, მით, უმეტეს, რომ მას გარდა იმისა, რომ ცოლ-შვილი უნდა შეინახოს. ამ მცირე ჯამაგირით, უხდება სხვა დაწესებულებაშიაც მონაწილეობის მიღება და თავის წვლილის შეტანა, ყველა ამას კი ვერ ახერხებს. არა მარტო მუშებს, გლეხებსაც არ შეუძლიანთ ვ მანეთის გადახდა. რომ თვით გლეხები და მუშები მოითხოვენ საწევრო გადასახადის შემცირებას, ამის მაგალითებიც მოყვანილი იყო. საზოგადოების ფილიალური განყოფილებები პირდაპირ აყენებდნენ საკითხს საწევრო გადასახადის შემცირების შესახებ, მაგალითად, ლიხაურში, ბათომში, სოხუმში და სხვაგან² საწევრო გადასახადის შემცირება ხელს შეუწყობს უეჭველად განყოფილებათა რიცხვის გამრავლებასაც.

თავმჯდომარე. ნ წუთი შესრულდა, სიტყვა ეკუთვნის გაბაშვილს.

ცინცაძე რეგლამენტი, კრებას არ მიუღია, გთხოვთ დამამთავრებინოთ სიტყვა...

თავმჯდომარე. რეგლამენტი კრებამ მიიღო ბ-ნი საყვარელიძის წინადადებით. ხმები: რეგლამენტი არ ეხება წინანდელ კრებაზე ჩაწერილ ორატორთ. გთხოვთ დამამთავრებინოთ სიტყვა ორატორს.

ბ. საყვარელიძე. მე განვაცხადე და ეხლაც ვაცხადებ, რომ უეჭველად საქიროა რეგლამენტი დაცულ იქმნას.

თავმჯდომარე საქიროდ სთვლის ხელახლად კენჭი უყაროს საკითხს განისაზღროს თუ არ განისაზღვროს ორატორთა სიტყვა.

83 ხმით წინააღმდეგ 12 ხმისა კრება საქიროდ აღიარებს დროს განსაზღვრას.

გაბაშვილა სიტყვაზე უარს აცხადებს.

თავმჯდომარე. შემდეგი სიტყვა ეკუთვნის ი. ნაკაშიძეს.

ი. ნაკაშიძე. მე სამართლიანად მიმაჩნია მოთხოვნა საწევრო გადასახადის შემცირების შესახებ. ვ მანეთის გადახდა მუშისთვის ძნელია. არამც თუ მუშას, მეც, რომელიც; შედარებით, უფრო კარგს ნივთიერ მდგომარეობაში ვიმყოფები, მიჭირს ვ მანეთის გადახდა, მით უმეტეს გაუჭირდება მუშას. იმის თქმა,

რომ მასა ჯერ მომზადებული არ არის, შეუწყნარებელია. სად ვრცელდება დღეს წერა-კითხვა, ჟურნალ-გაზეთები, წიგნები?—ხალხში, სად არსდება საზოგადოების განყოფილებანი—სოფლებში—ხალხის დახმარებით და საშვალებით. მე თუ მკითხავთ, ორი ან სამი მუშა გამგეობაშიც რომ იჯდეს, უკეთესი და საქმისათვის ბევრად სასარგებლო იქნება. მე ვმუშავობდი სახალხო უნივერსიტეტში, მქონდა საქმე მუშებთან და დიდის სიამოვნებით ვისმენდი მათ ლაპარაკს და სასიამოვნო შთაბეჭდილებას ახდენდნენ ჩემზე ეს ნამდვილი ხალხის შვილები. ა. ჯაჯანაშვილმა წინანდელ კრებაზე განაცხადა. რომ წ. კ. გამ. საზ. არის საკულტურო დაწესებულება, რომლის მიმართ ჩვენ ვალდებულება გვაქვს და არა უფლებათაო. ეს შემცდარი აზრია. უფლებას მოკლებული ვალდებულება ყოველივე საზოგადო საქმის უარყოფაა. რა აზრი აქვს წერა-კითხვის ცოდნას, თუ არა ის, რომ იმის საშუალებით ადამიანმა შეიგნოს თავისი უფლება და სხვების სწორ-უფლებიანობა ამ წუთი-სოფელში. უფლება და ვალდებულება განუყრელი სული და ხორცი უნდა იყოს, მათი განცალკევება—ამ ხორცისა და სულის გაყრა—სიკვდილია და სხვა არაფერი. და, როცა გაისმის ხმა უფლება ერთი წრის ხალხს უნდა მიენიჭოს, ხოლო ვალდებულება კი მეორესო, ამგვარი ქადაგება დაწესებულების სიკვდილის ქადაგებას უდრის, მაგრამ უფრო საოცარია ამგვარი ქადაგება ჩვენს დროში, რომელსაც დემოკრატიული ხანა ეწოდება.

ს. დაღანის აზრით, ცხარე კამათი, საწევრო გადასახადის შემცირების შესახებ ბელურებზე ზარბაზნების სროლას უდრის, სადაც უმადლესი უფლებები არ არის ჩვენში გავრცელებული, განა, ღირს ამგვარ წვრილმანებზე ლაპარაკიო- ჩემის შეხედულობით კი დიდს საქმეს იმიტომ ვერ ვაკეთებთ, რომ მცირე საქმეებში თანხმობით მუშაობა არ შეგვიძლიან.

წ. კ. გ. ს. საწევრო გადასახადის, შემცირება, მართალია მცირე საქმეა, მაგრამ ამის საშვალებით ხალხი შესძლებს ამ დაწესებულებაში შესვლას, იქ მუშაობას. ჩვენ ვოცნებობთ ვრცელი უფლებების შესახებ, მაგრამ არ ვფიქრობთ, რომ ვრცელი უფლებების მოპოება მხოლოდ იმას შეუძლიან., ვინც მცირე უფლებას პატივსა სცემს და ამ მცირე უფლების მოსაპოებლად ხალხს გზაზე არ ეღობება.

გრ. ბურჭულაძე. მე წინააღმდეგი ვახლავარ საწევრო გადასახადის შემცირებისა, საწევრო გადასახადის შემცირება, მართალია, წევრთა რიცხვის გამრავლებას ხელს შეუწყობს მაგრამ შემოსავალი კი იკლებს. ის ცოცხალი ელემენტები, რომელიც აქ ახსენეს, ვახლდნენ გამგეობაში. მ-გრამ ჰკითხეთ, რა გააკეთეს, როგორი სი-ცოცხლე და უნარი გამოიჩინეს. სახალხო უნივერსიტეტში მანეთია საწევრო გადასახადი, მაგრამ საქმიანობის უნარის გამოჩენას ვერ ვხედავთ, აიღეთ მაგალითად სახალხო უნივერსიტეტები: გორში, ჭიათურაში, ბათომში, თბილისში. ეს დაწესებულებები ყველგან სულს ლაფავენ. მანეთმა ვერ უშველა, საქმე მანეთში კი არ არის—შეცნებაშია. სულ სხვა არის სოფელი, აქ კი საწევრო გადასახადის რაოდენობა ნაკლებიც რომ იყოს, საქმეს მოუხდება.

გ. ტინაძე. მე მომხრე ვარ საწევრო გადასახადის შემცირებისა.

მუშისათვის, რომელიც თვეში ღებულობს 20—25 მანეთს, არამც თუ სამი მანეთის, ერთი მანეთის გადახდაც ძნელია. თვითეულ გამგეობის წევრთაგანი შუათანა რიცხვით ღებულობს თვეში არა ნაკლებ 150 მანეთისა და იხდის სამს მანეთს, მუშაც, რომელიც ღებულობს ექვსჯერ ნაკლებს, ამდენსავე გადასახადს იხდის. სად არის აქ სამართალი. თუ მუშისთვის სამი მანეთი უნდა იყოს გადასახადი, მაშინ გამგეობის წევრები უნდა იხდიდნენ არა ნაკლებ 18 მანეთისა, ე. ი. ექვსჯერ მეტს, მაგრამ დამერწმუნეთ, რომ 18 მანეთი იყოს გადასახადი, ყველა თქვენგანი უარს იტყვის 18 მანეთის გადახდას ხალხი ვერ შესძლებსო. უბრალო მოქალაქობრივი მოვალეობა მოითხოვს, რომ თქვენ უკმათოდ აღიაროთ საქროება საწევრო გადასახადის შემცირების შესახებ. ს. დადიანი ბრძანებს კარებს მაშინ გავაღებთ, როცა ნამდვილი შეგნებული ქართველი ხალხი მოვა და კარებს დაგვირაკუნებსო, გასაოცარი ამბავია, ხალხი დადიანს კი არ დაუცდის და კარებს კი არ დაუკაკუნებს, შემოამტვრევს და შემოვა, თავის ადგილს დაიჭერს.

თ. კიკვაძე. მე მწუხარებას გამოვთქვამ იმის გამო, რომ აქ განსახილველ საკითხს გვერდს უხვევენ და პოლიტიკურ საკითხს არკვევენ, რაც აქ სრულიად მოსატანი არ არის. თქვენ ხალხი გეუბნებათ მეც ადამიანი ვარ, მეც მინდა ვიმუშავო; ჩემი წვლილი შევიტანო საზოგადო საქმეში, თქვენ კი ეუბნებით არა ჯერ შენ შეუგნებელი ხარ, და აქ შენთვის ადგილი არ არისო. ს. დადიანი მხოლოდ მაშინ სთვლის შესაძლებლად ხალხის ამ დაწესებულებაში შემოსვლას, როცა იგი შეიგნებს, თვითონ მოვა და კარებზე დაარაკუნებს... როცა იგი შეიგნებს და საშვალეობა ექნება—კარებზე კი არ დაარაკუნებს, გაბედულად მოვა, შემოაღებს კარებს და იტყვის „მე გახლავარ ქართველი და სემი საქმე ეროვნული, ქართველური, მე თვითონ უნდა ვმართოო“ ეს დაწესებულება მაშინ შეიქმნება ნამდვილ ეროვნულ საქმეთ, როცა იგი თვითონ იქნება თავისი საქმის გამგე—პატრონი. მიზეზად იმის მოყვანა, რომ საზოგადოებას დაგვიხურავენო, ეს ნაცადი ხერხია, ამას ეფარებიან უკან მოწინააღმდეგენი. ნუ თუ საზოგადოებას დაგვიხურავენ იმისათვის, რომ ჩვენ კანონიერის გზით, შუა-მდგომლობას აღვძრავთ სათანადო დაწესებულებათა წინაშე წესდების ერთი მუხლის შეცვლის შესახებ?!

ორატორის აზრით, საკითხი საკმაოდ გამორკვეულია და დროს მოსაგებად სჯობია შესწყდეს კამათი და საწევრო გადასახადის შემცირებას კენჭი ეყაროს.

პ. ჯაფარიძე. აქ წარმოითქვა მთელი რიგი მოსაზრებათა საწევრო გადასახადის შემცირების წინააღმდეგ, მაგრამ არც ერთი მოსაზრება სინამდვილეს არ ეთანხმება. საწევრო გადასახადის შემცირება რომ ხელს შეუწყობს საქმის გამოცოცხლებას, ეჭვი არ უნდა. წ. კ. გამავრცელებელი საზოგადოება კულტურული დაწესებულებაა, და თუ გვინდა ამ დაწესებულებამ ფრთები გაშალოს, ფართო მასა დაინტერესოს, ნამდვილ მის ინტერესებს ემსახუროს, შევამციროთ საწევრო გადასახადი. ჩვენ ვამბობთ, რომ დღევანდელ პირობებში ამ გადასახადს

დის რაოდენობა განისაზღვროს მანეთით. მუშათა კავშირების და სხვადასხვა პროფესიონალურ ორგანიზაციათა მაგალითები ნათლად გვიჩვენებს, რომ იქ საწევრო გადასახადი იწყება მინიმუმიდან და შემდეგ, როცა წევრი თვითონ დაინახავს და საჭიროდ სცნობენ გადასახადის გადიდებას, არსებულს წესდებასაც სცვლიან. დიახ, ხალხი უნდა მოვიზიდოთ და არა დავაფრთხოთ, დავუახლოვოთ ამ დაწესებულებას- და ეს უკანასკნელიც დავუკავშიროთ ხალხს.

ბ-ნ გეგეჭკორის აზრით, საჭიროა საწევრო გადასახადის შემცირება ერთ მანეთამდე.

ბ. გეგეჭკორის აზრით, კამათი უნდა შესწყდეს და პირდაპირ კენჭი ეყაროს საკითხს, რადგან იგი საკმაოდ გამორკვეულია.

თავმჯდომარე ეკითხება ჩაწერილ ორატორებს სურთ თუ არა გამოსთქვან აზრი საწევრო გადასახადის შემცირების შესახებ.

ჩაწერილი ორატორები: ამირაჯიბი, მ. სარაჯიშვილი, ბალიაშვილი, დ. დუმბაძე, ფ. გოგიჩაიშვილი და სხვები უარს აცხადებენ სიტყვაზე და თხოულობენ საკითხის კენჭის ყრით გადაწყვეტას.

ბ. სეფარაძე თხოულობს კენჭი ეყაროს შემდეგს მის კონკრეტულ წინადადებას: წ. კ. გ. საზოგადოების მორიგი კრება, აღიარებს რა საწევრო გადასახადის შემცირების საჭიროებას ერთ მანეთამდე, წინადადებას აძლევს გამგეობას სათანადო შუამდგომლობა აღძრას წესდების მეათე მუხლის შეცვლის შესახებ.

გრ. რცხილაძეს შეუძლებლად მიაჩნია ამ წინადადებას კენჭი ეყაროს.

თავმჯდომარე. კითხვა მარტივად არის დაყენებული: შემცირდეს თუ არა საწევრო გადასახადი ერთ მანეთამდე.

ცინცაძე, რ. უიფაიანი და სხვები მოითხოვენ ახალი ხმის მიცემით ხსენებულ საკითხის გადაწყვეტას.

აბ. ჯაფარიანი, გრ. რცხილაძე და სხვები მოითხოვენ ფარული კენჭის ყრით საკითხის გადაწყვეტას.

თავმჯდომარე. ვინაიდან ზოგიერთი წევრები მოითხოვენ ფარული კენჭის ყრას, მე, როგორც თავმჯდომარეს, შეუძლებლად მიმაჩნია მიღებულ წესის თანახმად, ახალი კენჭის ყრა მოვახდინო და ამიტომ ყუთი უნდა დაიდგას და კენჭი ეყაროს საკითხს.

ფარული კენჭის ყრით 84 ხმით წინააღმდეგ 75 ხმისა კრებამ დაადგინა საწევრო გადასახადი დარჩეს ისევ სამი მანეთი.

კრება დაიხურა დღის 4 საათზე. შემდეგი კრება დაინიშნა კვირას, 21 დეკემბერს, დღისით 11 საათზე.

თავმჯდომარე დ. გ. კარიჭაშვილი.

მდივანი ვ. ბურჯანაძე.

ქ. შ. წ.-კ. გამავრცელებელ საზოგადოების წევრთა საზოგადო კრების
21 დეკემბერს 1914 წელს.

კრება გახსნა საზოგადოების თავმჯდომარის მოვალეობის აღმასრულებელმა,
გამგეობის წევრმა დ. გ. კარიჭაშვილმა დილის 11 საათზე და 20 წუთზე.—და-
ესწრო 148 წევრი.

კრებამ მოისმინა წარსული კრების ოქმი და მცირე შესწორებით დაამტკიცა.
თავმჯდომარემ მოახსენა კრებას, რომ თანახმად საზოგადო კრების დავალებისა
პავლე საყვარელიძემ და რევაზ გაბაშვილმა პ. გელეიშვილის თანადასწრებით შეა-
მოწმეს ალექსანდრე ორბელიანის ხელნაწერი დ. ჭონქაძის „სურამის ციხის“
შესახებ და არც ერთი ფურცელი არ აღმოჩნდა დაკარგული. პეტრე გელეიშვილმა
განაცხადა, რომ მას კარგად არ ახსოვს, თუ რომელ ხელნაწერში აღმოაჩინა
მან დაკარგული ფურცლები და ითხოვა დრო ამის გამოსაკვლევად. ბ-ნ რევაზ
გაბაშვილს და პავლე საყვარელიძეს უნდა ეარათ მუზეუმში და გადაესინჯათ სხვა
ხელნაწერებიც, მაგრამ მას შემდეგ მუზეუმში არ მოსულან, ბ-ნი საყვარელიძეც
ამასვე დაამოწმებს.

პ. საყვარელიძე აღნიშნავს, რომ მართლა იმ ხელნაწერში, რომელზედაც
მიუთითა პეტრე გელეიშვილმა წინანდელ კრებაზე, არც ერთი ფურცელი არაა
დაკარგული. გელეიშვილმა განაცხადა, რომ მას კარგად აღარ ახსოვს რომელ
ხელნაწერში იპოვა ამოხეული ფურცლები და ითხოვა დავხმარებოდით მას აღ-
მოსაჩენად. მისი წინადადება მიღებულ იქმნა. ჯერ ეს საკითხი არ შეიძლება გა-
მორკვეულად იქმნას ცნობილი, ვიდრე უკანასკნელს დასკვნას არ წარმოადგენს
ბ-ნი რევაზ გაბაშვილი, რომელმაც გელეიშვილთან ერთად უნდა გადასინჯოს
ხელნაწერები და შეისწავლოს საკამათო საკითხი.

ა. ჯომთათიძის აზრით, სამართლიანი იქნება ამ საკითხის განხილვის შემდე-
გისთვის გადადება და ამასთან დაევალოს არჩეულ კომისიას, რაც შეიძლება მოკ-
ლე ხნის განმავლობაში, გამოარკვიოს საკამათო საკითხი და თავისი დასკვნა აუწ-
ყოს საზოგადოებას პრესის საშუალებით.

კრება დებულობს ბ-ნ ლომთათიძის წინადადებას.

თავმჯდომარემ გაახსენა კრებას, რომ საზოგადო კრების დავალებით ი. მერ-
კვილაძეს უნდა წარმოედგინა გასამართლებელი საბუთები დასამტკიცებლად იმისა,
რომ მას, მერკვილაძეს, ჰქონდა უფლება ეგნატე ხრამელაშვილის გარდაცვალების
შემდეგაც, განეგრძო განსვენებულის მიერ შედგენილი სახელმძღვანელო წიგნების
გამოცემა. ბ-მა მერკვილაძემ საბუთები წარმოუდგინა გამგეობის ორ წევრს. წარ-
მოდგენილ დოკუმენტების შინაარსს მოგახსენებთ გამგეობის წევრი ბ-ნი გრ.
რცხილაძე.

გრ. რცხილაძე. თავის გასამართლებლად ბ-მა ი. მერკვილაძემ წარმოადგინა
შემდეგი დოკუმენტები: ა) პირობა მეტეხის ციხის მესტამბე ხელაძესთან 1912

წლის 25 თებერვლის თარიღით. ამ პირობით შეუკვეთნია დასაბეჭდათ ხრამელაშვილის შვილის არითმეტიკული კრებულის პირველი ნაწილი 11,000 ცალი, კრებულის მეორე ნაწილი — 3,600 ცალი და გეოგრაფია 3,600 ცალი.

ბ) პირობის ქალაქი სტამბის უფროს გლავაცკისთან იმავე წლის 10 ივნისის თარიღით. ამ პირობით მიუცია დასაბეჭდათ პირველი ნაწილი კრებულისა 12,000 ცალი, გეოგრაფია 6,000 ცალი.

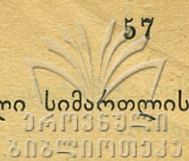
გ) იმის დასამტკიცებლად, რომ კორექტურას თვით ავტორი ასწორებდა მერკვილაძემ წარმოადგინა კრებულის მეორე ნაწილის საკორექტურო ფურცლების 1 № გვერდი, ნასწორები, როგორც მერკვილაძე აცხადებს, თვით ავტორის მიერ, მაგრამ არა სჩანს მერამდენე გამოცემა და როდის არის დაბეჭდილი. ხრამელაშვილის სიკვდილის შემდეგ მერკვილაძეს შეუკვეთნია ციხის სტამბაში დასაბეჭდათ 1912 წლის 29 ენკენისთვის კრებულის მეორე ნაწილი 5000 ცალი, 30 ენკენისთვის—იმავე კრებულის 1 ნაწილი—12,000 ცალი, 2 ქრისტეშობისთვის გეოგრაფია—6000 ცალი. მერკვილაძე აცხადებს, რომ ხელმეორედ სახელმძღვანელო წიგნების დაბეჭდვა გამოიწვია იმ ვარემოებამ, რომ წიგნების პირველი გამოცემის საგრძნობელი ნაწილი სტამბამ გააფუჭა, რამაც განსვენებული ხრამელაშვილი ძრიელ შეაწუხა და ზარალის ასანაზღურებლად ნება მისცა მას, მერკვილაძეს, ხელახლა დაებეჭდა წიგნები. ამის დასამტკიცებლად მერკვილაძემ წარმოადგინა განსვენებულის ქვრივთან შეკრული პირობის ქალაქი 1913 წლის 8 თიბათვის თარიღით, სადაც დადასტურებულია, რომ მერკვილაძეს მიცემული ჰქონდა უფლება წიგნების ხელმეორედ დაბეჭდვა-გამოცემისა: კრებულის 1 ნაწ.—10,000 ცალისა, ხოლო მეორე ნაწილისა 3000 ცალისა. დასამტკიცებლად იმისა, რომ მას, მერკვილაძეს, კრებულის გამოცემასთან ერთად მიცემული ჰქონდა გეოგრაფიის გამოცემის უფლება, მერკვილაძემ წარმოადგინა 26 აპრილის თარიღით დაწერილი ავტორის ბარათი ჰონორარის შესახებ, ხოლო იმის საბუთად, რომ წიგნები იბეჭდებოდა თვით ხრამელაშვილის თანხმობით, მოჰყავს გლავაცკის წერილი, სადაც აღნიშნულია, რომ წიგნები იბეჭდება „Съ согласія автора Храмелашвили“.

აქ ორი სადაო საკითხია გამოსარკვევი: 1. როდის იყო შეკვეთილი მეორე გამოცემა, 2. ჰქონდა თუ არა უფლება მეორე გამოცემის შეკვეთის შესახებ. პირველის საბუთი გვაქვს, ხოლო მეორესი არა სჩანს.

წარმოდგენილი საბუთების მიხედვით არ შეიძლება ითქვას, რომ მერკვილაძეს ჰქონდა სახელმძღვანელო წიგნების მეორედ გამოცემის უფლება, ამისათვის მე წინადადებას ვაძლევ კრებას ამოიჩიოს განსაკუთრებული კომისია და მიანდოს მას სადაო საკითხის გამორკვევა.

ი. კახუხაძე ეკითხება ბ-ნს გრ. რცხილაძეს, ის, როგორც ვეჭილი, რა აზრისაა მერკვილაძის მიერ წარმოდგენილი საბუთების შესახებ, აქვს თუ არა ამ დოკუმენტებს იურიდიული მნიშვნელობა.

გრ. რცხილაძე უპასუხებს, რომ დოკუმენტებს აქვთ ერთგვარი იურიდიული მნიშვნელობა, მაგრამ ეს თავის თავად არ ამტკიცებს, რომ შეიძლებოდეს ამ

დოკუმენტების მიხედვით საკითხის დადებითად გადაჭრა და სრული სიმაართლის გამოარკვევა.

ა. ცინცაძის აზრით, საჭიროა გამგეობამ ოფიციალური მსვლელობა მისცეს საქმეს და სასამართლოს წესით გამოარკვიოს სადაო საკითხი, ხოლო გამოარკვევამდე წიგნები დააკავოს.

ბ. კაჩუხაძის აზრით, თუ საბუთებს იურიდიული მნიშვნელობა აქვს, რატომ არ შეიძლება საქმე სამედიატორო სასამართლოს წესით გაირჩეს.

გ. ბურჭულაძის ძალიან აკვირვებს ხრამელაშვილის ქვრივის მიერ მერკვილაძისადმი მიცემული პირობა, რომელშიაც აღიარებულია, რომ განსვენებულს ვითომც მიეცეს მერკვილაძესთვის სახელმძღვანელო წიგნების მეორედ გამოცემის უფლება, როდესაც განსვენებულის ქვრივი შესულა მასთან წ. კ. გამ. საზოგადოების კანცელარიაში 1913 წელს იანვარში და განუცხადებია, რომ მერკვილაძე მას, ქვრივს, ემუდარება და დაჟინებით სთხოვს მისცეს საბუთი, რომ ხრამელაშვილმა სიტყვიერად უფლება მისცა მერკვილაძეს გამოსცეს წიგნები ზარალის ასანაზღაურებლად, თან დაუმატებია „აბა როგორ ვსთქვა ტყუილი, როგორ წავსწყემინდო განსვენესულის სული, როდესაც ასეთი არაფერი ყოფილა“. ბურჭულაძის აზრით, არც ის არის მართალი, რომ წიგნები იბეჭდებოდა სტამბაში ავტორის ნებართვით. რა საჭიროა აქ „Съ согласія автора“ დასძენს ორატორი; არც ერთი მესტამბე არ მოგთხოვთ, სადაც არ უნდა მიიტანოთ წიგნი დასაბეჭდათ ავტორის დასტურს, თანახმაა თუ არა იგი წიგნის დაბეჭდვისა.

დ. ჯაფარიძის წინადადება შემოაქვს სადაო საკითხი გამოიარკვეს ოფიციალური სასამართლოს წესით, ხოლო გამოარკვევამდე წიგნების გაყიდვა შეჩერებულ იქმნას.

ე. ჯავახიშვილის აზრით, საკმარისია ამ საკითხის გამოარკვევა მიენდოს განსაკუთრებულ კომისიას, რომელიც თავის დასკვნას გამოაქვეყნებს პრესის საშუალებით. თუ მერკვილაძე გამტყუნდა, გამოირიცხულ იქმნას იგი საზოგადოებიდან. მერკვილაძე, მე მგონია, ანგარიშს გაუწევს საზოგადოებრივ აზრს და მისთვის, როგორც ერთგვარ საზოგადო სარბიელზე მოღვაწისათვის, ასეთი სასჯელი საკმაარისად უნდა ჩაითვალოს.

ვ. ჯამთათიძის საკმარისად მიაჩნია სადაო საკითხის გამოარკვევა მიენდოს გამგეობას იურისტთა დახმარებით.

თავმჯდომარეც ემხრობა ბ-ნი ა. ლომთათიძის აზრს.

კრება აღდგენს: „მერკვილაძეს მიერ წარმოდგენილი დოკუმენტების განხილვა და, საზოგადოდ, სადაო საკითხის ყოველმხრივ გამოკვლევა მიენდოს ახალ გამგეობას იურისტთა დახმარებით“.

თავმჯდომარე გადადის მორიგ საკითხზე 1914 წლის ხარჯთ-აღრიცხვის განხილვის შესახებ.

ზ. სეფარეჯიძე აუცილებლად საჭიროდ სთვლის დღესვე კრების დამთავრებას, რისთვისაც იგი იწვევს კრებას დაკმაყოფილდეს გამგეობის მიერ წამოყენებულ კონკრეტულ წინადადებით დღის წესრიგში აღნიშნულ საკითხთა შესახებ,

მით უმეტეს, რომ დღეს არჩევნებია მოსახდენი, რომელსაც მოუნდება საქმად დრო.

თავმჯდომარე ემხრობა ბ-ნი საყვარელიძის აზრს. დღევანდელმა კრებამ უნდა განიხილოს კიდევ ოთხი საკითხი, მართო არჩევნები წავგართმევს 3 საათს. მე მგონია არაფერი დაშვდება, თუ ორ საკითხს: მოხსენებებს ილიას სახლის გამოსყიდვისა და ცეცხლისაგან მიყენებულ ზარალის შესახებ დღის წესრიგიდან ამოვშლით, მით უმეტეს, რომ ეს ეხება მდგომარე 1914წ., რომლის ანგარიშს კრება განიხილავს მომავალ 1915 წელს. საკმარისი იქნება დღეს განვიხილოთ სავარაუდო ხარჯთ-აღრიცხვა და მოვახდინოთ არჩევნები.

კრება დებულობს ბ-ნი თავმჯდომარის წინადადებას.

მდივანი კითხულობს 1914 წლის სავარაუდო ხარჯთ-აღრიცხვას, რომლიდანაც ირკვევა, რომ გამგეობას სავარაუდოვი ჰქონია დასახარჯათ 46,407 მ. და 92 კაპ. აქედან დახარჯულა 32,149 მ. 83 კ. შემოსულა 40,301—67.

პ. ჯაფარიძე საჭიროდ სთვლის მიემატოს ჯამაგირები ბუხჰალტერს, რომლის შრომა ყველა დაწესებულებებში ჰეროვანად არის დაფასებული, აგრეთვე მაღაზიაში, კანცელარიაში და მუზეუმში მოსამსახურე პირთაც: მაღაზიის გამგეს, მის თანაშემწეს, მაღაზიის, კანცელარიის და მუზეუმის მსახურს. ორატორის აზრით, ბუხჰალტერს, როგორც დიდხანს ნამსახურს, უნდა მიემატოს 240 მანეთი, მაღაზიის გამგეს, მის თანაშემწეს, მაღაზიის, კანცელარიის და მუზეუმის მსახურთ თითოს 120 მანეთი წელიწადში. ეს ფული მიეცეთ მათ ერთდროულ დახმარებათ ამ 1914 წლის ნაშთებიდან, ხოლო 1915 წლის სავარაუდო ხარჯთ-აღრიცხვაში ეს ჯამი შეტანილ იქნას.

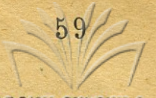
ილია ნაკაშიძე ემხრობა ბ-ნ ჯაფარიძის აზრს, და დასძენს, რომ დღევანდელ პირობებში, როცა ყველაფერი გაძვირდა, სამარლიანი იქნება, რომ მოსამსახურე პირებს ჯამაგირები მიემატოს.

გ. რცხილაძე ემხრობა ორატორების აზრს და განმარტავს მოსამსახურე პირთა თავიანთ მოვალეობისადმი ერთგულებას, ნამეტურ ბუხჰალტერისას და წინადადებას იძლევა მიემატოს ბუხჰალტერს 240 მანეთი, მაღაზიის გამგეს და თანაშემწეს თითოს 120 მანეთი, მუზეუმის მსახურს 120 მანეთი, კანცელარიისა და მაღაზიის მსახურთ თითოს 120 მანეთი.

თავმჯდომარის ასრით სამართლიანობა მოითხოვს მაღაზიაში მოსამსახურე პირთ ორჯელ მეტი მიემატოს იმაზე, რაც ბ-მა რცხილაძემ სთქვა, მით უმეტეს, რომ მაღაზიის საქმე გაფართოვდა, მოსამსახურე პირთაც შრომა მოემატათ და მომატებული ჯამაგირი გააორკეცებს მათ ენერგიას და თუმცა დღესაც ერთგულად ეკიდებიან საქმეს, მაგრამ მაშინ უფრო მეტს ერთგულობას გამოიჩინენ.

პ. წულაძეს შემოაქვს წინადადება: „კრება გამოსთქვამს რა სურვილს, თავიანთ მოსამსახურეთათვის ჯამაგირის მომატების საჭიროებისას, მიანდობს გამგეობას ნაშსახური დროსა და ერთგულობის მიხედვით მიუმატოს მათ ჯამაგირები“.

ჯამაგირების მომატებას საჭიროდ სთვლიან აგრეთვე კ. თავართქილაძე, დ. ჯავახიშვილი, დ. ლუმაძე და სხვები.

მცირე კამათის შემდეგ ამ საკითხის შესახებ კრებას გამოაქვს შემდეგი დადგენილება: 1914 წლის ნაშთებიდან გადაიდოს კანცელარიაში და მაღაზიაში მოსამსახურე პირთა შორის გასანაწილებლად 1000 მანეთი, ხოლო ამ თანხის განაწილება მიენდოს გამგეობას, რომელმაც განაწილების დროს უნდა მიიღოს მხედველობაში მოსამსახურე პირთა ნამსახური დრო და შრომა, ხოლო 1915 წლის სავარაილო ხარჯთ-აღრიცხვის შედგენის დროს, იხელმძღვანელოს წულაძის წინადადებით.

გრ. ბურჭულაძე წინადადებას იძლევა გადადებულ იქნას აგრეთვე საჭირო თანხა მასწავლებელთათვის ერთდროულ დახმარების აღმოსაჩენად.

კრება ეთანხმება წამოყენებულ წინადადებას და ავალებს გამგეობას 1914 წლის გასავლის აღრიცხვის ნაშთიდან მისცეს მასწავლებლებსაც ერთ-დროული დახმარება, რამდენსაც იგი საჭიროდ და მოსახერხებლად დაინახავს. ამის შემდეგ კრება ხარჯთ აღრიცხვას ამტკიცებს.

თავმჯდომარე. ასარჩევია საზოგადოების თავმჯდომარე, გამგეობის 12 წევრი და სარევიზიო კომისია. გთხოვთ დაასახელოთ კანდიდატები.

ილია ნაკაშიძე წინადადებას იძლევა არჩევნები გადაიდოს მომავალ წლამდის და მუშაობა განაგრძოს ისევე ძველმა გამგეობამ, რადგან იგი გაცნობილია საქმეს და ეს კი ძლიერ საჭიროა დღევანდელი მომენტის დროს.

მდ. კარბელაშვილი ემხრობა ბ-ნ ნაკაშიძის აზრს.
ბუკიას, დ. ჯავახიშვილის, ლალიძის და მესხიშვილის აზრით კი აუცილებლად საჭიროა დღესვე მოხდეს არჩევნები, რაც საქმისთვის უფრო კარგი იქნება.

თავმჯდომარე განმეორებით სთხოვს კრებას დაასახელოს კანდიდატები.
მდივანი კითხულობს კრების წევრთა მიერ წამოყენებულ კანდიდატთა სიას.
თავმჯდომარეთ დასახელებულ იქმნენ: გ. ნ. ყაზბეგი, ექვთ. თაყაიშვილი და ვ. მაჩაბელი.

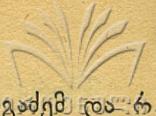
გამგეობის წევრებათ: ა. ჯაჯანაშვილი, გრ. რცხილაძე, ვ. მუსხელიშვილი, დ. კარიჭაშვილი, ლ: ბოცვაძე, ი. ვართაგავა, პ. კიკალიშვილი, ი. გიორგობიანი, გ. ცინცაძე, კ. ნინიძე, შ. დედაბრიშვილი, თ. კიკვაძე, ნ. რცხილაძე, ან. ახალშენიშვილისა, ნ. ნაკაშიძე, ალ. ყიფშიძე, ოლ. აღლაძისა, ი. ზედგინიძე, გრ. ყიფშიძე, ალ. მირიანაშვილი, რ. გაბაშვილი, ს. გორგაძე, პ. საყვარელიძე, ფ. გოგჩაიშვილი, ალ. შანშიაშვილი, ილ. ნაკაშიძე.

კანდიდატებათ: ესტ. ავალიშვილი, დ. კასრაძე, დ. ღუმბაძე, თ. კიკვაძე.
სარევიზიო კომისიაში: ა. ბებურიშვილი, ა. ღუმლაძე, დ. ღუმბაძე, დ. კარიჭაშვილი, ესტატე ავალიშვილი.

დასახელებულ კანდიდატთაგან თავმჯდომარეობაზე უარი განაცხადა ექვთ. თაყაიშვილმა და ვ. მაჩაბელმა.

საზოგადოების თავმჯდომარედ კრებამ ერთხმად აირჩია გ. ნ. ყაზბეგი.

გამგეობაში დასახელებულ პირთაგან კენჭის ყრაზე უარი განაცხადეს: ოლ. აღლაძისამ, ი. ზედგინიძემ, გრ. ყიფშიძემ, ილ. ნაკაშიძემ, ალ. მირიანაშვილმა,

3. საყვარელიძემ, ფ. გოგიჩაიშვილმა, ალ. შანშიაშვილმა, ს. გორგაძემ და რ. გაბაშვილმა, ხოლო დანარჩენებმა კი კენჭის ყვაზე სურვილი განაცხადეს. ხოლო ა. ყიფშიძისათვის, რომელიც კრებას არ დასწრებია, ყუთის დადგმა მოითხოვა თვით კრებამ.

თავმჯდომარემ მოიწვია ასისტენტებად გრ. ქურდიანი, ვ. კახიძე, დ. ღუმბაძე, ან. ღულაძე, და აბ. წულაძე და მათის დახმარებით მოახდინა არჩევნები ფარულის კენჭის ყრით.

არჩევნების შედეგი:	ა. ჯაჯანაშვილმა მიიღო	71	თეთრი	61	შავი.
გ. რცხილაძემ	103	"	29	"	
ვ. მუსხელიშვილმა	81	"	51	"	
დ. ქარიჭაშვილმა	111	"	21	"	
ლ. ბოცვაძემ	106	"	26	"	
შ. დედაბრიშვილმა	108	"	24	"	
გ. ცინცაძემ	85	"	46	"	
პ. კიკალიშვილმა	90	"	41	"	
ი. გიორგობიანმა	96	"	35	"	
კ. ნინიძემ	89	"	42	"	
ი. ვართაგავამ	88	"	43	"	
ნ. რცხილაძემ	77	"	54	"	
ან. ახალშენიშვილმა	63	"	69	"	
ნ. ნაკაშიძემ	94	"	37	"	
ა. ყიფშიძემ	80	"	52	"	
თ. კიკვაძემ	93	"	38	"	

თედო კიკვაძემ გამგეობის წევრობაზე უარი განაცხადა და ისურვა კანდიდატატ დაარჩენა. ამნაირად, ხმების რაოდენობის მიღების მიხედვით გამგეობის წევრებათ არჩეულ იქმნენ:

1. დავით გიორგის ძე ქარიჭაშვილი,
2. შიო ზაქარიას ძე დედაბრიშვილი,
3. ლუარსაბ ვერასიმეს ძე ბოცვაძე
4. გრიგოლ სიმონის ძე რცხილაძე
5. გიორგი მიხეილის ძე ლასხიშვილი
6. იოსებ ზურაბის ძე გიორგობიანი
7. ნინო იოსების ასული ნაკაშიძე
8. პოლიევკტ ლაძარეს ძე კიკალიშვილი
9. კირილე იესეს ძე ნინიძე
10. იპოლიტე პეტრეს ძე ვართაგავა
11. გიორგი იესეს ძე ცინცაძე
12. ვახტანგ სოლომონის ძე მუსხელიშვილი.

მათ კანდიდატებათ: 1. თევდორე გაბრიელის ძე კიკვაძე
 2. ალექსანდრე თევდორეს ძე ყიფშიძე
 3. ნინო სიმონის ასული რცხილაძე და
 4. არჩილ რაჟდენის ძე ჯაჯანაშვილი.

სარევიზიო კომისიის წევრებად ახდლილი კენჭის ყრით არჩეულ იქმნენ:

1. ანდრია გიორგის ძე ბებურიშვილი
2. ანდრია სოლომონის ძე ლულაძე
3. დიმიტრი მოსეს ძე ლუმბაძე
4. ესტატე გიორგის ძე ავალიშვილი.

არჩევნების შემდეგ თავმჯდომარემ წინადადება მისცა კრებას აერჩია კომისიები საგურამოს მამულის და წიგნთ-საცავ-მუზეუმის მდგომარეობის გამოსარკვევად.

კრებამ დაადგინა: საკითხი მუზეუმის და საგურამოს მამულის ყოველმხრივ გამოსაკვლევად მიენდოს ახალ გამგეობას სპეციალისტთა დახმარებით.

თავმჯდომარის წინადადებით კრებამ მიიღო საზოგადოების გამგეობის დადგენილება და წესდების მერვე მუხლის თანახმად საპატიო წევრებად აირჩია ქ-ნი ანასტ. თუმანიშვილი—წერეთლისა და ეკ. გაბაშვილისა.

დასასრულ კრებამ დაამტკიცა ახლად ჩაწერილ წევრთა სია და კრების ხელმძღვანელობისათვის მადლობა გამოუცხადა თავმჯდომარეს.

კრების თავმჯდომარე **დ. გ. კარიჭაშვილი.**

მდივანი **ვ. ბურჯანაძე.**

მ ქ მ ი

ქ. შ. წ.-კ. გამავრცელებელი საზოგადოების წევრთა არა ჩვეულებრივი საზოგადო კრებისა 5 აპრილს, 1915 წელს.

კრება გახსნა საზოგადოების თავმჯდომარემ **გ. ნ. ყაზბეგმა** დღის 12 საათსა და 40 წუთზე. დაესწრო 82 ნამდვილი წევრი.

თავმჯდომარის წინადადებით კრებამ ფეხზე ადგომით პატივი სცა საზოგადოების საპატიო წევრის აკაკი როსტომის ძის წერეთლის, ნამდვილ წევრების ნიკოლოზ ერისთავის, ევგენი ქობულაშვილისა და დებუტატ გელოვანის ხსოვნას.

ამის შემდეგ თავმჯდომარემ განუმარტა კრებას წარსული წლის საზოგადო კრების დადგენილება, რომლის მიხედვით გამგეობას დავალებული ჰქონდა არა უგვიანეს აპრილისა მოეწვია არა ჩვეულებრივი საზოგადო კრება და წარედგინა მისთვის განსახილველად 1915 წლის სავარაუდო ხარჯ-აღრიცხვა და მოხსენება საგურამოს მამულის მდგომარეობის შესახებ, მაგრამ გამგეობამ სხვა და სხვა საპატიო მიზეზებისა გამო ვერ მოასწრო საგურამოს მამულის მდგომარეობის გამოკვლევა და ამ მამულის შესახებ მოხსენების წარდგენა საზოგადო კრებისათვის, გამგეობა მოხსენებას წარმოუდგენს მორიგ კრებას, ამის გამო აღარც სხვა მოხსენებები იქნება დღეს წარმოდგენილი. დღევანდელი კრება განიხილავს მხოლოდ 1915 წლის სავარაუდო ხარჯთ-აღრიცხვას.

მდივანი ვ. ბურჯანაძე კითხულობს 1915 წლის ნავარაუდვე შემოსავალგანსაკუთრებით, თანხების განაწილებას და განმარტებას 1915 წლის ხარჯთ-აღრიცხვის შესახებ.

თავმჯდომარე იწვევს კრებას თავიანთი აზრის გამოსათქმელად მოსმენილ ხარჯთ-აღრიცხვის გამო.

ახალი წესის აზრით, განყოფილებათაგან 20 პროც. შემოსავალი ძლიერ მცირე ნავარაუდვე, სულ 600 მანეთი, როდესაც მარტო ბაქოს განყოფილებამ გამოგზავნა 1500 მანეთი.

თავმჯდომარე უპასუხებს, რომ ბაქოს განყოფილებიდან ორი დღის წინად მივიღეთ მოხსენებული ფული, ხარჯთ-აღრიცხვა კი უფრო ადრე შედგენილი. თუ მეტი შემოვა, ისევ ჩვენს კასას მიემატება და წლის განმავლობაში შეიძლება დასახარჯი გზაც გამოუჩნდეს.

პ. წულაძე თხოულობს განმარტებას თანხების სიაში მე-29 მუხლით აღნიშნულ 10 მანეთის სასტიპენდიო, დაბრუნებული თანხის შესახებ.

თავმჯდომარე განუმარტავს, რომ ეს თანხა დგება სასტიპენდიო ვალის ანგარიშში ყოველ სტიპენდიატთა მიერ დაბრუნებული ფულით. აქამდე შემოსულა მხოლოდ 10 მანეთი.

ვლად. წაგარდის აზრით, საჭიროა ყველა ახლად არჩეულ სტიპენდიატებს ჩამოერთვას ხოლმე ხელწერილი, რომ ისინი ვალდებული არიან სასწავლებელში კურსის დამთავრების შემდეგ დაუბრუნონ საზოგადოებას მიღებული ფული. კარგი იქნებოდა, რომ ამ ანგარიშში მოთავსებული იყოს სტიპენდიატთა სია, ვის რამდენი მიუღია და ვისზე რამდენი ითვლება ვალად.

თავმჯდომარე აღნიშნავს, რომ ხელწერილის ჩამორთმევა მიღებულია და კიდევაც სრულდება. სიის მოთავსების შესახებ გამგეობას არაფერი საწინააღმდეგო არ ექნება, თუ კრება ისურვებს.

კრება საჭიროდ აღიარებს, რათა წლიურ ანგარიშში მოთავსებულ იქნას ხოლმე სია ყოფილ იმ სტიპენდიატთა, რომლებზედაც ითვლება სასტიპენდიო ვალი.

პ. წულაძეს შეკითხვა შემოაქვს თანხების სიაში მე-15 მუხლით აღნიშნულ თანხის შესახებ, რატომ დანიშნულებას არ ხმარდება ეპისკოპ. დავითის მიერ შემოწირული 1083 მანეთი და 04 კაპიკი. ეს თანხა მაჰმადიანთათვის ყოფილა განზრახული და დღეს ყველამ კარვად უწყით მაჰმადიან ქართველთა მდგომარეობა, ნივთიერი და სულიერი. ეს თანხა უნდა მოხმარდეს განათლების გავრცელების საქმეს აჭარაში.

დ. კარბაშვილი (თავმჯდომარის ამხანაგი) დავით ეპისკოპოსს ყოველ წლიურად შემოაქვს ფული ამ თანხის გასაძლიერებლად და მისი სურვილის თანახმად ვიდრე თანხის რაოდენობა 10,000 მანეთამდე არ ავა, სარგებელს ვერ მოვანხმართ დანიშნულებას.

პ. წულაძის აზრით, უნდა ეთხოვოს პატივცემულ ეპისკოპოსს დავითის, ნება

მოგვცეს ეს თანხა ეხლავე მოგახმაროთ დანიშნულებას, რადგან საქროება მოითხოვს...

თავმჯდომარე (გ. ნ. ჟაზბეგი) გამგეობას შრომა და მეცადინეობა არ დაუკლია, რათა მაჰმადიან ქართველთა სულიერს მოთხოვნილებას ემსახუროს და დააკმაყოფილოს, ჩვენ აღძვართ შუამდგომლობა ქობულეთში სკოლის გახსნის შესახებ, უარი მივიღეთ, მაგრამ იმედს არ ვკარავთ, რომ განზრახვას სისრულეში მოვიყვანთ და აჭარაში ადრე თუ გვიან სკოლას გავხსნით.

ბ. შირაანაშვილს საჭიროდ მიაჩნია საზოგადო კრებამ ანგარიში გაუწიოს აჭარლების დღევანდელ გაჭირვებულ მდგომარეობას და ომისაგან დაზარალებულ მოძმეთ ნივთიერი დახმარება მისცეს, აგრეთვე გამოსცეს წიგნები აჭარლების ისტორიის შესახებ და გააგრძელოს ხალხში.

ბ. სავაჩავაძის აზრით, ბ. შირაანაშვილის წინადადება ცალკე კითხვაა, საკმათო საგანს არ ეხება და, ამიტომ, უმჯობესი იქნება ამის შესახებ დროებით მსჯელობა შესწყდეს.

კრება საყვარელიძის წინადადებას ღებულობს.

შ. შიქელაძე აღნიშნავს, რომ მან წარსულ წელს გამგეობას წარუდგინა განცხადება, რათა პეტრიაშვილის სახელობის თანხის სარგებელით გამოიცეს სახალხო საკითხავი წიგნაკები ბუნების მეტყველებიდან; გამგეობამ ეს წინადადება მილო და დაადგინა წიგნების გამოცემა, თანხების სიაში კი ნაჩვენებია, რომ სარგებელი ეკეცება თვით თავნს და დასახარჯათ არ არის შეტანილი.

დ. კარაიშვილი (თავმჯდომარის ამხანაგი) უპასუხებს, რომ წიგნების გამოცემა დავალებული აქვს გამომცემელ სექციას, რაიცა შეეხება იმას, რომ თანხის სარგებელი თვით თავნს ეკეცება, ეს ასეც უნდა იყოს, ვინაიდან წიგნების შემოსავალი თანხას გაზრდის, მიუმატებს და არა დააკლებს.

ქ-ნი ანასტასია წერეთლის თხოულობს შეტანილ იქმნას თანხების სიაში ნინოშვილის ძეგლის ასაგები თანხაც, რომელიც შესანახად გადასცა საზოგადოების გამგეობას.

გერ. ონაიშვილის აზრით, სასკოლო სექციას ძლიერ მცირე თანხა აქვს მიცემული. შეუძლებელია, ასე მცირეოდენი თანხით სკოლების სამაგალითოდ, ევროპიულად მოწყობა, როგორც ეს დავალებული ჰქონდა გამგეობას საზოგადო კრებისაგან.

თავმჯდომარე სთხოვს ორატორს დასახელოს წყარო, რომელითაც შეიძლება სკოლების უფრო კარგად მოწყობა. არსებულ საშუალებათა ფარგლებში კი გამგეობას არ შეეძლო მეტი თანხა გაეღო.

ს. დადიანის აზრით, საწევრო გადასახადის რაოდენობა ძლიერ მცირე არის ნავარაუდები—სულ 1400 მანეთი, როდესაც შეიძლება აღნიშნული შემოსავლის წყაროს 5000 მანეთამდე აყვანა. გამგეობამ უნდა დაბეჭდოს პატარა საკვიტანციო წიგნები, დაურიგოს საიმედო პირებს, და, ერთი სიტყვით, მიიღოს შესაფერისი ზომები.

ს. დადიანის წინადადებას კრება საყურადღებოდ აღიარებს.

ივ. ღუშუკაშვილის აზრით, 200 მანეთი, რომელიც ეძლევა ჟურნალ „განათლება“-ს დამატებისათვის, უმჯობესი იქნება მიემატოს ანგარიშის დასაბეჭდად გადადებულ თანხას, რადგან წელს ქალაქი ძლიერ გაძვირებულია, ანგარიში კი რაც შეიძლება ვრცელი უნდა დაიბეჭდოს. წ.-კ. საზოგადოების ცნობები კი სხვა გაზეთებშიაც შეიძლება მოთავსდეს.

თავმჯდომარე საკითხს გამორკვეულად აღიარებს და ეკითხება კრებას ამტკიცებს თუ არა იგი 1915 წლის ხარჯთ-აღრიცხვას.

კრება ხარჯთ-აღრიცხვას უცვლელად ამტკიცებს.

თავმჯდომარის წინადადებით მისმა ამხანაგმა დ. კარიჭაშვილმა მოახსენა კრებას, რომ კენიანა ეკეტერინე მიხეილის ასულმა ერისთავისამ თავის ქმრის ნიკოლოზ ერისთავის ხსოვნის აღსანიშნავად შემოსწირა წ. კ. გ. საზოგადოებას 10,000 მანეთად ღირებული თბილისის სათავად-ახნაურო ბანკის გირავნობის ფურცლები. ამ 10,000 მანეთის თანხის წლიური სარგებელი მიეცემა პრემიად ქართულის სიტყვა-კაზმულის მწერლობის საუკეთესო დამსტამბველს, ან ხელთნაწერ ნაწარმოებს.

ეს ისეთი დიდი შემოწირულებაა, რომ ჩვენი წესდების მეცხრე მუხლის ძალით შეიძლება დიდის მადლობით კნ. ეკატერინე მიხეილის ასული ერისთავისა ავირჩიოთ საზოგადოების საპატიო წევრად.

კრება წინადადებას ტაშის ცემით ეგებება და ერთხმად ირჩევს კნ. ეკატერინე მის. ასულს ერისთავისას საზოგადოების საპატიო წევრად.

თავმჯდომარე აღნიშნავს, რომ გამგეობამ იქონია რა მსჯელობა ხსენებული შემოწირულების შესახებ, დაადგინა: განსვენებულის ნიკოლოზ რევაზის ძე ერისთავის სურათი დაჰკიდოს წ. კ. გ. საზოგ. დარბაზში და მიენდოს გამგეობის თავმჯდომარეს გაუგზავნოს კნ. ეკატერინე ერისთავისას სამადლობელი წერილი საზოგადო კრების სახელით.

კრება გამგეობის დანდგენილებას ამტკიცებს.

თამახმად გ. თუმანიშვილის, აპ. წუჯაძის და პ. სეფარაჯიძის წინადადებისა გამგეობას ევალება აპარაში სკოლების გახსნის შესახებ და არსებულ საშვალებათა ფარგლებში დახმარება აღმ. უჩინოს ომისაგან დაზარალებულ აქარლებს, რადგან ასეთს დახმარებას, რაც უნდა მცირე იყოს იგი, ექნება ერთგვარი მორალური მნიშვნელობა.

დასასრულ კრება ღებულობს გამგეობის წინადადებას აკაკის ფონდის გაძვირებად 300 მანეთის გადადების შესახებ.

კრება იხურება 1 საათსა და 40 წუთზე.

თავმჯდომარე გ. ნ. ყაზბეგი.

მდივანი გ. ა. ბურჯანაძე.

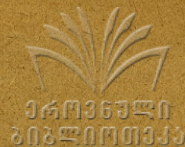
Открыта подписка на 1915 годъ

ШКОЛА И ЖИЗНЬ

(5-й г. изданія)

ЕДИНСТВЕННАЯ ЕЖЕНЕДЕЛЬНАЯ ОБЩЕСТВЕННО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ
ГАЗЕТА СЪ ЕЖЕМЪСЯЧНЫМИ ПРИЛОЖЕНІЯМИ.

Подъ общей редакціей Г. А. ФАЛЬБОРКА.

Пятый годъ изданія застаётъ насъ въ тяжелый моментъ небывалой въ исторіи войны. Педагогическая печать, не можетъ не откликаться на вопросы, волнующіе сейчасъ всякаго. Но у нея остаются и свои особыя задачи: война, глубоко затрагивающая жизнь школы, не должна заслонить соб. и интересовъ народнаго образованія, народной культуры. Война въ корнѣ потрясаетъ весь жизненный укладъ, но ваша святая обязанность уберечь школу отъ грозящей ей опасности. Въ этомъ газета видитъ свою очередную задачу.

Имѣя возможность въ *приложеніяхъ* дополнять матеріалъ, помѣщаемый въ газетѣ, Редакція ставитъ себѣ цѣлью выяснитъ ту глубокую связь, которая должна существовать между педагогической наукой и правильно понимаемыми идеями національности и государства. Обращаясь къ Платону и Аристотелю, впервые выразившимъ эти идеи, „Школа и Жизнь“ даетъ переводы обоихъ этихъ классиковъ. Редакцію перевода и статьи о *Платонѣ и Аристотелѣ* взялъ на себя профессоръ петроградскаго университета *Ө. Ф. Зѣлинскій*. Другому важному вопросу о началѣ воспитанія, о воздѣйствіи на ребенка въ тотъ періодъ, когда закладывается личность человека, сводится книга *Вилліама Стерна „Психологія ранняго дѣтства“* съ добавленіями *Л. Оршанскаго*—настолярная книга для матерей и воспитателей.

Въ числѣ другихъ приложеній газета удѣляетъ особое вниманіе вопросу о профессиональномъ объединеніи учителей. Для воспитанія здоровыхъ поколѣній нужны учителя, оплоченные сознаніемъ своей отвѣтственности, умѣющіе отстаивать свои права. Въ сборникѣ, посвященномъ учительскимъ профессиональнымъ организаціямъ на Западѣ и въ Россіи, будетъ помѣщены статьи: *Дюнео, В. А. Золотарева, П. Мижуева, Г. А. Фальборка, И. И. Шрейдера* и др. Кроме того будетъ даны въ числѣ приложеній: книга итальянской писательницы *Паулы Ломброзо „Жизнь ребенка“* и др. Всего по примѣру прошлыхъ лѣтъ будетъ дано не менѣе *80 печатныхъ листовъ*.

Въ составѣ сотрудниковъ газета, по прежнему, насчитываетъ многихъ преподавателей, высшей, средней и высшей школы, членовъ родительскихъ комитетовъ, дѣятелей земскихъ и городскихъ самоуправленій членовъ Г. Думы и Гос. Совѣта.

Дѣятельности *земствъ и городовъ* въ области нар. образованія, жизни школы всѣхъ типовъ и ступеней отводится, помимо статей, мѣсто въ хроникѣ и въ многочисленныхъ *сообщеніяхъ съ мѣстъ*

Въ отдѣлѣ *библіографіи* специалистами по отдѣльнымъ вопросамъ даются два раза въ мѣсяцъ рецензіи педагогическихъ, учебныхъ и дѣтскихъ книгъ.

Ведется систематически отдѣлъ *законод. постановленій, официальныхъ распоряженій и сен. разъясненій*. Ежемѣсячно дается полный списокъ вновь утвержденныхъ повѣст. обществъ и организацій.

Подписная цѣна (съ прилож.): на годъ на 6 м. на 3 м.
Съ доставкой и пересылкой 6 р. 3 р. 2 р.

Для учащихся при годовой подпискѣ допускается разсрочка: при подпискѣ—2 р., въ 1 февраля, 1 марта и 1 апрѣля и въ 1 мая по 1 рублю.

Подписка, кромѣ Главной Конторы принимается во всѣхъ почт. тел. конт. и солидн. книжныхъ магазиннахъ. Лицамъ, желающимъ познакомиться съ газетой, *пробные №№* высылаются *бесплатно*.

„განათლება“

მიიღება ხელის მოწერა 1915 წლისათვის.

(წელიწადი შერვე)

1915 წელში ჟურნალი „განათლება“ ჩვეულებრივად გამოვა ყოველ-თვის შუა რიცხვებში გარდა ზაფხულის ორის თვისა. ჟურნალში იბეჭ-დება წერილები, როგორც სწავლა-აღზრდის შესახებ, აგრეთვე მეც-ნიერების სხვა და სხვა დარგიდან და სიტყვა-კაზმულ მწერლობიდან; აქვს თვიური ჟურნალის ყველა განყოფილება, გამოვა ჩვეულებრივზე უკეთ დასურათებული. ჟურნალში მონაწილეობას იღებენ ყველა ჩვენი საუკეთესო მეცნიერები, მწერლები, პედაგოგები და პოეტები.

წლიური ფასი ჟურნალისა არის **რუბლი მანეთი** (4 მან.). მხოლოდ სოფლის მასწავლებლებს და სასოფლო სამკითხველოებს ჟურნალი დაეთმობთ წლიურად **სამ მანეთად**, საზღვარ გარეთ 6 მან. 1915 წლის წლიური ხელის მომწერლები მიიღებენ საჩუქრად: „**მრავალჟამიერ**“ მუ-სიკა ანდრია ყარაშვილისა, მამაკაცთა და ქალთათვის გუნდისათვის. **პეტალოცის**, **ჭერბერტ სპენსერის**, **რუსოს** და **კომენსკის სურათებს**, რომელთა მაგიერ 1914 წლის ხელის მომწერლებმა მიიღეს ალბომი ი. გედევანიშვილის პიესის „სინათლისა“ და „პატარა მურია“ სიტყვები აკაკისა, ნოტებზე დალაგებული ანდრია ყარაშვი-ლის მიერ.

ჟურნალში არის ცალკე განყოფილება, სადაც იბეჭდება ყოველ-გვარნი ცნობები ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებისა და მისი განყოფილებათა მოქმედების შესახებ.

ხელის მოწერა მიიღება **ტფილისში** ქართულ გიმნაზიაში, „ნაკადულის“ რე-დაქციაში, წერა-კითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში **ივანე ავალიშვილთან** და წიგნის მაღაზია „**Новая рѣчь**“ **კიკნაძესთან**. **ქუთაისში** ისილორე კვიციანიძესთან, **ბათუმში** ტრ. ინასარიძესთან და წიგნის მაღაზია „განთიღში“, **სამტრედიის** წ-კ. საზოგადოების კიოსკში **მ. კობალეიშვილთან**, ამ სამ ადგილას იყიდება ცალკე ნომრებიც, თითო 40 კ. სხვა ადგილებში უნდა მიმართონ პირდაპირ აგენტს.

რედაქცია სთხოვს ხელის მომწერლებს ღრმად დაიკვივონ ჟურნალი.

რედაქცია ყოველგვარ ღონისძიებას სმარობს ჟურნალის თანდათან გასაუმჯობესებლად.

მისამართი: Тифлисъ, Дворянская Грузинская Гимназія. Л. Г. Бוצвадзе.

რედაქტორ-გამომცემელი **ლ. გ. ბოცვაძე**.